

Suttantapiṭake Khuddakanikāye

Petavatthupāliyā samvaṇṇanābhūtā

Bhadantācariyadhammapālattherena katā

Paramatthadīpanī nāma

PETAVATTHU-AṬṬHAKATHĀ

Romanized from Myanmar version published in 1958

© Buddhasāsana Society

Aṭṭhakathā Series 28

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs
Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka ခ kha ဂ ga ဃ gha င ṅa
 ဇ ca ခ cha ဇ ja ဈ jha ဠ ña
 တ ta ဟ tha ဒ da ဝ dha န na
 ပ pa ဖ pha ဗ ba ဘ bha မ ma
 ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa ဟ ha ဠ la ၊ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

ာ = ā ဲ = i ဳ = ī ဴ = u ဵ = ū ံ = e ့ = o
 က ka ကာ kā ကိ ki ကိ kī ကု ku ကု kū ကေ ke ကေ ko
 ခ kha ခါ khā ခိ khi ခိ khī ခု khu ခု khū ခေ khe ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

က kka	ယ ṅgha	က ṇṭha	ဈ dhya	ဠ pla	ဣ lla
က kka	ဇ cca	က ṇḍa	ဇ dhva	ဠ pba	ဣ lya
က kya	ခ ccha	က ṇṇa	န nta	ဠ bbha	ဣ lha
က kri	ဇ jja	က ṇha	န ntva	ဣ bya	ဣ vha
က kla	ဇ jjha	က tta	န ntha	ဠ bra	ဣ sta
က kva	ည ṇṇa	က ttha	န nda	ဠ mpa	ဣ stra
ဈ khya	ဉ ṇha	က tva	န ndra	ဠ mpha	ဣ sna
ဇ khva	ဉ ṇca	က tya	န ndha	ဠ mba	ဣ sya
ဇ gga	ခ ṇcha	က tra	န nna	ဠ mbha	ဣ ssa
ဠ ggha	ဉ ṇja	န dda	ဈ nya	ဠ mma	ဣ sma
ဈ gya	ည ṇjha	န ddha	န nha	ဣ mya	ဣ sva
ဠ gra	ဇ ṭta	ဈ dya	ဠ ppa	ဣ mha	ဣ hma
ဣ ṅka	ဇ ṭtha	ဠ dra	ဠ ppha	ဣ yya	ဣ hva
ဣ ṅkha	ဉ ḍḍa	န dva	ဣ pya	ဣ yha	ဠ lha
ဣ ṅga					

၁ ၂ ၃ ၄ ၅ ၆ ၇ ၈ ၉ ၁၀
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Petavatthu-aṭṭhakathā

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Ganthārambhakathā

...

...

1

1. Uragavagga

1. Khetṭūpamapetavatthuvaṇṇanā	...	...	3
2. Sūkaramukhapetavatthuvaṇṇanā	...	...	9
3. Pūtimukhapetavatthuvaṇṇanā	...	...	11
4. Piṭṭhadhītalikapetavatthuvaṇṇanā	...	...	15
5. Tirokuṭṭapetavatthuvaṇṇanā	...	...	18
6. Pañcaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā	...	...	29
7. Sattaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā	...	...	34
8. Goṇapetavatthuvaṇṇanā	...	...	36
9. Mahāpesakārapetivatthuvaṇṇanā	...	...	40
10. Khallāṭṭiyapetivatthuvaṇṇanā	...	...	43
11. Nāgapetavatthuvaṇṇanā	...	...	50
12. Uragapetavatthuvaṇṇanā	...	...	56

2. Ubbarivagga

1. Saṃsāramocakapetivatthuvaṇṇanā	...	...	62
2. Sāriputtattheramātupetivatthuvaṇṇanā	...	...	72
3. Mattāpetivatthuvaṇṇanā	...	...	76
4. Nandāpetivatthuvaṇṇanā	...	...	84
5. Maṭṭhakunḍalīpetavatthuvaṇṇanā	...	...	87
6. Kaṇhapetavatthuvaṇṇanā	...	...	87
7. Dhanapālasaṭṭhipetavatthuvaṇṇanā	...	...	94
8. Cūḷasaṭṭhipetavatthuvaṇṇanā	...	...	99

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
9. Aṅkurapetavatthuvaṇṇanā	...	...	104
10. Uttaramāṭupetivatthuvaṇṇanā	...	...	131
11. Suttapetavatthuvaṇṇanā	...	...	135
12. Kaṇṇamuṇḍapetivatthuvaṇṇanā	...	...	140
13. Ubbaripetavatthuvaṇṇanā	...	...	148

3. Cūḷavagga

1. Abhiḷḷamānapetavatthuvaṇṇanā	...	...	156
2. Sāṇavāsithrapetavatthuvaṇṇanā	...	...	164
3. Rathakārapetivatthuvaṇṇanā	...	...	172
4. Bhusapetavatthuvaṇṇanā	...	...	176
5. Kumārapetavatthuvaṇṇanā	...	...	179
6. Serīṇīpetivatthuvaṇṇanā	...	...	185
7. Migaluddakapetavatthuvaṇṇanā	...	...	189
8. Dutiyamigaluddakapetavatthuvaṇṇanā	...	...	192
9. Kūṭavinicchayikapetavatthuvaṇṇanā	...	...	194
10. Dhātuvivavaṇṇapetavatthuvaṇṇanā	...	...	196

4. Mahāvagga

1. Ambasakkarapetavatthuvaṇṇanā	...	...	200
2. Serīsakapetavatthuvaṇṇanā	...	...	227
3. Nandakapetavatthuvaṇṇanā	...	...	227
4. Revatīpetavatthuvaṇṇanā	...	...	240
5. Uccupetavatthuvaṇṇanā	...	...	240
6. Kumārapetavatthuvaṇṇanā	...	...	243
7. Rājaputtapetavatthuvaṇṇanā	...	...	246
8. Gūthakhādakapetavatthuvaṇṇanā	...	...	249
9. Gūthakhādakapetivatthuvaṇṇanā	...	...	252

Mātikā		Piṭṭhaṅka
10. Gaṇapetavatthuvaṇṇanā	...	252
11. Pāṭaliputtapetavatthuvaṇṇanā	...	254
12. Ambavanapetavatthuvaṇṇanā	...	256
13. Akkharukkhapetavatthuvaṇṇanā	...	259
14. Bhogasamharaṇapetivatthuvaṇṇanā	...	261
15. Setṭhiputtapetavatthuvaṇṇanā	...	262
16. Saṭṭhikūṭapetavatthuvaṇṇanā	...	265
Nigamanakathā	...	269

Petavatthu-aṭṭhakathāya mātikā niṭṭhitā.

Khuddakanikāya

Petavatthu-aṭṭhakathā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Ganthārambhakathā

Mahākāruṇikam **Nātham**, ñeyyasāgarapāragum.
Vande nipuṇagambhīra-vicitranayadesanam.
Vijjācaraṇasampannā, yena niyyanti lokato.
Vande tamuttamam **dhammam**, Sammāsambuddhapūjitam.
Sīlādiguṇasampanno, t̥hito maggaphalesu yo.
Vande **ariyasamgham** tam, puññakkhetam anuttaram.
Vandanājanitam puññam, iti yaṁ ratanattaye.
Hatantarāyo sabbattha, hutvāham tassa tejasā.
Petehi ca¹ kataṁ kammaṁ, yaṁ yaṁ purimajātisū.
Petabhāvāvaham tam tam, tesam hi phalabhedato.
Pakāsayantī Buddhānam, desanā yā visesato.
Saṁvegajanāni kamma-phalapaccakkhakārinī.
Petavatthūti nāmena, supariññātavatthukā.
Yaṁ Khuddakanikāyasmim, saṅgāyimsu mahesayo.
Tassa sammāvalambitvā, Porāṇaṭṭhakathānayaṁ.
Tattha tattha nidānāni, vibhāvento visesato.

Suvisuddhaṃ asaṃkiṇṇaṃ, nipuṇatthavinicchayaṃ.

Mahāvihāravāsīnaṃ, samayaṃ avilomayaṃ.

Yathābalaṃ karissāmi, atthasaṃvaṇṇanaṃ subhaṃ.

Sakkaccaṃ bhāsato taṃ me, nisāmayatha sādhavoti.

Tattha **Petavatthū**ti seṭṭhiputtādikassa tassa tassa sattassa petabhāva hetubhūtaṃ kammaṃ, tassa pana pakāsanavasena pavatto “khettūpamā arahanto”ti-ādiko pariyattidhammo idha “Petavatthū”ti adhippeto.

Tayidaṃ Petavatthu kena bhāsitaṃ, kattha bhāsitaṃ, kadā bhāsitaṃ, kasmā ca bhāsitaṃ. Vuccate—idaṃ hi Petavatthu duvidhena pavattaṃ aṭṭhuppattivasena pucchāvissajjanavasena ca. Tattha yaṃ aṭṭhuppattivasena pavattaṃ, taṃ Bhagavatā¹ bhāsitaṃ, itaraṃ Nāradattherādīhi pucchitaṃ tehi tehi petchi² bhāsitaṃ. Satthā pana yasmā Nāradattherādīhi tasmim tasmim pucchāvissajjane ārocite taṃ taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, tasmā sabbampetaṃ Petavatthu³ Satthārā bhāsitameva nāma jātaraṃ. Pavattitavaradhammacakke hi Satthari tattha tattha Rājagahādīsu viharante yebhuyyena tāya tāya aṭṭhuppattiyā pucchāvissajjanavasena sattānaṃ kammaphalapaccakkhakaṇāya taṃ taṃ Petavatthu desanāruḷhanti ayaṃ tāvettha “kena bhāsitaṃ”ti-ādīnaṃ padānaṃ sādharmaṇato vissajjanā. Asādhāraṇato pana tassa tassa vatthussa atthavaṇṇanāyameva āgamiṣṣati.

Taṃ panetaṃ Petavatthu Vinayapiṭakaṃ Suttantapiṭakaṃ Abhidhammapiṭakanti tīsu piṭakesu Suttantapiṭakapariyāpannaṃ, Dīghanikāyo Majjhimanikāyo Saṃyuttanikāyo Aṅguttaranikāyo Khuddakanikāyoti pañcasu nikāyesu Khuddakanikāyapariyāpannaṃ, Suttaṃ Geyyaṃ Veyyākaraṇaṃ Gāthā Udānaṃ Itivuttakaṃ Jātakaṃ Abbhutadhammaṃ Vedallanti navasu sāsanaṅgesu Gāthāsaṅgahaṃ,

1. Bhagavatā tāva (Sī, I)

2. Pucchitehi petchi (Ka)

3. Sabbaṃ Petavatthu (Sī)

“Dvāsīti¹ Buddhato gaṇhiṃ, dve saḥassāni bhikkhuto.
Caturāsīti saḥassāni, ye me dhammā pavattino”²—

evaṃ Dhammabhaṇḍāgārikaṇa paṭiññātesu caturāsītiyā
dhammakkhandaḥsaḥsasesu katipayadhammakkhandaḥsaṅgahaṃ,
bhāṇavārato catubhāṇavāramattaṃ, vaggato Uravagaggo Ubbarivaggo
Cūlavaggo Mahāvaggohi catuvaggasaṅgahaṃ. Tesu paṭhamavagge dvādaśa
vatthūni, dutiyavagge terasa vatthūni, tatiyavagge dasa vatthūni,
catutthavagge soḷasa vatthūnīti vatthuto ekapaññāsavattupaiṇaṇḍitaṃ.
Tassa³ vaggesu Uravagaggo ādi, vatthūsu Khettūpamapetavatthu ādi, tassāpi
“khettūpamā arahanto”⁴ti ayaṃ gāthā ādi.

1. Uravagagga

1. Khettūpamapetavatthuvaṇṇanā

Taṃ panetaṃ vatthuṃ Bhagavā Rājagahe viharanto Veḷuvane
Kalandakanivāpe aññataraṃ seṭṭhiputtapetaṃ ārabba kathesi. Rājagahe kira
aññataro aḍḍho mahaddhano mahābhogo pahūtavittūpakaraṇo
anekakoṭidhanasannicayo seṭṭhi ahoṣi, tassa mahādhanasampannatāya
“Mahādhanaseṭṭhi”⁵tveva samañña ahoṣi. Ekova putto⁶ ahoṣi piyo manāpo.
Tasmīṃ viññutaṃ patte mātāpitāro evaṃ cintesuṃ “amhākaṃ puttassa
divase divase saḥassaṃ saḥassaṃ paribbayaṃ karontassa vassasatenāpi
ayaṃ dhanasannicayo parikkhayaṃ na gamissati, kiṃ imassa
sippuggaṇaparissamena, akilantakāyacitto yathāsukhaṃ bhoge
paribhuñjatū”⁷ti sippaṃ na sikkhāpesuṃ. Vayappatte⁸ pana
kularūpayobbanavilāsasampannaṃ kāmābhimukhaṃ
dhammasaññāvimukhaṃ kaññaṃ ānesuṃ. So tāya saddhiṃ abhiramanto
dhamme cittamattampi anuppādetvā samaṇabrāhmaṇagurujanesu anādaro⁹
hutvā dhuttajanaparivuto rajjamāno pañcakāmaguṇe rato giddho mohena
andho hutvā kālaṃ vītināmetvā mātāpitūsu kālakatesu
naṭanāṭakagāyakādīnaṃ yathicchitaṃ dento dhanāṃ vināsetvā

1. Dvāsītiṃ (Si)

2. Khu 2. 347 piṭṭhe Theragāthāyaṃ.

3. Tattha (Si, I)

4. Athassa ekaputto (Ka)

5. Vayappattassa (Si, I)

6. Agāravo (Ka)

na cirasseva pārijuññappatto hutvā iṇaṃ gahetvā jīvikaṃ kappento puna iṇampi alabhitvā iṇāyikehi codiyamāno tesaṃ attano khattavattugharādīni datvā kapālahattho bhikkhaṃ caritvā bhuñjanto tasmimyeva nagare anāthasālāyaṃ vasati.

Atha naṃ ekadivasaṃ corā samāgatā evamāhaṃsu “ambho purisa kim tuyhaṃ iminā dujjīvitena, taruṇo tvamasi thāmajavabalasampanno, kasmā hatthapādavikalo viya acchasi, ehi amhehi saha corikāya paresaṃ santakaṃ gahetvā sukhena jīvikaṃ kappehī”ti. So “nāhaṃ corikaṃ kātuṃ jānāmi”ti āha. Corā “mayam taṃ sikkhāpema, kevalaṃ tvaṃ amhākaṃ vacanaṃ karohī”ti āhaṃsu. So “sādhū”ti sampañicchitvā tehi saddhiṃ agamāsi. Atha te corā tassa hatthe mahantaṃ muggaraṃ datvā sandhiṃ chinditvā gharaṃ pavisantā taṃ sandhimukhe ṭhapetvā āhaṃsu “sace idha añño koci āgacchati, taṃ iminā muggarena paharitvā ekappahāreneva mārehi”ti. So andhabālo hitāhitaṃ ajānanto paresaṃ āgamanameva olokento tattha aṭṭhāsi, corā pana gharaṃ pavisitvā gayhūpagaṃ bhaṇḍaṃ gahetvā gharamanussehi nātamattāva ito cito ca palāyimsu. Gharamanussā uṭṭhahitvā sīghaṃ sīghaṃ dhāvanta ito cito ca olokontā taṃ purisaṃ sandhidvāre ṭhitaṃ disvā “hare duṭṭhacorā”ti gahetvā hatthapāde muggarādīhi pothetvā¹ rañño dassetuṃ “ayaṃ deva coro sandhimukhe gahito”ti. Rājā “imassa sīsaṃ chindāpehī”ti nagaraguttikaṃ āṇāpesi. “Sādhu devā”ti nagaraguttiko taṃ gāhāpetvā pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhāpetvā rattavaṇṇaviraḷamālābandhakaṇṭhaṃ² iṭṭhakacuṇṇamakkhitasīsaṃ vajjhapaḥaṭabheridesitamaggaṃ rathikāya rathikaṃ siṅghāṭakena siṅghāṭakaṃ vicarāpetvā kasāhi tāḷento āghātanābhimukhaṃ neti, “ayaṃ imasmiṃ nagare vilumpamānakacoro gahito”ti kolāhalaṃ ahosi.

Tena ca samayena tasmiṃ nagare Sulasā nāma nagarasobhinī pāsāde ṭhitā vātapānantarena olokontī taṃ tathā nīyamānaṃ disvā pubbe tena kataparicayā “ayaṃ puriso imasmiṃ yeva nagare mahatiṃ sampattiṃ anubhavitvā idāni evarūpaṃ anattaṃ anayabyasanaṃ patto”ti tassa

1. Uppothetvā (Sī, I)

2. ...mālāgandhakaṇṭhaṃ (Ka)

kāruṇṇaṃ¹ uppādetvā cattāro modake pāṇīyaṃ pesesi, nagaraguttikassa ca ārocāpesi “tāva ayyo āgametu, yāvāyaṃ puriso ime modake khāditvā pāṇīyaṃ pivissatī”ti.

Athetasmim antare āyasmā Mahāmoggallāno dibbena cakkhunā olokento tassa byasanappattim² disvā karuṇāya sañcoditamānaso “ayaṃ puriso akatapuṇṇo katapāpo, tenāyaṃ niraye nibbattissati, mayi pana gate modake ca pāṇīyaṃ datvā bhummadevesu uppajjissati, yannūnāhaṃ imassa avassayo bhavēyyaṃ”ti cintetvā pāṇīyamodakesu upanīyamānesu tassa purisassa purato pāturahosi. So therāṃ disvā pasannamānaso “kiṃ me idāneva imehi māriyamānassa modakehi khāditehi, idaṃ pana paralokaṃ gacchantassa pātheyyaṃ bhavissatī”ti cintetvā modake ca pāṇīyaṃ therassa dāpesi. Thero tassa pasādasāṃvaḍḍhanatthaṃ tassa passantasseva tathārūpe ṭhāne nisīditvā modake paribhuñjitvā pāṇīyaṃ pivitvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. So pana puriso coraghātakehi āghātanāṃ netvā sīsacchedaṃ pāpito anuttare puṇṇakkhette Mahāmoggallānatthere katena puṇṇena uḷāre devaloke nibbattanārahopi yasmā “Sulasaṃ āgamma mayā ayaṃ deyyadhammo laddho”ti Sulasāya gatena sinehena maraṇakāle cittaṃ upakkiliṭṭhaṃ ahosi, tasmā hīnakāyaṃ upapajjanto pabbatagahanasambhūte sandacchāye³ mahānigrodharukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti.

So kira sace paṭhamavaye kulavaṃsaṭṭhapane ussukkaṃ akarissa, tasmimyeva nagare seṭṭhīnaṃ aggo abhaviṣsa. Majjhimavaye majjhimo, pacchimavaye pacchimo. Sace pana paṭhamavaye pabbajito abhaviṣsa, arahā abhaviṣsa, majjhimavaye sakadāgāmī anāgāmī vā abhaviṣsa, pacchimavaye sotāpanno abhaviṣsa. Pāpamittasaṃsaggena pana itthidhutto surādhutto duccharitanirato anādariko⁴ hutvā anukkamena sabbasampattito parihāyitvā mahābyasanāṃ pattoti vadanti.

Atha so aparena samayena Sulasaṃ uyyānagataṃ disvā sañjātakāmarāgo andhakāraṃ māpetvā taṃ attano⁵ bhavanaṃ netvā sattāhaṃ

1. Kāruṇṇataṃ (Sī, I)

2. Tassa taṃ pavattim (Ka)

3. Santacchāye (Ka)

4. Anādariyako (Sī, I)

5. Taṃ tattha attano (Sī)

tāya saddhiṃ saṁvāsaṃ kappesi, attānañcassā ārocesi. Tassā mātā taṃ apassantī rodamānā ito cito ca paribbhamati, taṃ disvā mahājano “ayyo Mahāmoggallāno mahiddhiko mahānubhāvo tassā gatiṃ jāneyya, taṃ upasaṅkamtivā puccheyyāsī”ti āha. Sā “sādhu ayyo”ti therāṃ upasaṅkamtivā tamatthampucchi. Thero “ito sattame divase Veḷuvanamahāvihāre Bhagavati dhammaṃ desente parisapariyante passissasī”ti āha. Atha Sulasā taṃ devaputtaṃ avoca “ayuttaṃ mayhaṃ tava bhavane vasantiyā, ajja sattamo divaso, mama mātā maṃ apassantī paridevasokasamāpannā bhavissati, sādhu maṃ deva tattheva nehī”ti. So taṃ netvā Veḷuvane Bhagavati dhammaṃ desente parisapariyante ṭhapetvā adissamānarūpo aṭṭhāsi.

Tato mahājano Sulasā disvā evamāha “amma Sulase tvaṃ ettakaṃ divasaṃ kuhiṃ gatā, tava mātā tvaṃ apassantī paridevasokasamāpannā ummādapattā viya jātā”ti. Sā taṃ pavattiṃ mahājanassa ācikkhi. Mahājanena ca “kathaṃ so puriso tathāpāpapasuto¹ akatakusalo devūpapattiṃ paṭilabhati”ti vutte Sulasā “mayā dāpīte modake pānīyañca ayyassa Mahāmoggallānattherassa datvā tena puññaṇa devūpapattiṃ paṭilabhati”ti āha. Taṃ sutvā mahājano acchariyabbhuta citta jātō ahosi, “arahanto nāma anuttaraṃ puññaṅkhettaṃ lokassa, yesu appakopi kato kāro sattānaṃ devūpapattiṃ āvhati”ti ulāraṃ pītisomanassaṃ paṭisaṃvedesi. Bhikkhū tamatthaṃ Bhagavato ārocesuṃ. Tato Bhagavā imissā aṭṭhuppattiyā—

1. “Khattūpamā arahanto, dāyakā kassakūpamā.

Bijūpamaṃ deyyadhammaṃ, etto nibbattate phalaṃ.

2. Etaṃ bijaṃ kasī khettaṃ, petānaṃ dāyakassa ca.

Taṃ petā paribhuñjanti, dātā puññaṇa vaḍḍhati.

3. Idheva kusalam katvā, pete ca paṭipūjīya¹.

Saggañca kamati²ṭṭhānaṃ, kammaṃ katvāna bhaddakan”ti—
imā gāthā abhāsi.

1. Tattha **khettūpamā**ti khittaṃ vuttaṃ bījaṃ tāyati mahapphalabhāvakaraṇena rakkhatīti khettaṃ, sālibījādīnaṃ viruhanaṭṭhānaṃ. Taṃ upamā etesanti khettūpamā, kedārasadisāti attho. **Arahantoti** khīṇāsavā. Te hi kilesārīnaṃ saṃsāracakkassa arānañca hatattā, tato eva ārakattā, paccayādīnaṃ arahattā, pāpakaraṇe rahābhāvā ca “arahanto”ti vuccanti. Tattha yathā khettaṃ hi tiṇḍidosarahitaṃ svābhisaṅkhatabījamhi vutte utusalilādipaccayantarūpetam kassakassa mahapphalaṃ hoti, evaṃ khīṇāsavasantāno lobhādidosarahito svābhisaṅkhate deyyadhammabīje vutte kālādipaccayantarasaṃhito dāyakassa mahapphalo hoti. Tenāha Bhagavā “khettūpamā arahanto”ti. Ukkatṭhaniddeso ayaṃ tassa sekhādīnampi khettabhāvāpaṭikkhepato³.

Dāyakāti cīvarādīnaṃ paccayānaṃ dātāro pariccajanakā, tesam⁴ pariccāgena attano santāne lobhādīnaṃ pariccajanakā chedanakā, tato vā attano santānassa sodhakā, rakkhakā cāti attho. **Kassakūpamā**ti kassakasadisā. Yathā kassako sālikhettādīni kasitvā yathākālāñca vuttudakadānanīharaṇanidhānarakkhaṇādīhi⁵ appamajjanto ulāraṃ vipulañca sassaphalaṃ paṭilabhati, evaṃ dāyakopi arahantesu deyyadhammapariccāgena pāricariyāya ca appamajjanto ulāraṃ vipulañca dānaphalaṃ paṭilabhati. Tena vuttaṃ “dāyakā kassakūpamā”ti.

Bījūpamaṃ deyyadhammanti līṅgavipallāsena vuttaṃ, bījasadiso deyyadhammoti attho. Annapānādīkassa hi dasavidhassa dātabbavatthuno etaṃ nāmaṃ. **Etto nibbattate phalanti** etasmā dāyakapaṭiṅgāhakadeyyadhammapariccāgato dānaphalaṃ nibbattati ceva uppajjati ca, ciratarapabandhavasena pavattati cāti attho. Ettha ca yasmā pariccāgacetanābhisaṅkhatassa annapānādivatthuno bhāvo, na itarassa, tasmā “bījūpamaṃ deyyadhamman”ti deyyadhammaggaṇaṃ kataṃ. Tena

1. Paṭipūjayam (Sī, I)

2. Gamati (Ka)

3. Khettassa vā paṭikkhepato (Sī, I)

4. Te taṃ (Ka)

5. ...rakkhaṇādīsu (Sī)

deyyadhammāpadesena deyyadhammavattuvīsāyāya
pariccāgacetanāyāyeva bījabhāvo daṭṭhabbo. Sā hi paṭisandhi-
ādippabhedassa tassa nissayārammaṇappabhedassa ca phalassa nipphādikā,
na deyyadhammoti.

2. **Etam bījam kasī khetanti** yathāvuttam bījam, yathāvuttañca khetam,
tassa bījassa tasmim khette vapanapayogasaṅkhātā¹ kasi cāti attho. Etam
tayaṁ kesam icchitabbanti āha “**petānam dāyakassa cā**”ti. Yadi dāyako pete
uddissa dānam deti, petānañca dāyakassa ca, yadi na pete uddissa dānam
deti, dāyasseva etam bījam esā kasi etam khetam upakāraya hotīti
adhippāyo. Idāni tam upakāram dassetum “**taṁ petā paribhuñjanti, dātā
puññaena vaḍḍhati**”ti vuttam. Tattha **taṁ petā paribhuñjanti**ti dāyakena pete
uddissa dāne dinne yathāvuttakhetta kasibījasampattiya anumodanāya ca yaṁ
petānam upakappati, tam dānaphalam petā paribhuñjanti. **Dātā puññaena
vaḍḍhati**ti dātā pana attano dānamayapuññanimittam devamanussesu
bhogasampatti-ādinā puññaphalena abhivaḍḍhati. Puññaphalampi hi
“kusalānam bhikkhave dhammānam samādānāhetu evamidaṁ puññaṁ
pavaḍḍhati”ti-ādīsu² puññanti vuccati.

3. **Idheva kusalam katvā**ti anavajjasukhavipākātṭhena kusalam petānam
uddisanavasena dānamayaṁ puññaṁ upacinitvā idheva imasmim ye va
attabhāve. **Pete ca paṭipūjīyā**ti pete uddissa dānena sammānetvā
anubhuyyamanadukkhato te mocetvā. Pete hi uddissa diyyamānam dānam
tesam pūjā nāma hoti. Tenāha “amhākañca katā pūjā”ti³, “petānam pūjā ca
katā uḷārā”ti⁴ ca. “Pete cā”ti ca-saddena “piyo ca hoti manāpo,
abhigamanīyo⁵ ca hoti vissāsanīyo, bhāvanīyo ca hoti garukātabbo, pāsamsa
ca hoti kittanīyo viññūnan”ti evamādike diṭṭhadhammike dānānisamsa
saṅgaṇhāti. **Saggañca kamati thānam, kamam katvāna bhaddakanti**
kalyāṇam kusalakammaṁ katvā dibbehi āyu-ādīhi dasahi thānehi suṭṭhu
aggattā “saggaṇ”ti laddhanāmaṁ katapuññānam nibbattanaṭṭhānam
devalokaṁ kamati upapajjanavasena upagacchati⁶.

1. Vapanapayogakāyavacīpayogasaṅkhātā (Ka)

3. Khu 2. 129 piṭṭhe.

5. Sambhi sambhāvanīyo (Ka)

2. Di 3. 48 piṭṭhe.

4. Khu 2. 130 piṭṭhe.

6. Uppajjati (Si, I)

Ettha ca “kusalaṃ katvā”ti vatvā puna “kammaṃ katvāna bhaddakaṃ”ti vacanaṃ “deyyadhammapariccāgo viya pattidānavasena dānadhammapariccāgopi dānamayakusalakammamevā”ti dassanatthanti daṭṭhabbaṃ. Keci panettha “petāti arahanto adhippetā”ti vadanti, taṃ tesāṃ matimattaṃ “petā”ti khīṇāsavānaṃ āgataṭṭhānasseva abhāvato, bījādibhāvassa ca dāyakassa viya tesāṃ ayujjamānattā, petayonikānaṃ yujjamānattā ca. Desanāpariyosāne devaputtaṃ Sulasaṅka ādiṃ katvā caturāsītiyā paṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Khettūpamapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sūkaramukhapetavatthuvaṇṇanā

Kāyo te sabbasovaṇṇoti idaṃ Satthari Rājagahaṃ upanissāya Veḷuvane Kalandakanivāpe viharante aññataraṃ sūkaramukhapetaṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Kassapassa Bhagavato sāsane eko bhikkhu kāyena saññato ahosi vācāya asaññato, bhikkhū akkosati paribhāsati. So kālaṃ katvā niraye nibbatta ekaṃ Buddhantaraṃ tattha paccitvā tato cavitvā imasmim Buddhuppāde Rājagahasamīpe Gijjhakūṭapabbatapāde tasseeva kammaṃ vipākāvasesena khuppiṇāsābhībhūto peto hutvā nibbatti. Tassa kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahosi, mukhaṃ sūkaramukhasadisāṃ. Athāyasmā Nārado Gijjhakūṭe pabbate vasanto pātova sarīrapaṭiṇṇaṃ katvā pattacīvaramādāya Rājagahaṃ piṇḍāya gacchanto antarāmagge taṃ petāṃ disvā tena katakammaṃ pucchanto—

4. “Kāyo te sabbasovaṇṇo, sabbā obhāsate disā.

Mukhaṃ te sūkarasseva, kiṃ kammamakarī pure”ti—

gāthamāha. Tattha **kāyo te sabbasovaṇṇoti** tava kāyo deho sabbo suvaṇṇavaṇṇo uttattakanakasannibho. **Sabbā obhāsate disāti** tassa pabhāya sabbāpi disā samantato obhāsati vijjotati. **Obhāsate**ti vā antogadhahetu-atthamidaṃ padanti “te kāyo sabbasovaṇṇo sabbā disā obhāseti vijjoteti”ti attho daṭṭhabbo.

Mukhaṃ te sūkarassevāti mukhaṃ pana te sūkarassa viya,
sūkaramukhasadisam tava mukhanti attho. **Kim kammamakarī** pureti “tvaṃ
pubbe atītajātiyaṃ kīdisaṃ kammaṃ akāsī”ti pucchati.

Evam therena so peto katakammaṃ puṭṭho gāthāya vissajjento—

5. “Kāyena saññato āsīm, vācāyāsimasaññato.

Tena me’tādiso vaṇṇo, yathā passasi Nārada”ti—

āha. Tattha **kāyena saññato āsinti** kāyikena saṃyamena saṃyato
kāyadvārikena saṃvarena saṃvuto ahosiṃ. **Vācāyāsimasaññatoti** vācāya
asaññato vācasikena asaṃvarena samannāgato ahosiṃ. **Tenāti** tena ubhayena
saṃyamena asaṃyamena ca. **Meti** mayhaṃ. **Etādiso**¹ **vaṇṇoti** ediso², yathā
tvaṃ Nārada paccakkhato passasi, evarūpo³, kāyena manussasaṇṭhāno
suvaṇṇavaṇṇo, mukhena sūkarasādiso āsinti yojanā. **Vaṇṇasaddo** hi idha
chaviyaṃ saṇṭhāne ca daṭṭhabbo.

Evam peto therena pucchito tamattham⁴ vissajjetvā tameva kāraṇaṃ
katvā therassa ovādaṃ dento—

6. “Taṃ tyāhaṃ Nārada brūmi, sāmaṃ diṭṭhamidaṃ tayā.

Mākāsi mukhasā pāpaṃ, mā kho sūkaramukho ahū”ti—

gāthamāha. Tattha **tanti** tasmā. **Tyāhanti** te ahaṃ. **Nārada**ti theram ālapati.
Brūmīti kathemi. **Sāmaṃ** sayameva. **Idanti** attano sarīraṃ sandhāya vadati.
Ayaṃ hettha attho—yasmā bhante Nārada idaṃ mama sarīraṃ galato
paṭṭhāya heṭṭhā manussasaṇṭhānaṃ, upari sūkarasaṇṭhānaṃ⁵ tayā
paccakkhatova diṭṭhaṃ, tasmā te ahaṃ ovādavasena vadāmīti. Kinti ceti
āha⁶ “**mākāsi mukhasā pāpaṃ, mā kho sūkaramukho ahū**”ti. Tattha **māti**
paṭisedhe nipāto. **Mukhasāti** mukhena. **Khoti** avadhāraṇe, vācāya
pāpakammaṃ mākāsi mā karohi.

1. Tādiso (Sī, Ka) Vimāna-Ṭṭha 14 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Evarūpena (Ka)

3. Sūkaramukhasaṇṭhānaṃ (Ka)

4. Etādiso (Sī, I)

5. Pucchitamattham (Ka)

6. Kimidaṃ peto āha (Sī)

Mā kho sūkaramukho ahūti ahaṃ viya sūkaramukho mā ahoṣiyeva. Sace pana tvaṃ mukharo hutvā vācāya pāpaṃ kareyyāsi, ekaṃsena sūkaramukho bhaveyyāsi, tasmā mākāsi mukhasā pāpanti phalapaṭisedhanamukhenapi hetumeva paṭisedheti.

Athāyasmā Nārado Rājagahe piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭikkanto catuparisamajjhe nisinnassa Satthuno tamatthaṃ ārocesi. Satthā “Nārada pubbeva mayā so satto diṭṭho”ti vatvā anekākāravokāraṃ vacīduccaritasannissitaṃ ādīnavam, vacīsucaritapaṭisaṃyuttaṃ ca ānisaṃsaṃ pakāśento dhammaṃ desesi, sā desanā sampattaparisāya sātthikā ahoṣīti.

Sūkaramukhapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Pūtimukhapetavatthuvaṇṇanā

Dibbaṃ subhaṃ dhāresi vaṇṇadhātunti idaṃ Satthari Veluvane viharante Kalandakanivāpe aññataraṃ pūtimukhapetaṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Kassapassa Bhagavato kāle dve kulaputtā tassa sāsane pabbajitvā sīlacārasampannā sallekhavuttino aññatarasmim gāmakāvāse samaggavāsaṃ vasimsu, atha aññataro pāpajjhāsayo pesuññābhirato bhikkhu tesam vasanaṭṭhānaṃ upagañchi. Therā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā vasanaṭṭhānaṃ datvā dutiyadivase taṃ gahetvā gāmaṃ piṇḍāya pavimsu, manussā te disvā tesu thesu ativiya paramanipaccakāraṃ katvā yāgubhattādīhi paṭimānesuṃ. So vihāraṃ pavisitvā cintesi “sundaro vatāyaṃ gocaragāmo, manussā ca saddhā pasannā paṇītapaṇītaṃ piṇḍapātaṃ denti, ayañca vihāro chāyūdakasampanno, sakkā me idha¹ sukhena vasituṃ, imesu pana bhikkhūsu idha vasantesu mayhaṃ phāsuvihāro na bhavissati, antevāsikavāso viya bhavissati, handāhaṃ ime aññamaññaṃ bhinditvā yathā na puna idha vasissanti, tathā karissāmi”ti.

1. Sakkā idheva (Sī, I)

Athekadivasam mahāthere dvinnampi ovādam datvā attano vasanaṭṭhānam pavitthe pesuṇiko bhikkhu thokam kalam vītināmetvā mahātheram upasaṅkamitvā vanditvā therena “kim āvuso vikāle āgatosi”ti ca vutte “āma bhante, kiñci vattabham atthi”ti vatvā “kathehi āvuso”ti therena anuññāto āha “eso bhante tumhākam sahāyakatthero sammukhā mitto viya attānam dassetvā parammukhā sapatto viya upavadati”ti. “Kim katheti”ti pucchito “suṇātha bhante, ‘eso mahāthero saṭho māyāvī kuhako micchājīvena jīvikam kappeti’ti tumhākam aguṇam katheti”ti āha. Mā āvuso evam bhaṇi, na so bhikkhu evam maṃ upavadissati, gihikāto paṭṭhāya mama sabhāvaṃ jānāti “pesalo kalyāṇasīlo”ti. “Sace bhante tumhe attano visuddhacittatāya evam cintetha, taṃ tumhākaṃyeva anucchavikam, mayham pana tena saddhim veram natthi, kasmā aham tena avuttaṃ ‘vuttan’ti vadāmi, hotu, kālantarena sayameva jānissathā”ti āha. Theropi puthujjanabhāvadosena¹ dvelhakacitto “evampi siyā”ti sāsāṅkahadayo hutvā thokam sithilavissāso ahosi. So bālo paṭhamam mahātheram paribhnditvā itarampi theram vuttanayeneva paribhndi. Atha te ubhopi therā dutiyadivase aññamaññaṃ anālapitvā pattacīvaramādāya gāme piṇḍāya caritvā piṇḍapātāmādāya attano vasanaṭṭhāneyeva paribhuñjitvā sāmīcimattampi akatvā taṃ divasaṃ tattheva vasitvā vibhātāya ca rattiyā aññamaññaṃ anārocetvā yathāphāsukaṭṭhānam agamaṃsu.

Pesuṇikam pana bhikkhum paripuṇṇamanoratham gāmaṃ piṇḍāya pavittam manussā disvā āhaṃsu “bhante therā kuhiṃ gatā”ti. So āha “sabbarattim aññamaññaṃ kalaham katvā mayā ‘mā kalaham karoṭha, samaggā hotha, kalaho nāma anattāvaho āyatidukkhuppādako akusalasaṃvattaniko, purimakāpi kalahena mahatā hitā paribhaṭṭhā’ti-ādīni vuccamānāpi mama vacanam anādiyitvā pakkantā”ti. Tato manussā “therā tāva gacchantu, tumhe pana amhākam anukampāya idheva anukkaṇṭhitvā vasathā”ti yāciṃsu. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā tattheva vasanto katipāhena cintesi “mayā sīlavanto kalyāṇadhammā

1. Puthujjanabhāvavasena (Sī, I)

bhikkhū āvāsalo bhena paribhinnā, bahuṃ vata mayā pāpakammaṃ pasutan”ti balavavippaṭṭisārābhībhūto sokavegena gilāno hutvā na cireneva kālāṃ katvā avīcimhi nibbatti.

Itare dve saḥāyakattherā janapadacārikaṃ carantā aññatarasmiṃ āvāse samāgantvā aññamaññaṃ sammoditvā tena bhikkhunā vuttaṃ bhedavacanāṃ aññamaññaṃ ārocetvā tassa abhūtabhāvaṃ ñatvā samaggā hutvā anukkamena tameva āvāsaṃ paccāgamimsu. Manussā dve there disvā haṭṭhatuṭṭhā sañjātasomanassā hutvā catūhi paccayehi upaṭṭhahimsu. Therā ca tattheva vasantā sappāya-āhāralābhena samāhitacittā vipassanaṃ vadḍhetvā na cireneva arahattaṃ pāpuṃsu.

Pesuṇiko bhikkhu ekaṃ Buddhantaraṃ niraye paccitvā imasmiṃ Buddhuppāde Rājagahassa avidūre pūtimukhapeto hutvā nibbatti. Tassa kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahosi, mukhato pana puḷavakā¹ nikkhamitvā ito cito ca mukhaṃ khādanti, tassa dūrampi okāsaṃ pharitvā duggandhaṃ vāyati. Tathāyasmā Nārado Gijjhakūṭapabbatā orohanto taṃ disvā—

7. “Dibbaṃ subhaṃ dhāresi vaṇṇadhātum,
Vehāyasaṃ tiṭṭhasi antalikkhe.
Mukhañca te kimayo pūtigandhaṃ,
Khādanti kiṃ kammamakāsi pubbe”ti—

imāya gāthāya katakammaṃ pucchi. Tattha **dibbanti** divi bhavaṃ devattabhāvapariyāpannaṃ. Idha pana dibbaṃ viyāti dibbaṃ. **Subhanti** sobhanaṃ, sundarabhāvaṃ vā. **Vaṇṇadhātuntī** chavivaṇṇaṃ. **Dhāresīti** vahasī. **Vehāyasaṃ tiṭṭhasi antalikkheti** vehāyasaṃ aññite antalikkhe tiṭṭhasi. Keci pana “vihāyasaṃ tiṭṭhasi antalikkhe”ti pāṭhaṃ vatvā vihāyasaṃ obhāsento antalikkhe tiṭṭhasīti vacanasesena² atthaṃ vadanti. **Pūtigandhanti** kuṇapagandhaṃ, duggandhanti attho. **Kiṃ kammamakāsi pubbeti** paramaduggandhaṃ te mukhaṃ kimayo khādanti, kāyo ca suvaṇṇavaṇṇo, kīdisaṃ nāma kammaṃ evarūpassa attabhāvassa kāraṇabhūtaṃ pubbe tvaṃ akāsīti pucchi.

1. Puḷavakā (Ka)

2. Vacanavasena (Sī)

Evam therena so peto attanā katakammaṃ puṭṭho tamatthaṃ
vissajjento—

8. “Samaṇo ahaṃ pāpo’tiduṭṭhavāco¹,
Tapassirūpo mukhasā asaṇṇato.
Laddhā ca me tapasā vaṇṇadhātu,
Mukhañca me pesuṇiyena pūti”ti—

gāthamāha. Tattha **samaṇo ahaṃ pāpo**ti ahaṃ lāmaṇo samaṇo pāpabhikkhu
ahosiṃ. **Atiduṭṭhavāco**ti atiduṭṭhavacano², pare atikkamitvā laṅghitvā vattā,
paresaṃ guṇaparidhaṃsakavacanoti attho. “Atidukkhavāco”ti vā pāṭho,
ativiya pharusavacano musāvādapesuṇṇādivacīduccaritanirato.
Tapassirūpoti samaṇapatirūpako. **Mukhasā**ti mukhena. **Laddhā**ti paṭiladdhā.
Ca-kāro sampiṇḍanatto. **Meti** mayā. **Tapasā**ti brahmacariyena.
Pesuṇiyenāti pisuṇavācāya. **Pūti**ti pūtigandhaṃ.

Evam so peto attanā katakammaṃ ācikkhitvā idāni therassa ovādaṃ
dento—

9. “Tayidaṃ tayā Nārada sāmaṃ diṭṭhaṃ,
Anukampakā ye kusalā vadeyyuṃ.
Mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāṇi,
Yakkho tuvaṃ hohisi kāmakāmi”ti—

osānagāthamāha. Tattha **tayidanti** taṃ idaṃ mama rūpaṃ. **Anukampakā ye
kusalā vadeyyunti** ye anukampanasīlā kāruṇikā parahitapaṭipattiyaṃ kusalā
nipuṇā Buddhādayo yaṃ vadeyyuṃ, tadeva vadāmīti adhippāyo. Idāni taṃ
ovādaṃ dassento “**mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāṇi, yakkho tuvaṃ hohisi
kāmakāmi**”ti āha. Tassattho—**pesuṇaṃ** pisuṇavacanaṃ musā ca **mā abhāṇi**
mā kathehi, yadi hi tvaṃ musāvādaṃ pisuṇavācaṃ ca pahāya vācāya
saṇṇato bhaveyyāsi, yakkho vā devo vā devaṇṇātaro vā tvaṃ bhavissasi,
kāmaṃ kāmītappaṃ uḷāraṃ

1. Pāpo dukkhavāco (I)

2. Dukkhavācoti dukkhavacano (I)

dibbasampattiṃ paṭilabhivā tattha kāmanasīlo¹ yathāsukhaṃ indriyānaṃ paricaraṇena abhiramaṇasīloti.

Taṃ sutvā thero tato Rājagahaṃ gantvā piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapātaṇṇikanto Satthu tamatthaṃ ārocesi. Satthā taṃ aṭṭhupattiṃ katvā dhammaṃ desesi, sā desanā sampattaparisāya sātthikā ahoṣīti.

Pūtimukhapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Piṭṭhadhītalikapetavatthuvaṇṇanā

Yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvāti idaṃ Satthā Sāvattiyaṃ Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikassa gahapatino dānaṃ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira gahapatino dhītu dhītāya dārikāya dhāti piṭṭhadhītalikaṃ² adāsi “ayaṃ te dhītā, imaṃ gahetvā kīlassū”ti. Sā tattha dhītusaññaṃ uppādesi. Athassā ekadivasam taṃ gahetvā kīlantiyā pamādena patitvā bhijji, tato dārikā “mama dhītā matā”ti parodi. Taṃ rodantiṃ³ kocipi gehajano saññāpetuṃ nāsakkhi. Tasmim ca samaye Satthā Anāthapiṇḍikassa gahapatino gehe paññatte āsane nisinno hoti, mahāseṭṭhi ca Bhagavato samīpe nisinno ahoṣi. Dhāti taṃ dārikaṃ gahetvā seṭṭhissa santikaṃ agamāsi. Seṭṭhi taṃ disvā “kissāyaṃ⁴ dārikā rodati”ti āha, dhāti taṃ pavattiṃ seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi taṃ dārikaṃ aṅke nisīdāpetvā “tava dhītu dānaṃ dassāmī”ti saññāpetvā Satthu ārocesi “bhante mama nattudhītaraṃ piṭṭhadhītalikaṃ uddissa dānaṃ dātukāmo, taṃ me pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ svātanāya adhivāsethā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhaṇa.

Atha Bhagavā dutiyadivase pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ seṭṭhissa gharaṃ gantvā bhattakiccaṃ katvā anumodanaṃ karonto—

10. “Yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvā, dajjā dānaṃ amaccharī.

Pubbapete ca ārabha, atha vā vatthudevataṃ.

1. Ramanasīlo (Sī), gamanasīlo (I)

3. Taṃ amaranti (Ka)

2. Katapiṭṭhadhītalikaṃ (Sī, I)

4. Kimissāya (Sī, I)

11. Cattāro ca mahārāje, lokapāle yasassine¹.

Kuveraṃ Dhataratṭhañca, Virūpakkhaṃ Virūḷhakaṃ.

Te ceva pūjitā honti, dāyakā ca anipphalā.

12. Na hi ruṇṇaṃ vā soko vā, yā caññā paridevanā.

Na taṃ petassa atthāya, evaṃ tiṭṭhanti ñātayo.

13. Ayañca kho dakkhiṇā dinnā, saṃghamhi suppatiṭṭhitā.

Dīgharattaṃ hitāya'ssa, ṭhānaso upakappatī'ti—

imā gāthā abhāsi.

10. Tattha **yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvā**ti maṅgalādīsu aññataraṃ yaṃ kiñci ārabba uddissa. **Dajjā**ti dadeyya. **Amaccharī**ti attano sampattiyā parehi sādharmaṇabhāvāsahanaḷakkhaṇassa maccherassa abhāvato amaccharī, pariccāgasīlo macchariyalobhādicittamalaṃ dūrato katvā dānaṃ dadeyyāti adhippāyo. **Pubbapete ca ārabbhā**ti pubbakapi pete² uddissa. **Vatthudevātā**ti gharavatthu-ādīsu adhivatthā devatā ārabbhāti yojanā. **Atha vā**ti iminā aññepi devamanussādike ye keci ārabba dānaṃ dadeyyāti dasseti.

11. Tattha devesu tāva ekacce pākaṇe deve dassento “**cattāro ca mahārāje**”ti vatvā puna te nāmato gaṇhanto “**Kuveraṃ**”ti-ādimāha. Tattha **Kuvera**nti Vessavaṇaṃ. **Dhataratṭha**nti-ādīni sesānaṃ tiṇṇaṃ lokapālānaṃ nāmāni. **Te ceva pūjitā hontī**ti te ca mahārājāno pubbapetavatthudevātāyo ca uddisanaḷakiriya paṭimānitā honti. **Dāyakā ca anipphalā**ti ye dānaṃ denti, te dāyakā ca paresaṃ uddisanaḷamattena na nipphalā, attano dānaphalassa bhāgino eva honti.

12. Idāni “ye attano ñātīnaṃ maraṇena rodanti paridevanti socanti, tesāṃ taṃ niratthakaṃ, attaparitāpanamattamevā”ti dassetuṃ “**na hi ruṇṇaṃ vā**”ti gāthamāha. Tattha **ruṇṇa**nti ruditaṃ assumocanaṃ na hi

1. Yasassino (Sī)

2. Pubbe keci pitaro vā (Sī, I)

kātabbanti vacanaseso. **Sokoti** socanaṃ cittasantāpo, antonijjhānanti attho. **Yā caññā paridevanā**ti yā ca ruṇṇasokato aññā paridevanā, “kahaṃ ekaputtakā”ti-ādivācāvippalāpo, sopi na kātabboti attho. Sabbattha vā-saddo vikappanatto. **Na taṃ petassa atthāyā**ti yasmā ruṇṇaṃ vā soko vā paridevanā vāti sabbampi taṃ petassa¹ kālakatassa atthāya upakārāya na hoti, tasmā na hi taṃ kātabbaṃ, tathāpi evaṃ tiṭṭhanti nātayo aviddasunoti adhippāyo.

13. Evaṃ ruṇṇādīnaṃ niratthakabhāvaṃ dassetvā idāni yā pubbapetādike ārabba dāyakena saṃghassa dakkhiṇā dinnā, tassā sātthakabhāvaṃ dassento “**ayañca kho dakkhiṇā**”ti gāthamāha. Tattha **ayanti** dāyakena taṃ dinnaṃ dānaṃ paccakkhato dassento vadati. Ca-saddo byatirekattho, tena yathā rūṇṇādi petassa na kassaci atthāya hoti, na evamayā, ayaṃ pana dakkhiṇā dīgharattaṃ hitāya’ssa hotīti vakkhamānameva visesaṃ joteti. **Khoti** avadhāraṇe. **Dakkhiṇā**ti dānaṃ. **Saṃghamhi suppatiṭṭhitā**ti anuttare puññakkhette saṃghe suṭṭhu patiṭṭhitā. **Dīgharattaṃ hitāya’ssā**ti assa petassa cirakālaṃ hitāya atthāya. **Ṭhānaso upakappatī**ti taṃkhaṇaṃñeva nipphajjati, na kālantareti attho. Ayaṃ hi tattha dhammatā—yaṃ pete uddissa dāne dinne petā ce anumodanti, tāvadeva tassa phalena petā parimuccantīti².

Evaṃ Bhagavā dhammaṃ desetvā mahājanaṃ pete uddissa dānābhiratamānaṃ katvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Punadivase seṭṭhibhāriyā avasesā ca nātakā seṭṭhiṃ anuvattantā evaṃ temāsamattaṃ mahādānaṃ pavattesuṃ. Atha rājā Pasenadi Kosalo Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā “kasmā bhante bhikkhū māsamattaṃ mama gharaṃ nāgamimsū”ti pucchi. Sattārā tasmīṃ kāraṇe kathite rājāpi seṭṭhiṃ anuvattanto Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ pavattesi, taṃ disvā nāgarā rājānaṃ anuvattantā māsamattaṃ mahādānaṃ pavattesuṃ. Evaṃ māsadvayaṃ piṭṭhadhītalikamūlakaṃ mahādānaṃ pavattesunti.

Piṭṭhadhītalikapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Tassa petassa (Ka)

2. Paribhuñjantīti (Ka)

5. Tirokuṭṭapetavatthuvaṇṇanā

Tirokuṭṭesu tiṭṭhantīti idaṃ Satthā Rājagahe viharanto sambahule pete ārabha kathesi.

Tatrāyaṃ vitthāarakathā—ito dvānavutikappe Kāsi nāma nagaraṃ ahosi, tattha Jayaseno nāma rājā rajjaṃ kāresi, tassa Sirimā nāma devī, tassa kucchiyaṃ Phusso nāma Bodhisatto nibbattitvā anupubbena sammāsambodhiṃ abhisambujjhi. Jayaseno rājā “mama putto mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhamitvā¹ Buddho jāto, mayhameva Buddho, mayhaṃ² dhammo, mayhaṃ² saṃgho”ti mamattaṃ uppādetvā sabbakālaṃ sayameva upaṭṭhahati, na aññesaṃ okāsaṃ deti.

Bhagavato kaniṭṭhabhātaro vemātikā tayo bhātaro cintesuṃ “Buddhā nāma sabbalokahitattāya uppajjanti, na ekasseva attāya, amhākaṇca pitā aññesaṃ okāsaṃ na deti, kathaṃ nu kho mayaṃ labheyyāma Bhagavantaṃ upaṭṭhātuṃ bhikkhusaṃghaṇcā”ti. Tesāṃ etadahosi “handa mayaṃ kiñci upāyaṃ karomā”ti. Te paccantaṃ kupitaṃ viya kārāpesuṃ. Tato rājā “paccanto kupito”ti sutvā tayopi putte paccantaṃ vūpasametum pesesi. Te gantvā vūpasamtvā āgatā, rājā tuṭṭho varaṃ adāsi “yaṃ icchatha, taṃ gaṇhathā”ti. Te “mayaṃ Bhagavantaṃ upaṭṭhātuṃ icchāmā”ti āhaṃsu. Rājā “etaṃ ṭhapetvā aññaṃ gaṇhathā”ti āha. Te “mayaṃ aññena anattikā”ti āhaṃsu. Tena hi paricchedaṃ katvā gaṇhathāti. Te satta vassāni yācimsu, rājā na adāsi. Evaṃ “cha, pañca, cattāri, tīṇi, dve, ekaṃ, satta māse, cha, pañca, cattāro”ti vatvā yāva temāsaṃ yācimsu, tadā rājā “gaṇhathā”ti adāsi.

Te Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā āhaṃsu “icchāma mayaṃ bhante Bhagavantaṃ temāsaṃ upaṭṭhātuṃ, adhivāsetu no bhante Bhagavā imaṃ temāsaṃ vassāvāsan”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Te tayo attano janapade niyuttakapurisassa lekhaṃ³ pesesuṃ “imaṃ temāsaṃ amhehi Bhagavā upaṭṭhātabbo, vihāraṃ ādiṃ katvā sabbaṃ Bhagavato upaṭṭhānasambhāraṃ sampādechī”ti. So sabbaṃ sampādetvā paṭipesesi.

1. Agārasmā abhinikkhamitvā (Ka)

2. Mayhameva (Sī, I)

3. Likhitapaṇṇaṃ (Sī), likhāpaṇṇaṃ (I)

Te kāsāyavatthanivattā hutvā purisasahassemi¹ veyyāvaccakarehi
Bhagavantam bhikkhusamghaṇca sakkaccaṃ upaṭṭhamānā janapadam
netvā vihāraṃ niyyātetvā vassaṃ vasāpesuṃ.

Tesaṃ Bhaṇḍāgāriko eko gahapatiputto sapajāpatiko saddho ahosi
pasanno, so Buddhappamukhassa bhikkhusamghassa dānavattam
sakkaccaṃ² adāsi. Janapade niyuttakapuriso taṃ gahetvā jānapadehi
ekādasamattehi purisasahassemi saddhiṃ sakkaccameva dānaṃ pavattāpesi³.
Tattha keci jānapadā paṭihatacittā ahesuṃ, te dānassa antarāyaṃ katvā
deyyadhammaṃ attanā khādīṃsu, bhattasālaṇca agginā dahiṃsu. Pavāritā
rājaputtā⁴ Bhagavato sakkāraṃ katvā Bhagavantam purakkhatvā pitu
santikameva paccāgamiṃsu. Tattha gantvā Bhagavā parinibbāyi. Rājaputtā
ca janapade niyuttakapuriso ca Bhaṇḍāgāriko ca anupubbena kālaṃ katvā
saddhiṃ parisāya sagge uppajjīṃsu, paṭihatacittā janā niraye uppajjīṃsu.
Evaṃ tesaṃ ubhayesaṃ janānaṃ saggato saggam nirayato nirayaṃ
upapajjantānaṃ dvānavuti kappā vītivattā.

Atha imasmim Bhaddakappe Kassapassa Bhagavato kāle te paṭihatacittā
janā petesu uppannā. Tadā manussā attano attano ñātakānaṃ petānaṃ
atthāya dānaṃ datvā uddisanti “idaṃ no ñātīnaṃ hotū”ti, te sampattim
labhanti, atha imepi petā taṃ disvā Kassapaṃ Sammāsambuddham
upasaṅkamitvā pucchiṃsu “kiṃ nu kho bhante mayampi evarūpaṃ
sampattim labheyyāma”ti. Bhagavā āha “idāni na labhatha, anāgate pana
Gotamo nāma Sammāsambuddho bhavissati, tassa Bhagavato kāle
Bimbisāro nāma rājā bhavissati, so tumhākaṃ ito dvānavutikappe ñāti⁵
ahosi, so Buddhassa dānaṃ datvā tumhākaṃ uddisissati, tadā labhissathā”ti.
Evaṃ vutte kira tesaṃ petānaṃ taṃ vacanaṃ “sve labhissathā”ti vuttaṃ
viya ahosi.

1. Aḍḍhateyyehi purisasahassemi (Ka) Khuddakapāṭha-Tīṭha 170 piṭṭhe ca.

2. Sakkaccaṃ dānavatthum (Sī, I)

3. Dānavatthum pesesi (Sī, I)

4. Sapaṇivārā te hi rājaputtā (Sī, I)

5. Ñātaḥ (Sī, I)

Tato ekasmiṃ Buddhantare vītivatte¹ amhākaṃ Bhagavā uppajji. Tepi tayo rājaputtā purisasahassena saddhiṃ devalokato cavitvā Magadharatṭhe brāhmaṇakule uppajjitvā anupubbena Tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Gayāsīse tayo jaṭilā ahesuṃ, janapade niyuttakapuriso rājā Bimbisāro ahosi, Bhaṇḍāgāriko gahapatiputto Visākho nāma seṭṭhi ahosi, tassa pajāpati Dhammadinnā nāma seṭṭhidhītā ahosi, avasesā pana parisā rañño eva parivārā hutvā nibbattiṃsu.

Amhākampi Bhagavā loka uppajjitvā sattasattāhaṃ atikkamitvā² anupubbena Bārāṇasīṃ āgamma dhammacakkaṃ pavattetvā Pañcavaggiye ādiṃ katvā yāva saḥassaparivāre³ tayo jaṭile vinetvā Rājagahaṃ agamāsi, tattha ca tadahupasaṅkamantaṃyeva rājānaṃ Bimbisāraṃ sotāpatti-phale patiṭṭhāpesi saddhiṃ ekādasanahutehi aṅgamagavosihi brāhmaṇagahapatikehi. Atha raññā svātanāya bhaddena nimantito adhiyāsetvā dutiyadivase māṇavakavaṇṇena Sakkena Devānamindena purato gacchantena—

“Danto dantehi saha purāṇajaṭilehi,
Vippamutto vippamuttehi.
Siṅgīnikkhasavaṇṇo,
Rājagahaṃ pāvīsi Bhagavā”ti⁴—

evamādihi gāthāhi abhiṭṭhaviyamāno Rājagahaṃ pavisitvā rañño nivesane mahādānaṃ sampañcchi. Te pana petā “idāni rājā dānaṃ amhākaṃ uddisissati, idāni uddisissatī”ti āsāya samparivāretvā⁵ aṭṭhaṃsu.

Rājā dānaṃ datvā “kattha nu kho Bhagavā vihareyyā”ti Bhagavato vihāraṭṭhānameva cintesi, na taṃ dānaṃ kassaci uddisi. Tathā taṃ dānaṃ alabhantā⁶ petā chinnāsā hutvā rattiyaṃ rañño nivesane abhiviya bhiṃsanakaṃ vissaramakaṃsu. Rājā bhayasantāsaṃvegaṃ āpajjitvā vibhā—

1. Vītivatte loka (Sī, I) 2. Vītināmetvā (Sī, I) 3. Aḍḍhateyyasahassaparivāre (Ka)

4. Vi 3. 48 piṭṭhe. 5. Dānaṃ datvā uddisissatīti gehaṃ samparivāretvā (Sī)

6. Yathā taṃ tamatthaṃ ajānantā (Ka)

tāya rattiyā Bhagavato ārocesi “evarūpaṃ saddaṃ assosiṃ, kiṃ nu kho me bhante bhavissatī”ti. Bhagavā “mā bhāyi mahārāja, na te kiñci pāpakaṃ bhavissati, apica kho santite purāṇañātakā petesu uppannā, te ekaṃ Buddhantaraṃ tameva paccāsisaṇṭā ‘Buddhassa dānaṃ datvā amhākaṃ uddisissatī’ti vicarantā tayā hiyyo dānaṃ datvā na uddisitattā chinnāsā hutvā tathārūpaṃ vissaramakamsū”ti¹ āha. Kiṃ idānipi bhante dinne te labheyyunti. Āma mahārājāti. Tena hi bhante adhivāsetu me Bhagavā ajjatanāya dānaṃ, tesāṃ uddisissāmīti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena.

Rājā nivesanaṃ gantvā mahādānaṃ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṃ ārocāpesi, Bhagavā rājantepuraṃ gantvā paññatte āsane nisīdi saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Te petā “api nāma ajja labheyyāmā”ti gantvā tirokuṭṭādīsu aṭṭhaṃsu. Bhagavā tathā akāsi, yathā te sabbeva rañño āpāthaṃ gatā ahesuṃ. Rājā dakkhiṇodakaṃ dento “idaṃ me ñātīnaṃ hotū”ti uddisi, tāvadeva petānaṃ kamalakuvalayasañchannā pokkharāṇiyo nibbattiṃsu. Te tattha nhatvā ca pivitvā ca paṭippassaddhadarathakilamathapipāsā suvaṇṇavaṇṇā ahesuṃ. Rājā yāgukhajjabhojjāni datvā uddisi, tesāṃ taṅkhaṇaṇṇeva dibbayāgukhajjabhojjāni nibbattiṃsu, te tāni paribhuñjitvā pīṇindriyā ahesuṃ. Atha vatthasenāsanāni datvā uddisi, tesāṃ dibbavatthapāsādapaccattharaṇaseyyādi-alāṅkāravidhayo nibbattiṃsu. Sā ca tesāṃ sampatti sabbāpi yathā rañño pākaṭā hoti, tathā Bhagavā adhiṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā ativiya attamano ahosi. Tato Bhagavā bhuttāvī pavārīto rañño Bimbisārassa anumodanattamaṃ Tirokuṭṭapetavatthum² abhāsi—

14. “Tirokuṭṭesu tiṭṭhanti, sandhisīṅghāṭakesu ca.

Dvārabāhāsu tiṭṭhanti, āgantvāna sakaṃ gharaṃ.

15. Pahūte annapānamhi, khajjabhojje upaṭṭhite.

Na tesāṃ koci sarati, sattānaṃ kammaṇṇapaccayā.

1. Tathārūpaṃ bhiṃsanakaṃ bheravamakamsūti (Sī, I)

2. Tirokuṭṭapetavatthum (Sī, I)

16. Evaṃ dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakā.
 Sucim paṇītaṃ kālena, kappiyaṃ pānabhojanaṃ.
17. Idaṃ vo ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo.
 Te ca tattha samāgantvā, ñātipetā samāgatā.
 Pahūte annapānamhi, sakkaccaṃ anumodare.
18. Ciraṃ jīvantu no ñātī, yesaṃ hetu labhāmase.
 Amhākañca katā pūjā, dāyakā ca anipphalā.
19. Na hi tattha kasi atthi, gorakkhettha na vijjati.
 Vaṇijjā tādisī natthi, hiraññena kayākayaṃ.
 Ito dinnena yāpenti, petā kālagatā¹ tahiṃ.
20. Unname udakaṃ vuṭṭhaṃ², yathā ninnaṃ pavattati.
 Evameva ito dinnāṃ, petānaṃ upakappati.
21. Yathā vārivahā pūrā, paripūrenti sāgaraṃ.
 Evameva ito dinnāṃ, petānaṃ upakappati.
22. Adāsi me akāsi me, ñātimittā sakhā ca me.
 Petānaṃ dakkhiṇaṃ dajjā, pubbe katamanussaraṃ.
23. Na hi ruṇṇaṃ vā soko vā, yā caññā paridevanā.
 Na taṃ petāna'matthāya, evaṃ tiṭṭhanti ñātayo.
24. Ayañca kho dakkhiṇā dinnā, saṃghaṃhi suppatiṭṭhitā.
 Dīgharattaṃ hitāya'ssa, ṭhānaso upakappati.
25. So ñātidhammo ca ayaṃ nidassito,
 Petāna pūjā ca katā uḷārā.
 Balañca bhikkhūna'manuppadinnaṃ,
 Tumhehi puññaṃ pasutaṃ anappakan'ti.

1. Kālakatā (Sī), kālaṅkatā (Ka)

2. Vaṭṭhaṃ (Sī)

14. Tattha **tirokuṭṭesū**ti kuṭṭānaṃ parabhāgesu. **Tiṭṭhantī**ti nisajjādipaṭikkhepato ṭhānakappanavacana metaṃ, gehapākāraḥ kuṭṭānaṃ dvārato¹ bahi eva tiṭṭhantīti attho. **Sandhisīṅghāṭakesu** cāti sandhīsu ca sīṅghāṭakesu ca. **Sandhī**ti catukkoṇaracchā, gharasandhitittisandhi-ālokasandhiyopi vuccanti. **Sīṅghāṭakā**ti tikoṇaracchā. **Dvārabāhāsu tiṭṭhantī**ti nagaradvāragharadvārānaṃ bāhā nissāya tiṭṭhanti. **Āgantvāna sakāṃ gharanti** sakagharāṃ nāma pubbañātigharampi attanā sāmibhāvena ajjhāvutthagharāmpi, tadubhayampi te yasmā sakagharasaññāya āgacchanti, tasmā “āgantvāna sakāṃ gharan”ti āha.

15. Evaṃ Bhagavā pubbe anajjhāvuttapubbampi pubbañātigharattā Bimbisāranivesanaṃ sakagharasaññāya āgantvā tirokuṭṭādīsu ṭhite issāmacchariyaphalaṃ anubhavante ativiya duddasikavirūpabhayānakadassane bahū pete rañño dassento “tirokuṭṭesu tiṭṭhantī”ti gāthaṃ vatvā puna tehi katassa kamma dāruṇabhāvaṃ dassento “**pahūte annapānamhī**”ti dutiyagāthamāha.

Tattha **pahū**teti anappake bahumhi, yāvadattheti attho. Ba-kārassa hi pakāro labbhati “pahu santo na bharatī”ti-ādīsu² viya. Keci pana “bahuke”ti paṭhanti, so pana pamādapāṭho³. **Annapānamhī**ti anne ca pāne ca. **Khajjabhojjetī** khajje ca bhojje ca. Etena asitapītakhāyitasāyitavasena catubbidhampi āhāraṃ dasseti. **Upaṭṭhiteti** upagamma ṭhite sajjite, paṭiyatteti attho. **Na tesāṃ koci saratī sattānanti** tesāṃ pettivisaye uppannānaṃ sattānaṃ koci mātā vā pitā vā putto vā nattā vā na saratī. Kim kārāṇā? **Kamma**paccayāti, attanā katassa adānadānapaṭisedhanādibhedassa kadariyakamma dāruṇabhāvato. Taṃ hi kammaṃ tesāṃ nātīnaṃ saritum na deti.

16. Evaṃ Bhagavā anappakepi annapānādīmhi vijjamāne nātīnaṃ paccāsīsantānaṃ petānaṃ kammaphalena⁴ nātakānaṃ anussaraṇamattassāpi abhāvaṃ

1. Parato (Ka)

3. Te pamādapāṭhā (Ka)

2. Khu 1. 295 piṭṭhe Suttanipāte.

4. Pāpakammavasena (Sī, I)

dassetvā idāni pettivisayūpappanne ñātake uddissa raññā dinnadānaṃ pasamsanto “**evaṃ dadanti ñātīnaṃ**”ti tatiyagāthamāha.

Tattha **evanti** upamāvacanaṃ, tassa dvidhā sambandho—tesaṃ sattānaṃ kammaṃpaccayā asarantesupi kesuci¹ keci dadanti ñātīnaṃ, ye evaṃ² anukampakā hontīti ca, mahārāja yathā tayā dinnam, evaṃ sucirū paṇītaṃ kālena kappiyaṃ pānabhojanaṃ dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakāti ca. Tattha **dadantīti** denti uddisanti niyyātentī. **Ñātīnanti** mātito ca pitito ca sambandhānaṃ. **Yeti** ye keci puttādayo. **Hontīti** bhavanti. **Anukampakāti** atthakāmā hitesino. **Sucinti** suddhaṃ manoharaṃ dhammikañca³. **Paṇītanti** ulāraṃ. **Kālenāti** dakkhiṇeyyānaṃ paribhogayoggakālena, ñātipetānaṃ vā tirokuṭṭādīsu āgantvā iṭṭhakālena. **Kappiyanti** anucchavikaṃ patirūpaṃ ariyānaṃ paribhogārahaṃ. **Pānabhojananti** pānañca bhojanañca, tadupadesena cettha sabbaṃ deyyadhammaṃ vadati.

17. Idāni yena pakārena tesaṃ petānaṃ dinnam nāma hoti, taṃ dassento “**idaṃ vo ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo**”ti catutthagāthāya pubbaḍḍhaṃ āha. Taṃ tatiyagāthāya pubbaḍḍhena sambandhitabbaṃ—

“Evaṃ dadanti ñātīnaṃ, ye honti anukampakā.
Idaṃ vo ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo”ti.

Tena “idaṃ vo ñātīnaṃ hotūti evaṃ pakārena dadanti, no aññathā”ti ākāratthena evaṃsaddena dātabbākāranidassanaṃ kataṃ hoti.

Tattha **idanti** deyyadhammanidassanaṃ. **Voti** nipātamattaṃ “yehi vo ariyā”ti-ādīsu⁴ viya. **Ñātīnaṃ hotūti** pettivisaye uppannaṃ ñātakānaṃ hotu. “No ñātīnaṃ”ti ca paṭhanti, amhākaṃ ñātīnanti attho. **Sukhitā hontu ñātayoti** te pettivisayūpappannā ñātayo idaṃ phalaṃ paccanubhavantā sukhitā sukhappattā hontu.

Yasmā “idaṃ vo ñātīnaṃ hotū”ti vuttepi aññena katakammaṃ na aññassa phaladaṃ hoti, kevalaṃ pana tathā uddissa dīyamānaṃ taṃ vatthu

1. Tesu (Sī, I)

3. Manāpikaṃ (Sī, I)

2. Ñātīnaṃheva, evaṃ (Ka)

4. Ma 1. 21 piṭṭhe.

ñātipetānaṃ kusalakammasa paccayo hoti, tasmā yathā tesāṃ tasmim̐ vatthusmim̐ tasmim̐yeva khaṇe phalanibbattakaṃ kusalakammaṃ hoti, taṃ dassento “**te ca tatthā**”ti-ādimāha.

Tattha **teti** ñātipetā. **Tatthāti** yattha dānaṃ dīyati, tattha. **Samāgantvāti** “ime no ñātayo amhākaṃ atthāya dānaṃ uddisantī”ti anumodanattamaṃ tattha samāgatā hutvā. **Pahūte annapānamhīti** attano uddissa dīyamāne tasmim̐ vatthusmim̐. **Sakkaccaṃ anumodareti** kammaphalaṃ abhisaddahantā cittikāraṃ avijahantā avikkhattacittā hutvā “idaṃ no dānaṃ hitāya sukhāya hotū”ti modanti anumodanti pītisomanassajātā honti.

18. **Ciraṃ jīvantūti** ciraṃ jīvino dīghāyukā hontu. **No ñātīti** amhākaṃ ñātakā. **Yesāṃ hetūti** yesāṃ kāraṇā ye nissāya. **Labhāmaseti** īdisaṃ sampattim̐ paṭilabhāma. Idañhi uddisanena laddhasampattim̐ anubhavantānaṃ petānaṃ attano ñātīnaṃ thomanākāradassanaṃ. Petānañhi attano anumodanena, dāyakānaṃ uddisanena, dakkhiṇeyyasampattiyā cāti tīhi aṅgehi dakkhiṇā taṅkhaṇaṇṇeva phalanibbattikā hoti. Tattha dāyakā visesaheṭu. Tenāha “yesāṃ hetu labhāmase”ti. **Amhākañca katā pūjāti** “idaṃ vo ñātīnaṃ hotū”ti evaṃ uddisantehi dāyakehi amhākañca pūjā katā, te **dāyakā ca anipphalā** yasmiṃ santāne pariccāgamayaṃ kammaṃ nibbattaṃ tassa tattheva phaladānato.

Etthāha—“kiṃ pana pettivisayūpapannā eva ñātī hetusampattiyo labhanti, udāhu aññepī”ti? Na cettha amhehi vattabbaṃ atthi Bhagavatā eva byākatattā. Vuttaṃ hetam—

“Mayamassu bho Gotama brāhmaṇa nāma dānāni dema, puññāni¹ karoma ‘idaṃ dānaṃ petānaṃ ñātisālohitānaṃ upakappatu, idaṃ dānaṃ petā ñātisālohitā paribhuñjantū’ti. Kacci taṃ bho Gotama dānaṃ petānaṃ ñātisālohitānaṃ

1. Saddhāni (Pāḷiyaṃ)

upakappati, kacci te petā ñāṭisālohitā taṃ dānaṃ paribhuñjantīti. Tāne kho brāhmaṇa upakappati no aṭṭhāneti.

Katamaṃ pana bho Gotama tṭhānaṃ, katamaṃ aṭṭhānanti. Idha brāhmaṇa ekacco paṇātipātī hoti -pa- micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā nirayaṃ upapajjati, yo nerayikānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idam kho brāhmaṇa aṭṭhānaṃ, yattha tṭhitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

Idha pana brāhmaṇa ekacco paṇātipātī hoti -pa- micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā tiracchānayaṇiṃ upapajjati, yo tiracchānayaṇikānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idampi kho brāhmaṇa aṭṭhānaṃ, yattha tṭhitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

Idha pana brāhmaṇa ekacco paṇātipātā paṭivirato hoti -pa- sammādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā manussānaṃ saḥabyataṃ upapajjati -pa- devānaṃ saḥabyataṃ upapajjati. Yo devānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idampi kho brāhmaṇa aṭṭhānaṃ, yattha tṭhitassa taṃ dānaṃ na upakappati.

Idha pana brāhmaṇa ekacco paṇātipātī hoti -pa- micchādiṭṭhiko hoti, so kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā pettivisayaṃ upapajjati. Yo pettivisayikānaṃ sattānaṃ āhāro, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Yaṃ vā panassa ito anupaveccenti mittāmaccā vā ñāṭisālohitā vā, tena so tattha yāpeti, tena so tattha tiṭṭhati. Idam kho brāhmaṇa tṭhānaṃ, yattha tṭhitassa taṃ dānaṃ upakappatīti.

Sace pana bho Gotama so peto ñāṭisālohito taṃ tṭhānaṃ anupapanno hoti, ko taṃ dānaṃ

paribhuñjatīti. Aññepissa brāhmaṇa petā ñāṭisālohitā taṃ ṭhānaṃ upapannā honti, te taṃ dānaṃ paribhuñjantīti.

Sace pana bho Gotama so ceva peto ñāṭisālohito taṃ ṭhānaṃ anupapanno hoti, aññepissa petā ñāṭisālohitā taṃ ṭhānaṃ anupapannā honti, ko taṃ dānaṃ paribhuñjatīti. Aṭṭhānaṃ kho etaṃ brāhmaṇa anavakāso, yaṃ taṃ ṭhānaṃ vivittaṃ¹ assa iminā dīghena addhunā yadidaṃ petehi ñāṭisālohitehi, apica² brāhmaṇadāyakopi anipphalo”ti³.

19. Idāni pettivisayūpapannānaṃ tattha aññassa kasigorakkhādino sampattipaṭilābhakāraṇassa abhāvaṃ ito dinnena yāpanaṅca dassetuṃ “**na hī**”ti-ādi vuttaṃ.

Tattha **na hi tattha kasi atthī**ti tasmiṃ pettivisaye kasi na hi atthi, yaṃ nissāya petā sukhena jīveyyūṃ. **Gorakkhettha na vijjati**ti ettha pettivisaye na kevalaṃ kasiyeva natthi, atha kho gorakkhāpi na vijjati, yaṃ nissāya te sukhena jīveyyūṃ. **Vañijjā tādisī natthī**ti vañijjāpi tādisī natthi, yā tesāṃ sampattipaṭilābhahetu bhaveyya. **Hiraññena kayākayanti** hiraññena kayavikkayampi tattha tādisaṃ natthi, yaṃ tesāṃ sampattipaṭilābhahetu bhaveyya. **Ito dinnena yāpenti, petā kālagatā tahinti** kevalaṃ pana ito ñātīhi vā mittāmaccehi vā dinnena yāpenti, attabhāvaṃ pavattenti. **Petā**ti⁴ pettivisayūpapannā sattā. **Kālagatā**ti attano maraṇakālena gatā⁵. “Kālakatā”ti vā pāṭho, katakālā katamaraṇā maraṇaṃ sampattā. **Tahinti** tasmiṃ pettivisaye.

20-21. Idāni yathāvuttamatthaṃ upamāhi pakāsetuṃ “**unname udakaṃ vuṭṭhan**”ti gāthādvayamāha. Tassattho—yathā unname thale unnatappadese meghehi abhivuṭṭhaṃ udakaṃ yathā ninnāṃ pavattati, yo bhūmibhāgo ninno oṇato, taṃ upagacchatī, evameva ito dinnāṃ dānaṃ petānaṃ

1. Rittāṃ (Sī, I)

3. Am 3. 478 piṭṭhe.

5. Kālaṅkatāti attano maraṇakālena katā (Ka)

2. Apica kho (Sī, I)

4. Petā (Ka)

upakappati, phaluppattiyā viniyujjati. Ninnamiva hi udakappavattiyā ṭhānaṃ petaloko dānūpakappanāya. Yathāha “idaṃ kho brāhmaṇa ṭhānaṃ, yattha ṭhitassa taṃ dānaṃ upakappatī”¹. Yathā ca kandarapadarasākhapasākhakusobbhamahāsobbhehi ogalitena² udakena vārivahā mahānājjo pūrā hutvā sāgaram paripūrenti, evaṃ ito dinnadānaṃ pubbe vuttanayena petānaṃ upakappatīti.

22. Yasmā petā “ito kiñci labhāmā”³ti āsābhībhūtā nātigharaṃ āgantvāpi “idaṃ nāma no dethā”³ti yācituṃ na sakkonti, tasmā tesāṃ imāni anussaraṇavattḥūni anussaranto kulaputto dakkhiṇaṃ dajjāti dassento “**adāsi me**”³ti gāthamāha.

Tassattho—idaṃ nāma me dhanāṃ vā dhaññaṃ vā adāsi, idaṃ nāma me kiccaṃ attanāyeva yogaṃ āpajjanto akāsi, “asuko me mātito vā pitito vā sambandhattā **ñāti**, sinehavasena tāṇasamatthatāya **mitto**, asuko me sahaṃsukīlakasahāyo **sakhā**”³ti ca etaṃ sabbamanussaranto petānaṃ dakkhiṇaṃ dajjā dānaṃ niyyāteyya. “Dakkhiṇā dajjā”³ti vā pāṭho, petānaṃ dakkhiṇā dātabbā, tena “adāsi me”³ti-ādinā nayena pubbe katamanussaraṃ anussaratāti vuttaṃ hoti. Karaṇatthe hi idaṃ paccattavacanāṃ.

23-24. Ye pana sattā nātīmaraṇena ruṇṇasokādiparā eva hutvā tiṭṭhanti, na tesāṃ atthāya kiñci denti, tesāṃ taṃ ruṇṇasokādi kevalaṃ attaparitāpanamattameva hoti, taṃ na petānaṃ kañci atthaṃ sādhetīti dassento “**na hi ruṇṇaṃ vā**”³ti gāthaṃ vatvā puna magadharājena dinnadakkhiṇāya sātthakabhāvaṃ dassetuṃ “**ayañca kho**”³ti gāthamāha. Tesāṃ attho heṭṭhā vuttoyeva.

25. Idāni yasmā imaṃ dakkhiṇaṃ dentena rañña nātīnaṃ nātīhi kattabbakiccakaraṇena nātiddhammo nidassito, bahujaṇassa pākaṭo kato³, nidassanaṃ pākaṭaṃ kataṃ “tumahhipi evameva nātīsu nātiddhammo paripūretabbo”³ti. Te ca pete dibbasampattiṃ adhigamentena petānaṃ pūjā katā

1. Am 3. 479 piṭṭhe.

2. Ovuttḥitena (Ka)

3. Pākaṭe kate (Sī)

uḷārā, Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ annapānādīhi santappentena bhikkhūnaṃ balaṃ anuppadinnaṃ, anukampādiguṇaparivāraṇca cāgacetanaṃ nibbattentena anappakaṃ puññaṃ pasutaṃ, tasmā Bhagavā imehi yathābhuccaguṇehi rājānaṃ sampahaṃsento “so ñātidhammo”ti osānagāthamāha.

Tattha ñātidhammoti ñātīhi ñātīnaṃ kattabbakaraṇaṃ. Uḷārāti phītā samiddhā. **Balanti** kāyabalaṃ. **Pasutanti** upacitaṃ. Ettha ca “so ñātidhammo ca ayaṃ nidassito”ti etena Bhagavā rājānaṃ dhammiyā kathāya sandassesi. Ñātidhammadassanaṃ hettha sandassanaṃ¹. “**Petāna pūjā ca katā uḷārā**”ti iminā samādapesi. “Uḷārā”ti pasaṃsanaṃ hettha² punappunaṃ pūjakaṇe samādapanānaṃ. “**Balaṇca bhikkhūna’manuppadinnaṃ**”ti iminā samuttejesi. Bhikkhūnaṃ balānuppadānaṃ hettha evaṃvidhānaṃ balānuppadāne ussāhavaḍḍhanena³ samuttejanaṃ. “**Tumhehi puññaṃ pasutaṃ anappakaṃ**”ti iminā sampahaṃsesi. Puññapasavanakittanaṃ hettha tassa yathābhuccaguṇasaṃvaṇṇanabhāvena sampahaṃsananti⁴ evamettha yojanā veditabbā.

Desanāpariyosāne ca pettivisayūpapatti-ādīnavasaṃvaṇṇanena saṃviggahadayānaṃ yoniso padahataṃ caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahosi. Dutiyadivasepi devamanussānaṃ idameva Tirokuṭṭadesanaṃ desesi. Evaṃ yāva satta divasā tādisova dhammābhisamayo ahosīti.

Tirokuṭṭapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Pañcaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ Satthari Sāvattiyaṃ viharante pañcaputtakhādakapetiṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyaṃ kira avidūre gāmake aññatarassa kuṭumbikassa bhariyā vañjhā ahosi. Tassa ñātakā etadavocum “tava pajāpati vañjhā, aññaṃ te kaññaṃ ānemā”ti. So tassā bhariyāya sinehena na icchi. Athassa bhariyā taṃ pavattiṃ sutvā sāmikaṃ

1. Hetusandassanaṃ (Sī, I)

2. Pasaṃsanaṃ, ettha (Sī)

3. Evaṃvidhānaṃ tvaṃ balānuppadoti ussāhavaḍḍhanena (Ka)

4. Sampahaṃsanajanaṃ (Sī)

evamāha “sāmi ahaṃ vañjhā, aññā kaññā ānetabbā, mā te kulavaṃso upacchiṃ”ti. So tāya nippīḷiyamāno aññam kaññam ānesi. Sā aparena samayena gabbhinī ahosi. Vañjhithī “ayaṃ puttaṃ labhitvā imassa gehassa issarā bhavissatī”ti issāpakatā tassā gabbhapātanūpāyaṃ pariyesanī aññataraṃ paribbājikaṃ¹ annapānādīhi saṅgaṇhitvā tāya² tassā gabbhapātanam dāpesi. Sā gabbhe patite attano mātuyā ārocesi, mātā attano ñātake samodhānetvā tamattham nivedesi. Te vañjhithim etadavocum “tayā imissā gabbho pātito”ti. Nāham pātemīti³. Sace tayā gabbho na pātito, sapatham karohīti. “Sace mayā gabbho pātito, duggatiparāyaṇā khuppiṇāsaṃbhūta sāyaṃ pātaṃ pañca pañca⁴ putte vijāyitvā khāditvā tittim na gaccheyyaṃ, niccaṃ duggandhā makkhikāparikiṇṇā ca bhavēyyaṃ”ti musā vatvā sapatham akāsi. Sā na cirasseva kālam katvā tasseva gāmassa avidūre dubbaṇṇarūpā⁵ petī hutvā nibbatti.

Tadā janapade vutthavassā aṭṭha therā Satthu dassanattam Sāvattim āgacchantā tassa gāmassa avidūre chāyūdakasampanne araṇṇaṭṭhāne vāsam upagacchimsu. Atha sā petī therānam attānam dassesi, tesu saṃghatthero tam petim—

26. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, duggandhā pūti vāyasi.

Makkhikāhi parikiṇṇā⁶, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti—

gāthāya paṭipucchi. Tattha **naggā**ti niccolā. **Dubbaṇṇarūpā**si virūpā ativiya bībhaccharūpena⁷ samannāgatā asi. **Duggandhā**ti anīṭṭhagandhā. **Pūti vāyasī**ti sarīrato kuṇapagandham vāyasi. **Makkhikāhi parikiṇṇā**ti nīlamakkhikāhi samantato ākiṇṇā. **Kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī**ti kā nāma evarūpā imasmim ṭhāne tiṭṭhasi, ito cito ca vicarasīti attho.

Atha sā petī mahātherena evaṃ puṭṭhā attānam pakāsentī sattānam saṃvegaṃ janentī—

1. Paribbājikaṃ (Ka)

2. Tena (Ka)

3. Pātesinti (Sī, I)

4. Pañca (Ka)

5. Vuttarūpā (Ka)

6. Makkhikāparikiṇṇāva (Sī, I)

7. Virūpena ativiya bībhacchadassanarūpena (Sī)

27. “Ahaṃ bhadante petīmhi, duggatā yamalokikā.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

28. “Kālena pañca puttāni, sāyaṃ pañca punāpare.

Vijāyitvāna khādāmi, tepi nā honti me alaṃ.

29. Pariḍayhati dhūmāyati, khudāya hadayaṃ mama.

Pāñiyaṃ na labhe pātum, passa maṃ byasanaṃ gatan”ti—

imā tisso gāthā abhāsī.

27. Tattha **bhadanteti** theram gāravena ālapati. **Duggatāti** duggatim gatā. **Yamalokikāti** “yamaloko”ti laddhanāme petaloke¹ tattha pariyāpannabhāvena viditā². **Ito gatāti** ito manussalokato petalokaṃ upapajjanavasena gatā, upapannāti attho.

28. **Kālenāti** rattiya vibhātakāle. Bhummatthe hi etaṃ karaṇavacanaṃ. **Pañca puttānīti** pañca putte. Liṅgavipallāsena hetam vuttaṃ. **Sāyaṃ pañca punāpareti** sāyanhakāle puna apare pañca putte khādāmīti yojanā. **Vijāyitvānāti** divase divase dasa dasa³ putte vijāyitvā. **Tepi nā honti me alanti** tepi dasaputtā ekadivasam mayham khudāya paṭighātāya alaṃ pariyattā na honti. Gāthasukhatthaṃ hettha nā-iti⁴ dīgham katvā vuttaṃ.

29. **Pariḍayhati dhūmāyati khudāya hadayaṃ mamāti** khudāya jighacchāya bādhiyamānāya mama hadayapadeso udaragginā parisamantato⁵ jhāyati dhūmāyati santappati. **Pāñiyaṃ na labhe pātunti** pipāsābhibhūtā tattha tattha vicarantī pāñiyampi pātum na labhāmi. **Passa maṃ byasanaṃ gatanti** petūpapattiyā sādharmaṇaṃ asādhāraṇaṃ imam īdisam byasanaṃ upagataṃ maṃ passa bhanteti attanā anubhaviyamānaṃ dukkham therassa pavedesi.

1. Laddhanāmena petaloko vuccati (Sī)

2. Vinitā (Ka)

3. Dasa (Ka)

4. Gāthasukhatthaṃ tepi nā-iti (Ka)

5. Parito (Sī, I)

Taṃ sutvā thero tāya katakammaṃ pucchanto—

30. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, puttamaṃsāni khādasi”ti—

gāthamāha. Tattha **dukkataṃ** duccharitaṃ. **Kissakammavipākenā**ti kīdisassa kammaṃ vipākena, kiṃ paṇātipātassa, udāhu adinnādānādīsu aññatarassāti attho. “Kena kammavipākenā”ti keci paṭhanti.

Atha sā peti attanā katakammaṃ therassa kathenti—

31. “Sapatī¹ me gabbhinī āsi, tassā pāpaṃ acetayim.
Sāhaṃ paduṭṭhamanasā, akarim gabbhapātanaṃ.
32. Tassā dvemāsiko gabbho, lohitaññeva pagghari.
Tadassā mātā kupitā, mayhaṃ ñāti samānaya.
Sapathaṇca maṃ akāresi, paribhāsāpayi ca maṃ.
33. Sāhaṃ ghoraṇca sapathaṃ, musāvādaṃ abhāsisam.
‘Puttamaṃsāni khādāmi, sace taṃ pakataṃ mayā’.
34. Tassa kammaṃ vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ.
Puttamaṃsāni khādāmi, pubbalohitamakkhitā”ti—
gāthāyo abhāsi.

31-32. Tattha **sapatī**ti samānapatikā itthi vuccati. **Tassā pāpaṃ acetayinti** tassā sapatiyā pāpaṃ luddakaṃ kammaṃ acetayim. **Paduṭṭhamanasā**ti paduṭṭhacittā, paduṭṭhena vā manasā. **Dvemāsikoti** dvemāsajāto patiṭṭhito hutvā dvemāsiko. **Lohitaññeva paggharī**ti vipajjamāno² ruhiraññeva³ hutvā vissandi. **Tadassā mātā kupitā, mayhaṃ ñāti samānaya**ti tadā assā sapatiyā mātā mayhaṃ kupitā attano ñātake samodhānesi. “Tatassā”ti vā pāṭho, tato assāti padavibhāgo.

1. Sapattī (Sī)

2. Vibhijjamāno (Ka)

3. Rudhiraññeva (Sī, I)

33-34. **Sapathanti** sapanam¹. **Paribhāsāpayīti** bhayena tajiāpesi.

Sapatham musāvādam abhāsisanti “sace tam mayā katam, idisi bhaveyyan”ti katameva pāpam akatam katvā dassenti musāvādam abhūtam sapatham abhāsim. **Puttamamsāni khādāmi, sacetam pakatam mayāti** idam tadā sapathassa katākāradassanam, yadi etam gabbhapātanapāpam mayā katam, āyatim punabbhavābhiniḃbattiyam mayham puttamamsāniyeva khādeyyanti attho. **Tassa kammassāti** tassa gabbhapātanavasena pakatassa pāṇātipātakammassa. **Musāvādassa cāti** musāvādakammassa ca. **Ubhayanti** ubhayassapi kammassa ubhayena vipākena. Karaṇatthe hi idam paccattavacanam. **Pubbalohitamakkhitāti** pasavanavasena² paribhijjanavasena³ ca pubbena ca lohiteṇa ca makkhitā hutvā puttamamsāni khādāmīti yojanā.

Evam sā petī attano kammavipākam pavedetvā puna there⁴ evamāha “aham bhante imasminyeva gāme asukassa kuṭumbikassa bhariyā issāpakatā hutvā pāpakammam katvā evam petayoniyam nibbattā, sādhu bhante tassa kuṭumbikassa geham gacchatha, so tumhākam dānam dassati, tam dakkhiṇam mayham uddisāpeyyātha⁵, evam me ito petalokato mutti bhavissati”ti. Therā tam sutvā tam anukampamānā ullumpanasabhāvasaṇṭhitā tassa kuṭumbikassa geham piṇḍāya pavisimsu. Kuṭumbiko there disvā saṇjātappasādo paccuggantvā pattāni gahetvā there āsanesu nisīdāpetvā paṇītena āhārena bhojetum ārabhi. Therā tam pavattim kuṭumbikassa ārocetvā tam dānam tassā petiyā uddisāpesum, taṅkhaṇaṇṇeva ca sā petī tato dukkhato apetā ulārasampattim paṭilabhitvā rattiyam kuṭumbikassa attānam dassesi. Atha therā anukkamena Sāvatthim gantvā Bhagavato tamattham ārocesum. Bhagavā ca tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammam desesi, desanāvasāne mahājano paṭiladdhasamvego issāmaccherato paṭivirami. Evam sā desanā mahājanassa sāthikā ahoṣīti.

Pañcaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Saccāpanam (Sī)

2. Sapathavasena (Ka)

3. Paribhuñjanavasena (Sī, I)

4. Theram (Sī)

5. Ādisceyyātha (Ka)

7. Sattaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ Satthari Sāvattiyaṃ viharante sattaputtakhādakapetiṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiya kira avidūre aññatarasmim gāmake aññatarassa upāsakassa dve puttā ahesuṃ paṭhamavaye ̥hitā rūpasampannā sīlacārena samannāgatā¹. Tesāṃ mātā “puttavatī ahaṃ”ti puttabalena bhattāraṃ atimaññati. So bhariyāya avamānito nibbinnamānaso aññaṃ kaññaṃ ānesi, sā na cirasseva gabbhinī ahosi. Athassa jeṭṭhabharyā issāpakatā aññatarāṃ vejjaṃ² āmisena upalāpetvā tena tassā temāsikaṃ gabbhaṃ pātesi. Atha sā ñātīhi ca bhattārā ca “tayā imissā gabbho pātito”ti puṭṭhā “nāhaṃ pātemi”ti musā vatvā tehi asaddahantehi “sapathaṃ karohī”ti vuttā “sāyaṃ pātaṃ satta satta putte vijāyitvā puttamaṃsāni khādāmi, niccaṃ duggandhā ca makkhikāparikiṇṇā ca bhavyeyyaṃ”ti sapathaṃ akāsi.

Sā aparena samayena kālaṃ katvā tassa gabbhapātanassa musāvādassa ca phaleneva petayoniyaṃ nibbattitvā vuttanayena puttamaṃsāni khādanti tasseva gāmassa avidūre vicarati. Tena ca samayena sambahulā therā gāmakāvāse vutthavassā Bhagavantaṃ dassanāya Sāvattiṃ āgacchantā tassa gāmassa avidūre ekasmim padese rattiyaṃ vāsaṃ kappesuṃ. Atha sā petī tesāṃ therānaṃ attānaṃ dassesi. Taṃ mahāthero gāthāya pucchi—

35. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, duggandhā pūti vāyasi.

Makkhikāhi parikiṇṇā, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti.

Sā therena puṭṭhā tīhi gāthāhi paṭivacanaṃ adāsi—

36. “Ahaṃ bhadante petīmhi, duggatā yamalokikā.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

37. Kālena satta puttāni, sāyaṃ satta punāpare.

Vijāyitvāna khādāmi, tepi nā honti me alaṃ.

1. Sīlacāraguṇasamannāgatā (Sī, I)

2. Vijjāvādinaṃ (Ka)

38. Pariḍayhati dhūmāyati, khudāya hadayaṃ mama.
Nibbutiṃ nādhigacchāmi, aggidaḍḍhāva ātape”ti.

38. Tattha **nibbutinti** khuppiṭāsādukkhassa vūpasamaṃ.
Nādhigacchāmīti na labhāmi. **Aggidaḍḍhāva ātapeti** ati-uṇha-ātape agginā
ḍayhamānā viya nibbutiṃ nādhigacchāmīti yojanā.

Taṃ sutvā mahāthero tāya katakammaṃ pucchanto—

39. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, puttamaṃsāni khādasi”ti—
gāthamāha.

Atha sā petī attano petalokūpapattiṃca puttamaṃsakhādanakāraṇaṃca
kathenti—

40. “Ahū mayhaṃ duve puttā, ubho sampattayobbanā.
Sāhaṃ puttabalūpetā, sāmikaṃ atimaññisaṃ.

41. Tato me sāmiko kuddho, sapatim̐ mayhamānaya¹.
Sā ca gabbhaṃ alabhittha, tassā pāpaṃ acetayim̐.

42. Sāhaṃ paduṭṭhamanasā, akariṃ gabbhapātanaṃ.
Tassā temāsiko gabbho, pūtilohitako² pati.

43. Tadassā mātā kupitā, mayhaṃ ñātī samānayaṃ.
Sapathaṃca maṃ kāresi, paribhāsāpayī ca maṃ.

44. Sāhaṃ ghoraṃca sapathaṃ, musāvādaṃ abhāsisaṃ.
‘Puttamaṃsāni khādāmi, sace taṃ pakataṃ mayā’.

45. Tassa kammaṃ vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ.
Puttamaṃsāni khādāmi, pubbalohitamakkhitā”ti—

imā gāthā abhāsi.

1. Sapattim̐ aññamānayaṃ (Sī, I)

2. Pubbalohitako (Ka)

40-45. Tattha **puttabalūpetā**ti puttabalena upetā, puttānaṃ vasena laddhabalā. **Atimaññisanti** atikkamitvā maññiṃ avamaññiṃ. **Pūtilohitako patī**ti kuṇapalohitaṃ hutvā gabbho paripati. Sesāṃ sabbāṃ anantarasadisameva, tattha aṭṭha therā, idha sambahulā. Tattha pañca puttā, idha sattāti ayameva visesoti.

Sattaputtakhādakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Goṇapetavattthuvaṇṇanā

Kiṃ nu ummattarūpovāti idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ matapitikaṃ kuṭumbikaṃ ārabba kathesi. Sāvattthiyaṃ kira aññatarassa kuṭumbikassa pitā kālamakāsi, so pitu maraṇena sokasantattahadayo¹ rodamāno ummattako viya vicaranto yaṃ yaṃ passati, taṃ taṃ pucchati “api me pitaraṃ passitthā”ti. Na koci tassa sokaṃ vinodetuṃ asakkhi. Tassa pana hadaye ghaṭe padīpo viya sotāpattiphalassa² upanissayo pajjalati.

Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokeno tassa sotāpattiphalassa upanissayaṃ disvā “imassa atītakāraṇaṃ āharitvā sokaṃ vūpasametvā sotāpattiphalaṃ dātuṃ vaṭṭati”ti cintetvā punadivase pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto pacchāsamaṇaṃ anādāya³ tassa gharadvāraṃ agamāsi. So “Satthā āgato”ti sutvā paccuggantvā Satthāraṃ gehaṃ pavesetvā Satthari paññatte āsane nisinne sayam⁴ Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno “kiṃ bhante mayhaṃ pitu gataṭṭhānaṃ jānāthā”ti āha. Atha naṃ Satthā “upāsaka kiṃ imasmiṃ attabhāve pitaraṃ pucchasi, udāhu atīte”ti āha. So taṃ vacanaṃ sutvā “bahū kira mayhaṃ pitaro”ti tanubhūtasoko thokaṃ majjhattataṃ paṭilabhi. Athassa Satthā sokavinodanaṃ⁵ dhammakathaṃ katvā apagatasokaṃ kallacittaṃ viditvā sāmukkaṃsikāya dhammadesanāya sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā vihāraṃ agamāsi.

1. Sokasantappamānahadayo (Sī), sokasantattamānaso (I) 2. Sotāpattimaggassa (Ka)

3. Ādāya (Sī, I)

4. Sīghaṃ (Ka)

5. Sokavinodanattamaṃ (Sī, I)

Atha bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ “passatha āvuso Buddhānubhāvaṃ, tathā sokaparidevasamāpanno¹ upāsako khaṇeneva Bhagavatā sotāpattiphale vinīto”ti. Satthā tattha gantvā paññattavarabuddhāsane nisinno “kāya nuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchi, bhikkhū tamatthaṃ Bhagavato ārocesuṃ. Satthā “na bhikkhave idāneva mayā imassa soko apanīto, pubbepi apanītoyevā”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte Bārāṇasiyaṃ aññatarassa gahapatikassa pitā kālamakāsi. So pitu maraṇena sokaparidevasamāpanno assumukho rattakkho kandanto² citakaṃ padakkhiṇaṃ karoti. Tassa putto Sujāto nāma kumāro paṇḍito byatto buddhisampanno pitu sokavinayanūpāyaṃ cintento ekadivasaṃ bahinagare ekaṃ matagoṇaṃ disvā tiṇaṅca pāṇiyaṅca āharitvā tassa purato ṭhapetvā “khāda khāda, piva pivā”ti vadanto aṭṭhāsi, āgatāgatā taṃ disvā “samma Sujāta kiṃ ummattakosi³, yo tvaṃ matassa goṇassa tiṇodakaṃ upanesī”ti vadanti, so na kiñci paṭivadati. Manussā tassa pitu santikaṃ gantvā “putto te ummattako jāto, matagoṇassa tiṇodakaṃ detī”ti āhaṃsu. Taṃ sutvā ca kuṭumbikassa pitaraṃ ārabba ṭhito soko apagato. So “mayhaṃ kira putto ummattako jāto”ti saṃvegappatto vegena gantvā “nanu tvaṃ tāta Sujāta paṇḍito byatto buddhisampanno, kasmā matagoṇassa tiṇodakaṃ desī”ti codento—

46. “Kiṃ nu ummattarūpova, lāyitvā haritaṃ tiṇaṃ.

Khāda khādāti lapasi, gatasattaṃ jaraggavaṃ.

47. Na hi annena pānena, mato goṇo samuṭṭhahe.

Tvaṃsi bālo ca dummedho, yathā ta’ññoṃva dummatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **kiṃ nūti** pucchāvacanaṃ. **Ummattarūpovāti** ummattakasabhāvo viya cittakkhepaṃ patto viya. **Lāyitvāti** lavitvā. **Haritaṃ tiṇanti** allatiṇaṃ. **Lapasi** vilapasi. **Gatasattanti** vigatajīvitaṃ. **Jaraggavanti**

1. Sokapareto paramasoko (Sī)

2. Assumukho urattālīm kandanto tassa (Sī, I)

3. Kiṃ tvaṃ ummattako jātosi (Sī)

balibaddam̐ jīṇṇagoṇam̐. **Annena pānenā**ti tayā dinnena haritatiṇena vā pānīyena vā. **Mato goṇo samuṭṭhaheti** kālakato goṇo laddhajīvito hutvā na hi samuṭṭhaheyya. **Tvaṃsi bālo ca dummedhoti** tvaṃ bālyayogato bālo, medhāsaṅkhātāya paññāya abhāvato dummedho asi. **Yathā ta’ñño** **dummatī**ti yathā taṃ aññopi nippañño¹ vippalapeyya, evaṃ tvaṃ niratthakam̐ vippalapasīti attho, yathātanti nipātamattam̐. ()²

Tam̐ sutvā Sujāto pitaram̐ saññāpetum̐ attano adhippāyam̐ pakāsento—

48. “Ime pādā idam̐ sīsam̐, ayaṃ kāyo savāladhi.

Nettā tatheva tiṭṭhanti, ayaṃ goṇo samuṭṭhahe.

49. Nāyyakassa hatthapādā, kāyo sīsaṅca dissati.

Rudam̐ mattikathūpasmim̐, nanu tvaññeva dummatī”ti—

gāthādvayam̐ abhāsi. Tassattho—imassa goṇassa **ime** cattāro **pādā**, **idam̐ sīsam̐**, saha vāladhinā vattatīti **savāladhi ayaṃ kāyo**, imāni ca **nettā** nayanāni yathā maraṇato pubbe, **tatheva** abhinnasaṇṭhānāni **tiṭṭhanti**. **Ayaṃ goṇo samuṭṭhaheti** imasmā kāraṇā ayaṃ goṇo samuṭṭhaheyya samuttiṭṭheyyāti mama cittam̐ bhaveyya. “Maññe goṇo samuṭṭhahe”ti keci paṭhanti, tena kāraṇena ayaṃ goṇo sahasāpi kāyam̐ samuṭṭhaheyyāti aham̐ maññeyyam̐, evaṃ me maññanā sambhaveyyāti adhippāyo. **Ayyakassa** pana mayham̐ pitāmahassa **na hatthapādā kāyo sīsam̐ dissati**, kevalam̐ pana tassa aṭṭhikāni pakkhipitvā kate mattikāmaye thūpe rudanto sataguṇena sahasaguṇena tāta **tvaññeva dummatī** nippañño, bhajjanadhammā saṅkhārā bhijjanti, tattha vijānataṃ kā paridevanāti pitu dhammam̐ kathesi.

1. Añño nippañño iva (Sī)

2. (Añño vā dummatīti tvaṃ paññavāpi samāno añño ummattapuggalo viya ummukho hutvā vippalapasīti attho) (Sī, I)

Tam sutvā bodhisattassa pitā “mama putto paṇḍito maṃ saññāpetum imaṃ kammaṃ akāsī”ti cintetvā “tāta Sujāta ‘sabbepi sattā maraṇadhammā’ti aññātametaṃ, ito paṭṭhāya na socissāmi, sokaharaṇasamatthena nāma medhāvinā tādiseneva bhavitabban”ti puttam pasamsanto—

50. “Ādittam vata maṃ santam, ghatasittamva pāvakaṃ.

Vārinā viya osiṇcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daram.

51. Abbahī vata me sallam, sokaṃ hadayanissitam.

Yo me sokaparetassa, pitusokaṃ apānudi.

52. Svāhaṃ abbūḷhasallosmi, sītibhūtosmi nibbuto.

Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna māṇava.

53. Evaṃ karonti sappaññā, ye honti anukampakā.

Vinivattayanti sokamhā, Sujāto pitaram yathā”ti—

catasso gāthā abhāsi. Tattha ādittanti sokagginā ādittam jalitam. **Santanti** samānam. **Pāvakanti** aggi. **Vārinā viya osiṇcanti** udakena avasiṇcanto viya. **Sabbarānibbāpaye daranti** sabbaṃ me cittadaratham nibbāpesi. **Abbahīvatāti** nīharivata¹. **Sallanti** sokasallam. **Hadayanissitanti** cittasannissitasallabhutam. **Sokaparetassāti** sokena abhibhūta. **Pitusokanti** pitaram ārabha uppannam sokaṃ. **Apānudīti** apanesi. **Tava sutvāna māṇavāti** kumāra tavavacanam sutvā idāni pana na socāmi na rodāmi. **Sujāto pitaram yathāti** yathā ayam Sujāto attano pitaram sokato vinivattesi, evaṃ aññepi ye anukampakā anuggaḥhasilā honti, te sappaññā evaṃ karonti pitūnam aññesaṇca upakāram karontīti² attho.

Māṇavassa vacanam sutvā pitā apagatasoko hutvā sīsam nahāyitvā bhuñjitvā kammante pavattetvā kālam katvā saggaṇarāyaṇo ahosi. Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā tesam bhikkhūnam saccāni pakāsesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādisu patiṭṭhahimsu. Tadā Sujāto lokanātho ahosīti.

Gopetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Abbūḷham vatāti nīharitam (Sī)

2. Upakārā hontīti (Ka)

9. Mahāpesakārapetivatthuvaṇṇanā

Gūtañca muttam ruhirañca pubbanti idaṃ Satthari Sāvattiyaṃ viharante aññatarāṃ pesakārapetiṃ ārabba vuttaṃ. Dvādasamattā kira bhikkhū Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā vasanayoggaṭṭhānaṃ vīmaṃsaṇṭā upakaṭṭhāya vassūpanāyikāya aññatarāṃ chāyūdakasampannaṃ ramaṇīyaṃ araṇṇāyatanaṃ tassa ca nātidūre nāccāsanne gocaragāmaṃ disvā tattha ekarattiṃ vasitvā dutiyadivase gāmaṃ piṇḍāya pavisiṃsu. Tattha ekādasā pesakārā paṭivasanti, te te bhikkhūdisvā sañjātasomanassā hutvā attano attano gehaṃ netvā paṇītena āhārena parivisitvā āhaṃsu “kuhiṃ bhante gacchathā”ti. Yattha amhākaṃ phāsukaṃ, tattha gamissāmāti. “Yadi evaṃ bhante idheva vasitabban”ti vassūpagamaṇaṃ yāciṃsu, bhikkhū sampaṭicchīṃsu. Upāsakā tesāṃ tattha araṇṇakuṭīkāyo karetvā adaṃsu, bhikkhū tattha vassaṃ upagacchiṃsu.

Tattha jeṭṭhakapesakāro dve bhikkhū catūhi paccayehi sakkaccaṃ upaṭṭhahi, itare ekekaṃ bhikkhuṃ upaṭṭhahiṃsu. Jeṭṭhakapesakārassa bhariyā assaddhā appasannā micchādiṭṭhikā maccharinībhikkhū na sakkaccaṃ upaṭṭhāti. So taṃ disvā tassāyeva kaniṭṭhabhaginīṃ ānetvā attano gehe issariyaṃ niyyādesi, sā saddhā pasannā hutvā sakkaccaṃ bhikkhū paṭijaggi. Te sabbe pesakārā vassaṃvutthānaṃ bhikkhūnaṃ ekekassa ekekaṃ sāṭakamadaṃsu. Tattha maccharinī jeṭṭhapesakārassa bhariyā paduṭṭhacittā attano sāmikaṃ paribhāsi “yaṃ tayā samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ dānaṃ dinnāṃ annapānaṃ, taṃ te paraloke gūthamuttaṃ pubbalohitañca hutvā nibbattatu, sāṭakā ca jalitā ayomayapaṭṭā hontū”ti.

Tattha jeṭṭhapesakāro aparena samayena kālaṃ katvā viñjhāṭaviyaṃ ānubhāvasampannā rukkhadevatā hutvā nibbatti, tassa pana kadariyā bhariyā kālaṃ katvā tasseeva vasaṇṭṭhānaṃ avidūre peti hutvā nibbatti. Sā naggā dubbaṇṇarūpā jighacchāpipāsābhībhūtā tassa bhūmadevassa santikaṃ gantvā āha “ahaṃ sāmī niccolā ativiya jighacchāpipāsābhībhūtā vicarāmi, dehi me vatthaṃ annapānañca”ti. So tassā dibbaṃ uḷāraṃ annapānaṃ upanesi. Taṃ tāya gahitamattameva gūthamuttaṃ pubbalohitañca sampajjati, sāṭakañca dinnāṃ tāya paridahitaṃ pajjalitaṃ ayomayapaṭṭaṃ hoti. Sā mahādukkhaṃ anubhavanti taṃ chaḍḍetvā kandanti vicarati.

Tena ca samayena aññataro bhikkhu vutthavasso Satthāraṃ vanditum gacchanto mahatā Satthena saddhiṃ viñjhāṭaviṃ paṭipajji. Satthikā rattim maggaṃ gantvā divā vane sandacchāyūdakasampannaṃ padesaṃ disvā yānāni muñcitvā muhuttaṃ vissamiṃsu. Bhikkhu pana vivekakāmatāya thokaṃ apakkamivā aññatarassa sandacchāyassa vanagahanapaṭicchannassa rukkhassa mūle saṃghāṭim paññapetvā nipanno rattiyaṃ maggagamanaparissamena kilantakāyo niddaṃ upagañchi, satthikā vissamivā maggaṃ paṭipajjiṃsu, so bhikkhu na paṭibujji. Atha sāyanhasamaye uṭṭhahitvā te apassanto aññataraṃ kummaggaṃ paṭipajjitvā¹ anukkamena tassā devatāya vasanaṭṭhānaṃ sampāpuṇi. Atha naṃ so devaputto disvā manussarūpena upagantvā paṭisanthāraṃ katvā attano vimānaṃ pavesetvā pādabbhañjanādini datvā payirupāsanto nisīdi. Tasmim ca samaye sā peti āgantvā “dehi me sāmi annapānaṃ sāṭakañcā”ti āha, so tassā tāni adāsi, tāni ca tāya gahitamattāni gūthamuttapubbalohitapajjalita-ayopaṭṭāyeva ahesuṃ. So bhikkhu taṃ disvā sañjātasamvego taṃ devaputtaṃ—

54. “Gūthañca muttaṃ ruhirañca pubbaṃ,
Paribhuñjati kissa ayaṃ vipāko.
Ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārī,
Yā sabbadā lohitapubbabhakkhā.

55. Navāni vatthāni subhāni ceva,
Mudūni suddhāni ca lomasāni.
Dinnāni missā kitakā bhavanti,
Ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārī”ti—

dvīhi gāthāhi paṭipucchi. Tattha **kissa ayaṃ vipākoti** kīdisassa kammasa ayaṃ vipāko, yaṃ esā idāni paccanubhavatīti. **Ayaṃ nu kiṃ kammamakāsi nārīti** ayaṃ itthi kiṃ nu kho kammaṃ pubbe akāsi. **Yā sabbadā lohitapubbabhakkhāti** yā sabbakālaṃ ruhirapubbameva bhakkhati paribhuñjati. **Navānīti** paccagghāni tāvadeva pātubhūtāni. **Subhānīti** sundarāni dassanīyāni. **Mudūnīti** sukhasamphassāni. **Suddhānīti** parisuddhavaṇṇāni. **Lomasānīti** salomakāni

1. Ummaggaṃ gahetvā gacchanto (Ka)

sukhasamphassāni, sundarānīti¹ attho. **Dinnāni missā kitakā bhavantīti** kitakakaṇṭakasadisāni² lohapaṭṭasadisāni bhavanti. “**Kītakā**³ bhavanti”ti vā pāṭho, khādakapāṇakavaṇṇāni bhavantīti attho.

Evam so devaputto tena bhikkhunā puṭṭho tāya purimajātiyā katakamman pakāsento—

56. “Bharyā mamesā ahu bhadante,
Adāyikā maccharinī kadariyā.
Sā maṃ dadantaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ,
Akkosati ca paribhāsati ca.

57. Gūthañca muttaṃ ruhirañca pubbaṃ,
Paribhuñja tvaṃ asuciṃ sabbakālaṃ.
Etaṃ te paralokasmiṃ hotu,
Vatthā ca te kitakasamā bhavantu.
Etādisaṃ duccharitaṃ caritvā,
Idhāgatā cirarattāya khādatī”ti—

dve gāthā abhāsi. Tattha **adāyikā**ti kassaci kiñci adānasilā. **Maccharinī kadariyā**ti paṭhamāṃ maccheramalassa sabbhāvena⁴ maccharinī, tāya ca⁵ punappunaṃ āsevanatāya thaddhamaccharinī, tāya kadariyā ahūti yojanā. Idāni tassā tameva kadariyataṃ dassento “**sā maṃ dadantaṃ**”ti-ādimāha. Tattha **etādisanti** evarūpaṃ yathāvuttavacīduccaritādiṃ caritvā. **Idhāgatā**ti imaṃ petalokaṃ āgatā, petattabhāvaṃ upagatā. **Cirarattāya khādatī**ti cirakālaṃ gūthādimeva khādati. Tassā hi yenākārena akkuṭṭhaṃ, tenevākārena pavattamānampi phalaṃ. Yaṃ uddissa akkuṭṭhaṃ⁶, tato aññattha pathaviyaṃ kamantakasaṅkhāte matthake asanipāto viya attano upari patati.

Evam so devaputto tāya pubbe katakamman kathetvā puna taṃ bhikkhuṃ āha “atthi pana bhante koci upāyo imaṃ petalokato

1. Sukkānīti (Ka)

4. Maccharimattassa sabbbhāvena (Ka)

2. Kītakasaniṣāni (Ka)

5. Tamyeva (Ka)

3. Kīṭapā (Ka)

6. Akantaṃ (Sī)

mocetun”ti. “Atthī”ti ca vutte “kathetha bhante”ti. Yadi Bhagavato ariyasamghassa ca ekasseva vā bhikkhuno dānaṃ datvā imissā uddisiyati, ayañca taṃ anumodati, evametissā ito dukkhato mutti bhavissatīti. Taṃ sutvā devaputto tassa bhikkhuno paṇitaṃ annapānaṃ datvā taṃ dakkhiṇaṃ tassā petiyā ādisi¹, tāvadeva sā peti suhitā piṇḍriyā dibbāhārassa tittā ahoṣi. Puna tasseva bhikkhuno hatthe dibbasāṭakayugaṃ Bhagavantam uddissa datvā tañca dakkhiṇaṃ petiyā ādisi, tāvadeva ca sā dibbavatthanivatthā dibbalaṅkāravibhūsitā sabbakāmasamiddhā devaccharāpaṭibhāgā ahoṣi. So ca bhikkhu tassa devaputtassa iddhiyā tadaheva Sāvattiṃ patvā jetavanaṃ pavisitvā Bhagavato santikaṃ upagantvā vanditvā taṃ sāṭakayugaṃ datvā taṃ pavattiṃ ārocesi. Bhagavāpi tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sāttikā ahoṣīti.

Mahāpesakārapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Khallāṭiyapetivatthuvaṇṇanā

Kā nu antovimānasminti idaṃ Satthari Sāvattiyaṃ viharante aññatarāṃ khallāṭiyapetiṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Bārāṇasiyaṃ aññatarā rūpūpajīvinī itthi abhirūpā dassanīyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā atimanoharakesakalāpī ahoṣi. Tassā hi kesā nilā dīghā tanū mudū siniddhā vellitaggaṃ dvihatthagayhā visaṭṭhā² yāva mekhalā kalāpā olambanti, taṃ tassā kesasobhaṃ disvā taruṇajano yebhuyyena tassam³ paṭibaddhacitto ahoṣi. Athassā taṃ kesasobhaṃ asahamānā issāpakatā katipayā itthiyo mantetvā⁴ tassā eva paricārikadāsīṃ āmisena upalāpetvā tāya tassā kesūpapātanaṃ bhesajjam⁵ dāpesuṃ. Sā kira dāsī taṃ bhesajjam nhāniyacuṇṇena saddhiṃ payojetvā Gaṅgāya nadiyā nhānakāle tassā

1. Adāsi (Sī, I)

2. Visamsaṭṭhā (Sī)

3. Tattha (Ka)

4. Sammantetvā (Sī, I)

5. Kesabādhana bhesajjam (Ka)

adāsi. Sā tena kesamūlesu¹ temetvā uduke nimujji, nimujjanamatteyeva kesā samūlā paripatimsu, sīsam cassā tittakalābusadisam ahosi. Atha sā sabbaso vilūnakesā luñcitamatthakā kapotī viya virūpā hutvā lajjāya antonagaram pavisitum asakkontī vatthena sīsam veḥhetvā bahinagare aññatarasmim padese vāsam kappentī katipāhaccayena apagatalajjā tato nivattetvā tilāni pīletvā telavaṇijjam surāvaṇijjaṇca karontī jīvikam kappesi. Sā ekadivasam dvīsu tīsu manussesu surāmatesu² mahāniddam okkamantesu sithilabhūtāni tesam nivatthavattahāni avahari.

Athekadivasam sā ekam khīṇāsavatttheram piṇḍāya carantam disvā pasannacittā attano gharam netvā paññatte āsane nisīdāpetvā telasamsaṭṭham doṇinimmajjanim piññākamadāsi, so tassā anukampāya tam paṭiggahetvā paribhuñji. Sā pasannamānasā upari chattam dhārayamānā aṭṭhāsi, so ca thero tassā cittam pahamsento anumodanam katvā pakkāmi. Sā ca itthi anumodanakāleyeva “mayham kesā dīghā tanū siniddhā mudū vellitaggā hontū”ti patthanamakāsi.

Sā aparena samayena kalam katvā missakakammasa phalena³ samuddamajjhe kanakavimāne ekikā hutvā nibbatti, tassā kesā patthitākārāyeva sampajjimsu, manussanam sāṭakāvaharaṇena pana naggā ahosi. Sā tasmim kanakavimāne punappunam uppajjitvā ekam buddhantaram naggāva hutvā vītināmesi. Atha amhākam Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anupubbena Sāvattthiyam viharante Sāvattthivāsino sattasatā⁴ vāṇijā Suvannabhūmim uddissa nāvāya Mahāsamuddam otarimsu. Tehi āruḥhā nāvā visamavātavegukkhittā⁵ ito cito ca paribbhamantī tam padesam agamāsi. Atha sā vimānapetī saha vimānena tesam attānam dassesi. Tam disvā jeṭṭhavāṇijo pucchanto—

58. “Kā nu antovimānasmim, tiṭṭhantī nū’panikkhami.

Upanikkhamassu bhadde⁶, passāma tam bahiṭṭhitan”ti⁷—

1. Kesa samūle (Sī)

3. Puññāpuññakammānam nissandena (Sī)

5. Vātavegena khittā (Ka)

2. Surāmadamattesu (Sī)

4. Satamattā (Sī, I)

6. Bhadde tvaṁ (Sī)

7. Mahiddhikanti (Sī, I)

gāthamāha. Tattha **kā nu antovimānasmim tiṭṭhantī**ti vimānassa anto abbhantare tiṭṭhantī kā nu tvaṃ, kiṃ manussitthī, udāhu amanussitthīti pucchati. **Nū'panikkhamī**ti vimānato na nikkhami. **Upanikkhamassu bhadde, passāma taṃ bahiṭṭhanti**¹ bhadde taṃ mayaṃ bahi ṭhitaṃ passāma daṭṭhukāmamhā, tasmā vimānato nikkhamassu. “Upanikkhamassu bhadda'nte”ti vā pāṭho, bhaddaṃ te atthūti attho.

Athassa sā attano bahi nikkhamituṃ asakkuṇeyyataṃ pakāsentī—

59. “Aṭṭiyāmi harāyāmi, naggā nikkhamituṃ bahi.

Keseha'mhi paṭicchannā, puññaṃ me appakaṃ katan”ti—

gāthamāha. Tattha **aṭṭiyāmi**ti naggā hutvā bahi nikkhamituṃ aṭṭikā dukkhitā amhi. **Harāyāmi**ti lajjāmi. **Keseha'mhi paṭicchannā**ti kesehi amhi ahaṃ paṭicchāditaṃ pārutasarīrā. **Puññaṃ me appakaṃ katanti** appakaṃ parittaṃ mayā kusalakammaṃ katan, piññākādānamattanti adhippāyo.

Athassā vāṇijo attano uttarisāṭakaṃ dātukāmo—

60. “Handu'ttarīyaṃ dadāmi te, idaṃ dussaṃ nivāsaya.

Idaṃ dussaṃ nivāsetvā, ehi nikkhama sobhane.

Upanikkhamassu bhadde, passāma taṃ bahiṭṭhitan”ti—

gāthamāha. Tattha **handā**ti gaṇha. **Uttarīyanti** upasaṃbyānaṃ², uttarisāṭakanti attho. **Dadāmi teti** tuyhaṃ dadāmi. **Idaṃ dussaṃ nivāsaya**ti imaṃ mama uttarisāṭakaṃ tvaṃ nivāsehi. **Sobhaneti** sundararūpe.

Evañca pana vatvā attano uttarisāṭakaṃ tassā upanesi, sā tathā³ diyyamānassa attano anupakappanīyatañca, yathā diyyamānaṃ upakappati, tañca dassenti—

61. “Hatthena hatthe te dinnāṃ, na mayhaṃ upakappati.

Ese'tthupāsako saddho, Sammāsambuddhasāvako.

62. Etaṃ acchādayitvāna, mama dakkhiṇamādisa.

Tathāhaṃ sukhitaṃ hessaṃ, sabbakāmasamiddhina”ti—

1. Mahiddhikanti (Sī, I)

2. Uparivasanaṃ uparihāraṃ (Sī, I)

3. Tassa (Ka)

gāthādvayamāha. Tattha **hatthena hatthe te dinnam, na mayham upakappatīti** mārisa tava hatthena mama hatthe tayā dinnam na mayham upakappati na viniyujjati, upabhogayoggaṃ na hotīti¹ attho. **Ese'tthupāsako saddhoti** eso ratanattayaṃ uddissa saraṇagamanena upāsako kammaphalasaddhāya ca samannāgatattā saddho ettha etasmim janasamūhe atthi. **Etam acchādayitvāna, mama dakkhiṇamādisāti** etam upāsakaṃ mama diyyamānaṃ sātakaṃ² paridahāpetvā taṃ dakkhiṇaṃ mayham ādisa pattidānaṃ dehi. **Tathāham sukhitā hessanti** tathā kate aham sukhitā dibbavatthanivattā sukhappattā bhavissāmīti.

Taṃ sutvā vāṇijā taṃ upāsakaṃ nhāpetvā vilimpetvā vatthayugena acchādesuṃ. Tamatthaṃ pakāsentā saṅgītikārā—

63. “Tañca te nhāpayitvāna, vilimpetvāna vāṇijā.

Vattheha'cchādayitvāna, tassā dakkhiṇamādisuṃ.

64. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.

Bhojanacchādanapānīyaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

65. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārini.

Hasantī vimānā nikkhami, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ”ti—

tisso gāthāyo avocuṃ.

63. Tattha **tanti** taṃ upāsakaṃ. Ca-saddo nipātamattaṃ. **Teti** tevāṇijāti yojanā. **Vilimpetvānāti** uttamena gandhena vilimpetvā.

Vattheha'cchādayitvānāti vaṇṇagandharasasampannaṃ sabyañjanaṃ bhojanaṃ bhojetvā nivāsanaṃ uttarīyanti dvīhi vatthehi acchādesuṃ, dve vatthāni adamsūti attho. **Tassā dakkhiṇamādisunti** tassā petiyā taṃ dakkhiṇaṃ ādisimsu.

64. **Samanantarānuddiṭṭheti anū**-ti nipātamattaṃ, tassā dakkhiṇāya uddiṭṭhasamanantameva. **Vipāko udapajjathāti** tassā petiyā vipāko

1. Na arahatīti (Sī, I)

2. Diyyamānena sātakena (Sī)

dakkhiṇāya phalaṃ¹ uppajji. Kīdisoti petī āha **bhojanacchādanapāṇiyanti**, nānappakāraṃ dibbabhojanasadisaṃ bhojanañca nānāviraḡavaṇṇasamujjalaṃ dibbavatthasadisam vatthañca anekavidham paṇakañca **dakkhiṇāya idam** īdisam **phalaṃ udapajjathāti** yojanā.

65. **Tatoti** yathāvuttabhojanādiṇaḡābhato pacchā. **Suddhāti** nhānena suddhasarīrā. **Sucivasanāti** suvisuddhavatthanivatthā. **Kāsikuttamadhārinīti** Kāsikavatthatopi uttamavatthadhārinī. **Hasantīti** “passatha tāva tumhākaṃ dakkhiṇāya idam phalavisesan”ti pakāsanavasena hasamānā vimānato nikkhami.

Atha te vāṇijā evaṃ paccakkhato puñṇaphalaṃ disvā acchariyabbhutaḡittajātā tasmim upāsake saṇjātagāravabahumānā kataṇjali taṃ payirupāsimsu, sopi te dhammakathāya bhiyyoso mattāya pasādetvā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāpesi. Te tāya vimānapetiyā katakammaṃ—

66. “Sucittarūpaṃ ruciraṃ, vimānaṃ te pabhāsati.

Devate pucchitā’cikkha, kissa kammassidaṃ phalaṃ”ti—

imāya gāthāya pucchimsu. Tattha **sucittarūpanti** hatthi-assa-itthipurisādivasena ceva mālākammalataḡakammādivasena ca suṭṭhu vihitacittarūpaṃ. **Ruciranti** ramaṇīyaṃ dassanīyaṃ. **Kissa kammassidaṃ phalanti** kīdisassa kammaṃ, kiṃ dānamayassa udāhu sīlamayassa idam phalanti attho.

Sā tehi evaṃ puṭṭhā “mayā katassa parittakassa kusalakammaṃ tāva idam phalaṃ, akusalakammaṃ pana āyatim niraye edisaṃ bhavissatī”ti tadubhayaṃ ācikkhantī—

67. “Bhikkhuno caramānassa, doṇinimajjanaṃ² ahaṃ.

Adāsim ujubhūtaṃ, vipasannena cetasā.

68. Tassa kammaṃ kusalassa, vipākaṃ dīghamantaraṃ.

Anubhomi vimānasmim, tañca dāni parittakaṃ.

1. Idam phalaṃ (Sī, I)

2. Doṇinimajjanaṃ (Sī, I)

69. Uddham catūhi māsehi, kālaṃkiriyā bhavissati.
Ekantakaṭukam ghoram, nirayam papatissaham.
70. Catukkaṇṇam catudvāram, vibhattam bhāgasam mitam.
Ayopākārapariyantam, ayasā paṭikujjitam.
71. Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā.
Samantā yojanasatam, pharitvā tiṭṭhati sabbadā.
72. Tatthāham dīghamaddhānam, dukkham vedissa vedanam.
Phalaṇca pāpakammassa, tasmā socāmaham bhusan”ti—

gāthāyo abhāsi.

67. Tattha **bhikkhuno caramānassāti** aññatarassa bhinnakilesassa bhikkhuno bhikkhāya carantassa. **Doṇinimmajjaninti** vissandamānatelaṃ piñṇākam. **Ujubhūtassāti** cittaṃjmhavaṅkakuṭilabhāvakarānam kilesānam abhāvena ujubhāvappattassa. **Vippasannena cetassāti** kammaphalasaddhāya suṭṭhu pasannena cittaena.

68-69. **Dīghamantaranti** ma-kāro padasandhikaro, dīgha-antaram dīghakālanti attho. **Taṇca dāni parittakanti** taṇca puñṇaphalaṃ vipakkavipākattā kammassa idāni parittakam appāvasesam, na cireneva ito cavissāmīti attho. Tenāha “**uddham catūhi māsehi, kālaṃkiriyā bhavissati**”ti. Catūhi māsehi uddham catunnam māsānam upari pañcame māse mama kālaṃkiriyā bhavissatīti dasseti. **Ekantakaṭukanti** ekanteneva aniṭṭhachaphassāyatanikabhāvato¹ ekantadukkhanti attho. **Ghoranti** dāruṇam. **Nirayanti** natthi ettha ayo sukhanti katvā “nirayan”ti laddhanāmam narakam. **Papatissahanti** papatissāmi aham.

70. “Nirayan”ti cettha Avīcimahānirayassa adhippetattā tam sarūpato dassetum “**catukkaṇṇan**”ti-ādimāha. Tattha **catukkaṇṇanti** catukkoṇam. **Catudvāranti** catūsu disāsu catūhi dvārehi yuttam. **Vibhattanti** suṭṭhu vibhattam.

1. Aniṭṭham, tato petayonikabhāvato (Sī, I)

Bhāgasoti bhāgato. **Mitanti** tulitaṃ. **Ayopākārapariyantanti** ayomayena pākārena parikkhittaṃ. **Ayasā paṭikujjitanti** ayopaḷaleneva upari pihitaṃ.

71-72. **Tejasā yutāti** samantato samuṭṭhitajālena mahatā agginā nirantaram samāyutajālā. **Samantā yojanasatanti** evaṃ pana samantā bahi sabbadisāsu yojanasataṃ yojanānaṃ sataṃ. **Sabbadāti** sabbakālaṃ. **Pharitvā tiṭṭhatīti** byāpetvā tiṭṭhati. **Tatthāti** tasmim mahāniraye. **Vedissanti** vedissāmi anubhavissāmi. **Phalañca pāpakammassāti** idaṃ idisaṃ dukkhānubhavanaṃ mayā eva katassa pāpassa kammassa phalanti attho.

Evaṃ tāya attanā katakammaphale¹ āyatim nerayikabhaye ca pakāsita so upāsako karuṇāsaṅcoditamānaso “handassāhaṃ² patiṭṭhā bhaveyyan”ti cintevā āha “devate tvaṃ mayhaṃ ekassa dānavasena³ sabbakāmasamiddhā uḷārasampattiyuttā jātā, idāni pana imesaṃ upāsakānaṃ dānaṃ datvā Satthu ca guṇe anussaritvā nirayūpapattito muccissasī”ti. Sā petī haṭṭhatuṭṭhā “sādhū”ti vatvā te dibbena annapānena santappetvā dibbāni vatthāni nānāvidhāni ratanāni ca adāsi, Bhagavantañca uddissa dibbaṃ dussayugaṃ tesam hatthe datvā “aññatarā bhante vimānapetī Bhagavato pāde sirasā vandatīti Sāvattiṃ gantvā Satthāraṃ mama vacanena vandathā”ti vandanañca pesesi, tañca nāvaṃ attano iddhānubhāvena tehi icchitapaṭṭanaṃ taṃ divasameva upanesi.

Atha te vāṇijā tato paṭṭanato anukkamena Sāvattiṃ patvā Jetavanaṃ pavisitvā Satthu taṃ dussayugaṃ datvā vandanañca nivedetvā ādito paṭṭhāya taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesuṃ. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya vitthārena dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā jātā. Te pana upāsakā dutiyadivase Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ datvā tassā dakkhiṇamādisimsu, sā ca tato petalokato cavitvā vividharatanavijjotite Tāvatiṃsabhavane kanakavimāne accharāsahassaparivārā nibbattīti.

Khallāṭiyapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Attano kammaphale (Ka)

2. Tassāhaṃ (Ka)

3. Dānena idāneva (Ka)

11. Nāgapetavatthuvaṇṇanā

Puratova setena paleti hatthināti idaṃ Satthari Jetavane viharante dve brāhmaṇapete ārabha vuttaṃ. Āyasmā kira Saṃkicco sattavassiko khuraggeyeva arahattaṃ patvā sāmaṇerabhūmiyaṃ ʈhito tiṃsamattehi bhikkhūhi saddhiṃ araṇṇāyatane vasanto tesaṃ bhikkhūnaṃ pañcannaṃ corasatānaṃ hatthato āgataṃ maraṇampi bāhitvā te ca core dametvā pabbājetvā Satthu santikaṃ agamāsi. Satthā tesaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desesi, desanāvasāne te bhikkhū arahattaṃ pāpuṇṇsu. Athāyasmā Saṃkicco paripuṇṇavasso laddhūpasampado tehi pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ Bārāṇasīṃ gantvā isipatane vihāsi, manussā therassa santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā pasannamānasā vīthipaṭipāṭiyā vaggavaggā hutvā āgantukadānaṃ adaṃsu. Tattha aññataro upāsako manusse niccabhatte samādapesi, te yathābalaṃ niccabhattaṃ paṭṭhapesuṃ.

Tena ca samayena Bārāṇasiyaṃ aññatarassa micchādiṭṭhikassa brāhmaṇassa dve puttā ekā ca dhītā ahesuṃ. Tesu jeṭṭhaputto tassa upāsakassa mitto ahosi. So taṃ gahetvā āyasmato Saṃkiccassa santikaṃ agamāsi. Āyasmā Saṃkicco tassa dhammaṃ desesi, so muducitto ahosi. Atha naṃ so upāsako āha “tvaṃ ekassa bhikkhuno niccabhattaṃ dehī”ti. Anāciṇṇaṃ amhākaṃ brāhmaṇānaṃ samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ niccabhattadānaṃ, tasmā nāhaṃ dassāmīti. Kiṃ mayhampi bhattaṃ na dassasīti. “Kathaṃ na dassāmī”ti āha. Yadi evaṃ yaṃ mayhaṃ desi, taṃ ekassa bhikkhusa dehīti. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā dutiyadivase pātova vihāraṃ gantvā ekaṃ bhikkhuṃ ānetvā bhojesi.

Evam gacchante¹ kāle bhikkhūnaṃ paṭipattiṃ disvā dhammaṃ ca suṇitvā tassa kaniṭṭhabhātā ca bhaginī ca sāsane abhippasannā puññakammaratā ca ahesuṃ. Evam te tayo janā yathāvivhavaṃ dānāni dentā samaṇabrāhmaṇe sakkariṃsu garuṃ kariṃsu mānesuṃ pūjesuṃ, mātapitaro pana nesaṃ

1. Gacchante gacchante (Sī, I)

assaddhā appasannā samaṇabrāhmaṇesu agāravā puñṇakiriyāya anādarā acchandikā¹ ahesum. Tesam dhītaram dārikam mātulaputtassatthāya nātakā vāresum. So ca āyasmato Saṃkiccassa santike dhammam sutvā samvegajāto pabbajitvā niccam attano mātu geham bhuñjitum gacchati. Tam mātā attano bhātu dhītāya dārikāya palobheti, tena so ukkaṇṭhito hutvā upajjhāyam upasaṅkamitvā āha “uppabbajissāmaḥam bhante, anujānātha man”ti. Upajjhāyo tassa upanissayasampattiṃ disvā āha “sāmaṇero māsamattam āgamehi”ti. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā māse atikkante tatheva ārocesi, upajjhāyo puna “aḍḍhamāsam āgamehi”ti āha. Aḍḍhamāse atikkante tatheva vutte puna “sattāham āgamehi”ti āha, so “sādhū”ti paṭissuṇi. Atha tasmim antosattāhe sāmaṇerassa mātulāniyā geham vinaṭṭhacchadanam jiṇṇam dubbalakuṭṭam vātavassābhahataṃ paripati, tattha brāhmaṇo brāhmaṇī dve puttā dhītā ca gehena ajjhotthaṭā kalamakamsu. Tesu brāhmaṇo brāhmaṇī ca petayoniyam nibbattiṃsu, dve puttā dhītā ca bhummadevesu. Tesu jeṭṭhaputtassa hatthiyānam nibbatti, kaniṭṭhassa assatarīratho, dhītāya suvaṇṇasivikā. Brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca mahante mahante ayomuggare gahetvā aññamaññaṃ ākoṭenti, abhihataṭṭhānesu mahantā mahantā ghaṭappamāṇā gaṇḍā utṭahitvā muhutteneva pacitvā paribhedappattā honti. Te aññamaññaṃ gaṇḍe phāletvā kodhābhibhūtā nikkaruṇā pharusavacanehi tajjentā pubbalohitam pivanti, na ca tittim paṭilabhanti.

Atha sāmaṇero ukkaṇṭhābhibhūto upajjhāyam upasaṅkamitvā āha “bhante mayā paṭiññātadivasā vītivattā, geham gamissāmi, anujānātha man”ti. Atha nam upajjhāyo “atthaṅgate sūriye kālapakkhacātuddasiyā pavattamānāya ehī”ti vatvā isipatanavihārassa piṭṭhipassena thokam gantvā aṭṭhāsi. Tena ca samayena te dve devaputtā saddhim bhaginiyā teneva maggena yakkhasamāgamaṃ sambhāvetum gacchanti, tesam pana mātāpitaro muggarahatthā pharusavācā kālarūpā ākulākulalūkhapatitakesabhārā

aggidaḍḍhatālakkhandhasadisā vīgalitapubbalohitā valitagattā ativiya jegucchabībhacchadassanā te anubandhanti.

Athāyasmā Saṅkicco yathā so sāmaṇero te sabbe gacchante passati, tathārūpaṃ iddhābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkharitvā sāmaṇeraṃ āha “passasi tvaṃ sāmaṇera ime gacchante”ti. Āma bhante passāmīti. Tena hi imehi katakammaṃ paṭipucchāti. So hatthiyānādīhi gacchante anukkamena paṭipucchi, te āhaṃsu “ye pacchato petā āgacchanti, te paṭipucchā”ti. Sāmaṇero te pete gāthāhi ajjhabhāsi—

73. “Puratova setena paleti hatthinā,
Majjhe pana assatarīrathena.
Pacchā ca kaññā sivikāya nīyati,
Obhāsayantī dasa sabbaso disā.

74. Tumhe pana muggarahatthapāṇino,
Rudamūkhā chinnapabhinnaḥ.
Manussabhūtā kimakattha pāpaṃ,
Yenaññamaññassa pivātha lohitaṃ”ti.

Tattha **puratoti** sabbapaṭhamam. **Setenāti** paṇḍarena. **Paletīti** gacchati. **Majjhe panāti** hatthim āruḥassa sivikaṃ āruḥāya ca antare. **Assatarīrathenāti** assatarīyuttana rathena paletīti yojanā. **Nīyatīti** vahīyati. **Obhāsayantī dasa sabbaso disāti** sabbato samantato sabbā dasa disā attano sarīrappabhāhi vatthābharaṇādippabhāhi ca vijjotayamānā. **Muggarahatthapāṇinoti** muggarā hatthasaṅkhātesu pāṇīsu yesam te muggarahatthapāṇino, bhūmisaṅhakarāṇīyādīsu pāṇivohārassa labbhamānattā hatthasaddena pāṇi eva visesito. **Chinnapabhinnaḥ** chinnapabhinnaḥ. **Pivāthāti** pivātha.

Evam sāmaṇerena puṭṭhā te petā sabbaṃ tam pavattim catūhi gāthāhi paccabhāsimsu—

75. “Puratova yo gacchati kuñjarena,
Setena nāgena catukkamena.
Amhāka putto ahu jeṭṭhako so¹.
Dānāni datvāna sukhī pamodati.
76. Yo so majjhe assatarīrathena,
Catubbhi yuttena suvaggitena.
Amhāka putto ahu majjhimo so,
Amaccharī dānapatī virocati.
77. Yā sā ca pacchā sivikāya nīyati,
Nārī sapaññā migamandalocanā.
Amhāka dhītā ahu sā kaniṭṭhikā,
Bhāgaḍḍhabhāgena sukhī pamodati.
78. Ete ca dānāni adamsu pubbe,
Pasannacittā samaṇabrāhmaṇānaṃ.
Mayaṃ pana maccharino ahumha,
Paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānaṃ.
Ete ca datvā paricārayanti,
Mayaṃca sussāma naḷova chinno”ti.

75. Tattha **puratova yo gacchatī**ti imesaṃ gacchantānaṃ yo purato gacchati. “Yoso purato gacchatī”ti vā pāṭho, tassa yo eso purato gacchatīti attho. **Kuñjarenā**ti kuṃ pathaviṃ jīrayati, kuñjesu vā ramati caratīti “kuñjaro”ti laddhanāmena hatthinā. **Nāgenā**ti, nāssa agamanīyaṃ anabhibhavanīyaṃ² atthīti nāgo, tena nāgena. **Catukkamenā**ti catuppadena. **Jeṭṭhakoti**³ pubbajo.

76-77. **Catubbhī**ti catūhi assatarīhi. **Suvaggitenā**ti sundaragamanena caturagamanena. **Migamandalocanā**ti migī viya mandakkhikā⁴. **Bhāgaḍḍhabhāgenā**ti bhāgassa aḍḍhabhāgena, attanā laddhakoṭṭhāsato aḍḍhabhāgaḍānena hetubhūtena. **Sukhī**ti sukhinī. Liṅgavipallāsena hetam vuttam.

1. Sova jeṭṭho (Ka)

3. Jeṭṭhoti (Ka)

2. Agati abhibhavanīyaṃ (Sī, I)

4. Migiyā viya mandakkhipātā (Sī, I)

78. **Paribhāsakā**ti akkosakā. **Paricārayantī**ti dibbesu kāmagaṇesu attano indriyāni ito cito ca yathāsukhaṃ cārenti, parijanehi vā attano puññānubhāvanissandena¹ paricariyaṃ kārenti. **Mayañca sussāma naḷova chinnoti** mayaṃ pana chinno ātape khitto naḷo viya sussāma, khuppipāsāhi aññaṃaññaṃ daṇḍābhigātehi ca sukkhā visukkhā bhavāmāti.

Evam attano pāpaṃ sampavedetvā² “mayaṃ tuyhaṃ mātulamātulāniyo”ti ācikkhimsu. Taṃ sutvā sāmaṇero sañjātasamvego “evarūpānaṃ kibbisakārīnaṃ kathaṃ nu kho bhojanāni sijjhantī”ti pucchanto—

79. “Kiṃ tumhākaṃ bhojanaṃ kiṃ sayānaṃ,
Kathañca yāpetha supāpadhammino.
Pahūtabhogesu anappakesu,
Sukhaṃ virādhāya dukkha’jja pattā”ti—

imaṃ gāthamāha. Tattha **kiṃ tumhākaṃ bhojananti** kīdisaṃ tumhākaṃ bhojanaṃ. **Kiṃ sayānanti** kīdisaṃ sayanaṃ. “Kiṃ sayānā”ti keci paṭhanti, kīdisā sayanā, kīdisa sayane sayathāti attho. **Kathañca yāpethāti** kena pakārena yāpetha, “kathaṃ vo yāpethā”tipi pāṭho, kathaṃ tumhe yāpethāti attho. **Supāpadhamminoti** suṭṭhu ativiya pāpadhammā. **Pahūtabhogesūti** apariyantesu ulāresu bhogesu santesu. **Anappakesūti** na appakesu bahūsu. **Sukhaṃ virādhāyāti** sukhahetuno puññassa akaraṇena sukhaṃ virajjhivā virādhettvā. “Sukhassa virādhenā”ti keci paṭhanti. **Dukkha’jjapattāti** ajja idāni idaṃ petayonipariyāpannaṃ dukkhaṃ anuppattāti.

Evam sāmaṇerena puṭṭhā petā³ tena pucchitamatthaṃ vissajjentā—

80. “Aññaṃaññaṃ vadhitvāna, pivāma pubbalohitaṃ.
Bahuṃ pitvā na dhātā homa, nacchādimhase mayaṃ.

1. Puññānubhāvasiddhena (Ka)

2. Sayam pavedetvā (Sī)

3. Sāmaṇerena paribhāsitaṃ sutvā petā (Ka)

81. Icceva maccā paridevayanti,
 Adāyakā pecca yamassa ṭhāyino.
 Ye te vidicca¹ adhigamma bhoge,
 Na bhuñjare nāpi karonti puññaṃ.
82. Te khuppiṇāsupagatā parattha,
 Pacchā² ciraṃ jhāyare dayhamānā.
 Kammāni katvāna dukhudrāṇi,
 Anubhonti dukkhaṃ kaṭukapphalāni.
83. Ittaraṃ hi dhaṇaṃ dhaññaṃ, ittaraṃ idha jīvitaṃ.
 Ittaraṃ ittarato ñatvā, dīpaṃ kayirātha paṇḍito.
84. Ye te evaṃ pajānanti, narā dhammassa kovidā.
 Te dāne nappamajjanti, sutvā arahataṃ vaco”ti—

pañca gāthā abhāsimsu.

80-81. Tattha **na dhātā homāti** dhātā suhitā tittā na homa.
Nacchādimhaseti na ruccāma, na ruciṃ uppādema, na taṃ mayam attano
 ruciya vipissāmāti attho. **Iccevāti** evameva. **Maccā paridevayantīti** mayam
 viya aññepi manussā katakibbisā paridevanti kandanti. **Adāyakāti** adānasilā
 maccharino. **Yamassa ṭhāyino**ti yamalokasaññaṃ yamassa ṭhāne pettivisaye
 ṭhānasilā. **Ye te vidicca adhigammabhogeti** ye te sampati āyatiṇca
 sukhavisesavidhāyake bhoge vinditvā³ paṭilabhitvā. **Na bhuñjare nāpi**
karonti puññaṃti amhe viya sayampi na bhuñjanti, paresaṃ dentā
 dānamayaṃ puññaṃ na karonti.

82. **Te khuppiṇāsupagatā paratthāti** te sattā parattha paraloke
 pettivisaye jighacchāpipāsābhūbhā hutvā. **Ciraṃ jhāyare dayhamānāti**
 khudādihetukena dukkhagginā “akataṃ vata amhehi kusalaṃ, kataṃ
 pāpan”ti-ādina vattamānena vippaṭisāragginā pariḍayhamānā jhāyanti,
 anutthunantīti attho. **Dukhudrāṇīti** dukkhavipākāni. **Anubhonti dukkhaṃ**
kaṭukapphalānīti anīṭṭhaphalāni pāpakammāni katvā cirakālaṃ dukkhaṃ
 āpāyikadukkhaṃ anubhavanti.

1. Veditvā (Sī)

2. Petā (Sī, I)

3. Veditvā (Sī)

83-84. **Ittaranti** na cirakālaṭṭhāyī, aniccaṃ vipariṇāmadhammaṃ. **Ittaraṃ idha jīvanti** idha manussaloke sattānaṃ jīvitampi ittaraṃ parittaṃ appakaṃ. Tenāha Bhagavā “yo ciraṃ jīvati, so vassasataṃ appaṃ vā bhiyyo”¹. **Ittaraṃ ittarato ñatvāti** dhanadhaññādi-upakaraṇaṃ manussānaṃ jīvitaṅca ittaraṃ parittaṃ khaṇikaṃ na cirassanti² paññāya upaparikkhitvā. **Dīpaṃ kayirātha paṇḍitoti** sapañño puriso dīpaṃ attano patiṭṭhaṃ paraloke hitasukhādhiṭṭhānaṃ kareyya. **Ye te evaṃ pajānantīti** ye te manussā manussānaṃ bhogaṇaṃ jīvitassa ca ittarabhāvaṃ yāthāvato jānanti, te dāne sabbakālaṃ nappamajjanti. **Sutvā arahataṃ vacoti** arahataṃ Buddhādīnaṃ ariyānaṃ vacanaṃ sutvā, sutattāti attho. Sesaṃ pākaṭameva.

Evaṃ te petā sāmaṇerena puṭṭhā tamatthaṃ ācikkhitvā “mayāṃ tuyhaṃ mātulamātulāniyo”³ ti pavedesuṃ. Taṃ sutvā sāmaṇero sañjātasamvego ukkaṇṭhaṃ paṭivinodetvā upajjhāyassa pādesu sirasā nipatitvā evamāha “yaṃ bhante anukampakena karaṇīyaṃ⁴ anukampaṃ upādāya, taṃ me tumhehi kataṃ⁴, mahatā vatamhi anattapātato rakkhito, na dāni me gharāvāsena attho, abhiraṃsāmi brahmacariyavāse”⁴ ti. Athāyasmā Saṃkicco tassa ajjhāsayānurūpaṃ kammaṭṭhānaṃ ācikkhi, so kammaṭṭhānaṃ anuyuñjanto na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Āyasmā pana Saṃkicco taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya vitthārena dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Nāgapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Uragapetavatthuvaṇṇanā

Uragova tacam jīṇanti idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññatharaṃ upāsakaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira aññatarassa upāsakassa putto kālamakāsi, so puttamaṇaḥetu paridevasokasamāpanno bahi nikkhamitvā kiñci kammaṃ kātuṃ asakkonto geheyeva aṭṭhāsi.

1. Dī 2. 43; Saṃ 1. 109; Aṃ 2. 503 piṭṭhesu.

3. Yā bhante anukampā karaṇīyā (Sī)

2. Vinassananti (Ka)

4. Sā me tumhehi katā (Sī)

atha Satthā paccūsavelāyaṃ mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya
 Buddhacakkhunā lokaṃ volokento taṃ upāsakaṃ disvā pubbaṇhasamayāṃ
 nivāsetvā pattacīvaramādāya tassa gehaṃ gantvā dvāre aṭṭhāsi. Upāsako ca
 Satthu āgatabhāvaṃ sutvā sīghaṃ uṭṭhāya gantvā paccuggamanaṃ katvā
 hatthato pattaṃ gahetvā gehaṃ pavesetvā āsanaṃ paññapetvā adāsi, nisīdi
 Bhagavā paññatte āsane, upāsakopi Bhagavantam vanditvā ekamantaṃ
 nisīdi. Taṃ Bhagavā “kiṃ upāsaka sokapareto¹ viya dissati”ti āha. Āma
 Bhagavā, piyo² me putto kālakato, tenāhaṃ socāmīti. Athassa Bhagavā
 sokavinodanaṃ karonto uragajātaṃ³ kathesi.

Atīte kira Kāsiraṭṭhe Bārāṇasiyaṃ Dhammapālaṃ nāma
 brāhmaṇakulaṃ ahoṣi. Tattha brāhmaṇo brāhmaṇī putto dhītā suṇisā dāsīti
 ime sabbepi maraṇānussatibhāvanābhiratā ahesuṃ. Tesu yo gehato
 nikkhamati, so sesajane ovaditvā nirapekkhova nikkhamati. Athekadivasam
 brāhmaṇo puttena saddhiṃ gharato nikkhamitvā khettaṃ gantvā kasati,
 putto sukkhatiṇapaṇṇakatṭhāni ālimpeti. Tattheke kaṇhasappo ḍāhabhayena
 rukkhasusirato nikkhamitvā imaṃ brāhmaṇassa puttaṃ ḍamsi, so
 visavegena mucchito tattheva paripatitvā kālakato Sakko devarājā hutvā
 nibbatti. Brāhmaṇo puttaṃ mataṃ disvā kammantasamīpena gacchantaṃ
 ekaṃ purisaṃ evamāha “samma mama gharaṃ gantvā brāhmaṇiṃ evaṃ
 vadehi ‘nhāyitvā suddhavatthanivatthā ekassa bhattaṃ mālāgandhādīni ca
 gahetvā turitaṃ āgacchatū’ti”. So tattha gantvā tathā ārocesi, gehajanopi
 tathā akāsi. Brāhmaṇo nhatvā bhuñjitvā vilimpitvā parijanaparivuto puttassa
 sarīraṃ citakaṃ āropetvā aggiraṃ datvā dārukkhandhaṃ ḍahanto viya nissoko
 nissantāpo aniccasaññaṃ manasi karonto aṭṭhāsi.

Atha brāhmaṇassa putto Sakko hutvā nibbatti, so ca amhākaṃ
 bodhisatto ahoṣi. So attano purimajātiṃ katapuññaṃ paccavekkhitvā
 pitaraṃ ñātake ca anukampamāno brāhmaṇavesena tattha

1. Sokupadduto (Ka)

2. Hiyyo (Ka)

3. Khu 5. 122 piṭṭhe.

āgantvā ñātake asocante¹ disvā “ambho migaṃ jhāpetha, amhākaṃ maṃsaṃ detha, chātomhī”ti āha. “Na migo, manusso brāhmaṇā”ti āha. Kiṃ tumhākaṃ paccatthiko esoti. “Na paccatthiko, ure jāto oraso mahāguṇavanto taruṇaputto”ti āha. Kimatthaṃ tumhe tathārūpe guṇavati taruṇaputte mate na socathāti, taṃ sutvā brāhmaṇo asocanakāraṇaṃ athento—

85. “Uragova tacāṃ jiṇṇaṃ, hitvā gacchati saṃ tanuṃ.

Evāṃ sarīre nibbhoge, pete kālakate sati.

86. Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ.

Tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

dve gāthā abhāsi.

85- 86. Tattha **uragoti** urena gacchatīti urago. Sappassetāṃ adhivacanaṃ. **Tacāṃ jiṇṇanti** jajjarabhāvena jiṇṇaṃ purāṇaṃ attano tacāṃ nimmokaṃ. **Hitvā gacchati saṃ tanunti** yathā urago attano jiṇṇatacāṃ² rukkhantare vā kaṭṭhantare vā mūlantare vā pāsāṇantare vā kañcukaṃ omuñcanto viya sarīrato omuñcitvā pahāya chaddetvā yathākāmaṃ gacchati, evameva saṃsāre paribbhamanto satto porāṇassa kammaṃsa parikkhīṇattā jajjarībhūtaṃ saṃ tanuṃ attano sarīraṃ hitvā gacchati, yathākammaṃ³ gacchati, punabbhavavasena upapajjatīti attho. **Evanti** ḍayhamānaṃ puttassa sarīraṃ dassento āha. **Sarīre nibbhogeti** assa viya⁴ aññesampi kāye evaṃ bhogavirahite niratthake jāte. **Peteti** āyu-usmāviññāṇato apagate⁵. **Kālakate satīti** mate jāte. **Tasmāti** yasmā ḍayhamāno kāyo apetaṃ viññāṇattā ḍāhadukkhaṃ viya ñātīnaṃ ruditaṃ paridevitampi na jānāti, tasmā etaṃ mama puttaṃ nimittaṃ katvā na rodāmi. **Gato so tassa yā gatīti** yadi matasattā na ucchijjanti, matassa pana katokāsassa kammaṃsa vasena yā gati pāṭikaṅkhā,

1. Arodante (Ka)

3. Yathākāmaṃ (Ka)

5. Āyu-usmāviññāṇe ite kāyato apagate (Sī)

2. Jiṇṇaṃ tacāṃ dukkhaṃ janentaṃ (Sī, I)

4. Ayaṃ viya (Ka)

taṃ cuti-anantaramēva¹ gato, so na purimaññātīnaṃ ruditaṃ paridevitaṃ vā paccāsīsati, nāpi yebhuyyena purimaññātīnaṃ ruditena kāci atthasiddhīti adhippāyo.

Evam brāhmaṇena attano asocanakāraṇe kathite pariyāyamanasikāraḥkosalle² pakāsīte brāhmaṇarūpo Sakko brāhmaṇiṃ āha “amma tuyhaṃ so mato kiṃ hotī”ti. Dasa māse kucchinā pariharitvā thaññaṃ pāyevā hatthapāde saṇṭhapetvā saṃvaḍḍhito putto me sāmīti. Yadi evaṃ pitā tāva purisabhāvena mā rodātu, mātu nāma hadayaṃ mudukaṃ, tvaṃ kasmā na rodasīti. Taṃ sutvā sā arodanakāraṇaṃ kathenti—

87. “Anabbhito³ tato āgā, nānuññāto ito gato.

Yathā’gato tathā gato, tattha kā paridevanā.

88. Dayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ.

Tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gati”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **anabbhitoti** anavhāto, “ehi mayhaṃ puttabhāvaṃ upagacchā”ti evaṃ apakkosito. **Tatoti** yattha pubbe ʔhito, tato paralokato. **Āgāti** āgañchi. **Nānuññātoti** ananumato, “gaccha tāta paralokan”ti evaṃ amhehi avissaṭṭho. **Itoti** idhalokato. **Gatoti** apagato. **Yathā’gatoti** yenākārena āgato, amhehi anabbhito eva āgatoti attho. **Tathā gatoti** tenevākārena gato. Yathā sakeneva kammunā āgato, tathā sakeneva kammunā gatoti. Etena sammassakataṃ dasseti. **Tattha kā paridevanāti** evaṃ avasavattike saṃsārapavatte maraṇaṃ paṭicca kā nāma paridevanā, ayuttā sā paññavatā akaraṇīyāti dasseti.

Evam brāhmaṇiyā vacanaṃ sutvā tassa bhaginiṃ pucchi “amma tuyhaṃ so kiṃ hotī”ti. Bhātā me sāmīti. Amma bhaginiyo nāma bhātūsu sinehā, tvaṃ kasmā na rodasīti. Sāpi arodanakāraṇaṃ kathenti—

1. Yā gati pāṭikaṅkhāti vuccati, tadanantaramēva (Ka)

2. Attano yonisomanasikāraḥkosalle (Sī, I)

3. Anavhito (Sī)

89. “Sace rode kisā assaṃ, tattha me kiṃ phalaṃ siyā.

Ñātimittasuhajjānaṃ, bhiyyo no aratī siyā.

90. Dayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ.

Tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **sace rode kisā assanti** yadi ahaṃ rodeyyaṃ, kisā parisukkkhasarīrā bhaveyyaṃ. **Tattha me kiṃ phalaṃ siyāti** tasmim mayhaṃ bhātu maraṇanimitte rodane kiṃ nāma phalaṃ ko ānisaṃso bhaveyya, na tena mayhaṃ bhātiko āgaccheyya, nāpi so tena sugatiṃ gaccheyyāti adhippāyo. **Ñātimittasuhajjānaṃ, bhiyyo no aratī siyāti** amhākaṃ ñātīnaṃ mittānaṃ suhadayānañca mama socanena bhātu maraṇadukkhato bhiyyopi aratī dukkhameva siyāti.

Evam bhaginiyā vacanaṃ sutvā tassa bhariyaṃ pucchi “tuyhaṃ so kiṃ hotī”ti. Bhattā me sāmīti. Bhadde itthiyo nāma bhattari sinehā honti, tasmim ca mate vidhavā anāthā honti, kasmā tvaṃ na rodasīti. Sāpi attano arodanakāraṇaṃ kathentī—

91. “Yathāpi dārako candaṃ, gacchantamanurodati.

Evamsampadamevetam, yo petamanusocati.

92. Dayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ.

Tasmā etaṃ na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **dārakoti** bāladārako. **Candanti** candamaṇḍalaṃ. **Gacchantanti** nabhaṃ abbhussukkamānaṃ¹. **Anurodatīti** “mayhaṃ rathacakkaṃ gahetvā dehī”ti anurodati. **Evamsampadamevetanti** yo petam mataṃ anusocati, tassetam anusocanaṃ evamsampadam evarūpaṃ, ākāsenā gacchantassa candassa gahetukāmatāsadisam alabbhaneyyavatthusmim icchābhāvatoti adhippāyo.

Evam tassa bhariyāya vacanaṃ sutvā dāsim pucchi “amma tuyhaṃ so kiṃ hotī”ti. Ayyo me sāmīti. Yadi evam tena tvaṃ pothetvā

1. Abbhuggamamānaṃ (Ka)

veyyāvaccam kārītā bhavissasi, tasmā maññe “sumuttāham tenā”ti na rodasīti. Sāmi mā maṃ evaṃ avaca, na cetam anucchavikam¹, ativiya khanti mettānuddayāsampanno yuttavādī mayham ayyaputto ure samvaḍḍhaputto viya ahosīti. Atha kasmā na rodasīti. Sāpi attano arodanakāraṇam kathenti—

93. “Yathāpi brahme udakumbho, bhinno appaṭisandhiyo.
Evaṃsampadamevetam, yo petamanusocati.

94. Dayhamāno na jānāti, ñātīnam paridevitam.
Tasmā etam na rodāmi, gato so tassa yā gatī”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **yathāpi brahme udakumbho, bhinno appaṭisandhiyoti** brāhmaṇa seyyathāpi udakaghaṭo muggarappahārādīnā bhinno appaṭisandhiyo puna pākatiko na hoti. Sesamettha vuttanayattā uttānatthameva.

Sakko tesam katham² sutvā pasannamānaso “sammadeva tumhehi maraṇassati bhāvitā, ito paṭṭhāya na tumhehi kasi-ādikaraṇakiccam atthī”ti tesam geham sattaratanabharitam katvā “appamattā dānam detha, sīlam rakkhatha, uposathakammaṃ karothā”ti ovaditvā attānañca tesam nivedetvā sakaṭṭhānameva gato. Tepi brāhmaṇādayo dānādīni puññāni karontā yāvatāyukam thatvā devaloke uppajjimsu.

Satthā imam jātakam āharitvā tassa upāsakassa sokasallam samuddharitvā upari saccāni pakāsesi, saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahīti.

Uragapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti Khuddakaṭṭhakathāya Petavatthusmim

Dvādasavatthupaṭimaṇḍitassa

Paṭhamassa Uragavaggassa atthasamvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Anucchavikamvassa (Ka)

2. Dhammakatham (Sī, I)

2. Ubbarivagga

1. Saṃsāramocakapetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ Satthari Veḷuvane viharante Magadharaṭṭhe Itthakavatīnāmake gāme aññataraṃ petiṃ ārabha vuttaṃ. Magadharaṭṭhe kira Itthakavatī ca Dīgharāji cāti dve gāmakā ahesuṃ, tattha bahū saṃsāramocakā micchādiṭṭhikā paṭivasanti. Atīte ca kāle pañcannaṃ vassasatānaṃ matthake aññatarā itthi tattheva Itthakavatiyaṃ aññatarasmiṃ saṃsāramocakakule nibbattitvā micchādiṭṭhivasena bahū kīṭapaṭaṅge jīvītā voropetvā petesu nibbatti.

Sā pañca vassasatāni khuppiṭṭhādidukkhaṃ anubhavitvā amhākaṃ Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena Rājagahaṃ upanissāya Veḷuvane viharante punapi Itthakavatiyaṃyeva aññatarasmiṃ saṃsāramocakakuleyeva nibbattitvā yadā sattaṭṭhavassuddesikakāle¹ aññāhi dārikāhi saddhiṃ rathikāya kīḷanasamatthā² ahosi, tadā āyasmā Sāriputtatthero tameva gāmaṃ upanissāya Aruṇavatīvihāre viharanto ekadivasaṃ dvādasahi bhikkhūhi saddhiṃ tassa gāmassa dvārasamīpena maggena atikkamati. Tasmīṃ khaṇe bahū gāmadārikā gāmato nikkhamitvā dvārasamīpe kīḷantiyo pasannamānasā mātāpitūnaṃ paṭipattidassanena vegenāgantvā³ therāṃ aññe ca bhikkhū pañcapaṭiṭṭhitena vandimsu, sā panesā assaddhakulassa dhītā cirakālaṃ aparicitakusalatāya sādhujanācāravirahitā anādarā alakkhikā⁴ viya aṭṭhāsi. Thero tassā pubbacaritaṃ idāni ca saṃsāramocakakule nibbattanaṃ āyatiṇca niraye nibbattanārahataṃ disvā “sacāyaṃ maṃ vandissati, niraye na uppajjissati, petesu nibbattitvāpi⁵ mamaṃyeva nissāya sampattiṃ paṭilabhissati”ti ṇatvā karuṇāsaṅcoditamānaso tā dārikāyo āha “tumhe bhikkhū vandatha, ayaṃ pana dārikā alakkhikā viya ṭhitā”ti. Atha naṃ tā dārikā hatthesu pariggahetvā ākaḍḍhitvā balakkārena therassa pāde vandāpesuṃ.

1. Sattaṭṭhavassuddesikāhi (Ka)

3. Vegenā gantvā (Ka)

4. Asikkhitā (Sī, I)

2. Kīḷanasamattā (Ka)

5. Nibbattissati (Ka)

Sā aparena samayena vayappattā Dīgharājīyaṃ saṃsāramocakakule
aññatarassa kumārassa dinnā paripuṇṇagabbhā hutvā kālakatā petesu
uppañjitvā naggā dubbaṇṇarūpā khuppiṇpāsābhībhitā ativiya
bībhacchadassanā¹ vicarantī rattiyaṃ āyasmato Sāriputtattherassa attānaṃ
dassetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Taṃ disvā thero—

95. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā.

Upphāsulike² kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti—

gāthāya pucchi. Tattha **dhamanisanthatā**ti nimmaṃsalohitatāya sirājālehi
patthataḡattā. **Upphāsulike**ti uggataphāsulike. **Kisike**ti kisasarīre. Pubbepi
“kisā”ti vatvā puna “kisike”ti vacanaṃ aṭṭhicammanhārumattasarīratāya
ativiya kisabhāvadassanattamaṃ³ vuttaṃ. Taṃ sutvā petī attānaṃ pavedentī—

96. “Ahaṃ bhadante petīmhi, duggatā yamalokikā.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

gātham vatvā pana therena—

97. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—

katakammaṃ puṭṭhā “adānasīlā maccharinī hutvā petayoniyaṃ nibbattitvā
evaṃ mahādukkhaṃ anubhavāmi”ti dassentī tisso gāthā abhāsi—

98. “Anukampakā mayhaṃ nāhesuṃ bhante,

Pitā ca mātā athavāpi ñātakā.

Ye maṃ niyojeyyūṃ ‘dadāhi dānaṃ,

Pasannacittā samaṇabrāhmaṇānaṃ’.

99. Ito ahaṃ vassasatāni pañca,

Yaṃ evarūpā vicarāmi naggā.

Khudāya taṇhāya ca khajjamānā,

Pāpassa kammaṣa phalaṃ mamedam.

1. Jigucchadassanā (Ka)

2. Uppāsulike (Ka)

3. Aṭṭhittacanhārumattānaṃ sesatāya virūpasabhāvadassanattamaṃ (Ka)

100. Vandāmi taṃ ayya pasannacittā,
 Anukampa maṃ vīra mahānubhāva.
 Datvā ca me ādisa yaṃ hi kiñci¹,
 Mocehi maṃ duggatiyā bhadante”ti.

98. Tattha **anukampakā**ti samparāyikena atthena anuggaṇhakā. **Bhanteti** therāṃ ālapati. **Ye maṃ niyojeyyunti** mātā vā pitā vā atha vā ñātakā edisā pasannacittā hutvā “samaṇabrāhmaṇānaṃ dadāhi dānaṃ”ti ye maṃ niyojeyyuntū, tādisā anukampakā mayhaṃ nāhesunti yojanā.

99. **Ito ahaṃ vassasatāni pañca, yaṃ evarūpā vicarāmi naggāti** idaṃ sā peti ito tatiyāya jātiyā attano petattabhāvaṃ anussarivā idānipi tathā pañca vassasatāni vicarāmīti adhippāyenāha. Tattha **yanti** yasmā, dānādīnaṃ puññānaṃ akatattā evarūpā naggā peti hutvā ito paṭṭhāya vassasatāni pañca vicarāmīti yojanā. **Taṇhāyāti** pipāsāya. **Khajjamānāti** khādiyamānā, bādhiyamānāti² attho.

100. **Vandāmi taṃ ayya pasannacittā**ti ayya tamahaṃ pasannacittā hutvā vandāmi, ettakameva puññaṃ idāni mayā kātuṃ sakkāti dasseti. **Anukampa manti** anuggaṇha mamaṃ uddissa anuddayaṃ³ karoḥi. **Datvā ca me ādisa yaṃ hi kiñci**ti kiñcideva deyyadhammaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ datvā taṃ dakkhiṇaṃ mayhaṃ ādisa, tena me ito petayonito makkho bhavissatīti adhippāyena vadati. Tenevāha “**mocehi maṃ duggatiyā bhadante**”ti.

Evam petiyā vutte yathā so thero paṭipajji, taṃ dassetuṃ saṅgītikārehi tisso gāthā vuttā—

101. “Sādhūti so paṭissutvā⁴, Sāriputton’ukampako.
 Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā, pāṇimattañca coḷakaṃ.
 Thālakassa ca pāṇiyaṃ, tassā dakkhiṇamādisi.

1. Ādisayāhi kiñci (Ka)

3. Dayaṃ anuddayaṃ (Sī, I)

2. Khādamānā, khādiyamānāti (Ka)

4. So tassā paṭissuṇitvā (Sī, I)

102. Samanantarānuddiṭṭhe¹, vipāko udapajjatha.
Bhojanacchādanapānīyaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

103. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārīnī.
Vicittavatthābharaṇā, Sāriputtaṃ upasaṅkamī”ti.

101-103. Tattha **bhikkhūnanti** bhikkhuno, vacanavipallāsenā hetarū vuttaṃ. “Ālopaṃ bhikkhuno datvā”ti keci paṭhanti. **Ālopanti** kabaḷaṃ, ekālopaṃmattaṃ bhojananti attho. **Pāṇimattaṇca** coḷakanti ekahatthappamāṇaṃ coḷakhaṇḍanti attho. **Thālakassa ca** pāṇīyanti ekathālakapūraṇamattaṃ udakaṃ. Sesāṃ khallāṭṭiyapetavatthusmiṃ vuttanayameva.

Athāyasmā Sāriputto taṃ petiṃ piṇḍriyaṃ parisuddhachavivaṇṇaṃ dibbavatthābharaṇālaṅkāraṃ samantato attano pabhāya obhāseṇtiṃ attano santikaṃ upagantvā ṭhiṭaṃ disvā paccakkhato kammaphalaṃ tāya vibhāvetukāmo hutvā tisso gāthā abhāsi—

104. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate.
Obhāseṇtī disā sabbā, osadhī viya tārakā.

105. Kena te’tādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati.
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

106. Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve,
Manussabhūtā kimakāsi puññaṃ.
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti.

104-106. Tattha **abhikkantenāti** atimaṇāpena, abhirūpenāti attho. **Vaṇṇenāti** chavivaṇṇena. **Obhāseṇtī disā sabbāti** sabbāpi dasa disā jotenti ekālokaṃ karonti. Yathā kinti āha “**osadhī viya tārakā**”ti. Ussannā pabhā etāya dhīyati², osadhānaṃ

1. Samanantarā anuddiṭṭhe (Sī)

2. Dhīyanti (Sī, I)

vā anubalappadāyikāti katvā¹ “osadhī”ti laddhanāmā tārakā yathā samantato ālokaṃ kurumānā tiṭṭhati, evameva tvaṃ sabbadisā² obhāsentīti attho.

105. **Kenāti** kiṃ-saddo pucchāyaṃ. Hetu-atthe cetāṃ karaṇavacanaṃ, kena hetunāti attho. **Teti** tava. **Etādisoti** ediso³, etarahi yathādissamānoti vuttaṃ hoti. **Kena te idha mijjhatīti** kena puñṇavisesena idha imasmim̐ ṭhāne idāni tayā labbhamānaṃ sucaritaphalaṃ ijjhati nipphajjati. **Uppajjantīti** nibbattanti. **Bhogāti** paribhuñjitabbaṭṭhena “bhogā”ti laddhanāmā vatthābharaṇādivittūpakaraṇavisesā. **Ye kecīti** bhoge anavasesato byāpetvā saṅgaṇhāti. Anavasesabyāpako hi ayaṃ niddeso yathā “ye keci saṅkhārā”ti. **Manaso piyāti** manasā piyāyitabbā, manāpiyāti attho.

106. **Pucchāmīti** pucchāṃ karomi, ñātum icchāmīti attho. **Tanti** tvaṃ. **Devīti** dibbānubhāvasamaṅgitāya devi. Tenāha “mahānubhāve”ti. **Ma-ussabhūtāti** manussesu jātā manussabhāvaṃ pattā. Idaṃ yebhuyyena sattā manussattabhāve ṭhitā puñṇāni karontīti katvā vuttaṃ. Ayametāsaṃ gāthānaṃ saṅkhepato attho, vitthārato pana Paramatthadīpaniyaṃ Vimānavatthu-aṭṭhakathāyaṃ⁴ vuttanayeneva veditabbo.

Evam̐ puna therena puṭṭhā petī tassā sampattiyā laddhakāraṇaṃ pakāsentī sesagāthā abhāsi—

107. “Uppaṇḍukim̐ kisaṃ chātāṃ, naggaṃ sampatitacchaviṃ⁵.
Muni kāruṇiko loke, taṃ maṃ addakkhi duggataṃ.

108. Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā, pāṇimattañca coḷakaṃ.
Thālakassa ca pāṇiyaṃ, mama dakkhiṇamādisi.

109. Ālopassa phalaṃ passa, bhattaṃ vassasataṃ dasa.
Bhuñjāmi kāmakāminī, anekarasabyañjanaṃ.

1. Anubalappadānā hutvā (Ka) Vimāna-Ṭṭha 46 piṭṭhepi passitabbaṃ.

2. Sabbāsu disāsu (Sī, I)

4. Vimāna-Ṭṭha 15, 46 piṭṭhesu.

3. Vimāna-Ṭṭha 14 piṭṭhepi passitabbaṃ.

5. Āpatitacchaviṃ (Sī)

110. Pāṇimattassa coḷassa, vipākaṃ passa yādisaṃ.
Yāvatā Nandarājassa, vijitasmiṃ paṭicchadā.
111. Tato bahutarā bhante, vatthāna'cchādanāni me.
Koseyyakambaliyāni, khomakappāsikāni ca.
112. Vipulā ca mahagghā ca, tepā'kāse'valambare¹.
Sāhaṃ taṃ paridahāmi, yaṃ yaṃ hi manaso piyaṃ.
113. Thālakassa ca pāṇiyaṃ, vipākaṃ passa yādisaṃ.
Gambhīrā caturassā ca, pokkharañño sunimmitā.
114. Setodakā suppatitthā, sītā appaṭigandhiyā.
Padumuppalasañchannā, vārikiṇṇakkhapūritā.
115. Sāhaṃ ramāmi kīlāmi, modāmi akutobhayā.
Muniṃ kārūnikaṃ loke, bhante vanditumāgatā²ti.

107. Tattha **uppaṇḍukinti** uppaṇḍukajātaṃ. **Chātanti** bubhukkhitam khudāya abhibhūtaṃ. **Sampatitacchavinti** chinnabhinnasarīracchaviṃ. **Loketi** idaṃ “kārūṇiko”ti ettha vuttakarūṇāya visayadassanaṃ. **Taṃ manti** tādisaṃ mamaṃ, vuttanayena ekantato karuṇaṭṭhāniyaṃ maṃ. **Duggatanti** duggatiṃ gataṃ.

108-109. **Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvāti**-ādi therena attano karuṇāya katākāradassanaṃ². Tattha **bhattanti** odanaṃ, dibbabhojananti attho. **Vassasataṃ dasāti** dasa vassasatāni, vassasahassanti vuttaṃ hoti. Accantasamyoge cetaṃ upayogavacanaṃ. **Bhuñjāmi kāmakāmini**, **anekarasabyañjananti** aññehipi kāmatabbakāmehi samannāgatā anekarasabyañjanaṃ bhattaṃ bhuñjāmīti yojanā.

110. **Coḷassāti** deyyadhammasīsenā tabbisayaṃ dānamayaṃ puñṇameva dasseti. **Vipākaṃ passa yādisanti** tassa coḷadānassa vipākasāṅkhātaṃ phalaṃ passa bhante. Taṃ pana yādisaṃ yathārūpaṃ, kinti ceti āha³ “yāvatā Nandarājassā”ti-ādi.

1. Te cākāselavambare (Ka)

2. Karuṇālikākāradassanaṃ (Ka)

3. Yathārūpanti peṭi āha (Sī, I)

Tattha koyam **Nandarājā** nāma? Atīte kira dasavassasahassāyukesu manussesu Bārāṇasivāsī eko kuṭumbiko araṇṇe jaṅghāvihāraṃ vicaranto araṇṇaṭṭhāne aññataram Paccekabuddham addasa. So Paccekabuddho tattha cīvarakammaṃ karonto anuvāte appahonte saṃharitvāva ṭhapetum āraddho, so kuṭumbiko taṃ disvā “bhante kiṃ karoṭhā”ti vatvā tena appicchatāya kiñci avuttepi “cīvaradussaṃ nappahotī”ti ñatvā attano uttarāsaṅgaṃ Paccekabuddhassa pādamūle ṭhapetvā agamāsī. Paccekabuddho taṃ gahetvā anuvātaṃ āropento cīvaraṃ katvā pārupi. So kuṭumbiko jīvitapariyosāne kālaṃ katvā Tāvatisabhavane nibbattitvā tattha yāvātāyukaṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā tato cavitvā Bārāṇasito yojanamatte ṭhāne aññatarasmiṃ gāme amaccakule nibbatti.

Tassa vayappattakāle tasmim gāme nakkhattaṃ saṅghuṭṭhaṃ ahosi. So mātaraṃ āha “amma sātakaṃ me dehi, nakkhattaṃ kīlissāmi”ti. Sā sudhotavatthaṃ nīharitvā adāsī. Amma thūlaṃ idanti. Aññaṃ nīharitvā adāsī, tampi paṭikkhipi. Atha naṃ mātā āha “tāta yādise gehe mayaṃ jātā, natthi no ito sukkhumatarassa vatthassa paṭilābhāya puññaṃ”ti. Labhanaṭṭhānaṃ gacchāmi ammāti. Gaccha putta, ahaṃ ajjeva tuyhaṃ Bārāṇasinagare rajjapaṭilābhaṃ icchāmi. So “sādhu ammā”ti mātaraṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā āha “gacchāmi ammā”ti. Gaccha tātāti. Evaṃ kirassā cittaṃ ahosi “kahaṃ gamissati, idha vā ettha vā gehe nisīdissati”ti. So pana puññaniyāmena codiyamāno gāmato nikkhamitvā Bārāṇasiṃ gantvā maṅgalasilāpaṭṭe sasīsaṃ pārupitvā nipajji. So ca Bārāṇasiraṇṇo kālakatassa sattamo divaso hoti.

Amaccā ca purohito ca raṇṇo sarīrakiccaṃ katvā rājaṅgaṇe nisīditvā¹ mantayimsu “raṇṇo ekā dhītā atthi, putto natthi, arājakaṃ rajjaṃ na tiṭṭhati, phussarathaṃ vissajjemā”ti. Te kumudavaṇṇe cattāro sindhave yojetvā setacchattappamukhaṃ pañcavidhaṃ rājakakudhabhaṇḍaṃ rathasmiṃyeva ṭhapetvā rathaṃ vissajjetvā pacchato tūriyāni paggaṇhāpesuṃ. Ratho pācīnadvārena nikkhamitvā uyyānābhimukho ahosi. “Paricayena uyyānābhimukho

1. Sannipatitvā (Ka)

gacchati, nivattemā”¹ti keci āhaṃsu. Purohito “mā nivattayitthā”ti āha. Ratho kumāraṃ padakkhiṇaṃ katvā ārohanasajjo hutvā aṭṭhāsi, purohito pārūpanakaṇṇaṃ apanetvā pādatalāni olovento “tiṭṭhatu ayaṃ dīpo, dvisahassadīpaparivāresu catūsu mahādīpesu ekarajjaṃ kāretuṃ yutto”ti vatvā “tūriyāni paggaṇhatha, punapi paggaṇhathā”ti tikkhattuṃ tūriyāni paggaṇhāpesi.

Atha kumāro mukhaṃ vivaritvā oloketvā “kena kammaena āgatattha tātā”ti āha. Deva tumhākaṃ rajjaṃ pāpuṇātīti. Tumhākaṃ rājā kahanti. Divaṅgato sāmīti. Kati divasā atikkantāti. Ajja sattamo divasoti. Putto vā dhītā vā natthīti. Dhītā atthi deva, putto natthīti. Tena hi karissāmi rajjanti. Te tāvadeva abhisekamaṇḍapaṃ katvā rājadhītaraṃ sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā uyyānaṃ ānetvā kumārassa abhisekaṃ akaṃsu.

Athassa katābhisekassa satasahassagghaṇikaṃ vatthaṃ upanesuṃ, so “kimidaṃ tātā”ti āha. Nivāsanavatthaṃ devāti. Nanu tātā thūlanti. Manussānaṃ paribhogavatthesu ito sukhumataraṃ natthi devāti. Tumhākaṃ rājā evarūpaṃ nivāsesīti. Āma devāti. Na maññe puññavā tumhākaṃ rājā² suvaṇṇabhinkāraṃ āharatha, labhissāmi vatthanti. Suvaṇṇabhinkāraṃ āharīṃsu. So uṭṭhāya hatthe dhovitvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthena udakaṃ ādāya puratthimadisāyaṃ abbhukkiri, tadā ghanapathaviṃ bhinditvā aṭṭha kapparukkhā uṭṭhahīṃsu. Puna udakaṃ gahetvā dakkhiṇāya pacchimāya uttarāyāti evaṃ catūsu disāsu abbhukkiri, sabbadisāsu aṭṭha aṭṭha katvā dvattiṃsa kapparukkhā uṭṭhahīṃsu. Ekekāya disāya soḷasa soḷasa katvā catusaṭṭhi kapparukkhāti keci vadanti. So ekaṃ dibbadussaṃ nivāsetvā ekaṃ pārūpitvā “Nandarañño vijite suttakantikā itthiyo mā suttaṃ kantīṃsūti bheriṃ carāpethā”ti vatvā chattaṃ ussāpetvā alaṅkatapaṭiyatto hatthikkhandhavaragato nagaraṃ pavisitvā pāsādaṃ āruyha mahāsampattiṃ anubhavi.

Evaṃ gacchante kāle ekadivasaṃ devī rañño sampattiṃ disvā “aho tapassī”³ti kārūñṇākāraṃ dassesi. “Kimidaṃ devī”ti ca puṭṭhā

1. Nivattethāti (Sī, I)

2. Am-Ṭṭha 1. 135 piṭṭhepi passitabbaṃ.

3. Aho vata sirīti (Ka)

“atimahatī te deva sampatti, atīte addhani kalyāṇam¹ akattha, idāni anāgatassa atthāya kusalam na karoṭhā”ti āha. Kassa dema, sīlavanto natthīti. “Asuñño deva Jambudīpo arahantehi, tumhe dānameva sajjetha, aham arahante lacchāmī”ti āha. Punadivase rājā mahāraham dānam² sajjāpesi. Devī “sace imissāya disāya arahanto atthi, idhāgantvā amhākam bhikkham gaṇhantū”ti adhiṭṭhahitvā uttaradisābhimukhā urena nipajji. Nipannamattāya eva deviyā Himavante vasantānam Padumavatiyā puttānam pañcasatānam Paccekabuddhānam jeṭṭhako Mahāpadumapaccekabuddho bhātike āmantesi “mārisā Nandarājā tumhe nimanteti, adhivāsetha tassā”ti. Te adhivāsetvā tāvadeva ākāsenāgantvā uttaradvāre otariṃsu. Manussā “pañcasatā deva Paccekabuddhā āgatā”ti rañño ārocesum. Rājā saddhim deviyā āgantvā vanditvā pattaṃ gahetvā Paccekabuddhe pāsadam āropetvā tattha tesam dānam datvā bhattakiccāvasāne rājā saṃghattherassa, devī saṃghanavakassa pādamūle nipajjitvā “ayyā paccayehi na kilamissanti, mayam puññaena na hāyissāma³, amhākam idha nivāsāya paṭiññaṃ dethā”ti paṭiññaṃ kāretvā uyyāne nivāsaṭṭhānāni kāretvā yāvajīvaṃ Paccekabuddhe upaṭṭhahitvā tesu parinibbutesu sādhuḷḷitaṃ kāretvā gandhadāru-ādīhi⁴ sarīrakiccaṃ kāretvā dhātuyo gahetvā cetiyam paṭiṭṭhāpetvā “evarūpānampi nāma mahānubhāvānam mahesīnam maraṇam bhavissati, kimaṅgam pana mādisānan”ti saṃvegajāto jeṭṭhaputtam rajje paṭiṭṭhāpetvā sayam Tāpasapabbajjam⁵ pabbaji, devīpi “raññe pabbajite aham kiṃ karissāmī”ti pabbaji. Dvepi uyyāne vasantā jhānāni nibbattetvā jhānasukhena vītināmetvā āyupariyosāne brahmaloke nibbattiṃsu. So kira Nandarājā amhākam Satthu mahāsāvako Mahākassapatthero ahosi, tassa aggamahesī bhaddā Kāpilānī nāma.

Ayam pana Nandarājā dasa vassasahassāni sayam dibbavatthāni paridahanto sabbameva attano vijitam uttarakurusadisam karonto āgatāgatānam

1. Atītamaddhānam kusalam (Sī, I)

2. Mahādānam (Ka)

3. Na parihāyissāma (Sī, I)

4. Candanā garu-ādīhi (Sī)

5. Samaṇapabbajjam (Sī), samaṇakapabbajjam (Am-Ṭṭha 1. 137 piṭṭhe)

manussānaṃ dibbadussāni adāsi. Tayidaṃ dibbavatthasamiddhiṃ sandhāya sā peti āha “**yāvatā Nandarājassa, vijitasmim paṭicchadā**”ti. Tattha **vijitasminti** raṭṭhe. **Paṭicchadāti** vatthāni. Tāni hi paṭicchādenti etehi “paṭicchadā”ti vuccanti.

111. Idāni sā peti “Nandarājasamiddhitopi etarahi mayhaṃ samiddhi vipulatarā”ti dassenti “**tato bahutarā bhante, vatthāna’cchādanāni me**”ti-ādimāha. Tattha **tatoti** Nandarājassa pariggahabhūtavatthatopi bahutarāni mayhaṃ vatthacchādanāni¹ attho. **Vatthāna’cchādanāni**ti nivāsanavatthāni ceva pārupanavatthāni ca. **Koseyyakambaliyāni**ti koseyyāni ceva kambalāni ca. **Khomakappāsikāni**ti khomavatthāni ceva kappāsamayavatthāni ca.

112. **Vipulāti** āyāmato ca vitthārato ca vipulā. **Mahagghāti** mahagghavasena mahantā mahārahā. **Ākāse’valambareti** ākāseyeva olambamānā tiṭṭhanti. **Yaṃ yaṃ hi manaso piyanti** yaṃ yaṃ mayhaṃ manaso piyaṃ, taṃ taṃ gahetvā paridahāmi pārupāmi cāti yojanā.

113. **Thālakassa ca pāṇiyaṃ, vipākāṃ passa yādisanti** thālakapūraṇamattaṃ pāṇiyaṃ dinnāṃ anumoditaṃ, tassa pana vipākāṃ yādisaṃ yāva mahantaṃ passāti dassenti “**gambhīrā caturassā cā**”ti-ādimāha. Tattha **gambhīrāti** agādhā. **Caturassāti** caturassasaṇṭhānā. **Pokkharāññoti** pokkharāṇiyo. **Sunimmitāti** kammānubhāveneva suṭṭhu nimmitā.

114. **Setodakāti** seta-udakā setavālukasamparikiṇṇā². **Suppatitthāti** sundaratitthā. **Sītāti** sītalodakā. **Appaṭigandhiyāti** paṭikūlagandharahitā surabhiḡandhā. **Vārikiṇṇajakkhapūritāti** kamalakuvalayādīnaṃ kesarasañchannena vāriṇā paripuṇṇā.

115. **Sāhanti** sā ahaṃ. **Ramāmīti** ratiṃ vindāmi. **Kīlāmīti** indriyāni paricāremi. **Modāmīti** bhogasampattiyaṃ pamuditā homi. **Akutobhayāti** kutoci pi asaṇṇātabhayaṃ, serī sukhavihāriṇi

1. Vatthāni, dussāni (Sī, I)

2. Setavālūkāhi samparikiṇṇā ca (Sī)

homi. **Bhante vanditumāgatā**ti bhante imissā dibbasampattiya paṭilābhassa kāraṇabhūtaṃ tvaṃ vanditum āgatā upagatāti attho. Yaṃ panettha atthato avibhattaṃ, taṃ tattha tattha vuttameva.

Evam tāya petiyā vutte āyasmā Sāriputto Itthakavatiyaṃ Dīgharajiyanti gāmadvayavāsikesu¹ attano santikaṃ upagatesu manussesu imamattaṃ vitthārato kathento saṃvejetvā saṃsāramocanapāpakammato mocetvā upāsakabhāve paṭiṭṭhāpesi, sā pavatti bhikkhūsu pākāṭa jāta. Taṃ bhikkhū Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamattaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Samāsamocakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sāriputtattheramātupetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbāṇṇarūpāsīti idaṃ Satthari Veluvane viharante āyasmato Sāriputtattherassa ito pañcamāya jātiyā mātubhūtaṃ petiṃ ārabha vuttaṃ. Ekadivasam āyasmā ca Sāriputto āyasmā ca Mahāmoggallāno āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Kappino Rājagahassa avidūre aññatarasmim araṇṇāyatane viharanti. Tena ca samayena Bārāṇasiyaṃ aññataro brāhmaṇo adḍho mahaddhano mahābhogo samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavanibbakayācakānaṃ opānabhūto annapānavatthasayanādīni deti. Dento ca āgatāgatānaṃ yathākālāṃ yathārahaṃ ca² pādodakapādabbhañjanādīdānānupubbakāṃ sabbābhideyyaṃ³ paṭipanno hoti, purebhattaṃ bhikkhū annapānādīnā sakkaccaṃ parivisati. So desantaraṃ gacchanto bhariyaṃ āha “bhoti yathāpaññattaṃ imaṃ dānavidhiṃ aparihāpentī sakkaccaṃ anupaṭiṭṭhāhī”ti. Sā “sādhū”ti paṭissuṇitvā tasmim pakkante eva tāva bhikkhūnaṃ paññattaṃ dānavidhiṃ pacchindi, addhikānaṃ pana nivāsattāya upagatānaṃ gehaṭṭhito chaḍḍitaṃ jarasālaṃ dassesi “ettha vasathā”ti. Annapānādīnaṃ atthāya tattha addhikesu āgatesu “gūthaṃ khādatha, muttaṃ pivatha, lohitaṃ

1. Gāmadvayato (Ka)

2. Yathābalaṃ (Ka)

3. Sabbapātheyyaṃ (Ka)

pivatha, tumhākaṃ mātu matthaluṅgaṃ khādathā”ti yaṃ yaṃ asuci jegucchaṃ, tassa tassa nāmaṃ gahetvā niṭṭhuraṃ vadati.

Sā aparena samayena kālaṃ katvā kammānubhāvukkhattā petayoniyaṃ nibbattitvā attano vacīduccaritānurūpaṃ dukkhaṃ anubhavanti purimajāṭisambandhaṃ anussaritvā āyasmato Sāriputtassa santikaṃ upasaṅkamtukāmā tassa vihāradvāraṃ sampāpuṇi, tassa vihāradvāradevatāyo vihārappavesanaṃ nivāresuṃ. Sā kira ito pañcamāya jātiyā therassa mātubhūtapubbā, tasmā evamāha “ahaṃ ayyassa Sāriputtattherassa ito pañcamāya jātiyā mātā, detha me dvārappavesanaṃ therāṃ daṭṭhun”ti. Taṃ sutvā devatā tassā pavesanaṃ anujānimsu. Sā pavisitvā caṅkamanakoṭiyaṃ ṭhatvā therassa attānaṃ dassesi. Thero taṃ disvā karuṇāya saṅcoditamānaso hutvā—

116. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā.

Upphāsulike kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasi”ti—

gāthāya pucchi. Sā therena puṭṭhā paṭivacanaṃ denti—

117. “Ahaṃ te sakiyā mātā, pubbe aññāsu jātīsu.

Upapannā pettivisayaṃ, khuppipāsasamappitā.

118. Chaḍḍitaṃ khipitaṃ kheḷaṃ, siṅghāṇikaṃ silesumaṃ.

Vasaṇca ḍayhamānānaṃ, vijātānaṇca lohitaṃ.

119. Vaṇikānaṇca yaṃ ghāna-sīsacchinnāna lohitaṃ.

Khudāparetā bhuñjāmi, itthipurisanissitaṃ.

120. Pubbalohitaṃ bhakkhāmi, pasūnaṃ mānusāna ca.

Aleṇā anagārā ca, nīlamaṇcaparāyaṇā.

121. Dehi puttaka me dānaṃ, datvā antvādisāhi me.

Appeva nāma mucceyyaṃ, pubbalohitabhojanā”ti—

pañcagāthā abhāsi.

117. Tattha **aham te sakiyā mātā**ti aham tuyham jananibhāvato sakiyā mātā. **Pubbe aññāsu jātisūti** mātā hontīpi na imissam jātiyam, atha kho pubbe aññāsu jātisū, ito pañcamiyanti daṭṭhabbam. **Upapannā pettivisayanti** paṭisandhivasena petalokaṃ upagatā. **Khuppipāsasamappitā**ti khudāya ca pipāsāya ca abhibhūtā¹, niranteram jighacchāpipāsāhi abhibhuyyamānāti attho.

118-119. **Chaḍḍitanti** ucchiṭṭhakam, vantanti attho. **Khipitanti** khipitena saddhim mukhato nikkhantamalam. **Kheḷanti**ti niṭṭhubham². **Siṅghāṇikanti** matthaluṅgato vissanditvā nāsikāya nikkhantamalam. **Silesumanti** semham. **Vasaṇca ḍayhamānānanti** citakasmim ḍayhamānānam kaḷavarānam vasātelaṇca. **Vijātānaṇca lohitali**ti pasūtānam itthīnam lohitaṃ, gabbhamalam ca-saddena saṅgaṇhāti. **Vaṇikānanti**³ sañjātavaṇānam. **Yanti**yam lohitali sambandho. **Ghānasīsacchinnānanti** ghānacchinnānam sīsacchinnānaṇca yam lohitaṃ, taṃ bhuñjāmīti yojanā. Desanāsīsametam “ghānasīsacchinnānan”ti, yasmā hatthapādādicchinnānampi lohitaṃ bhuñjāmiyeva. Tathā “vaṇikānan”ti iminā tesampi lohitaṃ saṅgahitali daṭṭhabbam. **Khudāparetā**ti jighacchābhibhūtā hutvā. **Itthipurisanissitali**ti itthipurisasarīranissitam yathāvuttaṃ aññaṇca cammamānsanhārupubbādikaṃ paribhuñjāmīti dasseti.

120-121. **Pasūnanti** ajagomahimsādīnam. **Aleṇāti** asaraṇā. **Anagārāti** anāvāsā. **Nīlamaṇcaparāyaṇāti** susāne chaḍḍitamalamāṇcasayanā⁴. Atha vā **nīlāti** chārikaṅgārabahulā⁵ susānabhūmi adhippetā, tamyeva maṇcam viya adhisayanāti attho. **Anvādisāhi meti**⁶ yathā dinnam dakkhiṇam mayham upakappati, tathā uddisa pattidānam dehi. **Appeva nāma mucceyyam, pubbalohitabhojanāti** tava uddisanena etasmā pubbalohitabhojanā petajīvikā api nāma mucceyyam.

Tam sutvā āyasmā Sāriputtatthero dutiyadivase Mahāmoggallānattherādikeyo tayo there āmantetvā tehi saddhim

1. Samaṅgibhūtā (Sī, I)

2. Niṭṭhubham (Sī, I, Ka)

3. Vaṇitānanti (Sī, I, Ka)

4. Jhāyitaṅgārabahulā (Ka)

2. Niṭṭhubham (Sī, I)

4. Chaḍḍitamallānam maṇcaparāyaṇā (Ka)

6. Uddisāhi meti (Sī, I)

Rājagahe piṇḍāya caranto rañño Bimbisārassa nivesanaṃ agamāsi, rājā there disvā vanditvā “kiṃ bhante āgatatthā”ti āgamanakāraṇaṃ pucchi, āyasmā Mahāmoggallāno taṃ pavattiṃ rañño ārocesi. Rājā “aññātaṃ bhante”ti vatvā there vissajjetvā sabbakammikaṃ amaccaṃ pakkosāpetvā āṇāpesi “nagarassa avidūre vivitte chāyūdakasampanne ṭhāne catasso kuṭīyo kārehī”ti. Antepure ca pahonakavisesavasena tidhā vibhajitvā catasso kuṭīyo paṭicchāpesi, sayañca tattha gantvā kātabbayuttakaṃ akāsi. Niṭṭhitāsu kuṭikāsu sabbaṃ balikaraṇaṃ sajjāpetvā annapānavatthādīni Buddhappamukhassa cātuddisassa bhikkhusaṃghassa anucchavike sabbaparikkhāre ca upaṭṭhāpetvā āyasmato Sāriputtattherassa taṃ sabbaṃ niyyādesi. Atha thero taṃ petiṃ uddissa taṃ sabbaṃ Buddhappamukhassa cātuddisassa bhikkhusaṃghassa adāsi, sā petī taṃ anumoditvā devaloke nibbattitvā sabbakāmasamiddhā ca hutvā aparadvase āyasmato Mahāmoggallānattherassa santikaṃ upagantvā vanditvā aṭṭhāsi. Taṃ thero paṭipucchi, sā attano petūpapattiṃ puna devūpapattiñca vitthārato kathesi. Tena vuttaṃ—

122. “Mātuyā vacanaṃ sutvā, Upatissanukampako.
Āmantayi Moggallānaṃ, Anuruddhañca Kappinaṃ.

123. Catasso kuṭīyo katvā, saṃghe cātuddise adā.
Kuṭīyo annapānañca, mātu dakkhiṇamādisi.

124. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.
Bhojanaṃ pāṇīyaṃ vatthaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

125. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārini.
Vicittavatthābharaṇā, kolitaṃ upasaṅkamī”ti.

123. Tattha **saṃghe cātuddise adāti** cātuddisassa saṃghassa adāsi, niyyādesīti attho. Sesam vuttatthameva.

Athāyasmā Mahāmoggallāno taṃ petim—

126. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate.
Obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.

127. Kena te’tādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati.
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

128. Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve,
Manussabhūtā kimakāsi puññaṃ.
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti—pucchi.

129-133. Atha sā “**Sāriputtassāhaṃ**¹ **mātā**”ti-ādinā vissajjesi. Sesaṃ vuttatthameva. Athāyasmā Mahāmoggallāno taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Sāriputtattheramātupetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Mattāpetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ Sathari Jetavane viharante Mattaṃ nāma petim ārabha vuttaṃ. Sāvattiyaṃ kira aññataro kuṭumbiko saddho pasanno ahoṣi, tassa bhariyā assaddhā appasannā kodhanā vañjhā ca ahoṣi nāmena Mattā nāma. Atha so kuṭumbiko kulavaṃsūpacchedanabhayena sadisakulato Tissaṃ nāma aññaṃ kaññaṃ ānesi, sā ahoṣi saddhā pasannā sāmīno ca piyā manāpā, sā na cirasseva gabbhinī hutvā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi, “bhūto”tissa nāmaṃ ahoṣi. Sā gehassāminī hutvā cattāro bhikkhū sakkaccaṃ upaṭṭhahi, vañjhā pana taṃ usūyati.

Tā ubhopi ekasmiṃ divase sīsaṃ nhatvā allakesā² aṭṭhaṃsu, kuṭumbiko guṇavasena tissāya ābaddhasineho manuñña³ hadayena

1. Sāriputtattherassāhaṃ (Sī, I) 2. Alaṅkatā (Ka) 3. Ābandhasinehabharitena (Ka)

tāya saddhiṃ bahuṃ sallapanto aṭṭhāsi. Taṃ asahamānā mattā issāpakatā
gehe sammajjitvā ṭhapitaṃ saṅkāraṃ tissāya matthake okiri. Sā aparena
samayena kālaṃ katvā petayoniyam nibbattitvā attano kammabalena
pañcavidhaṃ dukkhaṃ anubhavati, taṃ pana dukkhaṃ Pāḷito eva viññāyati.
Athekadivasam sā petī sañjhāya vītivattāya gehassa piṭṭhipasse nhāyantiyā
tissāya attānaṃ dassesi. Taṃ disvā tissā—

134. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā.

Upphāsulike kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasi”ti—

gāthāya paṭipucchi. Itarā—

135. “Ahaṃ mattā tuvaṃ tissā, sapattī te pure ahuṃ.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya paṭivacanam adāsi. Tattha **ahaṃ mattā tuvaṃ tissā**ti ahaṃ Mattā
nāma, tuvaṃ Tissā nāma. **Pureti** purimattabhāve. **Teti** tuyhaṃ sapattī ahuṃ,
ahosinti attho. Puna tissā—

136. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya katakammaṃ pucchi. Puna itarā—

137. “Caṇḍī ca pharusā cāsiṃ, issukī maccharī saṭhā¹.

Tāhaṃ duruttaṃ vatvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya attanā katakammaṃ ācikkhi. Tattha **caṇḍī**ti kono. **Pharusā**ti
pharusavacanā. **Āsinti** ahoṣiṃ. **Tāhanti** taṃ ahaṃ. **Duruttanti** dubbhāsitaṃ
niratthakavacanam². Ito parampi tāsam vacanapaṭivacanavaseneva gāthā
pavattā—

138. “Sabbam³ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā ahu.

Aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi paṃsukunthitā.

1. Saṭhī (Sī, I)

2. Nitthunavacanam (Ka)

3. Saccam (Ka)

139. Sīsarnhātā tuvaṃ āsi, sucivatthā alaṅkatā.
Ahañca kho adhimattaṃ, samalaṅkatatarā tayā.
140. Tassā me pekkhamānāya, sāmikena samantayi¹.
Tato me issā vipulā, kodho me samajāyatha².
141. Tato paṃsuṃ gahetvāna, paṃsunā taṃ hi okiriṃ³.
Tassakammavipākena, tenamhi paṃsukunthitā.
142. Sabbaṃ ahampi jānāmi, paṃsunā maṃ tvamokiri.
Aññañca kho taṃ pucchāmi, kena khajjasi kacchuyā.
143. Bhesajjahārī⁴ ubhayo, vanantaṃ agamimhase.
Tvañca bhesajjamāhari, ahañca kapikacchuno.
144. Tassā tyā'jānamānāya⁵, seyyaṃ tyāhaṃ samokiriṃ.
Tassakammavipākena, tena khajjāmi kacchuyā.
145. Sabbaṃ ahampi jānāmi, seyyaṃ me tvaṃ samokiri.
Aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi naggiyā tuvaṃ.
146. Sahāyānaṃ samayo āsi, ñātīnaṃ samitī ahu.
Tvañca āmantitā āsi, sasāminī no ca khohaṃ.
147. Tassā tyā'jānamānāya, dussaṃ tyāhaṃ apānudim.
Tassakammavipākena, tenamhi naggiyā ahaṃ.
148. Sabbaṃ ahampi jānāmi, dussaṃ me tvaṃ apānudi.
Aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi gūthagandhinī.
149. Tava gandhañca mālañca, paccagghañca vilepanaṃ.
Gūthakūpe atāresim⁶, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā.
Tassakammavipākena, tenamhi gūthagandhinī.

1. Āmantayi (Ka)

3. Paṃsunā taṃ vikīrihaṃ (Ka)

5. Te ajānamānāya (Si)

2. Samupajjatha (Ka)

4. Bhesajjahārī (Ka)

6. Adhāresim (Ka)

150. Sabbaṃ ahampi jānāmi, taṃ pāpaṃ pakataṃ tayā.
Aññañca kho taṃ pucchāmi, kenāsi duggatā vutaṃ.
151. Ubhinnaṃ samakaṃ āsi, yaṃ gehe vijjate dhanam.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimattano.
Tassakammavipākena, tenamhi duggatā ahaṃ.
152. Tade'va maṃ tvaṃ avaca, pāpakammaṃ nisevasi.
Na hi pāpehi kammehi, sulabhā hoti suggati.
153. Vāmato maṃ tvaṃ pacesi, athopi maṃ usūyasi.
Passa pāpānaṃ kammānaṃ, vipāko hoti yādiso.
154. Te gharā tā ca dāsiyo¹, tānevābharaṇāni'me.
Te aññe paricārenti, na bhogā honti sassatā.
155. Idāni bhūtassa pitā, āpaṇā gehamehiti.
Appeva te dade kiñci, mā su tāva ito agā.
156. Naggā dubbaṇṇarūpāmi, kisā dhamanisanthatā.
Kopīnametaṃ itthīnaṃ, mā maṃ bhūtapitā'ddasa.
157. Handa kiṃ vā tyāhaṃ dammi, kiṃ vā te'dha² karomahaṃ.
Yena tvaṃ sukhitā assa, sabbakāmasamiddhinī.
158. Cattāro bhikkhū saṃghato, cattāro pana puggale³.
Aṭṭha bhikkhū bhojayitvā, mama dakkhiṇamādisa.
Tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī.
159. Sādhūti sā paṭissutvā, bhojayitvāṭṭha bhikkhavo.
Vattheha'cchādayitvāna, tassā dakkhiṇamādisi.
160. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.
Bhojanacchādanapānīyaṃ⁴, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.

1. Te gharadāsiyo āsumi (Sī, I)

3. Puna puggalā (Sī)

2. Kiṃ vā ca te (Sī, I)

4. Bhojanacchādanam pānam (Ka)

161. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārīnī.
Vicittavatthābharaṇā, sapattim upasaṅkami.

162. Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate.
Obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.

163. Kena te'tādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati.
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

164. Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve,
Manussabhūtā kimakāsi puññaṃ.
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatīti.

165. Ahaṃ mattā tuvaṃ tissā, sapattī te pure ahuṃ.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

166. Tava dinnena dānena, modāmi akutobhayā.
Ciraṃ jīvāhi bhagini, saha sabbehi ñātibhi.
Asokaṃ virajaṃ ṭhānaṃ, āvāsaṃ vasavattinaṃ.

167. Idha dhammaṃ caritvāna, dānaṃ datvāna sobhane.
Vineyya maccheramalaṃ samūlaṃ,
Aninditā saggamupehi ṭhānaṃ'ti.

138. Tattha **sabbaṃ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā ahūti** “caṇḍī ca pharusā cāsin”ti yaṃ tayā vuttaṃ, taṃ sabbaṃ ahampi jānāmi, yathā tvaṃ caṇḍikā kodhanā pharusavacanā issukī maccharī saṭhā ca ahosi. **Aññañca kho taṃ pucchāmīti** aññaṃ puna taṃ idāni pucchāmi. **Kenāsi paṃsukunthitāti** kena kammaṃ saṅkārappaṃsūhi oguṇṭhitā sabbaso okiṇṇasarīrā ahūti attho.

139-40. **Sīsarnnhātāti** sasīsaṃ nhātā. **Adhimattanti** adhikataṃ. **Samalaṅkatatarāti** sammā atisayena alaṅkatā. “Adhimattā”ti vā pāṭho, ativiya mattā mānamadamattā, mānanissitāti attho. **Tayāti**¹

1. Tassāti (Ka)

bhotiyā. **Sāmikena samantayīti** sāmikena saddhim allāpasallāpavasena kathesi.

142-144. **Khajjasi kacchuyāti** kacchurogena khādīyasi, bādhiyasīti attho. **Bhesajjahārīti** bhesajjahāriniyo osadhahārikāyo. **Ubhayoti** duve, tvañca ahañcāti attho. **Vanantanti** vanam. **Tvañca bhesajjamāharīti** tvaṃ vejjeḥi vuttam attano upakārāvaham bhesajjam āhari. **Ahañca kapikacchunoti** aham pana kapikacchuphalāni duphassaphalāni āharim. **Kapikacchūti** vā sayambhūtā¹ vuccati, tasmā sayambhūtāya² pattaphalāni āharinti attho. **Seyyam tyāham samokirinti** tava seyyam aham kapikacchuphalapattehi samantato avakirim.

146-147. **Sahāyānanti** mittānam. **Samayoti** samāgamo. **Ñātīnanti** bandhūnam. **Samitīti** sannipāto. **Āmantitāti** maṅgalakiriyaavasena nimantitā. **Sasāminīti** sabhattikā³, saha bhattunāti attho. **No ca khohanti** no ca kho aham āmantitā āsinti yojanā. **Dussam tyāhanti** dussam te aham. **Apānudinti** corikāya avaharim aggahesim.

149. **Paccagghanti** abhinavam, mahaggham vā. **Atāresinti**⁴ khipim. **Gūthagandhinīti** gūthagandhagandhinī karīsavāyini.

151. **Yam gehe vijjate dhananti** yam gehe dhanam upalabbhati, tam tuyham mayhañcāti amhākam ubhinnam samakam tulyameva āsi. **Santesūti** vijjamānesu. **Dīpanti** patiṭṭham, puññakammam sandhāya vadati.

152. Evaram sā petī tissāya pucchitamattham kathetvā puna pubbe tassā vacanam akatvā attanā katham aparādham pakāsentī “**tade’va mam tvaṃ**”ti-ādimāha. Tattha **tade’vāti** tadā eva, mayham manussattabhāve ṭhitakāleyeva. Tathēvāti vā pāṭho, yathā etarahi jātam, tam tathā evāti attho. **Manti** attānam niddisati, **tvanti** Tissam. **Avacāti** abhaṇi. Yathā pana avaca, tam dassetuṃ “**pāpakamman**”ti-ādi vuttam.

1. Sayamguttā (Sī, I) 2. Sayamguttāya (Sī) 3. Sapatikā (Sī, I) 4. Adhāresinti (Ka)

“pāpakammānī”ti Pāḷi. “Tvaṃ pāpakammāniyeva karosi, pāpehi pana kammehi sugati sulabhā na hoti, atha kho duggati eva sulabhā”ti yathā maṃ tvaṃ pubbe avaca ovadi, taṃ tathevāti vadati.

153. Taṃ sutvā tissā **“vāmato maṃ tvaṃ pacesī”**ti-ādinā tisso gāthā āha. Tattha **“vāmato maṃ tvaṃ pacesī**ti vilomato maṃ tvaṃ adhigacchasi¹, tuyhaṃ hitesimpi vipaccanīkakāriniṃ katvā maṃ gaṇhāsi. **Maṃ usūyasī**ti mayhaṃ usūyasi, mayi issaṃ karosi. **Passa pāpānaṃ kammānaṃ, vipāko hoti yādisoti** pāpakānaṃ nāma kammānaṃ vipāko yādiso yathā ghorataro, taṃ paccakkhato passāti vadati.

154. **Te aññe paricārentī**ti te ghare dāsiyo ābharaṇāni ca imāni tayā pubbe pariggahitāni idāni aññe paricārenti paribhuñjanti. “Ime”ti hi liṅgavipallāsena vuttaṃ. **Na bhogā honti sassatā**ti bhogā nāmete na sassatā anavaṭṭhitā tāvakālikā pahāyagamanīyā, tasmā tadatthaṃ issāmacchariyādīni na kattabbānīti adhippāyo.

155. **Idāni bhūtassa pitāti** idāneva bhūtassa mayhaṃ puttassa pitā kuṭumbiko. **Āpaṇāti** āpaṇato imaṃ **gehaṃ ehiti** āgamissati. **Appeva te dade kiñcī**ti gehaṃ āgato kuṭumbiko tuyhaṃ dātabbayuttakaṃ kiñci deyyadhammaṃ api nāma dadeyya. **Mā su tāva ito agāti** ito gehassa pacchā vatthuto mā tāva āgamāsīti taṃ anukampamānā āha.

156. Taṃ sutvā petī attano ajjhāsayaṃ pakāsentī **“naggā dubbaṇṇarūpāmhi”**ti gāthamāha. Tattha **kopīnametaṃ itthīnanti** etaṃ naggadubbaṇṇatādikaṃ² paṭicchādetabbatāya itthīnaṃ kopīnaṃ rundhanīyaṃ³. **Mā maṃ bhūtapitā’ddasāti** tasmā bhūtassa pitā kuṭumbiko maṃ mā addakkhīti lajjamānā vadati.

1. Avagacchasi (Sī, I)

2. Naggadubbaṇṇarūpādīnaṃ (Sī)

3. Randhanaṃ(Ka)

157. Taṃ sutvā tissā sañjātānuddayā “**handā kiṃ vā tyāhaṃ dammī**”ti gāthamāha. Tattha **handā**ti codanatthe¹ nipāto. **Kiṃ vā tyāhaṃ dammī**ti kiṃ te ahaṃ dammi, kiṃ vatthaṃ dassāmi, udāhu bhattanti. **Kiṃ vā te’ dha**² **karomahanti** kiṃ vā aññaṃ te idha imasmiṃ kāle upakāraṃ karissāmi.

158. Taṃ sutvā petī “**cattāro bhikkhū saṃghato**”ti gāthamāha. Tattha **cattāro bhikkhū saṃghato**, **cattāro pana puggaleti** bhikkhusaṃghato saṃghavasena cattāro bhikkhū, puggalavasena cattāro bhikkhūti evaṃ aṭṭha bhikkhū yathārucaṃ bhojetvā taṃ dakkhiṇaṃ mama ādisa, mayhaṃ pattidānaṃ dehi. **Tadāhaṃ sukhitā hessanti** yadā tvaṃ dakkhiṇaṃ mama uddisissasi, tadā ahaṃ sukhitā sukhappattā sabbakāmasamiddhinī bhavissāmīti attho.

159-161. Taṃ sutvā tissā tamatthaṃ attano sāmikassa ārocetvā dutiyadivase aṭṭha bhikkhū bhojetvā tassā dakkhiṇamādisi, sā tāvadeva paṭiladdhadibbasampattikā puna tissāya santikaṃ upasaṅkami. Tamatthaṃ dassetuṃ saṅgītikārehi “**sādhūti sā paṭissutvā**”ti-ādikā tisso gāthā ṭhapitā.

162-167. Upasaṅkamitvā ṭhitam pana naṃ tissā “**abhikkantena vaṇṇenā**”ti-ādīhi tīhi gāthāhi paṭipucchi. Itarā “**ahaṃ mattā**”ti gāthāya attānaṃ ācikkhitvā “**ciraṃ jīvāhi**”ti gāthāya tassā anumodanaṃ datvā “**idha dhammaṃ caritvānā**”ti gāthāya ovādaṃ adāsi. Tattha **tava dinnenā**ti tayā dinnena. **Asokaṃ virajaṃ ṭhānanti** sokābhāvena asokaṃ, sedajallikānaṃ pana abhāvena virajaṃ dibbaṭṭhānaṃ, sabbametaṃ devalokaṃ sandhāya vadati. **Āvāsanti** ṭhānaṃ³. **Vasavattinanti** dibbena ādhipateyyena attano vasaṃ vattentānaṃ. **Samūlanti** salobhadosaṃ. Lobhadosā hi macchariyassa mūlaṃ nāma. **Aninditā**ti agarahitāpāsaṃsā, **saggamupehi ṭhānanti** rūpādīhi visayehi suṭṭhu aggattā “**saggaṇ**”ti laddhanāmaṃ dibbaṭṭhānaṃ upehi, sugatiparāyaṇā hohīti attho. Sesaṃ uttānameva.

1. Uyyogatthe (Sī)

2. Kiṃ vidha te (Ka)

3. Adhiṭṭhānaṭṭhānaṃ (Sī)

Atha tissā taṃ pavattiṃ kuṭumbikassa ārocesi, kuṭumbiko bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisaṃ dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano paṭiladdhasaṃvego vineyya maccherādimalaṃ dānasīlādirato¹ sugatiparāyaṇo ahoṣīti.

Mattāpetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Nandāpetivatthuvaṇṇanā

Kālī dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ Satthari Jetavane viharante Nandaṃ nāma petiṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiya kira avidūre aññatarasmiṃ gāmake Nandiseno² nāma upāsako ahosi saddho paṣanno, bhariyā paṇassa Nandā nāma assaddhā appasannā maccharinī caṇḍī pharusavacanā sāmike agāravā appatissā sassuṃ corivādena akkosati paribhāsati. Sā aparena samayena kālaṃ katvā petayoniyaṃ nibbattitvā tasseva gāmassa avidūre vicarantī ekadivasaṃ Nandisenassa upāsakassa gāmato nikkhamantassa avidūre attānaṃ dassesi. So taṃ disvā—

168. “Kālī dubbaṇṇarūpāsī, pharusā bhīrudassanā.

Piṅgalāsī kaḷārāsī, na taṃ maññāmi mānusiṇi”ti—

gāthāya ajjhabhāsī. Tattha **kālī**ti kālavaṇṇā, jhāmaṅgārasadisā hiskā vaṇṇo³ ahosi. **Pharusā**ti kharagattā⁴. **Bhīrudassanā**ti bhayānakadassanā sappatibhayākārā. “Bhīrudassanā”ti⁵ vā pāṭho, bhāriyadassanā, dubbaṇṇatādinā duddasikāti attho. **Piṅgalā**ti piṅgalalocanā. **Kaḷārā**ti kaḷārādantā. **Na taṃ maññāmi mānusiṇi** ahaṃ taṃ mānusiṇi na maññāmi, petimeva ca taṃ maññāmiṇi adhippāyo. Taṃ sutvā peti attānaṃ pakāsentī—

169. “Ahaṃ Nandā Nandisena, bhariyā te pure ahuṃ.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

1. Dānasīlādirato (Sī, I) 2. Nandaseno (Sī, I) 3. Jhāmaṅgārasadisavaṇṇā (Sī, I)
4. Pharusagattā (Ka) 5. Bhīrudassakāti (Sī)

gāthamāha. Tattha **aham Nandā Nandisenā**ti sāmi Nandisena aham Nandā nāma. **Bhariyā te pure ahunti** purimajātiyaṃ tuyhaṃ bhariyā ahoṣiṃ. Ito paraṃ—

170. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—

tassa upāsakassa pucchā¹. Athassa sā—

171. “Caṇḍī ca pharusā cāsiṃ, tayi cāpi agāravā².
Tāhaṃ duruttaṃ vatvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

vissajjesi. Puna so—

172. “Handu’ttarīyaṃ dadāmi te, imaṃ dussaṃ nivāsaya.
Imaṃ dussaṃ nivāsetvā, ehi nessāmi taṃ gharaṃ.

173. Vatthañca annapānañca, lacchasi tvaṃ gharaṃ gatā.
Putte ca te passissasi, suṇisāyo ca dakkhasi”ti.

Athassa sā—

174. “Hatthena hatthe te dinnaṃ, na mayhaṃ upakappati.
Bhikkhū ca sīlasampanne, vītarāge bahussute.

175. Tappehi annapānena, mama dakkhiṇamādisa.
Tadāhaṃ sukhitaṃ hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī”ti—

dve gāthā abhāsi. Tato—

176. “Sādhūti so paṭissutvā, dānaṃ vipulamākiri.
Annaṃ pānaṃ khādanīyaṃ, vatthasenāsanāni ca.
Chattaṃ gandhañca mālañca, vividhā ca upāhanā.

177. Bhikkhū ca sīlasampanne, vītarāge bahussute.
Tappetvā annapānena, tassā dakkhiṇamādisi.

1. Pucchā ayaṃ gāthā (Si)

2. Caṇḍī pharusavācā ca, tayi cāsiṃ agāravā (Si)

178. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.
Bhojanacchādanapānīyaṃ, dakkhiṇāya idaṃ phalaṃ.
179. Tato suddhā sucivasanā, Kāsikuttamadhārīnī.
Vicittavatthābharaṇā, sāmikaṃ upasaṅkamī”ti—
catasso gāthā saṅgītikārehi vuttā. Tato param—
180. “Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate.
Obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.
181. Kena te’tādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati.
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.
182. Pucchāmi taṃ devī mahānubhāve,
Manussabhūtā kimakāsi puññaṃ.
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti.
183. “Ahaṃ Nandā Nandisena, bhariyā te pure ahuṃ.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.
184. Tava dinnena dānena, modāmi akutobhayā.
Ciraṃ jīva gahapati, saha sabbehi nātibhi.
Asokaṃ virajaṃ khemaṃ, āvāsaṃ vasavattinaṃ.
185. Idha dhammaṃ caritvāna, dānaṃ datvā gahapati.
Vineyya maccheramalaṃ samūlaṃ,
Anindito saggamupehi ṭhānaṃ”ti—
upāsakassa ca petiyā ca vacanapaṭivacanagāthā.

176. Tattha **dānaṃ vipulamākiri**ti dakkhiṇeyyakhette
deyyadhammabījāṃ vippakiranto viya mahādānaṃ pavattesi. Sesāṃ
anantaravatthusadisameva.

Evaṃ sā attano dibbasampattiṃ tassā ca kāraṇaṃ Nandisenassa
vibhāvetvā attano vasanaṭṭhānameva gatā. Upāsako taṃ pavattiṃ
bhikkhūnaṃ

ārocesi, bhikkhū Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Nandāpetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Maṭṭhakuṇḍalīpetavatthuvaṇṇanā

Alaṅkato Maṭṭhakuṇḍalīti idaṃ Satthari Jetavane viharante Maṭṭhakuṇḍalidevaputtaṃ ārabba vuttaṃ. Tattha yaṃ vattabbaṃ, taṃ Paramatthadīpaniyaṃ Vimānavatthuvaṇṇanāyaṃ¹ Maṭṭhakuṇḍalīvimānavatthuvaṇṇanāya vuttameva, tasmā tattha vuttanayeneva veditabbaṃ.

Ettha ca Maṭṭhakuṇḍalīdevaputtassa vimānadevatābhāvato tassa vatthu yadipi Vimānavatthupāliyaṃ saṅgahaṃ āropitaṃ, yasmā pana so devaputto Adinnapubbakabrāhmaṇassa puttasaṅgahena susānaṃ gantvā ālāhanaṃ anupariyāyitvā rodantassa sokaharaṇatthaṃ attano devarūpaṃ paṭisaṃharitvā haricandanussado² bāhā paggayha kandanto dakkhābhibhūtākārena peto viya attānaṃ dassesi, manussatābhāvato apetattā petapariyāyopi labbhati evāti tassa vatthu Petavatthupāliyaṃ saṅgahaṃ āropitanti daṭṭhabbaṃ.

Maṭṭhakuṇḍalīpetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kaṇhapetavatthuvaṇṇanā

Uṭṭhehi kaṇha kiṃ sesīti idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ mataputtaṃ upāsakaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira aññatarassa upāsakassa putto kālamakāsi. So tena sokasallasamappito na nhāyati, na bhuñjati, na kammante vicāreti, na Buddhupaṭṭhānaṃ gacchati, kevalaṃ “tāta piyaputtaka maṃ ohāya kahaṃ paṭhamataraṃ gatosī”ti-ādīni vadanto vippalapati. Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokento

1. Vimāna-Tīṭha 303 piṭṭhe.

2. Bho candasūriyāti (Ka)

tassa sotāpattiphalūpanissayaṃ disvā punadivase bhikkhusaṃghaparivuto Sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā katabhattakicco bhikkhū uyyojetvā Ānandattherena pacchāsamaṇena tassa gharadvāraṃ agamāsi. Satthu āgatabhāvaṃ upāsakassa ārocesuṃ. Athassa gehajano gehadvāre āsanaṃ paññāpetvā Satthāraṃ nisīdāpetvā upāsakaṃ pariggahetvā Satthu santikaṃ upanesi. Ekamantaṃ nisinnaṃ taṃ disvā “kiṃ upāsaka socasī”ti vatvā “āma bhante”ti vutte “upāsaka porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā mataputtaṃ nānusoceṃsū”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte Dvāravatīnagare dasa bhātikarājāno ahesuṃ—Vāsudevo Baladevo Candadevo Sūriyadevo Aggidevo Varuṇadevo Ajjuno Pajjuno Ghaṭapaṇḍito Aṅkuro cāti. Tesu Vāsudevamahārājassa piyaputto kālamakāsi, tena rājā sokapareto sabbakiccāni pahāya mañcassa aṭaṇiṃ pariggahetvā¹ vippalapanto nipajji. Tasmim kāle Ghaṭapaṇḍito cintesi “ṭhapetvā maṃ añño koci mama bhātu sokaṃ pariharituṃ samattho nāma natthi, upāyenassa sokaṃ harissāmi”ti. So ummattakavesaṃ gahetvā “sasaṃ me detha, sasaṃ me dethā”ti ākāsaṃ olovento sakalanagaraṃ vicari, “ghaṭapaṇḍito ummattako jāto”ti sakalanagaraṃ saṅkhubhi.

Tasmim kāle Rohiṇeyyo nāma amacco Vāsudevarenañño santikaṃ gantvā tena saddhiṃ kathaṃ samuṭṭhāpento—

207. “Uṭṭhehi kaṇha kiṃ sesi, ko attho supanena te.

Yo ca tuyhaṃ sako bhātā, hadayaṃ cakkhu ca dakkhiṇaṃ.

Tassa vātā balīyanti, sasaṃ² jappati kesavā”ti—

imaṃ gāthamāha.

207. Tattha **kaṇhā**ti Vāsudevaṃ gottenālapati. **Ko attho supanena teti** supanena tuyhaṃ kā nāma vaḍḍhi³. **Sako bhātā**ti sodariyo bhātā. **Hadayaṃ cakkhu ca dakkhiṇanti** yadayena ceva dakkhiṇacakkhunā ca sadisoti attho. **Tassa vātā balīyanti**ti tassa

1. Mañcassa añjalim paggaḥetvā (Sī, I)

2. Ghaṭo (Ka)

3. Vuḍḍhi (Sī)

aparāparam uppajjamānā ummādavātā balavanto honti vaḍḍhanti abhibhavanti. **Sasaṃ jappatīti** “sasaṃ me dethā”ti vippalapati. **Kesavāti** so kira kesānaṃ sobhanānaṃ atthitāya “kesavo”ti voharīyati, tena naṃ nāmena ālapati.

Tassa vacanaṃ sutvā sayanato uṭṭhitabhāvaṃ dīpento Satthā abhisambuddho hutvā—

208. “Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, Rohiṇeyyassa kesavo.
Taramānarūpo vuṭṭhāsi, bhātu sokena aṭṭito”ti—

imaṃ gāthamāha.

Rājā uṭṭhāya sīghaṃ pāsādā otaritvā Ghaṭapaṇḍitassa santikaṃ gantvā ubhosu hatthesu naṃ daḥhaṃ gahetvā tena saddhiṃ sallapanto—

209. “Kiṃ nu ummattarūpova, kevalaṃ dvārakaṃ imaṃ.
Saso sasoti lapasi, kīdisaṃ sasamicchasi.

210. Sovaṇṇamayaṃ maṇimayaṃ, lohamayaṃ atha rūpiyamayaṃ.
Saṅkhasilāpavāḷamayaṃ, kārayissāmi te sasaṃ.

211. Santi aññepi sasakā, araññavanagocarā.
Tepi te ānayissāmi, kīdisaṃ sasamicchasi”ti—

tisso gāthāyo abhāsi.

209-211. **Tattha ummattarūpovāti** ummattako viya. **Kevalanti** sakalaṃ. **Dvārakanti** dvāravatīnagaraṃ vicaranto. **Saso sasoti lapasīti** saso sasoti vilapasi. **Sovaṇṇamayanti** suvaṇṇamayaṃ. **Lohamayanti** tambalohamayaṃ. **Rūpiyamayanti** rajatamayaṃ. Yaṃ icchasi taṃ vadehi, atha kena socasi¹. Aññepi araññe vanagocarā sasakā atthi, te te ānayissāmi, vada bhadramukha kīdisaṃ sasamicchasiṃ ghaṭapaṇḍitaṃ “sasena atthiko”ti adhippāyena sasena nimantesi. Taṃ sutvā Ghaṭapaṇḍito—

212. “Nāha’mete sase icche, ye sasā pathavissitā.

Candato sasamicchāmi, taṃ me ohara kesavā”ti—

gāthamāha. Tattha **oharā**ti ohārehi. Taṃ sutvā rājā “nissamsayaṃ me bhātā ummattako jāto”ti domanassappatto—

213. “So nūna madhuraṃ ñāti, jīvitaṃ vijahissati.

Apatthiyaṃ pathayasi, candhato sasamicchasi”ti—

gāthamāha. Tattha **ñāti**ti kaniṭṭhaṃ ālapati. Ayamettha attho—mayhaṃ piya**ñāti** yaṃ atim**madhuraṃ** attano **jīvitaṃ**, taṃ **vijahissasi** maññe, yo¹ apatthayitabbaṃ patthesi.

Ghaṭapaṇḍito rañño vacanaṃ sutvā niccalova ṭhatvā “bhātika tvaṃ candato sasaṃ patthentassa taṃ alabhivā jīvitakkhaya bhavissatīti jānanto kasmā mataṃ puttaṃ alabhivā anusocasi”ti imamatthaṃ dīpento—

214. “Evaṃ ce kaṇha jānāsi, yathaññamanusāsasi.

Kasmā pure mataṃ puttaṃ, ajjāpi manusocasi”ti—

gāthamāha. Tattha **evaṃ ce kaṇha jānāsī**ti bhātika kaṇhanāmaka mahārāja “alabbhaneyyavattu nāma na patthetabbaṃ”ti yadi evaṃ jānāsi. **Yathaññanti** evaṃ jānantova yathā aññaṃ anusāsasi, tathā akatvā. **Kasmā pure mataṃ puttanti** atha kasmā ito catumāsamatthake mataṃ puttaṃ ajjāpi anusocasīti.

Evaṃ so antaravīthiyaṃ ṭhitakova “ahaṃ tāva evaṃ paññāyamānaṃ patthemi, tvaṃ pana apaññāyamānassatthāya socasi”ti vatvā tassa dhammaṃ desento—

215. “Na yaṃ labbhā² manussena, amanussena vā pana.

Jāto me mā mari putto, kuto labbhā alabbhiyaṃ.

1. Yasmā (Sī)

2. Ye na labbhā (Sī)

216. Na mantā mūlabhesajjā, osadhehi dhanena vā.

Sakkā ānayitum kaṇha, yaṃ petamanusocasi”ti—

gāthādvayamāha.

215. Tattha **yanti** bhātika yaṃ “evaṃ **jāto me putto mā marī**”ti **manussena** vā devena **vā pana na labbhā** na sakkā laddhum, taṃ tvaṃ patthesi, taṃ panetaṃ **kuto labbhā**, kena kāraṇena laddhum sakkā, yasmā **alabbhiyaṃ** alabbhaneyyavatthu nāmetanti attho.

216. **Mantāti** mantappayogena. **Mūlabhesajjāti** mūlabhesajjena. **Osadhehīti** nānāvidhehi osadhehi. **Dhanena vāti** koṭisatasañkhena¹ dhanena vāpi. Idaṃ vuttaṃ hoti—yaṃ petamanusocasi, taṃ etehi mantappayogādīhipi ānetum na sakkāti.

Puna Ghaṭapaṇḍito “bhātika idaṃ maraṇaṃ nāma dhanena vā jātiyā vā vijjāya vā sīlena vā bhāvanāya vā na sakkā paṭibāhitun”ti dassento—

217. “Mahaddhanā mahābhogā, raṭṭhavantopi khattiyā.

Pahūtadhanadhaññāse, tepi no ajarāmarā.

218. Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā.

Ete caññe ca jātiyā, tepi no ajarāmarā.

219. Ye mantāṃ parivattenti, chaḷaṅgaṃ brahmacintitaṃ.

Ete caññe ca vijjāya, tepi no ajarāmarā.

220. Isayo vāpi ye santā, saññatattā tapassino.

Sarīraṃ tepi kālena, vijahanti tapassino.

221. Bhāvitattā arahanto², katakiccā anāsavā.

Nikkhipanti imaṃ dehaṃ, puññapāparikkhayā”ti—

pañcahi gāthāhi rañño dhammaṃ desesi.

1. Koṭisatasañkhātena (Sī, I)

2. Viharantā (Sī, I)

217. Tattha **mahaddhanā**ti nidhānagatasseva mahato dhanassa atthitāya bahudhanā. **Mahābhogā**ti devabhogasadisāya mahatiyā bhogasampattiyā samannāgatā. **Raṭṭhavantoti** sakalaraṭṭhavanto. **Pahūtaḍḍhanadhaññāseti** tiṇṇaṃ catunnaṃ vā saṃvaccharānaṃ atthāya nidahitvā ṭhapetabbassa niccaparibbayabhūtassa dhanadhaññassa vasena aparīyantadhanadhaññā. **Tepi no ajarāmarā**ti tepi evaṃ mahāvibhavā Mandhātumahāsudassanādayo¹ khattiyā ajarāmarā nāhesuṃ, aññadatthu maraṇamukhameva anupaviṭṭhāti attho.

218. **Eteti** yathāvuttakhattiyādayo. **Aññeti** aññatarā evaṃbhūtā² ambaṭṭhādayo. **Jātiyā**ti attano jātinimittaṃ ajarāmarā nāhesunti attho.

219. **Mantanti** vedaṃ. **Parivattenti**ti sajjhāyanti vācenti ca. Atha vā **parivattenti**ti vedaṃ anuparivattentā homaṃ karontā japanti. **Chalaṅganti** sikkhākappaniruttiyaḥkaraṇajotisatthachandovicitisāṅkhātehi chahi aṅgehi yuttaṃ. **Brāhmacintitanti** brāhmaṇānamatthāya brahmunā cintitaṃ kathitaṃ. **Vijjāyāti** brahmasadisavijjāya samannāgatā, tepi no ajarāmarāti attho.

220-221. **Isayoti** yamaniyamādīnaṃ paṭikūlasaññādīnaṃ ca esanaṭṭhena³ isayo. **Santāti** kāyavācāhi santasabhāvā. **Saññatattāti** rāgādīnaṃ saṃyamena saṃyatacittā. Kāyatapanasaṅkhāto tapo etesaṃ atthīti **tapassino**. Puna **tapassinoti** saṃvarakā. Tena evaṃ⁴ tapanissitakā hutvā sarīrena ca vimokkhaṃ pattukāmapī saṃvarakā sarīraṃ⁵ vijahanti evāti dasseti. Atha vā **isayoti** adhisīlasikkhādīnaṃ esanaṭṭhena isayo, tadatthaṃ tappaṭipakkhānaṃ pāpadhammānaṃ vūpasamena santā⁶, ekārammaṇe cittassa saṃyamena saññatattā, sammappadhānayo gato vīriyatāpena tapassino, sappayogā rāgādīnaṃ santapanena

1. Mahāmandhātumahāsudassanādayo (Sī, I) 2. Anantarā evaṃ vaṇṇabhūtā (Sī, I)
 3. Yamaniyamādīnaṃ esanaṭṭhena (I), yamaniyamādīnaṃ paṭikūlasāṅkhādīnaṃ ca esanaṭṭhena (Ka)
 4. Te pana kāyena eva (Ka) 5. Saṃvarakādisarīraṃ (Ka)
 6. Vūpasamento (Ka)

tapassinoti yojetabbaṃ. **Bhāvitattā**ti catusaccakammaṭṭhānabhāvanāya bhāvitacittā.

Evam Ghaṭapaṇḍitena dhamme kathite taṃ sutvā rājā apagatasokasallo pasannamānaso Ghaṭapaṇḍitaṃ pasaṃsanto—

222. “Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghaṭasittaṃva pāvakaṃ.

Vārinā viya osiṇcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daram.

223. Abbahī vata me sallaṃ, sokaṃ hadayanissitaṃ.

Yo me sokaparetassa, puttasokaṃ apānudi.

224. Svāhaṃ abbūḷhasallosmi, sītibhūtosmi nibbuto.

Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna bhātika¹.

225. Evam karonti sappaññā, ye honti anukampakā.

Nivattayanti² sokamhā, ghaṭo jeṭṭhaṃva bhātaram.

226. Yassa etādisā honti, amaccā paricārakā.

Subhāsitena anventi, ghaṭo jeṭṭhaṃva bhātaran”ti—

sesagāthā abhāsi.

225. Tattha **ghaṭo jeṭṭhaṃva bhātaran**ti yathā Ghaṭapaṇḍito attano jeṭṭhabhātaram mataputtasokābhībhūtaṃ attano upāyakosallena ceva dhammakathāya ca tato puttasokato vinivattayi, evaṃ aññepi sappaññā ye honti anukampakā, te ñātīnaṃ upakāraṃ karontīti attho.

226. **Yassa etādisā hontī**ti ayaṃ abhisambuddhagāthā. Tassattho—yathā yena kāraṇena puttasokaparetaṃ rājānaṃ Vāsudevaṃ Ghaṭapaṇḍito sokaharaṇatthāya subhāsitena anvesi anu-esi, **yassa** aññassāpi **etādisā**paṇḍitā **amaccā** paṭiladdhā assu, tassa³ kuto sokoti. Sesagāthā heṭṭhā vuttatthā evāti.

1. Bhāsitaṃ (Sī, I)

2. Vinivattayi (Sī, I)

3. Amaccā santi, saṃvijjamānassa tassa (Ka)

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ upāsaka porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā puttāsokaṃ harimsū”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi. Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahīti.

Kaṇhapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dhanapālasaṭṭhipetavatthuvaṇṇanā

Naggo dubbaṇṇarūposīti idaṃ Satthari Jetavane viharante Dhanapālapetaṃ ārabha vuttaṃ. Anuppanne kira Buddhhe Paṇṇaraṭṭhe¹ Erakacchanagare Dhanapālakonāma saṭṭhi ahosi assaddho appasanno kadariyo natthikadiṭṭhiko. Tassa kiriya Pālito eva viññāyati. So kālaṃ katvā marukantāre peto hutvā nibbatti, tassa tālakkhandhappamāṇo kāyo ahosi samuṭṭhitacchavī pharuso virūpakeso bhayānako dubbaṇṇo ativiya virūpo bībhacchadassano. So pañcapaṇṇāsavassāni bhattasitthaṃ vā udakabindum vā alabhanto visukkhakaṇṭhoṭṭhajivho jighacchāpipāsābhībhūto ito cito ca paribbhamati.

Atha amhākaṃ Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena Sāvatthiyaṃ viharante Sāvattthivāsino vāṇijā pañcamattāni sakāṭasatāni bhaṇḍassa pūretvā Uttarāpathaṃ gantvā bhaṇḍaṃ vikkīṇitvā paṭiladdhabhaṇḍaṃ sakāṭesu āropetvā paṭinivattamānā sāyanhasamaye aññatarāṃ sukkhanadim² pāpuṇitvā tattha yānaṃ³ muñcitvā rattiyaṃ vasaṃ kappesuṃ. Atha so peto pipāsābhībhūto pāṇiyassatthāya āgantvā tattha bindumattampi pāṇiyaṃ alabhitvā vigatāso⁴ chinnamūlo viya tālo chinnapādo pati, taṃ disvā vāṇijā—

227. “Naggo dubbaṇṇarūposi, kiso dhamanisanthato.

Upphāsuliko kisiko, ko nu tvamasi mārīsā”ti—

imāya gāthāya pucchimsu. Tato peto—

1. Dasannaraṭṭhe (Sī, I) 2. Rukkhāmūlaṃ (Ka) 3. Yoggāni (Sī, I) 4. Vihato (Ka)

228. “Ahaṃ bhadante petomhi, duggato yamalokiko.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gato”ti—
attānaṃ āvikatvā¹ puna tehi—

229. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gato”ti—
katakammaṃ pucchito pubbe nibbattaṭṭhānato paṭṭhāya atītaṃ
paccuppannaṃ anāgataṃ ca attano pavattiṃ dassento tesaṃca ovādaṃ
dento—

230. “Nagaraṃ atthi paṇṇānaṃ², erakacchanti vissutaṃ.
Tattha seṭṭhi pure āsiṃ, Dhanapālotaṃ maṃ vidū.

231. Asīti sakaṭavāhānaṃ, hiraññassa ahosi me.
Pahūtaṃ me jātarūpaṃ, muttā veḷuriyā bahū.

232. Tāva mahaddhanassāpi, na me dātuṃ piyaṃ ahu.
Pidahitvā dvāraṃ bhuñjiṃ, mā maṃ yācanakā’ddasuṃ.

233. Assaddho maccharī cāsiṃ, kadariyo paribhāsako.
Dadantānaṃ karontānaṃ, vārayissaṃ bahū jane³.

234. Vipāko natthi dānassa, saṃyamassa kuto phalaṃ.
Pokkharaññodapānāni, ārāmāni ca ropite.
Papāyo ca vināsesiṃ, dugga saṅkamanāni ca.

235. Svāhaṃ akatakalyāṇo, katapāpo tato cuto.
Upapanno pettivisayaṃ, khuppipāsasamappito.

236. Pañcappaṇṇāsa vassāni, yato kālaṅkato ahaṃ.
Nābhijānāmi bhuttaṃ vā, pītaṃ vā pana pāniyaṃ.

237. Yo saṃyamo so vināso,
Yo vināso so saṃyamo.
Petā hi kira jānanti, yo saṃyamo so vināso.

1. Ācikkhitvā (Sī, I)

2. Dasannānaṃ (Sī, I)

3. Bahujjanaṃ (Sī)

238. Ahaṃ pure saṃyamissaṃ, nādāsiṃ bahuke dhane.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimattano.
Svāhaṃ pacchānutappāmi, attakammaphalūpago.
239. Uddhaṃ catūhi māschi, kālakiriyā bhavissati.
Ekantakaṭukaṃ ghoraṃ, nirayaṃ papatissahaṃ.
240. Catukkaṇṇaṃ catudvāraṃ, vibhattaṃ bhāgaso mitaṃ.
Ayopākārapariyantaṃ, ayasā paṭikujjitaṃ.
241. Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā.
Samantā yojanasataṃ, pharitvā tiṭṭhati sabbadā.
242. Tatthāhaṃ dīghamaddhānaṃ, dukkhaṃ vedissa vedanaṃ.
Phalaṃ pāpassa kammaṃ, tasmā socāmaṃ bhusaṃ.
243. Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo, yāvantettha samāgatā.
Mākattha pāpakaṃ kammaṃ, āvi vā yadi vā raho.
244. Sace taṃ pāpakaṃ kammaṃ, karissatha karoṭṭha vā.
Na vo¹ dukkhā pamutyatthi, uppaccāpi palāyataṃ.
245. Matteyyā hotha petteyyā, kule jeṭṭhāpacāyikā.
Sāmañña hotha brahmañña, evaṃ saggaṃ gamissathā”ti—

imā gāthā abhāsi.

230-231. Tattha **paṇṇānanti** paṇṇānāmaratṭhassa² evaṃnāmakānaṃ rājūnaṃ. **Erakacchanti** tassa nagarassa nāmaṃ. **Tatthāti** tasmim nagare. **Pureti** pubbe atītattabhāve³. **Dhanapālotti maṃ vidūti**⁴ “Dhanapālaseṭṭhi”ti maṃ jānanti. Tayidaṃ nāmaṃ tadā mayhaṃ atthānugata me vāti dassento “**asīti**”ti gāthamāha. Tattha **asīti sakaṭavāhānanti** vīsatikhāriko vāho, yo sakaṭanti vuccati, tesāṃ sakaṭavāhānaṃ asīti hiraññaṃ tathā kahāpaṇassa ca me ahoṣīti yojanā. **Pahūtaṃ me jātārūpanti** suvaṇṇampi pahūtaṃ anekabhāraparimāṇaṃ ahoṣīti sambandho.

1. Na te (Ka)

3. Atītabhāve (Sī)

2. Dasannānanti dasannaratṭhassa (Sī, I)

4. Vidūnti (Sī)

232-233. **Na me dātum piyaṃ ahūti** dānaṃ dātum mayhaṃ piyaṃ nāhosi. **Mā maṃ yācanakā'**ddasunti “yācakā mā maṃ passimsū”ti pidahitvā gehadvāraṃ bhuñjāmi. **Kadariyoti** thaddhamaccharī. **Paribhāsakoti** dānaṃ dente disvā bhayena santajjako¹. **Dadantānaṃ karontānanti** upayogatthe sāmivacanaṃ, dānāni dadante puññāni karonte. **Bahū janeti** bahū satte. Dadantānaṃ vā karontānaṃ vā samudāyabhūtaṃ bahuṃ janaṃ puññakammato **vārayissaṃ** nivāresim².

234-236. **Vipāko natthi dānassāti**-ādi dānādīnaṃ nivāraṇe kāraṇadassanaṃ. Tattha **vipāko natthi dānassāti** dānakammassa phalaṃ nāma natthi, kevalaṃ puññaṃ puññanti dhanavināso evāti dīpeti. **Samyamassāti** sīlasaṃyamassa. **Kuto phalanti** kuto nāma phalaṃ labbhati, niratthakameva sīlarakkhaṇanti adhippāyo. **Ārāmānīti** ārāmūpavanānīti³ attho. **Papāyoti** pānīyasālā. **Duggeti** udakacikkhallānaṃ vasena duggamaṭṭhānāni⁴. **Saṅkamanānīti** setuyo. **Tato cutoti** tato manussalokato cuto. **Pañcapaṇṇāsāti** pañcapaññāsa. **Yato kālaṅkato ahanti** yadā kālakato ahaṃ, tato paṭṭhāya. **Nābhijānāmīti** ettakaṃ kālaṃ bhuttaṃ vā pītaṃ vā kiñci na jānāmi.

237-38. **Yo saṃyamo so vināso**ti lobhādivasena yaṃ saṃyamaṇaṃ kassaci adānaṃ, so imesaṃ sattānaṃ vināso nāma petayoniyaṃ nibbattapetānaṃ mahābyasanassa hetubhāvato. “Yo vināso so saṃyamo”ti iminā yathāvuttassa atthassa ekantikabhāvaṃ vadati. **Petā hi kira jānantīti** ettha hi-saddo avadhāraṇe, kira-saddo arucisūcane⁵. “Saṃyamo deyyadhammassa apariccāgo vināsaheṭū”ti imamatthaṃ petā eva kira jānanti paccakkhato anubhuyyamaṇattā, na manussāti. Nayidaṃ yuttaṃ manussānampi petānaṃ viya khuppiṇāpāsādihi abhibhuyyamaṇānaṃ dissamaṇattā. Petā pana purimattabhāve katakammassa pākāṭabhāvato tamatthaṃ suṭṭhutam jānanti. Tenāha “**ahaṃ pure saṃyamissaṃ**”ti-ādi. Tattha **saṃyamissanti** sayampi dānādipuññakiriyato saṃyamaṇaṃ saṅkocaṃ akāsim. **Bahuke dhaneti** mahante dhane vijjamāne.

1. Santajjito (I)

2. Nivāremi (Ka)

3. Ārāmānīti ārāme upavanānīti (Ka)

4. Duggamanaṭṭhāne (Ka)

5. Anussavaṇe (Sī, I)

243. **Tanti** tasmā. **Voti** tumhe. **Bhaddaṃ** voti bhaddaṃ kalyāṇaṃ sundaraṃ tumhākaṃ hotūti vacanaseso. **Yāvantettha samāgatā**ti yāvanto yāvatakā ettha samāgatā, te sabbe mama vacanaṃ suṇāthāti adhippāyo. **Āvī**ti pakāsaṇaṃ paresaṃ pakaṭavasena. **Rahoti** paṭicchannaṃ apakaṭavasena. **Āvi vā** pāṇātipātādimusāvādādikāyavacīpayogavasena, **yadi vā raho** abhiijhādivasena **pāpakaṃ** lāmaṃ akusalakammaṃ **mākattha** mā karittha.

244. **Sace taṃ pāpakaṃ kammanti** atha pana taṃ pāpakammaṃ āyatim **karissatha**, etarahi **vā karotha**, nirayādīsu catūsu apāyesu manussesu ca appāyukatādivasena tassa phalabhūtā dukkhato **pamutti** pamokkho nāma **natthi**. **Uppaccāpi palāyatanti** uppatitvā ākāsaṇa gacchantānampi mokkho natthiyevāti attho. “**Upeccā**”tipi Pāli, ito vā etto vā palāyante tumhe anubandhissatīti adhippāyena upecca sañcicca palāyantānampi tumhākaṃ tato mokkho natthi, gatikālādipaccayantarasaṃvāye pana sati vipaccatiyevāti attho. Ayañca attho—

“Na antalikkhe na samuddamajjhe,
Na pabbatānaṃ vivaraṃ pavissa.
Na vijjatī so jagatippadeso,
Yatthaṭṭhito mucceyya pāpakammā”ti¹—

imāya gāthāya dīpetabbo.

245. **Matteyyā**ti mātuhitā. **Hothā**ti tesāṃ upaṭṭhānādīni karotha. Tathā **petteyyā**ti veditabbā. **Kule jeṭṭhāpacāyikā**ti kule jeṭṭhakānaṃ apacāyanakārā. **Sāmaññā**ti samaṇapūjakā. Tathā **brahmaññā**ti bāhitapāpapūjakāti attho. **Evaṃ saggaṃ gamissathā**ti iminā mayā vuttanayena puññāni katvā devalokaṃ upapajjissathāti attho. Yaṃ panettha atthato na vibhattaṃ, taṃ heṭṭhā Khallāṭiyapetavatthu-ādīsu vuttanayeneva veditabbaṃ.

1. Khu 1. 32; Khu 11. 152 piṭṭhesu.

Te vāṇijā tassa vacanaṃ sutvā saṃvegajātā taṃ anukampamānā bhājanehi pāṇiyaṃ gahetvā taṃ sayāpetvā mukhe āsiñcimsu. Tato mahājanena bahuvelaṃ āsittaṃ udakaṃ tassa petassa pāpabalena¹ adhogaḷaṃ na otiṇṇaṃ, kuto pipāsaṃ paṭivinessati. Te taṃ pucchimsu “api te kāci² assāsamattā laddhā”ti. So āha “yadi me ettakehi janche ettakaṃ velaṃ āsiñcamānaṃ udakaṃ ekabindumattampi paragaḷaṃ paviṭṭhaṃ, ito petayonito makkho mā hotū”ti. Atha te vāṇijā taṃ sutvā ativiya saṃvegajātā “atthi pana koci upāyo pipāsāvūpasamāyā”ti āhaṃsu. So āha “imasmim pāpakamme khīṇe Tathāgatassa vā Tathāgatasāvakānaṃ vā dāne dinne mama dānamuddisissati, ahaṃ ito petattato muccissāmī”ti. Taṃ sutvā vāṇijā Sāvattiṃ gantvā Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā taṃ pavattiṃ ārocetvā saraṇāni silāni ca gahetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa sattāhaṃ dānaṃ datvā tassa petassa dakkhiṇaṃ ādisimsu. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā catunnaṃ parisānaṃ dhammaṃ deseti, mahājano ca lobhādimaccheramalaṃ pahāya dānādipuñṇābhirato ahosi.

Dhanapālaseṭṭhipetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Cūlaseṭṭhipetavatthuvaṇṇanā

Naggo kiso pabbajitosi bhanteti idaṃ Satthari Veḷuvane³ viharante Cūlaseṭṭhipetaṃ ārabha vuttaṃ. Bārāṇasiyaṃ kira eko gahapati assaddho appasanno maccharī kadariyo puñṇakiriyāya anādaro Cūlaseṭṭhi nāma ahosi. So kālaṃ katvā petesu nibbatti, tassa kāyo apagatamaṃsalohito aṭṭhinhārucammamatto muṇḍo apetavattho ahosi. Dhītā panassa anulā andhakavinde sāmikassa gehe vasantī pitaraṃ uddissa brāhmaṇe bhojetukāmā taṇḍulādīni dānūpakaraṇāni sajjesi. Taṃ ṇatvā peto āsāya ākāseṇa tattha gacchanto Rājagahaṃ sampāpuṇi. Tena ca samayena rājā Ajātasattu

1. Pāpavasena (Sī)

2. Kāpi (Sī, I)

3. Jetavane (Sī)

Devadattena uyyojito pitaraṃ jīvītā voropetvā tena vipphaṇṇasārena
dussupinena ca niddaṃ anupagacchanto uparipāsādaragato caṅkamanto
taṃ petarā ākāsaṇa gacchantāṃ disvā imāya gāthāya pucchi—

246. “Naggo kiso pabbajitosi bhante,
Rattim kuhim gacchasi kissahetu.
Ācikkha me taṃ api sakkuṇemu,
Sabbena vittaṃ paṭipādaye tuvaṇ”ti.

Tattha **pabbajitoti** samaṇo. Rājā kira taṃ naggattā muḍattā ca “naggo
samaṇo ayaṇ”ti saññāya “naggo kiso pabbajitosi”ti-ādimāha. **Kissahetū**ti
kinnimittaṃ. **Sabbena vittaṃ paṭipādayetuvanti** vittiya upakaraṇabhūtaṃ
vittaṃ sabbena bhogena tuyhaṃ ajjhāsayānurūpaṃ, sabbena vā ussāhena
paṭipādeyyaṃ sampādeyyaṃ, tathā kātuṃ mayaṃ appeva nāma
sakkuṇeyyāma, tasmā **ācikkha me taṃ**¹, etaṃ tava āgamanakāraṇaṃ
mayhaṃ kathchīti attho.

Evam rañña puṭṭho peto attano pavattim kathento tisso gāthā abhāsi—

247. “Bārāṇasī nagaraṃ dūraghuṭṭhaṃ,
Tatthāhaṃ gahapati aḍḍhako ahu dīno.
Adātā gedhitamano āmisasmim,
Dussilyena yamavisayamhi patto.

248. So sūcikāya kilamito tehi,
Teneva ñātisu yāmi āmisakiñcikkahetu².
Adānasilā na ca saddahanti,
‘Dānaphalaṃ hoti paramhi loke’.

249. Dhītā ca mayhaṃ lapate abhikkhaṇaṃ.
Dassāmi dānaṃ pitūnaṃ pitāmahanānaṃ.
Tamupakkhaṇaṃ³ parivisaṇanti brāhmaṇā,
Yāmi ahaṃ andhakavindaṃ bhuttun”ti.

1. Ācikkha me tvanti (Sī)

2. Āmisakiñcihetu (Sī, I)

3. Upakkhaṇaṃ (Sī, I)

247. Tattha **dūraghuṭṭhanti** dūrato eva guṇakittanavasena ghositam,
sabbattha vissutam pākaṇanti attho. **Aḍḍhakoti** aḍḍho mahāvibhavo. **Dīnoti**
nihīnacitto adānājhāsayo. Tenāha “**adātā**”ti. **Gedhitamano āmisasminti**
kāṃāmise laggacitto gedham āpanno. **Dussīlyena yamavisayamhi pattoti**
attanā katena dussīlakammunā yamavisayam petalokam patto amhi.

248. **So sūcikāya kilamitoti** so aham vijjhanatṭhena sūcisadisatāya
“sūcikā”ti laddhanāmāya jighacchāya kilamito nirantaram vijjhamāno.
“Kilamatho”ti icceva vā pāṭho. **Tehīti** “dīno”ti-ādinā vuttehi pāpakammehi
kāraṇabhūtehi. Tassa hi petassa tāni pāpakammāni anussarantassa ativiya
domanassam uppajji, tasmā evamāha. **Tenevāti** teneva jighacchādukkhena.
Ñātīsu yāmīti ñātīnam samīpaṃ yāmi gacchāmi. **Āmisakiñcikkhahetūti**
āmisassa kiñcikkhanimittam, kiñci āmisam patthentoti attho. **Adānasīlā na**
ca saddahanti, ‘**dānaphalam hoti paramhi loke**’ti yathā aham, tathā evam
aññepi manussā adānasīlā “dānassa phalam ekaṃsena paraloke hoti”ti na ca
saddahanti. Yato aham viya tepi petā hutvā mahādukkham
paccanubhavantīti adhippāyo.

249. **Lapateti** katheti. **Abhikkhaṇanti** abhiṇham bahuso. Kinti lapatīti
āha “**dassāmi dānam pitūnam pitāmahānan**”ti. Tattha **pitūnanti**
mātāpitūnam, cūḷapitumahāpitūnam vā. **Pitāmahānanti** ayyakapayyakānam.
Upakkhaṇanti sajjitam. **Parivisayantīti** bhojayanti. **Andhakavindanti** evam
nāmakam nagaram. **Bhuttunti** bhuñjitum. Tato parā saṅgītikārahehi vuttā—

250. “Tamavoca rājā ‘anubhaviyāna tampi,
Eyyāsi khippam ahamapi kassam¹ pūjam.
Ācikkha me tam yadi atthi hetu,
Saddhāyitam hetuvaco suṇoma’.

1. Ahampi karissam (Sī, I)

251. Tathāti vatvā agamāsi tattha,
 Bhuñjimsu bhattam na ca dakkhiṇārahā.
 Paccāgami Rājagaham punāparam,
 Pāturahosi purato janādhhipassa.

252. Disvāna petam punadeva āgataṃ,
 Rājā avoca ‘ahamapi kiṃ dadāmi.
 Ācikkha me tam yadi atthi hetu,
 Yena tuvaṃ cirataram pīṇito siyā’.

253. Buddhañca saṃgham parivisiyāna rāja,
 Annena pānena ca cīvarena.
 Tam dakkhiṇam ādisa me hitāya,
 Evaṃ aham cirataram pīṇito siyā.

254. Tato ca rājā nipatitvā tāvade,
 Dānam sahatthā atulam daditvā¹ saṃghe.
 Ārocesi pakataṃ Tathāgatassa,
 Tassa ca petassa dakkhiṇam ādisittha.

255. So pūjito ativiya sobhamāno,
 Pāturahosi purato janādhhipassa.
 Yakkhohamasmi paramiddhipatto,
 Na mayhamatthi samā sadisā mānusa.

256. Passānubhāvaṃ aparimitam mamayidaṃ,
 Tayānudiṭṭham atulam datvā saṃghe.
 Santappito satataṃ sadā bahūhi,
 Yāmi aham sukhito manussadevā”ti.

250. Tattha **tamavoca rājāti** tam petam tathā vatvā ṭhitam rājā
 Ajātasattu avoca. **Anubhaviyāna tampīti** tam tava dhītuyā upakkhaṭam
 dānampi anubhavitvā. **Eyyāsīti** āgaccheyyāsi. **Kassanti**² karissāmi.

1. Atulañca datvā (Ka)

2. Karissanti (Sī, I)

Acikkha me taṃ yadi atthi hetūti sace kiñci kāraṇaṃ atthi, taṃ kāraṇaṃ mayhaṃ ācikkha kathehi. **Saddhāyitanti** saddhāyitabbaṃ. **Hetuvacoti** hetuyuttavacanāṃ, “amukasmim̐ thāne asukena pakārena dāne kate mayhaṃ upakappatī”ti sakāraṇaṃ vacanaṃ vadāti attho.

251. **Tathāti vatvāti** sādhuṭi vatvā. **Tatthāti** tasmiṃ andhakavinde parivesanaṭṭhāne. **Bhuñjimsu bhattaṃ na ca dakkhiṇārahāti** bhattaṃ bhuñjimsu dussīlabrāhmaṇā, na ca pana dakkhiṇārahā sīlavanto bhuñjimsūti attho. **Punāparanti** puna aparaṃ vāraṃ Rājagahaṃ paccāgami.

252. **Kiṃ dadāmīti** “kīdisaṃ te dānaṃ dassāmi”ti rājā petaṃ pucchi. **Yena tuvanti** yena kāraṇena tvaṃ. **Cirataranti** cirakālaṃ. **Piṇitoti** titto siyā, taṃ kathehīti attho.

253. **Parivisiyānāti** bhojetvā. **Rājāti** Ajātasattumaṃ ālapati. **Me hitāyāti** mayhaṃ hitatthāya petattabhāvato parimuttiyā.

254. **Tatoti** tasmā tena vacanena, tato vā pāsādato. **Nipatitvāti** nikkhamitvā. **Tāvadeti** tadā eva aruṇuggamanavelāya. Yamhi peto paccāgantvā rañño attānaṃ dassesi, tasmiṃ purebhatte eva dānaṃ adāsi. **Sahatthāti** sahatthena. **Atulanti** appamāṇaṃ uḷāraṃ paṇītaṃ. **Datvā saṃgheti** saṃghassa datvā. **Ārocesi pakataṃ tathāgatassāti** “idaṃ bhante dānaṃ aññataraṃ petaṃ sandhāya pakatan”ti taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. **Ārocetvā** ca yathā taṃ dānaṃ tassa upakappati, evaṃ tassa ca petassa dakkhiṇaṃ ādisittha ādisi.

255. **Soti** so peto. **Pūjitoti** dakkhiṇāya diyyamānāya pūjito. **Ativiya sobhamānoti** dibbānubhāvena ativiya virocamaṇo. **Pāturahosīti** pātubhavi, rañño purato attānaṃ dassesi. **Yakkhohamasmiṃti** petattabhāvato mutto yakkho ahaṃ jāto devabhāvaṃ pattosmi. **Na mayhamatthi samā sadisā mānusāti** mayhaṃ ānubhāvasampattiyaṃ samā vā bhogasampattiyaṃ sadisā vā manussā na santi.

256. **Passānubhāvaṃ aparimitaṃ mamayidanti** “mama idaṃ aparimāṇaṃ dibbānubhāvaṃ passā”ti attano sampattiṃ paccakkhato rañño dassento vadati. **Tayānudiṭṭhaṃ¹ atulaṃ datvā saṃgheti** ariyasaṃghassa atulaṃ uḷāraṃ dānaṃ datvā mayhaṃ anukampāya tayā anudiṭṭhaṃ².

Santappito satataṃ sadā bahūhīti annapānavatthādīhi bahūhi deyyadhammehi ariyasaṃghaṃ santappentena tayā sadā sabbakālaṃ yāvajīvaṃ tatthāpi satataṃ nirantaraṃ ahaṃ santappito pīṇito. **Yāmi ahaṃ sukhito manussadevāti** “tasmā ahaṃ idāni sukhito manussadeva mahārāja yathicchitaṭṭhānaṃ yāmi”ti rājānaṃ āpucchi.

Evam pete āpucchitvā gate rājā Ajātasatthu tamatthaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū Bhagavato santikaṃ upasaṅkamitvā ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano maccheramalaṃ pahāya dānādipuññābhirato ahoṣīti.

Cūḷaseṭṭhipetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Aṅkurapetavatthuvaṇṇanā

Yassa atthāya gacchāmāti idaṃ Satthā Sāvattiyaṃ viharanto Aṅkurapetaṃ ārabha kathesi. Kāmaṃ cettha Aṅkuro peto na hoti, tassa pana caritaṃ yasmā petasambandhaṃ³, tasmā taṃ “Aṅkurapetavatthū”ti vuttaṃ.

Tatrāyaṃ saṅkhepakathā—ye te Uttaramadhurādhipatino rañño mahāsāgarassa puttaṃ upasāgaraṃ paṭicca Uttarāpathe kaṃsabhoge Asitañjananagare mahākaṃsassa dhītuyā⁴ devagabbhāya kucchiyaṃ uppannā Añjanadevī Vāsudevo Baladevo Candadevo Sūriyadevo Aggidevo Varuṇadevo Ajjuno Pajjuno Ghaṭapaṇḍito Aṅkuro cāti Vāsudevādayo dasa bhātikāti ekādasa khattiyā ahesuṃ, tesu Vāsudevādayo bhātaro Asitañjananagaraṃ ādim katvā dvāravatīpariyosānesu sakalajambudīpe tesatṭhiyā nagarasahassesu sabbe rājāno

1. Tayānusiṭṭhaṃ (Ka)

2. Anuddiṭṭhaṃ anunītaṃ (Sī), anusiṭṭhaṃ (Ka)

3. Petasambandhaṃ gataṃ (Sī)

4. Mahāsāgaradhītudeviyā (Ka)

cakkena jīvitakkhayaṃ pāpetvā Dvāravatiyaṃ vasamānā rajjaṃ dasa koṭṭhāse katvā vibhajimsu. Bhaginiṃ pana Añjanadeviṃ na sarimsu. Puna saritvā “ekādasa koṭṭhāse karomā”ti vutte tesaṃ sabbakaniṭṭho Aṅkuro “mama koṭṭhāsaṃ tassā detha, ahaṃ vohāraṃ katvā jīvissāmi, tumhe attano attano janapadesu suṅkaṃ mayhaṃ vissajjethā”ti āha. Te “sādhū”ti sampaṭicchitvā tassa koṭṭhāsaṃ bhaginiyā datvā nava rājāno dvāravatiyaṃ vasimsu.

Aṅkuro pana vaṇijjaṃ karonto niccakālaṃ mahādānaṃ deti. Tassa paneko dāso bhaṇḍāgāriko atthakāmo ahosi, Aṅkuro pasannamānaso tassa ekaṃ kuladhītaraṃ gahetvā adāsi. So putte gabbhagateyeva kālamakāsi. Aṅkuro tasmīṃ jāte tassa pituno dinnam bhattavetanaṃ tassa adāsi. Atha tasmīṃ dārake vayappatte “dāso na dāso”ti rājakule vinicchayo uppajji, taṃ sutvā Añjanadevī dhenūpamaṃ vatvā¹ “mātu bhujissāya puttopi bhujisso evā”ti dāsabyato mocesi.

Dārako pana lajjāya tattha vasituṃ avisahanto Roruvanagaraṃ² gantvā tattha aññatarassa tunnavāyassa dhītaraṃ gahetvā tunnavāyasippena jīvikaṃ kappesi. Tena samayena Roruvanagare Asayhamahāseṭṭhi nāma ahosi, so samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavanibbakayācakānaṃ mahādānaṃ deti. So tunnavāyo seṭṭhino gharaṃ ajānantānaṃ pītisomanassajāto hutvā Asayhaseṭṭhino nivesanaṃ dakkhiṇabāhuṃ pasāretvā dassesi “ettha gantvā laddhabbaṃ labhantū”ti. Tassa kammaṃ Pāliyaṃyeva āgataṃ.

So aparena samayena kālaṃ katvā marubhūmiyaṃ aññatarasmīṃ Nigrodharukkhe bhummadevatā hutvā nibbatti, tassa dakkhiṇahatto sabbakāmadado ahosi. Tasmīṃyeva ca Roruve aññataro puriso Asayhaseṭṭhino dāne byāvaṇo assaddho appasanno micchādīṭṭhiko puññakiriyaṃ anādaro kālaṃ katvā tassa devaputtassa vasanaṭṭhānassa avidūre peto hutvā nibbatti. Tena ca katakammaṃ Pāliyaṃyeva āgataṃ. Asayhamahāseṭṭhi pana kālaṃ katvā Tāvatisabhavane Sakkassa devaraṇṇo sahyayataṃ upagato.

1. Katvā (Sī, I)

2. Bheruvanagaraṃ (Sī)

naṃyissāma. **Sādhukena**ti yācanena. **Pasayhā**ti abhibhavitvā balakkārena¹, **yānanti** sukhayānaṃ. **Dvārakanti** Dvāravatīnagaraṃ. Ayaṃ hetthādhippāyo—yadatthaṃ mayāṃ ito Kambojaṃ gantukāmā, tena gamanena sādhetabbo² attho idheva sijjhati. Ayaṃ hi yakkho Kāmadado, tasmā imaṃ yakkhaṃ yācivā tassa anumatiyā vā, sace saññattim na gacchati, balakkārena vā yānaṃ āropetvā yāne pacchābāhaṃ bandhitvā taṃ gahetvā itoyeva khippaṃ Dvāravatīnagaraṃ gacchāmāti.

Evaṃ pana brāhmaṇena vutto Aṅkuro sappurisaḍḍhamme ṭhatvā tassa vacanaṃ paṭikkhipanto—

259. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā.

Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako”ti—

gāthamāha. Tattha **na bhañjeyyā**ti na chindeyya. **Mittadubbhoti** mittesu dubbhanaṃ tesaṃ anathuppadanaṃ. **Pāpakoti** abhaddako mittadubbho. Yo hi sītacchāyo rukkho ghammābhitattassa purisassa parissamavinodako, tassāpi nāma pāpakaṃ³ na cintetabbaṃ, kimaṅgaṃ pana sattabhūtesu⁴. Ayaṃ devaputto sappuriso pubbakārī amhākaṃ dukkhapanūdako bahūpakāro, na tassa kiñci anatham cintetabbaṃ, aññadatthu so pūjetabbo evāti dasseti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo “atthassa mūlaṃ nikativinayo”ti nītimaggam⁵ nissāya Aṅkurassa paṭilomapakkhe ṭhatvā—

260. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā.

Khandhampi tassa chindeyya, attho ce tādiso siyā”ti—

gāthamāha. Tattha **attho ce tādiso siyā**ti tādīsena dabbasambhārena sace attho bhavye, tassa rukkhassa khandhampi chindeyya, kimaṅgaṃ pana sākḥādayoti adhippāyo.

1. Balakkārena netvā (Ka)

3. Pāpakammaṃ (Ka)

5. Nikhanati vinayoti nītimaṅgalaṃ (Sī, I)

2. Dhanena haretabbo (Ka)

4. Sabbasattesu bhūtesu (Ka)

Evam brāhmaṇena vutte¹ Aṅkuro sappurisdhammaṃyeva
paggaṇhanto—

261. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā.
Na tassa pattam bhindeyya, mittadubbho hi pāpako”ti—

imaṃ gāthamāha. Tattha **na tassa pattam bhindeyyāti** tassa rukkhassa
ekapaṇṇamattampi na pāteyya, pageva sākhādiketi adhippāyo.

Punapi brāhmaṇo attano vādam paggaṇhanto—

262. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā.
Samūlampi taṃ abbute, attho ce tādiso siyā”ti—

gāthamāha. Tattha **samūlampi taṃ abbuheti** taṃ tattha samūlampi saha
mūlenapi² abbuheyya, uddhareyyāti attho.

Evam brāhmaṇena vutte puna Aṅkuro taṃ nītimnirattakam
kātukāmo—

263. “Yassekarattimpi ghare vaseyya,
Yatthannapānam puriso labhetha.
Na tassa pāpam manasāpi cintaye,
Kataññutā sappurisehi vaṇṇitā.

264. Yassekarattimpi ghare vaseyya,
Annena pānena upatṭhito siyā.
Na tassa pāpam manasāpi cintaye,
Adubbhapāṇi dahate mittadubbhim.

265. Yo pubbe katakalyāṇo, pacchā pāpena himsati.
Allapāṇihato poso, na so bhadraṇi passatī”ti—

imā tisso gāthā abhāsi.

263. Tattha **yassāti** yassa puggalassa. **Ekarattimpīti** ekarattimattampi
kevalam³ gehe vaseyya. **Yatthannapānam puriso labhethāti** yassa santike
koci puriso annapānam vā yaṃkiñci bhojanam vā labheyya. **Na tassa pāpam
manasāpi cintayeti**⁴ tassa puggalassa abhaddakam

1. Vutto (Sī) 2. Saha mūlena samūlampi (Ka) 3. Na kevalam (Sī, I) 4. Cetayeti (Sī)

anattamaṃ manasāpi na cinteyya na piheyya¹, pageva kāyavācāhi. Kasmāti ce? **Kataññutā sappurisehi vaṇṇitā**ti kataññutā nāma Buddhādīhi uttamapurisehi pasamsitā.

264. **Upaṭṭhitoti** payirupāsito “idaṃ gaṇha idaṃ bhuñjā”ti annapānādinaṃ upaṭṭhito. **Adubbhapāṇī**ti ahimsakahattho hatthasaṃyato. **Dahate mittadubbhanti** taṃ mittadubbhiṃ puggalaṃ dahati vināseti, appaduṭṭhe hitajjhāsayasampanne puggale parena kato aparādho avisesena tasseva anattāhāvo, appaduṭṭho puggalo atthato taṃ dahati nāma. Tenāha Bhagavā—

“Yo appaduṭṭhassa narassa dussati,
Suddhassa posassa anaṅgaṇassa.
Tameva bālaṃ pacceti pāpaṃ,
Sukhumo rajo paṭivātaṃva khitto”ti².

265. **Yo pubbe katakalyāṇoti** yo puggalo kenaci sādhunā katabhaddako katūpakāro. **Pacchā pāpena himsatī**ti taṃ pubbakāriṇaṃ³ aparabhāge pāpena abhaddakena anattakena bādhati. **Allapāṇihato posoti** allapāṇinā⁴ upakārakiriyāya allapāṇinā dhotahatthena pubbakāriṇā heṭṭhā vuttanayena hato bādhitō, tassa vā pubbakārino bādhanena hato allapāṇihato nāma, akataññupuggalo⁵. **Na so bhadraṇi passatī**ti so yathāvuttapuggalo idhaloke ca paraloke ca iṭṭhāni na passati na vindati, na labhatīti attho.

Evam sappurisdhammaṃ paggaṇhantena Aṅkurena abhibhavitvā vutto so brāhmaṇo niruttaro tuṇhī ahosi. Yakkho pana tesaṃ dvinnāṃ vacanapaṭivacanāni sutvā brāhmaṇassa kujjhitvāpi “hotu imassa duṭṭhabrāhmaṇassa kattabbaṃ pacchā jānissāmī”ti attano kenaci anabhibhavanīyatameva tāva dassento—

1. Na pasaheyya (Ka) 2. Khu 1. 32; Khu 5. 131; Saṃ 1. 13 piṭṭhesu.

3. Pabbupakāriṇ (Ka) 4. Allapāṇi nāma (Sī) 5. Allapāṇi kataññupuggalo (Ka)

266. “Nāhaṃ devena vā manussena vā,
 Issariyena vā haṃ suppasayho¹.
 Yakkhohamasmi parimiddhipatto,
 Dūraṅgamo vaṇṇabalūpapanno”ti—

gāthamāha. Tattha **devena vāti** yena kenaci devena vā. **Manussena vāti** etthāpi eseva nayo. **Issariyena vāti** devissariyena vā manussissariyena vā. Tattha devissariyaṃ nāma catumahārājikasakkasuyāmādīnaṃ deviddhi, manussissariyaṃ nāma cakkavatti-ādīnaṃ puññiddhi. Tasmā issariyaggahaṇena mahānubhāve devamanusse saṅgaṇhāti. Mahānubhāvāpi hi devā attano puññaphalūpatthambhite manussepi asati payogavipattiyaṃ abhibhavituṃ na sakkonti, pageva itare. **Hanti** asahane nipāto. **Na suppasayhoti** appadhamasiyo. **Yakkhohamasmi paramiddhipattoti** attano puññaphalena² ahaṃ yakkhattaṃ upagato asmi, yakkhova samāno na yo vā so vā, atha kho paramiddhipatto paramāya uttamāya yakkhiddhiyā samannāgato. **Dūraṅgamoti** khaṇeneva dūrampi tṭhānaṃ gantuṃ samattho. **Vaṇṇabalūpapannoti** rūpasampattiyaṃ sarīrabalena ca upapanno samannāgatoti tīhipi padehi mantappayogādīhi attano anabhibhavanīyataṃyeva dasseti. Rūpasampanno hi paresaṃ bahumānito hoti, rūpasampadaṃ nissāya visabhāgavatthunāpi anākaḍḍhaniyovāti³ vaṇṇasampadā anabhibhavanīyakāraṇanti vuttā.

Ito paraṃ Aṅkurassa ca devaputtassa ca vacanapaṭivacanakathā hoti—

267. “Pāṇi te sabbasovaṇṇo, pañcadhāro madhussavo.
 Nānārasā paggharanti, maññehaṃ taṃ purindadaṃ.

268. Nāmhi devo na gandhabbo, nāpi sakko purindado.
 Pethaṃ maṃ Aṅkura jānāhi, Roruvamhā idhāgataṃ.

269. Kimsīlo kimsamācāro, Roruvasmim pure tuvaṃ.
 Kena te brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.

1. Na suppasayho (Sī)

2. Puññavasena (Sī, I)

3. Anākulanīyo hoti (Sī, I)

270. Tunnavāyo pure āsiṃ, Roruvasmirṃ tadā ahaṃ.
Sukicchavutti kapaṇo, na me vijjati dātave.
271. Nivesanañca¹ me āsi, Asayhassa upantike.
Saddhassa dānapatino, katapuññaassa lajjino.
272. Tattha yācanakāyanti, nānāgottā vanibbakā.
Te ca maṃ tattha pucchanti, Asayhassa nivesanaṃ.
273. Kattha gacchāma bhaddaṃ vo, kattha dānaṃ padīyati.
Tesāhaṃ puṭṭho akkhāmi, Asayhassa nivesanaṃ.
274. Paggayha dakkhiṇaṃ bāhuṃ, ettha gacchatha bhaddaṃ vo.
Ettha dānaṃ padīyati, Asayhassa nivesane.
275. Tena pāṇi kāmadaḍḍo, tena pāṇi madhussavo.
Tena me brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.
276. Na kira tvaṃ adā dānaṃ, sakapāṇīhi kassaci.
Parassa dānaṃ anumodamaṇo, pāṇiṃ paggayha pāvadi.
277. Tena pāṇi kāmadaḍḍo, tena pāṇi madhussavo.
Tena te brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjhati.
278. Yo so dānamadā bhante, pasanno sakapāṇibhi.
So hitvā mānusaṃ dehaṃ, kiṃ nu so disataṃ gato.
279. Nāhaṃ pajānāmi Asayhasāhino,
Aṅgīrasassa gatiṃ āgatiṃ vā.
Sutañca me Vessavaṇassa santike,
Sakkassa saḥabyataṃ gato Asayho.
280. Alameva kātuṃ kalyāṇaṃ, dānaṃ dātuṃ yathārahaṃ.
Pāṇiṃ kāmadaḍḍaṃ disvā, ko puññaṃ na karissati.

281. So hi nūna ito gantvā, anuppatvāna dvārakaṃ.
Dānaṃ paṭṭhapayissāmi, yaṃ mamassa sukhāvaham.

282. Dassāma'nnañca pānañca, vatthasenāsanāni ca.
Papañca udapānañca, dugge saṅkamanāni cā"ti—
pannarasa vacanapaṭivacanagāthā honti.

267. Tattha **pāṇi teti** tava dakkhiṇahattho. **Sabbeso vaṇṇoti** sabbaso suvaṇṇavaṇṇo. **Pañcadhāro**ti pañcahi aṅgulīhi parehi kāmīta vatthūnaṃ dhārā etassa santīti pañcadhāro. **Madhussavoti** madhuraravasissandako. Tenāha "**nānārasā paggharanti**"ti, madhurakaṭukakasāvādibhedā nānāvidhā rasā vissandantīti attho. Yakkhassa hi kāmādade madhurādirasasampannāni vividhāni¹ khādānīyabhojanīyāni hatthe vissajjante² madhurādirasā paggharantīti vuttaṃ. **Maññehaṃ taṃ purindadanti** maññe ahaṃ taṃ purindadaṃ sakkam, "evaṃ mahānubhāvo Sakko devarājā"ti taṃ ahaṃ maññāmīti attho.

268. **Nāmi devoti** Vessavaṇṇādiko pākaṭadevo na homi. **Na gandhabboti** gandhabbakāyikadevopi na homi. **Nāpi Sakko Purindadoti** purimattabhāve pure dānassa paṭṭhapitattā "Purindado"ti laddhanāmo Sakko devarājāpi na homi. Kataro pana ahoṣīti āha "**petam maṃ Aṅkura jānāhi**"ti-ādi. Aṅkurapetūpapattikaṃ maṃ jānāhi, "aññataro petamahiddhiko"ti maṃ upadhārehi. **Roruvamhā idhāgatanti** Roruvanagarato cavitvā marukantāre idha imasmiṃ Nigrodharukkhe upapajjanavasena āgataṃ, ettha nibbattanti attho.

269. **Kimsīlo kimsamācāro, Roruvasmim pure** tuvanti pubbe purimattabhāve Roruvanagare vasanto tvaṃ kimsīlo kimsamācāro ahoṣi, pāpato nivattanalakkhaṇaṃ kīdisaṃ sīlaṃ samādāya samvattitapuñṇakiriyālakkaṇena³ samācārena kimsamācāro, dānādīsu kusalasamācāresu kīdiso samācāro ahoṣīti attho. **Kena te**

1. Vicittāni (Sī, I)

2. Vissandante (Sī)

3. Pattipuñṇakiriyālakkaṇena (Sī, I)

brahmacariyena, puññaṃ pāṇimhi ijjahatīti kīdisena seṭṭhacariyena idaṃ evarūpaṃ tava hatthesu puññaphalaṃ idāni samijjhati nipphajjati, taṃ kathehīti attho. Puññaphalaṃ hi idha uttarapadalopena “puññaṃ”ti adhippetarṃ. Tathā hi taṃ “kusalānaṃ bhikkhave dhammānaṃ samādānāhetu evamidarṃ puññaṃ pavaḍḍhatī”ti-ādīsu¹ puññanti vuttaṃ.

270. **Tunnavāyoti** tunnakāro. **Sukicchavuttī**ti suṭṭhu kicchavuttiko ativiya dukkhajīvikko. **Kapaṇoti** varāko, dīnoti attho. **Na me vijjati dātaveti** addhikānaṃ² samaṇabrāhmaṇānaṃ dātum kiñci dātabbayuttakaṃ mayhaṃ natthi, cittaṃ pana me dānaṃ dinnanti adhippāyo.

271. **Nivesananti**³ gharaṃ, kammakaraṇasālā vā. **Asayhassa upantiketi** Asayhassa mahāseṭṭhino gehassa samīpe. **Saddhassāti** kammaphalasaddhāya samannāgatassa. **Dānapatinoti** dāne nirantarappavattāya pariccāgasampattiya lobhassa ca abhibhavena patibhūtaṃ. **Katapuññaṃ**ti pubbe katasucaritakammasa. **Lajjinoti** pāpajigucchanaśabhāvassa.

272. **Tatthāti** tasmim mama nivesane⁴. **Yācanakāyanti**ti yācanakā janā Asayhaseṭṭhiṃ kiñci yācitukāma āgacchanti. **Nānāgottāti** nānāvidhagottāpadesā. **Vanibbakāti** vaṇṇadīpakā, ye dāyakassa puññaphalādiṇca guṇakittanādimukhena attano atthikabhāvaṃ pavedentā vicaranti. **Te ca maṃ tattha pucchanti**ti **tatthāti** nipātamattaṃ, te yācakādayo maṃ Asayhaseṭṭhino nivesanaṃ pucchanti. Akkharacintakā hi īdisesu ṭhānesu kammadvayaṃ icchanti.

273. **Kattha gacchāma bhaddaṃ vo, kattha dānaṃ padīyatī**ti tesarṃ pucchanākāradassanaṃ. Ayaṃ hettha attho—bhaddaṃ tumhākaṃ hotu, mayaṃ “Asayhamahāseṭṭhinā dānaṃ padīyatī”ti sutvā āgatā, kattha dānaṃ padīyati, kattha vā mayaṃ gacchāma, kattha gatena dānaṃ sakkā⁵ laddhanti. **Tesāhaṃ puṭṭho akkhāmi**ti evaṃ tehi addhikajanehi⁶ labhanaṭṭhānaṃ

1. Dī 3. 48 piṭṭhe.

4. Āvesane (Sī, I)

2. Atthikānaṃ (Ka)

5. Gate dāni sakkā taṃ (Sī)

3. Āvesananti (Sī, I)

6. Atthikajanehi (Ka)

puṭṭho “aham pubbe akatapuññatāya idāni īdisānaṃ kiñci dātum asamatto¹ jāto, dānaggaṃ pana imesaṃ dassento lābhassa upāyācikkhaṇena pītiṃ uppādentō ettakenapi bahuṃ puññaṃ pasavāmi”ti gāravaṃ uppādetvā dakkhiṇaṃ bahuṃ pasāretvā tesāṃ Asayhasēṭṭhissa nivesanaṃ akkhāmi. Tenāha “**paggayha dakkhiṇaṃ bāhun**”ti-ādi.

274. **Tena pāṇi kāmādadoti** tena paradānapakāsanena parena katassa dānassa sakkaccaṃ anumodanamattena hetunā idāni mayhaṃ hattho kapparukkho viya santānakalatā viya ca kāmāduho icchiticchitadāyī kāmādadō hoti, kāmādadō ca honto **tena pāṇi madhussavo**² iṭṭhavatthuvissajjanako jāto.

276. **Na kira tvaṃ adā dānanti kirāti** anussavanatthe nipāto, tvaṃ kira attano santakaṃ na pariccaji, **sakapāṇi**hi sahatthehi yassa kassaci samaṇassa vā brāhmaṇassa vā kiñci dānaṃ na adāsi. **Parassa dānaṃ anumodamānoti** kevalaṃ pana parena kataṃ parassa dānaṃ “aho dānaṃ pavattesi”ti anumodamānoyeva vihāsi.

277. **Tena pāṇi kāmādadoti** tena tuyhaṃ pāṇi evaṃ kāmādadō, aho acchariyā tava puññaṃ gatīti adhippāyo.

278. **Yo so dānamadā bhante, pasanno sakapāṇibhīti** devaputtaṃ gāravena³ ālapati, bhante parena katassa dānānumodakassa tāva tuyhaṃ īdisaṃ phalaṃ evarūpo ānubhāvo, yo pana so Asayhamahāseṭṭhi mahādānaṃ adāsi, pasannacitto hutvā sahatthehi tadā mahādānaṃ pavattesi. **So hitvā mānusaṃ dehanti** so idha manussattabhāvaṃ pahāya. **Kinti** kataraṃ. **Nu soti nūti** nipātamattaṃ. **Disataṃ gatoti** disaṃ ṭhānaṃ gato, kīdisī tassa gati nipphattīti Asayhasēṭṭhino abhisamparāyaṃ pucchi.

279. **Asayhasāhinoti** aññehi maccharīhi lobhābhībhūtehi sahitum vahitum asakkuṇeyyassa pariccāgādivibhāgassa sappurisaḍhurassa

1. Asamatthako (Sī)

2. Madhussavoti (Sī, I)

3. Devaputtaṃ (Ka)

sahanato asayhasāhino. **Aṅgīrasassāti** aṅgato nikkhamanakajutissa. Rasoti hi jutiyā adhivacanāṃ. Tassa kira yācake āgacchante disvā ulāraṃ pītisomanassaṃ uppajjati, mukhavaṇṇo vippasīdati, taṃ attano paccakkhaṃ katvā evamāha. **Gatim āgatim vāti** tassa “asukam nāma gatim ito gato”ti gatim vā “tato¹ vā pana asukasmim kāle idhāgamissatī”ti-āgatim vā nāhaṃ jānāmi, avisayo esa mayhaṃ. **Sutañca me Vessavaṇassa santiketi** apica kho upaṭṭhānaṃ gatena Vessavaṇassa mahārājassa santike sutametam mayā. **Sakkassa saḥabyataṃ gato Asayhoti** Asayhasetṭhi Sakkassa Devānamindassa saḥabyataṃ gato ahosi, Tāvatisabhavane nibbattoti attho.

280. **Alameva kātuṃ kalyāṇanti** yaṃkiñci kalyāṇaṃ kusalaṃ puññaṃ kātuṃ yuttameva patirūpameva. Tattha pana yaṃ sabbasādhāraṇaṃ sukatataraṃ, taṃ dassetuṃ “**dānaṃ dātuṃ yathārahaṇ**”ti vuttaṃ, attano vibhavabalānurūpaṃ dānaṃ dātuṃ alameva. Tattha kāraṇamāha “**pāṇim kāmadaḍaṃ disvā**”ti. Yatra hi nāma parakatapuññānumodanapubbakena dānapatinivesanamaggācikkhaṇamattena ayaṃ hattho kāmadaḍo diṭṭho, imaṃ disvā. **Ko puññaṃ na karissatīti** mādiso ko nāma attano paṭiṭṭhānabhūtaṃ puññaṃ na karissatīti.

281. Evaṃ aniyamavasena puññakiriyāya ādaraṃ dassetvā idāni attani taṃ niyamevā dassento “**so hi nūnā**”ti-ādigāthādvayamāha. Tattha **soti** so ahaṃ. **Hīti** avadhāraṇe nipāto, **nūnāti** parivitaḥ. **Ito gantvāti** ito marubhūmito apagantvā. **Anuppatvāna dvārakanti** Dvāravatīnagaraṃ anupāpuṇitvā. **Paṭṭhapayissāmīti** pavattayissāmi.

Evaṃ Aṅkurena “dānaṃ dassāmī”ti paṭiññāya katāya yakkho tuṭṭhamānaso “mārīsa tvaṃ vissattho dānaṃ dehi, ahaṃ pana te saḥāyakiccaṃ karissāmi, yena te deyyadhammo na parikkhayaṃ gamissati, tena pakārena karissāmī”ti taṃ dānakiriyāya samuttejetvā “brāhmaṇa vāṇija tvaṃ kira mādiso balakkārena netukāmo attano pamāṇaṃ na jānāsī”ti

tassa bhaṇḍamantaradhāpetvā taṃ yakkhavibhīmsakāya bhīmsāpento santajjesi. Atha naṃ Aṅkuro nānappakāraṃ yācitvā brāhmaṇena khamāpento pasādetvā sabbabhaṇḍaṃ pākātikaṃ kārāpetvā rattiya upagatāya yakkhaṃ vissajjetvā gacchanto tassa avidūre aññataraṃ ativiya bībhacchadassanaṃ petaṃ disvā tena katakammaṃ pucchanto—

283. “**K**ena te aṅgulī kuṇā¹, mukhañca kuṇalīkataṃ.

Akkhīni ca paggharanti, kiṃ pāpaṃ pakataṃ tayā”ti—

gāthamāha. Tattha **kuṇā**ti kuṇikā paṭikuṇikā² anujubhūtā. **Kuṇalīkatanti** mukhavikārena vikuṇitaṃ saṃkuṇitaṃ³. **Paggharanti**ti asuciṃ vissandanti.

Athassa peto—

284. “Aṅgīrasassa gahapatino, saddhassa gharamesino.

Tassāhaṃ dānavissagge, dāne adhikato ahum.

285. Tattha yācanake disvā, āgate bhojanatthike.

Ekamantaṃ apakkamma, akāsiṃ kuṇaliṃ mukhaṃ⁴.

286. Tena me aṅgulī kuṇā¹, mukhañca kuṇalīkataṃ⁵.

Akkhīni me paggharanti, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā”ti—

tisso gāthā abhāsi.

284. Tattha “**aṅgīrasassā**”ti-ādinā Asayhasetṭhiṃ kitteti. **Gharamesinoti** gharamāvasantassa gahaṭṭhassa. **Dānavissaggeti** dānagge pariccāgaṭṭhāne. **Dāne adhikato ahunti** deyyadhammassa pariccajane dānādhikāre adhikato ṭhapito ahosiṃ.

285. **Ekamantaṃ apakkammā**ti yācanake bhojanatthike āgate disvā dānabyāvaṭena dānaggato anapakkamma yathāṭṭhāneyeva ṭhatvā

1. Kuṇṭhā (Sī, I)

2. Kuṇṭhāti kuṇitā paṭikuṇitā (Sī)

3. Kuṇṭhālikatanti mukhavikārena vikuṇitaṃ saṃkucitaṃ (Sī)

4. Kuṇḍalīmukhaṃ (Sī, I)

5. Kuṇḍalīkataṃ (Sī)

sañjātapītisomanassena vipprasannamukhavaṇṇena sahatthena dānaṃ dātabbaṃ, parehi vā patirūpehi dāpetabbaṃ, ahaṃ pana tathā akatvā yācanake āgacchante dūratova disvā attānaṃ adassento ekamantaṃ apakkamma apakkamitvā. **Akāsīm kuṇalīm mukhanti** vikuṇṭitaṃ saṅkucitaṃ mukhaṃ akāsīm.

286. **Tenāti** yasmā¹ tadāhaṃ sāmīnā dānādhikāre niyutto samāno dānakāle upaṭṭhite macchariyāpakato dānaggato apakkamanto pādehi saṅkocaṃ āpajjīm, sahatthehi dātabbe tathā akatvā hatthasaṅkocaṃ āpajjīm, pasannamukhena bhavitabbe mukhasaṅkocaṃ āpajjīm, piyacakkhūhi oloketabbe cakkhukālusiyāṃ uppādesīm, tasmā hatthaṅguliyo ca pādaṅguliyo ca kuṇṭita² jātā, mukhañca kuṇalīkataṃ virūparūpaṃ saṅkucitaṃ, akkhīni asuciduggandhajegucchāni assūni paggharantīti attho. Tena vuttaṃ—

“Tena me aṅgulī kuṇā, mukhañca kuṇalīkataṃ.
Akkhīni me paggharanti, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā”ti.

Taṃ sutvā Aṅkuro petaṃ garahanto—

287. “Dhammena te kāpurisa, mukhañca kuṇalīkataṃ.
Akkhīni ca paggharanti, yaṃ taṃ³ parassa dānassa.
Akāsi kuṇalīm mukhaṃ”ti—

gāthamāha. Tattha **dhammenāti** yutteneva kāraṇena. **Teti** tava. **Kāpurisāti** lāmakapurisa. **Yanti** yasmā. **Parassa dānassāti** parassa dānasmīm. Ayameva vā pāṭho.

Puna Aṅkuro taṃ dānapatīm seṭṭhiṃ garahanto—

288. “Kathaṃ hi dānaṃ dadamāno, kareyya parapattiyāṃ.
Annapānaṃ khādanīyaṃ, vatthasenāsanāni cā”ti—

gāthamāha. Tassattho—**dānaṃ** dadanto puriso **kathaṃ hi** nāma taṃ **parapattiyāṃ** parena pāpetabbaṃ sādhetabbaṃ⁴ **kareyya**,
atthapaccakkhameva katvā

1. Tenāti tasmā, yasmā (Sī)

3. Yaṃ tvaṃ (Sī)

2. Kuṇṭhā vikuṇṭhitā (Sī)

4. Parena dātabbaṃ (Ka)

sahattheneva dadeyya, sayam vā tattha byāvaṭo bhaveyya, aññathā attano deyyadhammo atthāne viddhamsiyetha, dakkhiṇeyyā ca dānena¹ parihāyeyyunti.

Evam taṃ garahitvā idāni attanā paṭipajjitabbavidhiṃ dassento—

289. “So hi nūna ito gantvā, anuppatvāna dvārakaṃ.
Dānaṃ paṭṭhapayissāmi, yaṃ mamassa sukhāvahaṃ.

290. Dassāma’nnañca pānañca, vatthasenāsanāni ca.
Papañca udapānañca, dugge saṅkamanāni cā”ti—
gāthādvayamāha, taṃ vuttatthameva.

291. “Tato hi so nivattitvā, anuppatvāna dvārakaṃ.
Dānaṃ paṭṭhapayi Aṅkuro, yaṃ’tumassa sukhāvahaṃ.

292. Adā annañca pānañca, vatthasenāsanāni ca.
Papañca udapānañca, vipasannena cetasā.

293. Ko chāto ko ca tasito, ko vatthaṃ paridahissati².
Kassa santāni yoggāni, ito yojentu vāhanaṃ.

294. Ko chatticchati gandhañca, ko mālaṃ ko upāhanaṃ.
Itissu tattha ghosenti, kappakā sūdamāgadhā³.
Sadā sāyañca pāto ca, Aṅkurassa nivesane”ti—

catasso gāthā Aṅkurassa paṭipattiṃ dassetuṃ saṅgītikārehi ṭhapitā.

291. Tattha **tatoti** marukantārato. **Nivattitvāti** paṭinivattitvā.
Anuppatvāna dvārakanti Dvāravatīnagaraṃ anupāpuṇitvā. **Dānaṃ**
paṭṭhapayi Aṅkuroti yakkhena paripūritasakalakoṭṭhāgāro
sabbapātheyyakaṃ mahādānaṃ so Aṅkuro paṭṭhapesi. **Yaṃ’tumassa**
sukhāvahanti yaṃ attano sampati āyatiñca sukhanibbattaṃ.

1. Chātena (Sī), sātena (I)

2. Parivassati (Sī, I)

3. Sudāpāṭavā (Ka)

293. **Ko chātoti** ko jighacchito, so āgantvā yathāruci bhuñjatūti adhippāyo. Eseva nayo sesesupi. **Tasitoti** pipāsito. **Paridahissatīti**¹ nivāsessati pārupissati cāti attho. **Santānīti** parissamappattāni. **Yoggānīti** rathavāhanāni². **Ito yojentu vāhananti** ito yoggasamūhato yathārucitaṃ gahetvā vāhanaṃ yojentu.

294. **Ko chatticchatīti** ko kilañjachattādibhedam chattaṃ icchati, so gaṇhātūti adhippāyo. Sesesupi eseva nayo. **Gandhanti** catujjātiyagandhādikaṃ gandham. **Mālanti** ganthitāganthitabhedam³ puppham. **Upāhananti** khallabaddhādibhedam upāhanam. **Itissūti** ettha sūti nipātamattam, iti evaṃ “ko chāto ko tasito”ti-ādināti attho. **Kappakāti** nhāpitakā. **Sūdāti** bhattakārakā. **Māgadhāti** gandhino. **Sadāti** sabbakālaṃ divase divase sāyaṇca pāto ca tattha Aṅkurassa nivesane ghosenti ugghosentīti yojanā.

Evaṃ mahādānam pavattentassa gacchante kāle tittibhāvato atthikajanehi pavivittaṃ viraḷaṃ dānaggam ahosi. Taṃ disvā Aṅkuro dāne uḷarajjhāsayaṭāya atuṭṭhamānaso hutvā attano dāne niyuttaṃ Sindhakaṃ nāma⁴ māṇavam āmantetvā—

295. “Sukham supati Aṅkuro, iti jānāti maṃ jano.

Dukkham supāmi Sindhaka, yaṃ na passāmi yācake.

296. Sukham supati Aṅkuro, iti jānāti maṃ jano.

Dukkham supāmi Sindhaka, appake su vanibbake”ti—

gāthādvayamāha. Tattha **sukham supati Aṅkuro, iti jānāti maṃ janoti** “Aṅkuro rājā yasabhogasamappito dānapati attano bhogasampattiyā dānasampattiyā ca sukham supati sukheva niddam upagacchati, sukham paṭibujjhatī”ti evaṃ maṃ jano sambhāveti. **Dukkham supāmi Sindhakāti** ahaṃ pana Sindhaka dukkhameva supāmi. Kasmā? **Yaṃ na passāmi yācaketī**, yasmā mama

1. Parivassatīti paridahessati (Sī, I)

3. Ganthikādibhedam (Ka)

2. Rathayugavāhanāni (Sī, I)

4. Sindukam nāma (Ka)

ajjhāsayaṇurūpaṃ deyyadhammapaṭiggāhake bahū yācake na passāmi,
tasmāti attho. **Appake su vanibbake**ti vanibbakajane appake katipaye jāte
dukkhaṃ supāmīti yojanā. **Sūti** ca nipātamattaṃ, appake vanibbakajane satīti
attho.

Taṃ sutvā Sindhako tassa uḷāraṃ dānādhimuttiṃ pākaṭataraṃ
kātukāmo—

297. “Sakko ce te varaṃ dajjā, Tāvatiṃsānamissaro.

Kissa sabbassa lokassa, varamāno varaṃ vare”ti—

gāthamāha. Tassattho—**Tāvatiṃsānaṃ** devānaṃ **sabbassa** ca **lokassa issaro**
Sakko “varaṃ varassu Aṅkura yaṅkiñci manasicchitan”ti tuyhaṃ varaṃ
dajjā dadeyya **ce**, **varamāno** patthayamāno **kissa** kīdisaṃ **varaṃ** vareyyāsīti
attho.

Atha Aṅkuro attano ajjhāsayaṃ yāthāvato pavedento—

298. “Sakko ce me varaṃ dajjā, Tāvatiṃsānamissaro.

Kāluṭṭhitassa me sato, sūriyuggamaṇaṃ¹ pati.

Dibbā bhakkhā pātubhaveyyuṃ, sīlavanto ca yācakā.

299. Dadato me na khīyetha, datvā nānutapeyyaṃ.

Dadaṃ cittaṃ pasādeyyaṃ, etaṃ² sakkaṃ varaṃ vare”ti—

dve gāthā abhāsi.

298. Tattha **kāluṭṭhitassa me satoti** kāle pāto vuṭṭhitassa atthikānaṃ
dakkhiṇeyyānaṃ apacāyanapāricariyādivasena uṭṭhānavīriyasampannaṃ
me samānaṃ. **Sūriyuggamaṇaṃ patīti** sūriyuggamaṇavelāyaṃ. **Dibbā**
bhakkhā pātubhaveyyunti devalokapariyāpannā āhārā uppajjeyyūṃ.
Sīlavanto ca yācakāti yācakā ca sīlavanto kalyāṇadhammā bhaveyyūṃ.

1. Sūriyassuggamaṇaṃ (Sī)

2. Evaṃ (Sī)

299. **Dadato me na khīyethā**ti āgatāgatānaṃ dānaṃ dadato ca me deyyadhammo na khīyetha, na parikkhayaṃ gaccheyya. **Datvā nānutapeyyahanti** taṅca dānaṃ datvā kiñcideva appasādakaṃ disvā tena ahaṃ pacchā nānutapeyyaṃ. **Dadaṃ cittaṃ pasādeyyanti** dadamāno cittaṃ pasādeyyaṃ, pasannacittoyeva hutvā dadeyyaṃ. **Etaṃ sakkaṃvaraṃ vareti** Sakkaṃ Devānamindaṃ ārogyasampadā deyyadhammasampadā dakkhiṇeyyasampadā deyyadhammassa aparimitasampadā dāyakasampadāti etaṃ pañcavidhaṃ varaṃ vareyyaṃ. Ettha ca “kāluṭṭhitassa me sato”ti etena ārogyasampadā, “dibbā bhakkhā pātubhaveyyun”ti etena deyyadhammasampadā, “sīlavanto ca yācakā”ti etena dakkhiṇeyyasampadā, “dadato me na khīyethā”ti etena deyyadhammassa aparimitasampadā, “datvā nānutapeyyahaṃ, dadaṃ cittaṃ pasādeyyaṃ”ti etehi dāyakasampadāti ime pañca atthā varabhāvena¹ icchitā, te ca kho dānamayapuñṇassa yāvadeva ulārabhāvāyāti veditabbā.

Evam Aṅkurena attano ajjhāsaye pavedite tattha nisinno nītisatthe kataparicayo Sonako nāma eko puriso taṃ atidānato vicchinditukāmo—

300. “Na sabbavittāni pare pavecche,
Dadeyya dānaṅca dhanaṅca rakkhe.
Tasmā hi dānā dhanameva seyyo,
Atippadānena kulā na honti.

301. Adānamatidānaṅca, nappasaṃsanti paṇḍitā.
Tasmā hi dānā dhanameva seyyo,
Samena vatteyya sa dhīradhammo”ti—

dve gāthā abhāsi. Sindhako evaṃ punapi vīmaṃsitukāmo “**na sabbavittāni**”ti-ādimāhāti apare.

300. Tattha **sabbavittāni**² saviññāṇaka-aviññāṇakappabhedāni sabbāni vittūpakaraṇāni, dhanānīti attho. **Pareti** paramhi, parassāti

1. Atthāvanabhāvena (Sī, I)

2. Na sabbavittānīti (I, Ka)

attho. **Na paveccheti** na dadeyya, “dakkhiṇeyyā laddhā”ti katvā kiñci asesetvā sabbasāpateyyapariccāgo na kātabboti attho. **Dadeyya dānañcāti** sabbena sabbaṃ dānadhammo na kātabbo, atha kho attano āyañca vayañca jānitvā¹ vibhavānurūpaṃ dānañca dadeyya. **Dhanañca rakkheti** aladdhalābhaladdhaparirakkhaṇarakkhitasambandhavasena² dhanam paripāleyya.

“Ekena bhoge bhuñjeyya, dvīhi kammaṃ payojaye.
Catutthañca nidhāpeyya, āpadāsu bhavissatī”ti³—

vuttavidhinā vā dhanam rakkheyya tammūlakattā dānassa. Tayopi maggā⁴ aññamaññavisodhanena paṭisevitabbāti hi nīticintakā. **Tasmā hīti** yasmā dhanañca rakkhanto dānañca karonto ubhaya-loka-hitāya paṭipanno hoti dhanamūlakañca dānam, tasmā dānato dhanameva seyyo sundarataroti atidānam na kātabbanti adhippāyo. Tenāha “**atippadānena kulā na hontī**”ti, dhanassa pamāṇam ajānitvā dānassa taṃ nissāya atippadānapasaṅgena kulāni na honti nappavattanti, ucchiñjantīti attho.

301. Idāni viññūnam pasamsitamevattham⁵ paṭiṭṭhapento “**adānamatidānañcā**”ti gāthamāha. Tattha **adānamatidānañcāti** sabbena sabbaṃ kaṭacchubhikkhāyapi taṇḍulamuttūhiyāpi adānam, pamāṇam atikkamitvā pariccāgasāṅkhātā atidānañca **paṇḍitā** buddhimanto sapaññajātikā **nappasamsanti** na vaṇṇayanti. Sabbena sabbaṃ adānena hi samparāyikato atthato paribāhiro hoti, atidānena diṭṭhadhammikapaveṇī na pavattati⁶. **Samena vatteyyāti** avisamena lokiyasarikkhakena samāhitena⁷ majjhimena nāyena pavatteyya. **Sa dhīradhammoti** yā yathāvuttā dānādānappavatti⁸, so dhīrānam dhitisampannānam nītinayakusalānam dhammo, tehi gatamaggoti dīpeti.

1. Āyañca jānitvā (Sī)

2. Dhanañca rakkheti dhanam rakkheyya

aladdhamānabhaṇḍaparirakkhitapabandhavasena (Ka)

3. Dī 3. 153 piṭṭhe.

4. Mattā (Sī)

5. Pasamsitāyapi tamevattham (Ka)

6. Diṭṭhadhammikato (Ka)

7. Lokiyaparikkhakena agarahitena (Sī, I)

8. Yathāvuttadānasammāpaṭipatti (Ka)

Taṃ sutvā Aṅkuro tassa adhippāyaṃ parivattento—

302. “Aho vata re¹ ahameva dajjaṃ,
Santo ca maṃ sappurisā bhajeyyūṃ.
Meghova ninnāni paripūrayanto,
Santappaye sabbavanibbakānaṃ.

303. Yassa yācanake disvā, mukhavaṇṇā pasīdati.
Datvā attamano hoti, taṃ gharaṃ vasato sukhaṃ.

304. Yassa yācanake disvā, mukhavaṇṇo pasīdati.
Datvā attamano hoti, eṣā yaññassa² sampadā.

305. Pubbeva dānā sumano, dadarṃ cittaṃ pasādaye.
Datvā attamano hoti, eṣā yaññassa² sampadā”ti—

catūhi gāthāhi attanā paṭipajjitabbavidhiṃ pakāsesi.

302. Tattha **aho vatāti** sādhu vata. **Reti**³ ālapanāṃ. **Ahameva dajjanti** ahaṃ dajjameva. Ayaṃ hettha saṅkhepattho—māṇava “dānā dhanameva seyyo”ti yadi ayaṃ nītikusalānaṃ vādo tava hotu, kāmaṃ⁴ ahaṃ dajjameva. **Santo ca maṃ sappurisā bhajeyyunti** tasmim ca dāne santo upasantakāyavacīmanasamācārā sappurisā sādhuva maṃ bhajeyyūṃ upagaccheyyūṃ. **Meghova ninnāni paripūrayantoti** ahaṃ⁵ abhippavassanto mahāmegho viya ninnāni ninnaṭṭhānāni sabbesaṃ vanibbakānaṃ adhippāye paripūrayanto aho vata te⁶ santappeyyanti.

303. **Yassa yācanake disvāti** yassa puggalassa gharamesino yācanake disvā “paṭhamarṃ tava upaṭṭhitarṃ vata me puññakkhettaṃ”ti saddhājātassa **mukhavaṇṇo pasīdati**, yathāvibhavaṃ pana tesam dānaṃ datvā **attamano** pītisomanassehi gahitacitto hoti. **Tanti**⁷ yadettha yācakānaṃ

1. Aho vatāre (Sī)

2. Puññassa (Sī, I)

3. Areti (Sī)

4. Vādoti ye vadantipi kāmaṃ (Sī)

5. Ahañca (Sī, I)

6. Te vata aho (Ka)

7. Taṃ hi (Sī, Ka)

dassanaṃ, te ca disvā cittassa pasādanaṃ, yathārahaṃ dānaṃ datvā ca attamanaṭā.

304. **Esā yañña¹ sampadā²**ti esā yañña¹ sampatti pāripūri, nipphattīti attho.

305. **Pubbeva dānā sumanoti** “sampattīnaṃ nidānaṃ² anugāmikaṃ nidhānaṃ nidhessāmi”ti muñcanacetanāya³ pubbe eva dānūpakaraṇassa sampādanato⁴ paṭṭhāya sumano somanassajāto bhaveyya. **Dadaṃ cittaṃ pasādayeti** dadanto deyyadhammaṃ dakkhiṇeyyahatthe patiṭṭhāpento “asārato dhanato sārādānaṃ⁵ karomi”ti attano cittaṃ pasādeyya. **Datvā attamano hotīti** dakkhiṇeyyānaṃ deyyadhammaṃ pariccajivā “paṇḍitapaññattaṃ nāma mayā anuṭṭhitaṃ, aho sādhu suṭṭhū”ti attamano pamuditamano pītisomanassajāto hoti. **Esā yañña¹ sampadā²**ti yā ayaṃ pubbacetanā muñcacetanā aparacetanāti imāsaṃ kammaphalasaddhānugātānaṃ somanassapariggahitānaṃ tissannaṃ cetanānaṃ pāripūri, esā yañña¹ sampadā dānassa sampatti, na ito aññathāti adhippāyo.

Evam Aṅkuro attano paṭipajjanavidhiṃ pakāsetvā bhiyyoso mattāya abhivaḍḍhamānadānājñhāsayo divase divase mahādānaṃ pavattesi. Tena tadā sabbarajjāni unnaṅgalāni⁶ katvā mahādāne diyyamāne paṭiladdhasabbūpakaraṇā manussā attano attano⁷ kammante pahāya yathāsukhaṃ vicariṃsu, tena rājūnaṃ koṭṭhāgārāni parikkhayaṃ agamaṃsu. Tato rājāno Aṅkurassa dūtaṃ pāhesuṃ “bhoto dānaṃ nissāya amhākaṃ āyassa vināso ahosi, koṭṭhāgārāni parikkhayaṃ gatāni, tattha yuttamattaṃ ñātabban”ti⁸.

Taṃ sutvā Aṅkuro dakkhiṇāpathaṃ gantvā damiḷavisaye samuddassa avidūraṭṭhāne mahatiyo anekadānasālāyo kārāpetvā mahādānāni pavattento yāvatāyukaṃ ṭhatvā kāyassa bhedaṃ

1. Puñña¹ (Sī, I)

3. Dānacetanāya (Ka)

5. Asādanato sādānaṃ (Ka)

7. Attano (Ka)

2. Sampattinidhānā (Sī)

4. Sambharaṇato (Ka)

6. Sattarajjāni anaṅgaṇāni (Ka)

8. Yuttapatte divase dātabbanti (Ka)

param maraṇā Tāvatiṃsabhavane nibbatti. Tassa dānavibhūtiṇca
saggūpapattiṇca dassentā saṅgītikārā—

306. “Saṭṭhi vāhasahassāni, Aṅkurassa nivesane.
Bhojanam dīyate niccam, puññapekkhassa jantuno.

307. Tisahassāni sūdā hi, āmuttamaṇikuṇḍalā.
Aṅkuram upajīvanti, dāne yaññassa vāvaṭā.

308. Saṭṭhi purisasahassāni, āmuttamaṇikuṇḍalā.
Aṅkurassa mahādāne, kaṭṭham phārenti māṇavā.

309. Soḷasitthisahassāni, sabbālaṅkārabhūsitā.
Aṅkurassa mahādāne, vidhā piṇḍenti nāriyo.

310. Soḷasitthisahassāni, sabbālaṅkārabhūsitā.
Aṅkurassa mahādāne, dibbigāhā upaṭṭhitā.

311. Bahum bahūnam pādāsi, ciram pādāsi khattiyo.
Sakkaccaṇca ahatthā ca, cittikatvā punappunam.

312. Bahū māse ca pakkhe ca, utusamvaccharāni ca.
Mahādānam pavattesi, Aṅkuro dīghamantaram.

313. Evaṃ datvā yajitvā ca, Aṅkuro dīghamantaram.
So hitvā mānaṃ deham, tāvatimsūpago ahū”ti—

gāthā āhaṃsu.

306. Tattha **saṭṭhi vāhasahassāni**ti vāhānam saṭṭhisahassāni
gandhasālitaṇḍulādipūritavāhānam saṭṭhisahassāni **puññapekkhassa**
dānajjhāsayassa dānādhimuttassa **Aṅkurassa nivesane niccam** divase divase
jantuno sattakāyassa **bhojanam dīyateti** yojanā.

307-8. **Tisahassāni sūdā hīti** tisahassamattā sūdā bhattakārakā, te ca kho
pana padhānabhūtā adhippetā, tesu ekamekassa

pana vacanakarā anekāti veditabbā. “Tisahassāni sūdānan”ti ca paṭhanti.

Āmuttamaṇikuṇḍalāti nānāmaṇiviccitaṇḍaladharā. Nidassanamattañcetaṃ, āmuttakāṭakakaṭṭisuttādi-ābharaṇāpi te ahesuṃ. **Aṅkuraṃ upajīvantī**ti taṃ upanissāya jīvanti, tappaṭibaddhajīvikā hontīti attho. **Dāne yaññassa vāvaṭā**ti mahāyāgasaññitassa yaññassa dāne yajane vāvaṭā ussukkaṃ āpannā.

Kaṭṭhaṃ phārenti māṇavāti nānappakārānaṃ khajjabhojjādi-āhāravisesānaṃ pacanāya alaṅkatapaṭiyattā taruṇamanussā kaṭṭhāni phārenti vidārenti.

309. **Vidhāti** vidhātābbāni bhojanayoggāni kaṭukabhaṇḍāni. **Piṇḍentī**ti pisanavasena payojenti.

310. **Dabbigāhāti** kaṭacchugāhikā. **Upaṭṭhitāti** parivesanaṭṭhānaṃ upagantvā ṭhitā honti.

311. **Bahunti** mahantaṃ pahūtikaṃ¹. **Bahūnanti** anekesaṃ. **Pādāsī**ti pakārehi adāsi. **Ciranti** cirakālaṃ. Vīsativassasahassāyukesu hi manussesu so uppanno. Bahūṃ bahūnaṃ cirakālaṃ ca dento yathā adāsi, taṃ dassetuṃ “**sakkaccañcā**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **sakkaccanti** sādaraṃ, anapaviddhaṃ anavaññātaṃ katvā. **Sahatthāti** sahatthena, na āṇāpanamattena. **Cittikatvāti** gāravabahuṃ mānaya yogenā cittaṇa karitvā pūjetvā. **Punappunanti** bahuso na ekavāraṃ, katipayavāre vā akatvā anekavāraṃ pādāsīti yojanā.

312. Idāni tameva punappunaṃ karaṇaṃ vibhāvetuṃ “**bahū māse cā**”ti gāthamāhaṃsu. Tattha **bahū māseti** cittaṃ māsadike bahū aneke māse. **Pakkheti**² kaṇhasukkabhedo bahū pakkhe. **Utusaṃvaccharāni cāti** vasantaḡimhādike bahū utū ca saṃvaccharāni ca, sabbattha accantaṃ yoge upayogavacanaṃ. **Dīghamantaranti** dīghakālamantaraṃ. Ettha ca “ciranti pādāsī”ti cirakālaṃ dānassa pavattitabhāvaṃ vatvā puna tassa nirantaramēva pavattitabhāvaṃ dassetuṃ “bahū māse”ti-ādi vuttanti daṭṭhabbaṃ.

1. Bahutaṃ (Ka)

2. Tatthāpi (Ka)

313. **Evanti** vuttappakārena. **Datvā yajitvā cāti** atthato ekameva, kesañci dakkhiṇeyyānaṃ ekaccassa deyyadhammassa pariccajanavasena datvā, puna “bahun bahūnaṃ pādāsī”ti vuttanayena atthikānaṃ sabbesaṃ yathākāmaṃ dento mahāyāgavasena yajitvā. **So hitvā mānusaṃ dehaṃ, tāvatimsūpago ahūti** so Aṅkuro āyupariyosāne manussattabhāvaṃ pahāya paṭisandhiggahaṇavasena Tāvatimsadevanikāyūpago ahosi.

Evam tasmiṃ Tāvatimsesu nibbattitvā dibbasampattiṃ anubhavante amhākaṃ Bhagavato kāle Indako nāma māṇavo āyasmato Anuruddhattherassa piṇḍāya carantassa pasannamānaso kaṭacchubhikkhaṃ dāpesi. So aparena samayena kālaṃ katvā khettagatassa puñṇassa ānubhāvena Tāvatimsesu mahiddhiko mahānubhāvo devaputto hutvā nibbato dibbehi rūpādīhi dasahi ṭhānehi Aṅkuraṃ devaputtaṃ abhibhavitvā virocati. Tena vuttaṃ—

314. “Kaṭacchubhikkhaṃ datvāna, Anuruddhassa Indako.

So hitvā mānusaṃ dehaṃ, Tāvatimsūpago ahu.

315. Dasahi ṭhānehi Aṅkuraṃ, Indako atirocati.

Rūpe sadde rase gandhe, phoṭṭhabbe ca manorame.

316. Āyunā yasasā ceva, vaṇṇena ca sukhena ca.

Ādhipaccena Aṅkuraṃ, Indako atirocati”ti.

314-5. Tattha **rūpeti** rūpahetu, attano rūpasampattinimittanti attho. **Saddeti**-ādīsipi eseva nayo. **Āyunāti** jīvitena. Nanu ca devānaṃ jīvitam paricchinappamāṇaṃ vuttaṃ. Saccam vuttaṃ, taṃ pana yebhuyyavasena. Tathā hi ekaccānaṃ devānaṃ payogavipatti-ādinā antarāmaraṇaṃ hotiyeva. Indako pana tisso vassakoṭṭiyo saṭṭhi ca vassasahassāni paripūretiyeva. Tena vuttaṃ “āyunā atirocati”ti. **Yasasāti** mahatiyā parivārasampattiya. **Vaṇṇenāti** saṇṭhānasampattiya. Vaṇṇadhātusampadā pana “rūpe”ti iminā vuttāyeva. **Ādhipaccenāti** issariyena.

Evam Aṅkure ca Indake ca Tāvatimsesu nibbattitvā dibbasampattiṃ anubhavantesu amhākaṃ Bhagavā abhisambodhito sattame saṃvacchare

āsālhipuṇṇamāyaṃ Sāvattihinagaradvāre Kaṇḍambarukkhamūle¹
yamakapāṭihāriyaṃ katvā anukkamena tipadavikkamena
Tāvatiṃsabhavanaṃ gantvā pāricchattakamūle Paṇḍukambasilāyaṃ
Yugandharapabbate bālasūriyo viya virocamaṇo dasahi lokadhātūhi
sannipatitāya devabrahmaparisāya jutim attano sarīrappabhāya abhibhavanto
abhidhammaṃ desetuṃ nisinnō avidūre nisinnaṃ Indakaṃ,
dvādasayojanantare nisinnaṃ Aṅkurañca disvā
dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthaṃ—

“Mahādānaṃ tayā dinnam, Aṅkura dīghamantaram.
Atidūre¹ nisinnosi, āgaccha mama santike”ti—

gāthamāha. Taṃ sutvā Aṅkuro “Bhagavā mayā cirakālaṃ bahum
deyyadhammaṃ pariccajitvā pavattitampi mahādānaṃ
dakkhiṇeyyasampattivirahena akhethe vuttabījaṃ viya na uḷāraphalaṃ ahosi,
Indakassa pana kaṭacchubhikkhādānampi dakkhiṇeyyasampattiyā sukhette
vuttabījaṃ viya ativiya uḷāraphalaṃ jātan”ti āha. Tamatthaṃ dassento
saṅgītikārā—

317. “Tāvatiṃse yadā Buddho, silāyaṃ Paṇḍukambale.
Pāricchattakamūlamhi, vihāsi parisuttamo.

318. Dasasu lokadhātūsu, sannipatitvāna devatā.
Payirupāsanti Sambuddhaṃ, vasantaṃ nagamuddhani.

319. Na koci devo vaṇṇena, Sambuddhaṃ atirocati.
Sabbe deve atikkamma³, Sambuddhova virocati.

320. Yojanāni dasa dve ca, Aṅkuroyaṃ tadā ahu.
Avidūreva Buddhassa, Indako atirocati.

321. Oloketvāna Sambuddho, Aṅkurañcāpi Indakaṃ.
Dakkhiṇeyyaṃ sambhāvento, idaṃ vacanamabravi.

322. Mahādānaṃ tayā dinnam, Aṅkura dīghamantaram.
Atidūre nisinnosi, āgaccha mama santike.

1. Gaṇḍambarukkhamūle (Sī)

2. Suvidūre (Ka)

3. Adhigayha (Sī)

323. Codito bhāvitattena, Aṅkuro idamabravi.
Kiṃ mayhaṃ tena dānena, dakkhiṇeyyena suññatāṃ.

324. Ayaṃ so Indako yakkho, dajjā dānaṃ parittakaṃ.
Atirocati amhehi, cando tāragaṇe yathā.

325. Ujjaṅgale yathā khette, bijaṃ bahumpi ropitaṃ.
Na vipulaṃ phalaṃ hoti, napi toseti kassakaṃ.

326. Tatheva dānaṃ bahukaṃ, dussīlesu patiṭṭhitaṃ.
Na vipulaṃ phalaṃ hoti, napi toseti dāyakaṃ.

327. Yathāpi bhaddake khette, bijaṃ appampi ropitaṃ.
Sammā dhāraṃ paveccchante, phalaṃ toseti kassakaṃ.

328. Tatheva sīlavantesu, guṇavantesu tādisu.
Appakampi kataṃ kāraṃ, puññaṃ hoti mahapphalan”ti—

gāthāyo avocum.

317. Tattha **Tāvatiṃseti** Tāvatiṃsabhavane. **Silāyaṃ Paṇḍukambaleti**
Paṇḍukambalanāmake silāsane purisuttamo Buddho yadā vihāsīti yojanā.

318. **Dasasu lokadhātūsu, sannipatitvāna devatāti** jātikhattasaññītesu
dasasu cakkavālasahassesu kāmāvacaradevatā brahmadevatā ca Buddhassa
Bhagavato payirupāsanaṃ dhammassavanatthaṃ ekato sannipatitvā.
Tenāha “**payirupāsanti Sambuddhaṃ, vasantaṃ nagamuddhanī**”ti,
sinerumuddhanīti attho.

320. **Yojanāni dasa dve ca, Aṅkuroyaṃ tadā ahūti** ayaṃ
yathāvuttacarito Aṅkuro tadā Satthu sammukhakāle dasa dve yojanāni
antaraṃ katvā ahu, Satthu nisinnaṭṭhānato dvādasayojanantare ṭhāne nisinnō
ahosīti attho.

323. **Codito bhāvitattenā**ti pāramiparibhāvitāya ariyamaggabhāvanāya bhāvitattena Sammāsambuddhena codito. **Kim mayham tenā**ti-ādikā Satthu paṭivacanavasena Āṅkurena vuttagāthā. **Dakkhiṇeyyena suññatanti** yaṃ dakkhiṇeyyena suññataṃ rittakaṃ virahitaṃ tadā mama dānaṃ, tasmā “kim mayham tenā”ti attano dānapuññaṃ hīlento vadati.

324. **Yakkhoti** devaputto. **Dajjā**ti datvā. **Atirocati amhehī**ti attanā mādisehi ativiya virocati. **Hī**ti vā nipātamattaṃ, amhe atikkamitvā abhibhavitvā virocatīti attho. Yathā kinti āha “**cando tāragāṇe yathā**”ti.

325-6. **Ujjaṅgale**ti ativiya thaddhabhūmibhāge. “**Ūsare**”ti keci vadanti. **Ropitanti** vuttaṃ, vapitvā vā uddharitvā vā puna ropitaṃ. **Napi tosetī**ti na nandayati, appaphalatāya vā tuṭṭhiṃ na janeti. **Tathevā**ti yathā ujjaṅgale khette bahumpi bijaṃ ropitaṃ vipulaphalaṃ ulāraphalaṃ na hoti, tato eva kassakaṃ na toseti, tathā dussīlesu sīlavirahitesu bahukampi dānaṃ patiṭṭhāpitaṃ vipulaphalaṃ mahapphalaṃ na hoti tato eva dāyakaṃ na tosetīti attho.

327-8. **Yathāpi bhaddaketi** gāthādvayassa vuttavipariyāyena atthayojanā veditabbā. Tattha **sammā dhāraṃ pavecchanteti** vuṭṭhidhāraṃ sammadeva pavattente, anvaḍḍhamāsaṃ anudasāhaṃ anupañcāhaṃ deve vassanteti attho. **Guṇavantesū**ti jhānādiguṇayuttesu. **Tādisū**ti iṭṭhādīsu tādīlakkaṇappattesu. **Kāraṇi** liṅgavipallāsaṃ vuttaṃ, upakāroti attho. Kīdiso upakāroti āha “**puññaṃ**”ti.

329. “Viceyya dānaṃ dātabbaṃ, yattha dinnāṃ mahapphalaṃ.
Viceyya dānaṃ datvāna, saggaṃ gacchanti dāyaka.

330. Viceyya dānaṃ sugatappasaṭṭhaṃ,
Ye dakkhiṇeyyā idha jīvaloke.
Etesu dinnāni mahapphalāni,
Bijāni vuttāni yathā sukhette”ti—

ayaṃ saṅgītikārehi ṭhapitā gāthā.

329. Tattha **vīceyyā**ti vicinitvā, puññakkhettaṃ paññāya upaparikkhitvā. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Tayidaṃ Aṅkurapetavatthu Satthārā¹ Tāvatisabhavane dasasahassacakkavālādevatānaṃ purato dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthaṃ “mahādānaṃ tayā dinnan”ti-ādinā attanā samuṭṭhāpitaṃ, tattha tayo māse abhidhammaṃ desetvā mahāpavāraṇāya devagaṇaparivuto devadevo devalokato Saṅkassanagaraṃ otaritvā anukkamena Sāvattiṃ patvā Jetavane viharanto catuparisamajjhe dakkhiṇeyyasampattivibhāvanatthameva “yassa atthāya gacchāmā”ti-ādinā vitthārato desetvā catusaccakathāya desanāya kūṭaṃ gaṇhi, desanāvasāne tesam anekakoṭipāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Aṅkurapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Uttaramātupetivatthuvaṇṇanā

Divāvihāragataṃ bhikkhūnti idaṃ Uttaramātupetivatthu. Tatrāyaṃ atthavibhāvanā—Satthari parinibbute paṭhamamahāsaṅgītiyā pavattitāya āyasmā Mahākaccāyano dvādasahi bhikkhūhi saddhiṃ Kosambiyā avidūre aññatarasmiṃ araññāyatane viḥāsi. Tena ca samayena rañño Udenassa aññataro amacco kālamakāsi, tena ca pubbe nagare kammantā adhiṭṭhitā ahesuṃ. Atha rājā tassa puttaṃ Uttaraṃ nāma māṇavaṃ pakkosāpetvā “tvaṃ ca² pitarā adhiṭṭhite kammante samanūsāsā”ti tena ṭhitaṭṭhāne³ ṭhapesi.

So ca sādhuṃ sampatichitvā ekadivasaṃ nagarapaṭisaṅkharāṇiyānaṃ dārūnaṃ atthāya vaḍḍhakiyo gahetvā araññaṃ gato tattha āyasmato Mahākaccāyanattherassa vasanaṭṭhānaṃ upagantvā therāṃ tattha paṃsukūlacīvaradharaṃ⁴ vivittaṃ nisinnaṃ disvā iriyāpattheyeva pasīditvā katapaṭisanthāro vanditvā ekamantaṃ nisīdi, thero tassa dhammaṃ kathesi, so

1. Satthā (I)

2. Tava (Ka)

3. Taṃ senāpatiṭṭhāne (Ka)

4. Paṃsukūlacīvaraṃ pārupitvā (Ka)

dhammaṃ sutvā ratanattaye sañjātappasādo saraṇesu paṭiṭṭhāya theram nimantesi “adhivāsetha me bhante svātanāya bhattam saddhim bhikkhūhi anukampaṃ upādāyā”ti. Adhivāsesi thero tuṇhībhāvena, so tato nikkhamitvā nagaram gantvā aññesaṃ upāsakānaṃ ācikkhi “thero mayā svātanāya nimantito, tumhehipi mama dānaggaṃ āgantabban”ti.

So dutiyadivase kālasseva paṇitam khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā kalam ārocāpetvā saddhim bhikkhūhi āgacchantassa therassa paccuggamaṃ katvā vanditvā purakkhatvā gehaṃ pavesesi. Atha mahārahakappiyapaccattharaṇa-atthatesu āsanesu there ca bhikkhūsu ca nisinnesu gandhapupphadhūpehi¹ pūjaṃ katvā paṇitena annapānena te santappetvā sañjātappasādo katañjalī anumodanaṃ suṇitvā katabhattānumodane there gacchante pattaṃ gahetvā anugacchanto nagarato nikkhamitvā paṇinivattanto “bhante tumhehi niccaṃ mama gehaṃ pavisitabban”ti yācitvā therassa adhivāsaṇaṃ ñatvā nivatti. Evaṃ so theram upaṭṭhahanto tassa ovāde paṭiṭṭhāya sotāpattiphalaṃ pāpuṇi, vihāraṇca kāresi, sabbe ca attano ñātake sāsane abhippasanne akāsi.

Mātā panassa maccheramalapariyuṭṭhitacittā hutvā evaṃ paribhāsi “yaṃ tvaṃ mama anicchantiyā eva samaṇānaṃ annapānaṃ desi, taṃ te paraloke lohitaṃ sampajjatū”ti. Ekaṃ pana morapiṇchakalāpaṃ vihāramahadivase diyyamānaṃ anujāni. Sā kalam katvā petayoniyaṃ uppajji, morapiṇchakalāpadānānumodanena panassā kesā nīlā siniddhā vellitaggaṃ sukhumaṃ dīghā ca ahesuṃ. Sā yadā Gaṅgānaṃ “pānīyaṃ pivissāmi”ti otarati, tadā nadī lohitaṃ² hoti. Sā pañcapaṇṇāsa vassāni khuppiṇābhībhūtā vicaritvā ekadivasaṃ Kaṅkhārevatatheraṃ Gaṅgāya tīre divāvihāraṃ nisinnaṃ disvā attānaṃ attano kesehi paṭicchādetvā upasaṅkamitvā pānīyaṃ yāci. Taṃ sandhāya vuttaṃ—

331. “Divāvihāragataṃ bhikkhuṃ, Gaṅgātīre nisinnakaṃ.

Taṃ peti upasaṅkamma, dubbaṇṇā bhīrudassanā.

1. Gandhapupphadhūpadīpehi (Sī, I)

2. Lohitapuṇṇā (Sī, I)

332. Kesā cassā atidīghā¹, yāvabhūmā'valambare.

Kesehi sā paṭicchannā, samaṇaṃ etadabravī"ti—

imā dve gāthā saṅgītikārakehi idha ādito ṭhapitā.

Tattha **bhīrudassanā**ti bhayānakadassanā. "Ruddadassanā"ti² vā pāṭho, bībhacchabhāriyadassanāti³ attho. **Yāvabhūmā'valambare**ti yāva bhūmi, tāva olambanti. Pubbe "bhikkhun"ti ca pacchā "samaṇa"ti ca Kaṅkhārevatattherameva sandhāya vuttaṃ.

Sā pana petī therāṃ upasaṅkamitvā pāṇiyāṃ yācantī—

333. "Pañcapanṇāsa vassāni, yato kālakatā ahaṃ.

Nābhijānāmi bhuttaṃ vā, pītaṃ vā pana pāṇiyāṃ.

Dehi tvaṃ⁴ pāṇiyāṃ bhante, tasitā pāṇiyāya me"ti—

imaṃ gāthamāha.

333. Tattha **nābhijānāmi bhuttaṃ vā**ti evaṃ dīghamantare kāle bhojanaṃ bhuttaṃ vā pāṇiyāṃ pītaṃ vā nābhijānāmi, na bhuttaṃ na pītaṃ attho. **Tasitā**ti pipāsītā. **Pāṇiyāyā**ti pāṇiyatthāya āhiṇḍantiyā me pāṇiyāṃ dehi bhanteti yojanā.

Ito paraṃ—

334. "Ayaṃ sītodikā Gaṅgā, Himavantato⁵ sandati.

Piva etto gahetvāna, kiṃ maṃ yācasi pāṇiyāṃ.

335. Sacāhaṃ bhante Gaṅgāya, sayāṃ gaṇhāmi pāṇiyāṃ.

Lohitaṃ me parivattati, tasmā yācāmi pāṇiyāṃ.

336. Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, Gaṅgā te hoti lohitaṃ.

337. Putto me Uttaro nāma⁶, saddho āsi upāsako.

So ca mayhaṃ akāmāya, samaṇānaṃ paveccati.

1. Ahū dīghā (Ka)

2. Garudassanāti (Ka)

3. Vigacchatāya bhāriyadassanāti (Ka)

4. Dehi me (Ka)

5. Himavantāva (Ka)

6. Putto me bhante uttaro (Ka)

338. Cīvaram piṇḍapātañca, paccayam sayanāsanam.

Tamaham paribhāsāmi, maccherena upaddutā.

339. ‘Yam tvaṃ mayham akāmāya, samaṇānam pavecchasi.

Cīvaram piṇḍapātañca, paccayam sayanāsanam.

340. Etaṃ te paralokasmim, lohitaṃ hotu Uttara’.

Tassakammavipākena, Gaṅgā me hoti lohitaṃ”ti—

imā therassa ca petiyā ca vacanapaṭivacanagāthā.

334. Tattha **Himavantatoti** mahato himassa atthitāya “Himavā”ti laddhanāmato pabbatarājato. **Sandatīti** pavattati. **Ettoti** ito Mahāgaṅgāto. **Kinti** kasmā maṃ yācasi pānīyam, Gaṅgānadim otaritvā yathāruci pivāti dasseti.

335. **Lohitaṃ me parivattatīti** udakaṃ sandamānam mayham pāpakammaphalena lohitaṃ hutvā parivattati pariṇamati, tāya gahitamattaṃ udakaṃ lohitaṃ jāyati.

337-40. **Mayhamakāmāyāti** mama anicchantiyā. **Pavecchatīti** deti. **Paccayanti** gilānapaccayam. **Etanti** yaṃ etaṃ cīvarādikaṃ paccayajātaṃ samaṇānam pavecchasi¹ desi, etaṃ te paralokasmim lohitaṃ hotu uttarāti abhisapanavasena kataṃ pāpakammaṃ, tassa vipākenāti yojanā.

Athāyasmā Revato taṃ petim uddissa bhikkhusaṃghassa pānīyam adāsi, piṇḍāya caritvā bhattaṃ gahetvā bhikkhūnamadāsi, saṅkarakūṭādito paṃsukūlaṃ gahetvā dhovitvā bhisiṇca cimilikañca katvā bhikkhūnaṃ adāsi, tena cassā petiyā dibbasampattiyo ahesum. Sā therassa santikaṃ gantvā attanā laddhadibbasampattiṃ therassa dassesi. Thero taṃ pavattiṃ attano santikaṃ upagatānaṃ catunnaṃ² parisānaṃ pakāsetvā

1. Pavecchasīti (Sī, I)

2. Bahūnaṃ (Ka)

dhammakathaṃ kathesi, tena mahājano sañjātasamvego
vigatamalamacchero hutvā dānasīlādikusalahammābhirato ahoṣīti. Idam
pana petavatthu dutiyasaṅgītiyaṃ saṅgamaṃ āruḷhanti daṭṭhabbam.

Uttaramātupetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Suttapetavatthuvaṇṇanā

Aham pure pabbajitassa bhikkhunoti idam Suttapetavatthu. Tassa kā
uppati? Sāvattiya kira avidūre aññatarasmim gāmake amhākaṃ Satthari
anuppanneyeva sattannaṃ vassasatānaṃ upari aññataro dārako ekaṃ
Paccekabuddhaṃ upaṭṭhahi. Tassa mātā tasmim vayappatte tassatthāya
samānakulato aññataraṃ kuladhītaṃ ānesi. Vivāhadivaseyeva ca so
kumāro sahāyehi saddhim nhāyituṃ gato ahinā daṭṭho kālamakāsi,
“yakkhagāhenā”¹tipi vadanti. So Paccekabuddhassa upaṭṭhānena bahuṃ
kusalakammaṃ katvā ṭhitopi tassā dārikāya paṭibaddhacittatāya Vimānapeto
hutvā nibbatti, mahiddhiko pana ahosi mahānubhāvo.

Atha so taṃ dārikaṃ attano vimānaṃ netukāmo “kenu nu kho upāyena
esā diṭṭhadhammavedanīyakammaṃ katvā mayā saddhim idha
abhirameyyā”²ti tassā dibbabhogasampattiyaṃ anubhavanahetuṃ vīmaṃsanto
Paccekabuddhaṃ cīvarakammaṃ karontaṃ disvā manussarūpena gantvā
vanditvā “kiṃ bhante suttakena attho atthī”³ti āha. Cīvarakammaṃ karomi
upāsakāti. “tena hi bhante asukasmim ṭhāne suttabhikkhaṃ carathā”⁴ti tassā
dārikāya gehaṃ dassesi. Paccekabuddho tattha gantvā gharadvāre aṭṭhāsi.
Atha sā Paccekabuddhaṃ tattha ṭhitaṃ disvā¹ pasannamānasā “suttakena me
ayyo atthiko”²ti ñatvā ekaṃ suttaguḷaṃ adāsi. Atha so amanusso
manussarūpena tassā dārikāya gharaṃ gantvā tassā mātaraṃ yācitvā tāya
saddhim katipāhaṃ vasitvā tassā mātuyā anuggahatthaṃ tasmim gehe
sabbabhājanāni hiraññasuvaṇṇassa pūretvā sabbattha upari nāmaṃ likhi
“idam devadattiyaṃ dhanam”² na kenaci gahetabban”³ti, tañca dārikaṃ
gahetvā

1. Paccekabuddhaṃ disvā (Ka)

2. Devadattikadhanam (Ka)

attano vimānaṃ agamāsi. Tassā mātā pahūtaṃ dhanam labhivā attano ñātakānaṃ kapaṇaddhikādīnaṃca datvā attanā ca paribhuñjitvā kalam karonti “mama dhītā āgacchati ce, idaṃ dhanam dassethā”ti ñātakānaṃ kathetvā kalamakāsi.

Tato sattannaṃ vassasatānaṃ accayena amhākaṃ Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena Sāvatthiyaṃ viharante tassā itthiyā tena amanussena saddhiṃ vasantiyā ukkaṇṭhā uppajji. Sā taṃ¹ “sādhu ayyaputta maṃ sakaññeva gehaṃ paṇinehi”ti vadanti—

341. “Ahaṃ pure pabbajitassa bhikkhuno,
Suttaṃ adāsiṃ upasaṅkamma² yācitā.
Tassa vipāko vipulaphalūpalabbhati,
Bahukā ca me uppajjare³ vatthakoṭṭiyo.

342. Pupphābhikiṇṇaṃ ramitaṃ⁴ vimānaṃ,
Anekacittaṃ naranārisevitaṃ.
Sāhaṃ bhuñjāmi ca pārupāmi ca,
Pahūtavittā na ca tāva khīyati.

343. Tasseva kammaṣṣa vipākamanvayā,
Sukhañca sātañca idhūpalabbhati.
Sāhaṃ gantvā punadeva mānusaṃ,
Kāhāmi puññāni naya’yyaputta man”ti—

imā gāthā abhāsi.

341. Tattha “**pabbajitassa bhikkhuno**”ti idaṃ Paccekabuddhaṃ sandhāya vuttaṃ. So hi kāmādiṃmalānaṃ attano santānato anavasesato pabbājitaṃ pahīnattā paramatthato “pabbajito”ti, bhinnakilesattā “bhikkhū”ti ca vattabbataṃ arahati. **Suttanti** kappāsiyasuttaṃ. **Upasaṅkammā**⁵ mayhaṃ gehaṃ upasaṅkamitvā. **Yācitā**ti “uddissa ariyā tiṭṭhanti, eṣā ariyāna yācanā”ti⁶ evaṃ vuttāya kāyaviññattipayogasaṅkhātāya

1. Taṃ āha (Sī, Ka)

2. Upagamma (Sī, I)

3. Bahū ca me upapajjare (Sī)

4. Ramamidaṃ (Ka)

5. Upagammāti (Sī, I)

6. Khu 5. 162 piṭṭhe Jātake.

bhikkhācariyāya yācitā. **Tassāti** tassa suddadānassa. **Vipāko vipulaphalūpalabbhatīti** vipulaphalo uḷāra-udayo mahā-udayo vipāko etarahi upalabbhati paccanubhavīyati. **Bahukāti**¹ anekā. **Vatthakoṭiyoti** vatthānaṃ koṭiyo, anekasatasahassapabhedāni vatthānīti² attho.

342. **Anekacittanti** nānāvidhacittakammaṃ, anekehi vā muttāmaṇi-ādīhi ratanehi vicittarūpaṃ. **Naranārisevanti** paricārakabhūtehi narehi nārīhi ca upasevitaṃ. **Sāhaṃ bhuñjāmīti** sā ahaṃ taṃ vimānaṃ paribhuñjāmi. **Pārupāmīti** anekāsu vatthakoṭīsu icchiticchitaṃ nivāsemi ceva paridahāmi ca. **Pahūtavittāti** pahūtavittūpakaraṇā mahaddhanā mahābhoga. **Na ca tāva khīyatīti** tañca vittaṃ na khīyati, na parikkhayaṃ pariyādānaṃ gacchati.

343. **Tasseva kammaṃ vipākamanvayāti** tasseva suddadānamayapuññakammaṃ anvayā paccayā hetubhāvena vipākabhūtaṃ **sukhaṃ** iṭṭhamadhurasāṅkhātaṃ **sātañca idha** imasmim vimāne **upalabbhati**. **Gantvā punadeva mānusi** puna eva manussalokaṃ upagantvā. **Kāhāmi puññānīti** mayhaṃ sukhavisesanipphādaṅkāni puññāni karissāmi, yesaṃ vā mayā ayaṃ sampatti laddhāti adhippāyo. **Naya'yyaputta manti** ayyaputta maṃ manussalokaṃ naya, nehīti attho.

Taṃ sutvā so amanusso tassā paṭibaddhacittatāya anukampāya gamanaṃ anicchanto—

344. “Satta tuvaṃ vassasatā idhāgatā,
Jiṇṇā ca vuḍḍhā ca tahiṃ bhavissasi.
Sabbeva te kālakatā ca ñātakā,
Kiṃ tattha gantvāna ito karissasi”ti—

gāthamāha. Tattha **sattāti** vibhattilopena niddeso, nissakke vā etaṃ paccattavacanaṃ. **Vassasatāti** vassasatato, sattahi vassasatehi uddhaṃ tuvaṃ idhāgatā imaṃ vimānaṃ āgatā, idhāgatāya tuyhaṃ satta

1. Bahūti (Sī, I)

2. Anekasatasahassapamāṇānīti (Ka)

vassasatāni hontīti attho. **Jiṇṇā ca vuḍḍhā ca tahiṃ bhavissasīti** idha dibbehi utu-āhārehi upathambhitatthabhāvā kammānubhāvena ettakaṃ kālāṃ daharākāreneva ṭhitā, ito pana gatā kammaṣsa ca parikkhīṇattā anussānañca utu-āhāravasena jarājiṇṇā vayovuḍḍhā ca tahiṃ manussaloke bhavissasi. Kinti? **Sabbeva te kālakatā ca nātakāti** dīghassa addhuno gatattā tava nātayopi sabbe eva matā, tasmā ito devalokato tatta manussalokaṃ gantvā kiṃ karissasi, avasesampi āyuñca idheva khepehi, idha vasāhīti adhippāyo.

Evam tena vuttā sā tassa vacanaṃ asaddahantī punadeva—

345. “Satteva vassāni idhāgatāya me,
Dibbañca sukhañca samappitāya.
Sāhaṃ gantvā punadeva mānusaṃ,
Kāhāmi puññāni naya’yyaputta man”ti—

gāthamāha. Tattha **satteva vassāni idhāgatāya meti** ayyaputta mayhaṃ idhāgatāya satteva vassāni maññe vītivattāni. Satta vassasatāni dibbasukhasamappitāya bahumpi kālāṃ gataṃ asallakkhentī evamāha.

Evam pana tāya vutto so Vimānapeto nānappakāraṃ taṃ anusāsivā “tvam idāni sattāhato uttari tatta na jīvissasi¹, mātuyā te nikkhittaṃmayā dinnam dhanam atthi, taṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ datvā idheva uppattim patthehi”ti vatvā taṃ bāhāyaṃ gahetvā gāmamajjhe ṭhapetvā “idhagate aññepi jane ‘yathābalaṃ puññāni karoṭhā’ti ovadeyyāsī”ti vatvā gato. Tena vuttaṃ—

346. “So taṃ gahetvāna pasayha bāhāyaṃ,
Paccānayitvāna therim sudubbalaṃ.
Vajjesi ‘aññampi janam idhāgataṃ,
Karoṭha puññāni sukhūpalabbhatī’ti”.

Tattha **soti** so vimānapeto. **Tanti** taṃ itthim. **Gahetvāna pasayha bāhāyanti** pasayha netā viya² bāhāyaṃ taṃ gahetvā.

1. Uddham na jīvissasi (Sī, I)

2. Pasayhanto viya so (Ka)

paccānayitvānāti tassā jātasamvuddhagāmaṃ punadeva ānayitvā. **Therinti** thāvarim, jiṇṇaṃ vuḍḍhanti attho. **Sudubbalanti** jarājiṇṇatāya eva suṭṭhu dubbalaṃ. Sā kira tato vimānato apagamanasamanantameva jiṇṇā vuḍḍhā mahallikā addhagatā vayo-anuppattā ahosi. **Vajjesīti** vadeyyāsi. Vattabbavacanākāraṇa dassetum **“aññampi janān”**ti-ādi vuttaṃ. Tassattho—bhadde tvampi puññaṃ kareyyāsi, aññampi janān idha tava dassanattāya āgataṃ “bhadramukhā ādittaṃ sīsaṃ vā celaṃ vā ajjhupekkhitvāpi dānasīlādīni puññāni karoṭhāti, kate ca puññe ekaṃseneva tassa phalabhūtaṃ sukhaṃ upalabbhati, na ettha saṃsaya kātabbo”ti vadeyyāsi ovadeyyāsīti.

Evaṇca vatvā tasmim gate sā itthi attano nātakānaṃ vasanaṭṭhānaṃ gantvā tesam attānaṃ jānāpetvā tehi niyyāditadhaṇaṃ gahetvā samaṇabrāhmaṇānaṃ dānaṃ dentī attano santikaṃ āgatāgātānaṃ—

347. “Diṭṭhā mayā akatena sādhunā,
Petā vihaññanti tatheva manussā.
Kammaṇca katvā sukhavedanīyaṃ,
Devā manussā ca sukhe ṭhitā pajā”ti—

gāthāya ovādamadāsi.

Tattha **akatenā**ti anibbattitena attanā anupacitena. **Sādhunā**ti kusalakammena, itthambhūtalakkhaṇa karaṇavacanaṃ. **Vihaññantī**ti vighātaṃ āpajjanti. **Sukhavedanīyanti** sukhavipākaṃ puññakammaṃ. **Sukhe ṭhitā**ti sukhe patiṭṭhitā. “Sukhedhitā”ti vā pāṭho, sukheṇa abhivuḍḍhā phīṭāti attho. Ayaṃ hettha adhippāyo—yathā petā tatheva manussā akatena kusaleṇa, katena ca akusaleṇa vihaññamānā khuppiṇāpāsādinā vighātaṃ āpajjantā mahādukkhaṃ anubhavantā diṭṭhā mayā. Sukhavedanīyaṃ pana kammaṃ katvā tena katena kusalakammena, akatena ca akusalakammena devamanussapariyāpannā pajā sukhe ṭhitā diṭṭhā mayā, attapaccakkhametaṃ, tasmā pāpaṃ dūratova parivajjentā puññakiriyāya yuttapayuttā hothāti.

Evaṃ pana ovādaṃ dentī samaṇabrāhmaṇādīnaṃ sattāhaṃ mahādānaṃ pavattetvā sattame divase kālaṃ katvā Tāvatisseṇa nibbatti. Bhikkhū taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesum. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā

sampattaparisāya dhammaṃ desesi, visesato ca Paccekabuddhesu pavattitadānassa mahapphalatam mahānisaṃsatañca pakāsesi, tam sutvā mahājano vigatamalamacchero dānādipuññābhirato ahoṣīti.

Suttapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Kaṇṇamuṇḍapetivattuvaṇṇanā

Soṇṇasopānaphalakāti idam Satthari Sāvattiyaṃ viharante Kaṇṇamuṇḍapetiṃ ārabha vuttam. Atīte kira Kassapabuddhakāle Kimilanagare¹ aññataro upāsako sotāpanno pañcahi upāsakasatehi saddhiṃ samānacchando hutvā ārāmaropanasetubandhanacaṅkamanakaraṇādīsu puññakammesu pasuto hutvā viharanto saṃghassa vihāraṃ kāretvā tehi saddhiṃ kālena kālaṃ vihāraṃ gacchanti. Tesam bhariyāyopi upāsikā hutvā aññamaññaṃ samaggā mālāgandhavilepanādihatthā kālena kālaṃ vihāraṃ gacchantiyo antarāmagge ārāmasabhādīsu vissamivā gacchanti.

Athekadivasam katipayā dhuttā ekissā sabhāya sannisinnā tāsū tattha vissamivā gatāsu tāsam rūpasampattiṃ disvā paṭibaddhacittā hutvā tāsam sīlācāraguṇasampannatam ñatvā katham samuṭṭhāpesuṃ “ko etāsu ekissāpi sīlabhedam kātuṃ samattho”ti. Tattha aññataro “aham samattho”ti āha. Te tena “sahassena abbhutam karomā”ti abbhutam akaṃsu. ()² so³ anekehi upāyehi vāyamamāno⁴ tāsū sabham⁵ āgatāsu sumuñcitam sattatantiṃ madhurassaram vīṇam vādentō madhureneva sarena kāmapaṭisaṃyuttagītāni gāyanto gītasaddena tāsū aññataram itthiṃ sīlabhedam pāpento aticāriniṃ katvā te dhutte⁶ sahassam parājesi. Te sahassaparājita⁷ tassā sāmikassa ārocesuṃ. Sāmiko tam pucchi⁸ “kim tvaṃ evarūpā, yathā

1. Kimbilanagare (Sī, I)

2. (Kate tava sahassam amhehi deyyam, akate tayā amhākam deyyanti) (Sī)

3. So lobhena bhayena ca (Sī)

4. Gāyamāno (Sī)

5. Āsannaṃ (Ka)

6. Pāpetvā taya saddhiṃ vipaṭipattiṃ āpajjitvā tehi dhuttehi (Sī, I)

7. Te tena sahassena parājita (Sī)

8. So asaddahanto tam paṭipucchi (Sī, I)

te purisā avocun”ti. Sā “nāhaṃ īdisaṃ jānāmī”ti paṭikkhipitvā tasmim̐ asaddahante samīpe ʘhitaṃ sunakhaṃ dassetvā sapathaṃ akāsi “sace mayā tādisaṃ pāpakammaṃ kataṃ, ayaṃ chinnakaṇṇo kāḷasunakho tattha tattha bhava jātaṃ maṃ khādatū”ti. Itarāpi pañcasatā itthiyo taṃ itthim̐ aticārinim̐ jānanti “kiṃ ayaṃ tathārūpaṃ pāpaṃ akāsi, udāhu nākāsi”ti coditā “na mayaṃ evarūpaṃ jānāmā”ti musā vatvā “sace mayaṃ jānāma, bhava bhava etissāyeva dāsiyo bhaveyyāmā”ti sapathaṃ akaṃsu.

Atha sā aticārinī itthī teneva vippaṭṭisārena ɔayhamānahadayā sussitvā na cireneva kālaṃ katvā Himavati pabbatarāje sattannaṃ mahāsarānaṃ aññatarassa Kaṇṇamuṇḍadahassa tīre vimānapetī hutvā nibbatti, vimānasāmantā cassā kammavipākānubhavanayoggā ekā pokkharaṇī nibbatti. Sesā ca pañcasatā itthiyo kālaṃ katvā sapathakammavasena tassāyeva dāsiyo hutvā nibbattim̐su. Sā tattha pubbe katassa puññakammasa phalena divasabhāgaṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā aɔḍḍharatte pāpakammabalasaṇcoditā sayanato uṭṭhahitvā pokkharaṇitīraṃ gacchati. Tattha gataṃ gajapotakappamāṇo eko kāḷasunakho bheravarūpo chinnakaṇṇo tikhiṇāyatakathinadāṭho suvipphulitakhadiraṇḍārapuñjasadisanayano niranterappavattavijjulatāsaṅghātasadisajivho kathinatikhiṇanakho kharāyatadubbaṇṇalomo tato āgantvā taṃ bhūmiyaṃ nipātetvā atisayaḍighacchābhībhūto viya pasayha khādanto aṭṭhisāṅkhalikamattaṃ katvā dantehi gahetvā pokkharaṇiyaṃ khipitvā antaradhāyati. Sā ca tattha pakkhittasamanantameva pakatirūpadhārinī hutvā vimānaṃ abhiruyha sayane nipajjati. Itarā pana tassā dāsabyameva dukkhaṃ anubhavanti. Evaṃ tāsā tattha vasantīnaṃ paññāsādhikāni pañca vassasatāni vītivattāni.

Atha tāsā purisehi vinā dibbasampattiṃ anubhavantīnaṃ ukkaṇṭhā ahesuṃ. Tattha ca Kaṇṇamuṇḍadahato niggatā pabbatavivarena āgantvā Gaṅgaṃ nadiṃ anupaviṭṭhā ekā nadī atthi, tāsāṇca vasanaṭṭhānasamīpe eko dibbaphalehi ambarukkhehi panasalabujādīhi ca upasobhito ārāmasadiso araṇṇappadeso atthi. Tā evaṃ samacintesuṃ “handa mayaṃ imāni ambaphalāni imissā nadiyā pakkipissāma, appeva nāma imaṃ phalaṃ disvā

phalalobhena kocideva puriso idhāgaccheyya, tena saddhiṃ ramissāmāti. Tā tathā akaṃsu. Tāhi pana pakkhittāni ambaphalāni kānici tāpasā gaṇhimsu, kānici vanacarakā, kānici kākā vilujjimsu, kānici tīre laggimsu. Ekaṃ pana Gaṅgāya sotam patvā anukkamena Bārāṇasim sampāpuṇi.

Tena ca samayena Bārāṇasirājā lohajālaparikkhitte Gaṅgājale nhāyati. Atha taṃ phalaṃ nadisotena vuyhamānaṃ anukkamena āgantvā lohajāle laggi. Taṃ vaṇṇagandharasasampannaṃ mahantaṃ dibbaṃ ambaphalaṃ disvā rājapurisā rañño upanesuṃ. Rājā tassa ekadesaṃ gahetvā vīmaṃsanatthāya ekassa bandhanāgāre ṭhapitassa vajjhacorassa khādituṃ adāsi. So taṃ khāditvā “deva mayā evarūpaṃ na khāditapubbaṃ, dibbamidaṃ maññe ambaphalaṃ”ti āha. Rājā punapi tassa ekaṃ khaṇḍaṃ adāsi, so taṃ khāditvā vigatavalitapalito ativiya manohararūpo yobbane ṭhito viya ahosi. Taṃ disvā rājā acchariyabbhutaḥjāto taṃ ambaphalaṃ paribhuñjitvā sarīre visesaṃ labhitvā manusse pucchi “kattha evarūpāni dibba-ambaphalāni saṃvijjanti”ti. Manussā evamāhaṃsu “Himavante kira deva pabbatarāje”ti. Sakkā pana tāni ānetunti. Vanacarakā deva jānantīti.

Rājā vanacarake pakkosāpetvā tesam tamatthaṃ ācikkhitvā tehi sammantetvā dinnassa ekassa vanacarakassa sahasaṃ datvā taṃ vissajjesi “gaccha sīghaṃ taṃ me ambaphalaṃ ānehī”ti. So taṃ kahāpaṇasahasam puttadārassa datvā pātheyyaṃ gahetvā paṭigaṇṇaṃ kaṇṇamuṇḍadahābhimukho gantvā manussapathaṃ atikkamitvā kaṇṇamuṇḍadahato oraṃ saṭṭhiyojanappamāṇe padese ekaṃ tāpasam disvā tena ācikkhitamaggena gacchanto puna timsayojanappamāṇe padese ekaṃ tāpasam disvā tena ācikkhitamaggena gacchanto puna pannarasayojanappamāṇe ṭhāne aññaṃ tāpasam disvā tassa attano āgamanakāraṇaṃ¹ kathesi, tāpaso taṃ anusāsi “ito paṭṭhāya imaṃ Mahāgaṇṇaṃ pahāya imaṃ khuddakanadiṃ nissāya paṭisotaṃ gacchanto yadā pabbatavivaraṃ passasi, tadā rattiyaṃ ukkaṃ gahetvā paviseyyāsi. Ayaṇca nadī rattiyaṃ nappavattati,

1. Āgamanākāraṇaṃ (Si)

tena te gamanayoggā hoti, katipayayojanātikkamena te ambe passissasī”ti.
So tathā katvā udayante sūriye vividharatanaramsijālapajjotitabhūmibhāgam
phalabhārāvanatasākhāvitāna tarugaṇopasobhitam
nānāvidhavihaṇḍagaṇūpakūjitam ativiya manoharam ambavanam
sampāpuṇi.

Atha nam tā amanussitthiyo dūratova āgacchantam disvā “esa mama
pariggaho¹, esa mama pariggaho”ti² upadhāvimsu. So pana tāhi saddhim
tatha dibbasampattiṃ anubhavitum yoggassa puññakammassa akatattā tā
disvāva bhīto viravanto palāyitvā anukkamena Bārāṇasim patvā tam
pavattiṃ rañño ārocesi. Rājā tam sutvā tā itthiyo daṭṭhum ambaphalāni ca
paribhuñjitum sañjātābhilāso rajjabhāram amaccesu āropetvā
migavāpadesena sannaddhadhanukalāpo khaggaṃ bandhitvā
katipayamanussaparivāro teneva vanacarakena dassitamaggena gantvā
katipayayojanantare ṭhāne manussepi ṭhapetvā vanacarakameva gahetvā
anukkamena gantvā tampi tato nivattāpetvā udayante divākare Ambavanam
pāvisi. Atha nam tā itthiyo abhinava-uppannamiva devaputtam disvā³
paccuggantvā “rājā”ti nātvā sañjātasinehabahumānā sakkaccaṃ nhāpetvā
dibbehi vatthālāṇkāramālāgandhavilepanehi sumaṇḍitapasādhitam katvā
vimānam āropetvā nānaggarasam dibbabhojanam bhojetvā tassa
icchānurūpaṃ payirupāsimsu.

Atha diyaddhavassasate atikkante⁴ rājā aḍḍharattisamaye uṭṭhahitvā
nisinno tam aticārinim petim pokkharāṇitīram gacchantim disvā “kiṃ nu
kho esā imāya velāya gacchatī”ti vimānsitukāmo anubandhi. Atha nam
tatha gataṃ sunakhena khajjamānam disvā “kiṃ nu kho idan”ti ajānanto
tayo ca divase vimānsitvā “eso etissā paccāmitto bhavissatī”ti nisitena
usunā vijjhitvā jīvitā voropetvā tañca itthim pothetvā pokkharāṇim otāretvā⁵
paṭiladdhapurimarūpaṃ disvā—

1. Purisapariggaho (Ka)

2. Purisapariggahoti (Ka)

3. Tā sūrayuvatisadisarūpasobhābharaṇā amanussitthiyo (Ka)

4. Evaṃ dvīsu vassasatesu atikkamantesu (Ka)

5. Ogāhetvā (Ka)

348. “Soṇṇasopānaphalakā, soṇṇavālukasanthatā.
Tattha sogandhiyā vaggū, sucigandhā manoramā.
349. Nānārukkhehi sañchannā, nānāgandhasameritā.
Nānāpadumasañchannā, puṇḍarīkasamotatā.
350. Surabhiṃ sampavāyanti, manuññā māluteritā.
Hamsakoñcābhirudā ca, cakkavakkābhikūjitā.
351. Nānādijagaṇākiṇṇā, nānāsaragaṇāyutā.
Nānāphaladharā rukkhā, nānāpupphadharā vanā.
352. Na manussesu īdisaṃ, nagaraṃ yādisaṃ idaṃ.
Pāsādā bahukā tuyhaṃ, sovaṇṇarūpiyāmayā.
Daddallamānā ābhenti, samantā caturo disā.
353. Pañca dāsisatā tuyhaṃ, yā te’ mā paricārikā.
Tā kambukāyūradharā¹, kañcanāveḷabhūsitā.
354. Pallāṅkā bahukā tuyhaṃ, sovaṇṇarūpiyāmayā.
Kadalimigasañchannā, sajjā gonakasanthatā.
355. Yattha tuvaṃ vāsūpagatā, sabbakāmasamiddhinī.
Sampattāyaḍḍharattāya, tato utthāya gacchasi.
356. Uyyānabhūmiṃ gantvāna, pokkharaññā samantato.
Tassā tīre tuvaṃ ṭhāsi, harite saddale subhe.
357. Tato te kaṇṇamuṇḍo sunakho, aṅgamaṅgāni khādati.
Yadā ca khāyitā āsi, aṭṭhisāṅkhalikā katā.
Ogāhasi pokkharaṇiṃ, hoti kāyo yathā pure.
358. Tato tvaṃ aṅgapaccaṅgī, sucāru piyadassanā.
Vatthena pārupitvāna, āyāsi mama santikaṃ.

1. Kākambukēyūradharā (Sī, I)

359. Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, kaṇṇamuṇḍo sunakho tava¹.
Aṅgamaṅgāni khādāti”ti—

dvādasahi gāthāhi taṃ tassā pavattiṃ paṭipucchi.

348. Tattha **soṇṇasopānaphalakā**ti suvaṇṇamayasoṇṇasopānaphalakā.
Soṇṇavālukasanthatāti samantato suvaṇṇamayāhi vālukāhi santhatā. **Tatthā**ti
pokkharaṇiyaṃ. **Sogandhiyā**ti sogandhikā. **Vaggū**ti sundarā rucirā.
Sucigandhāti manuññagandhā.

349. **Nānāgandhasameritā**ti nānāvidhasurabhigandhavasena
gandhavāyūnā samantato eritā. **Nānāpadumasañchannā**ti
nānāvidharattapadumasañchāditalilatalā. **Puṇḍarīkasamotatā**ti
setapadumehi ca samokiṇṇā.

350. **Surabhiṃ sampavāyanti**ti sammadeva sugandhaṃ vāyati²
pokkharaṇīti adhippāyo. **Haṃsakoṇḍābhīrudā**ti haṃsehi ca koṇḍehi ca
abhināditā.

351. **Nānādiḷḷagaṇākiṇṇā**ti³ nānādiḷḷagaṇākiṇṇā. **Nānāsaragaṇāyutā**ti
nānāvidhavihaṅgamābhīrudasamūhayuttā. **Nānāphaladharā**ti
nānāvidhaphaladhārino sabbakālaṃ vividhaphalabhāraṇamitasākhattā.
Nānāpupphadharā **vanā**ti nānāvidhasurabhikūsumadāyikāni vanānīti attho.
Liṅgavipallāsena hi “vanā”ti vuttaṃ.

352. **Na manussesu īdisaṃ nagaranti** yādisaṃ tava idaṃ nagaraṃ,
īdisaṃ manussesu natthi, manussaloke na upalabbhatīti attho. **Rūpiyamayā**ti
rajatamayā. **Daddallamānā**ti ativiya virocāmānā. **Ābhenti**ti sobhayanti.
Samantā caturo disāti samantato catassopi disāyo.

353. **Yā te’ māti** yā te imā. **Paricārīkā**ti veyyāvaccakāriniyo. **Tāti** tā
paricārīkāyo. **Kambukāyūradharā**ti saṅkhavalayakāyūravibhūsitā.
Kañcānāvelābhūsitāti suvaṇṇavaṭaṃsakasamalaṅkatakasahattā.

1. Kaṇṇamuṇḍo ca sunakho (Sī, Ka) 2. Vāyanti (I, Ka) 3. Nānādiḷḷagaṇāyutāti (Sī)

354. **Kadalimigasañchannā**ti kadalimigacammaṃ paccattharaṇatthatā.
Sajjāti sajjitā sayitum yuttarūpā. **Gonakasanthatā**ti dīghalomakena kojavena
 santhatā.

355. **Yatthā**ti yasmim̐ pallaṅke. **Vāsūpagatā**ti vāsaṃ upagatā, sayitāti
 attho. **Sampattāya**’**ḍḍharattāyā**ti aḍḍharattiyā upagatāya. **Tatoti** pallaṅkato.

356. **Pokkharaññā**ti pokkharañiyā. **Hariteti** nīle. **Saddaleti**
 taruṇaṭṭasañchanne. **Subheti** suddhe, subheti vā tassā ālapanam̐. Bhadde
 samantato harite saddale tassā pokkharañiyā tīre tvaṃ gantvāna ṭhāsi
 tiṭṭhasīti yojanā.

357. **Kaṇṇamuṇḍoti** khaṇḍitakaṇṇo chinnakaṇṇo. **Khāyitā** āsīti khāditā
 ahosi. **Aṭṭhisāṅkhalikā katā**ti aṭṭhisāṅkhalikamattā katā. **Yathā pureti**
 sunakhena khādanato pubbe viya.

358. **Tatoti** pokkharañim̐ ogāhanato pacchā. **Aṅgapaccaṅgī**
 paripuṇṇasabbaṅgapaccaṅgavatī. **Sucārūti** suṭṭhu manoramā. **Piyadassanā**ti
 dassanīyā. **Āyāsīti** āgacchasi.

Evam̐ tena raññā pucchitā sā petī ādito paṭṭhāya attano pavattim̐ tassa
 kathentī—

360. “Kimilāyaṃ¹ gahapati, saddho āsi upāsako.
 Tassāhaṃ bhariyā āsim̐, dussilā aticārīnī.

361. So maṃ aticaramānāya², sāmiko etadabravi.
 ‘Netam̐ channam̐ patirūpaṃ³, yaṃ tvaṃ aticarāsi maṃ’.

362. Sāhaṃ ghoraṇca sapathaṃ, musāvādaṇca bhāsisam̐.
 ‘Nāhaṃ taṃ aticarāmi, kāyena uda cetasā.

1. Kimbilāyaṃ (Sī, I)

2. Evam̐ aticaramānāya (Sī, I)

3. Netam̐ channam̐ na paṭirūpaṃ (Sī)

363. Sacāhaṃ taṃ aticarāmi, kāyena uda cetasā.
Kaṇṇamuṇḍoyaṃ¹ sunakho, aṅgamaṅgāni khādatu’.

364. Tassa kammaṣṣa vipākaṃ, musāvādassa cūbhayaṃ.
Satteva vassasatāni², anubhūtaṃ yato hi me.
Kaṇṇamuṇḍo ca sunakho, aṅgamaṅgāni khādati”ti—

pañca gāthā āha.

360-1. Tattha **kimilāyanti**³ evaṃnāmake nagare. **Aticārini**ti bhariyā hi patim atikkamma caraṇato “aticārini”ti vuccati. Aticaramānāya mayi so sāmiko maṃ etadabravīti yojanā. **Netam channanti**-ādi vuttākāradassanaṃ. Tattha **netam channanti** na etaṃ yuttaṃ. **Na patirūpanti** tasseva vevacanaṃ. **Yanti** kiriyāparāmasanaṃ. **Aticarāsīti** aticarasi, ayameva vā pāṭho. Yaṃ maṃ tvaṃ aticarasi, tattha yaṃ aticaraṇaṃ, netam channaṃ netam patirūpanti attho.

362-4. **Ghoranti** dāruṇaṃ. **Sapathanti** sapanam. **Bhāsisanti** abhāsim. **Sacāhanti** sace ahaṃ. **Tanti** tvaṃ. **Tassa kammassāti** tassa pāpakammaṣṣa dussīlyakammaṣṣa. **Musāvādassa cāti** “nāhaṃ taṃ aticarāmi”ti vuttamusāvādassa ca. **Ubhayanti** ubhayassa vipākaṃ. **Anubhūtanti** anubhūyamānaṃ mayāti attho. **Yatoti** yato pāpakammato.

Evañca pana vatvā tena attano kataṃ upakāraṃ kittenti—

365. “Tvañca deva bahukāro, atthāya me idhāgato.
Sumuttāhaṃ kaṇṇamuṇḍassa, asokā akutobhayā.

366. “Tāhaṃ deva namassāmi, yācāmi pañjalikatā.
Bhuñja amānuse kāme, rama deva mayā sahā”ti—

dve gāthā āha. Tattha **devāti** rājānaṃ ālapati. **Kaṇṇamuṇḍassāti** kaṇṇamuṇḍato. Nissakke hi idaṃ sāmivacanaṃ. Atha rājā tattha vāsena nibbinnaṃ mānaso gamanajjhāsayam pakāsesi. Taṃ sutvā peti rañño paṭibaddhacittā tatthevassa vāsaṃ yācantī “**tāhaṃ deva namassāmi**”ti gāthamāha.

1. Ayaṃ kaṇṇamuṇḍo (Sī, I) 2. Satta vassasatāni ca (Sī) 3. Kimbilāyanti (Sī, I)

Puna rājā ekaṃsena nagaraṃ gantukāmovā hutvā attano ajjhāsayam pavedento—

367. “Bhuttā amānusa kāmā¹, ramitomhi tayā saha.

Tāhaṃ subhage yācāmi, khippaṃ paṭinayāhi man”ti—

osānagāthamāha. Tattha **tāhanti** taṃ ahaṃ. **Subhage**ti subhagayutte.

Paṭinayāhi manti mayhaṃ nagarameva maṃ paṭinehi. Sesaṃ sabbattha pākaṭameva.

Atha sā vimānapetī rañño vacanaṃ sutvā viyogaṃ asahamānā sokāturatāya byākulahadayā vedhamānasarīrā nānāvidhehi upāyehi āyācitvāpi taṃ tattha vāsetuṃ asakkontī bahūhi mahārahehi ratanehi saddhiṃ rājānaṃ nagaraṃ netvā pāsādaṃ āropetvā kanditvā paridevitvā attano vasanaṭṭhānameva gatā. Rājā pana taṃ disvā sañjātasamvego dānādīni puññakammāni katvā saggaparāyaṇo ahosi. Atha amhākaṃ Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena Sāvatthiyaṃ viharante ekadivasaṃ āyasmā Mahāmoggallāno pabbatacārikaṃ caramāno taṃ itthiṃ saparivāraṃ disvā tāya katakammaṃ pucchi, sā ādito paṭṭhāya sabbam therassa kathesi, thero tāsāṃ dhammaṃ desesi, taṃ pavattiṃ thero Bhagavato ārocesi, Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisaṃ dhammaṃ desesi, mahājano paṭiladdhasamvego pāpato oramitvā dānādīni puññakammāni katvā saggaparāyaṇo ahosīti.

Kaṇṇamuṇḍapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Ubbaripetavatthuvaṇṇanā

Ahu rājā Brahmadattoti idaṃ Ubbaripetavatthum Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ upāsikaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ kira aññatarāya upāsikāya sāmiko kālamakāsi, sā pativiyogadukkhātura socantī aḷāhanaṃ gantvā rodāti. Bhagavā tassā sotāpattiphalassa upanissayasampattiṃ disvā karuṇāya saṅcoditamānaso

1. Bhutvā amānuse kāme (Sī, I)

hutvā tassā gehaṃ gantvā paññatte āsane nisīdi. Upāsikā Satthāraṃ upasaṅkamtivā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ Satthā “kiṃ upāsike socasī”ti vatvā “āma Bhagavā piyavippayogena socāmi”ti vutte tassā sokaṃ apānetukāmo atītaṃ āhari.

Atīte Pañcālaratṭhe¹ Kapilanagare Cūḷanībrahmadatto nāma rājā ahosi. So agatigamaṇaṃ pahāya attano vijite pajāya hitakaraṇanirato dasa rājadhamme akopetvā rajjaṃ anusāsamaṇo kadāci “attano rajje kiṃ vadanti”ti sotukāmo tunnavāyavesaṃ gahetvā eko adutiyo nagarato nikkhamitvā gāmato gāmaṃ janapadato janapadaṃ vicaritvā sabbarajjaṃ akaṇṭakaṃ anupapīlaṃ manusse sammodamāne apārutaghare maññe viharante disvā somanassajāto nivattitvā nagarābhimukho āgacchanto aññatarasmiṃ gāme ekissā vidhavāya duggatitthiyā gehaṃ pāvisi. Sā taṃ disvā āha “ko nu tvaṃ ayyo, kuto vā āgatosī”ti. Ahaṃ hunnavāyo bhadde, bhatiyā tunnavāyakammaṃ karonto vicarāmi, yadi tumhākaṃ tunnavāyakammaṃ atthi, bhattañca² vetanañca detha, tumhākampi kammaṃ karomīti. Natthamhākaṃ kammaṃ bhattavetanaṃ vā, aññesaṃ karohi ayyāti. So tattha katipāhaṃ vasanto dhaññapuññalakkhaṇasampannaṃ tassā dhītaraṃ disvā mātaraṃ āha “ayaṃ dārikā kiṃ kenaci katapariggahā, udāhu akatapariggahā, sace pana kenaci akatapariggahā, imaṃ mayhaṃ detha, ahaṃ tumhākaṃ sukhena jīvanūpāyaṃ kātuṃ samattho”ti. “Sādhu ayyā”ti sā tassa taṃ adāsi.

So tāya saddhiṃ katipāhaṃ vasitvā tassā kahāpaṇasahassaṃ datvā “ahaṃ katipāheneva nivattissāmi, bhadde tvaṃ mā ukkaṇṭhasī”ti vatvā attano nagaraṃ gantvā nagarassa ca tassa gāmassa ca antare maggaṃ samaṃ kārāpetvā alaṅkārāpetvā mahatā rājānubhāvena tattha gantvā taṃ dārikaṃ kahāpaṇarāsīmhi³ ṭhapetvā suvaṇṇarajatakalasehi nhāpetvā “ubbarī”ti nāmaṃ kārāpetvā aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapetvā tañca gāmaṃ tassā ñātīnaṃ datvā mahatā rājānubhāvena taṃ nagaraṃ ānetvā tāya saddhiṃ abhiraṃamaṇo yāvajīvaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā

1. Pañcālaratṭhe uttarapañcāle (Ka)

2. Vatthañca (Sī)

3. Kanakarāsīmhi (Ka)

āyupariyosāne kālamakāsi. Kālakate ca tasmim, kate ca sarīrakicce Ubbarī pativiyogena sokasallasamappitahadayā ālāhanam gantvā bahū divase gandhapupphādīhi pūjetvā rañño guṇe kittetvā ummādapattā viya kandantī paridevantī ālāhanam padakkhiṇam karoti.

Tena ca samayena amhākam Bhagavā bodhisattabhūto isipabbajjam pabbajitvā adhigatajjhānābhiñño Himavantassa sāmanta aññatarasmim araññāyatane viharanto sokasallasamappitam Ubbarim dibbena cakkhunā disvā ākāse āgantvā dissamānarūpo ākāse thatvā tattha thite manusse pucchi “kassidam ālāhanam, kassatthāya cāyam itthi ‘Brahmadatta Brahmadattā’ti kandantī paridevatī”ti. Tam sutvā manussā “Brahmadatto nāma Pañcālānam rājā, so āyupariyosāne kālamakāsi, tassidam ālāhanam, tassa ayam aggamahesī Ubbarī nāma ‘Brahmadatta Brahmadattā’ti tassa nāmam gahetvā kandantī paridevatī”ti āhamasu. Tamattham dīpentā saṅgītikārā—

368. “Ahu rājā Brahmadatto, Pañcālānam rathesabho.
Ahorattānamaccayā, rājā kālamakrubbatha¹.

369. Tassa ālāhanam gantvā, bhariyā kandati Ubbarī.
Brahmadattam apassantī, Brahmadattāti kandati.

370. Isi ca tattha āgacchi, sampannacaraṇo Muni.
So ca tattha apucchittha, ye tattha su samāgatā.

371. ‘Kassa idam ālāhanam, nānāgandhasameritam.
Kassāyam kandati bhariyā, ito dūragatam patim.
Brahmadattam apassantī, Brahmadattāti kandati’.

372. Te ca tattha viyākaṃsu, ye tattha su samāgatā.
Brahmadattassa bhaddante, Brahmadattassa mārisa.

1. Rājā kālaṅkarī tadā (Sī, I)

373. Tassa idaṃ ālāhanam, nānāgandhasameritam,
Tassāyam kandatī bhariyā, ito dūragatam patim.
Brahmadattam apassantī, Brahmadattatī kandatī”ti—

cha gāthā ṭhapesum.

368-9. Tattha **ahūti** ahosi. **Pañcālānanti** Pañcālaraṭṭhavāsīnam,
Pañcālaraṭṭhasseva vā. Ekopi hi janapado janapadikānam¹ rājakumārānam
vasena ruḥhiyā “Pañcālānan”ti² bahuvacanena niddisīyati. **Rathesabhoti**
rathesu usabhasadiso, mahārathoti attho. **Tassa ālāhananti** tassa rañño
sarīrassa dadḍhaṭṭhānam.

370. **Isīti** jhānādīnam guṇānam esanaṭṭhena isi. **Tatthāti** tasmim
ubbariyā ṭhitatṭhāne, susāneti attho. **Āgacchīti** agamāsi. **Sampannacaraṇoti**
sīlasampadā indriyesu guttadvāratā bhojane mattaññutā jāgariyānuyogo
saddhādayo satta saddhammā cattāri rūpāvacarajhānānīti imehi pannarasahi
caraṇasaṅkhātehi guṇehi sampanno samannāgato, caraṇasampannoti attho.
Munīti attahitaṇca parahitaṇca munāti jānātīti Muni. **So ca tattha**
apucchitthāti so tasmim ṭhāne ṭhite jane paṭipucchi. **Ye tattha su samāgatāti**
ye manussā tattha susāne samāgatā. **Sūti** nipātamattam, “ye tatthāsum
samāgatā”ti vā pāṭho. **Āsunti** ahesunti attho.

371. **Nānā gandhasameritanti** nānāvidhehi gandhehi samantato eritam
upavāsitam³. **Itoti** manussalokato. **Dūragatanti** paralokam gatattā vadati.
Brahmadattatī kandatīti Brahmadattatī evam nāmasaṅkittanam katvā
paridevanavasena avhāyati.

372-3. **Brahmadattassa bhaddante, Brahmadattassa mārisāti** mārisa
nirāmayakāyacitta Mahāmuni Brahmadattassa rañño idaṃ ālāhanam, tasseva
Brahmadattassa rañño ayaṃ bhariyā, bhaddam te tassa ca Brahmadattassa
bhaddam hotu, tādīsānam mahesīnam hitānucintanena paraloke ṭhitānampi
hitasukham hotiyevāti adhippāyo.

1. Janapadādhikatānam (Sī)

2. Pañcālāti (Ka)

3. Upavāyitam (Ka)

Atha so tāpaso tesam vacanam sutvā anukampaṃ upādāya Ubbariyā santikaṃ gantvā tassā sokavinodanattam—

374. “Chaḷāsītisahassāni, Brahmaḍattassanāmakā.

Imasmim ālāhane daḍḍhā, tesam kamanusocasi”ti—

gāthamāha. Tattha **chaḷāsītisahassāni**ti chasahassādhika-asītisahassasaṅkhā.

Brahmaḍattassanāmakāti Brahmaḍattoti evaṃnāmakā. **Tesam kamanusocasi**ti tesam chaḷāsītisahassasaṅkhātānaṃ Brahmaḍattānaṃ katamaṃ Brahmaḍattam tvaṃ anusocasi, katamaṃ paṭicca te soko uppannoti pucchi.

Evaṃ pana tena isinā pucchitā Ubbarī attanā adhippetam Brahmaḍattam ācikkhanti—

375. “Yo rājā Cūḷanīputto, Pañcālānaṃ rathesabho.

Tam bhante anusocāmi, bhattāraṃ sabbakāmadan”ti—

gāthamāha. Tattha **Cūḷanīputto**ti evaṃnāmassa rañño putto. **Sabbakāmadanti** mayham sabbassa icchiticchitassa dātāraṃ, sabbesaṃ vā sattānaṃ icchitadāyakaṃ.

Evaṃ ubbariyā vutte puna tāpaso—

376. “Sabbevaḥesum rājāno, Brahmaḍattassanāmakā.

Sabbeva Cūḷanīputtā, Pañcālānaṃ rathesabhā.

377. Sabbesaṃ anupubbena, mahesittamakārayi.

Kasmā purimake hitvā, pacchimaṃ anusocasi”ti—

gāthādvayamāha.

376. Tattha **sabbevaḥesunti** sabbeva te chaḷāsītisahassasaṅkhā rājāno Brahmaḍattassanāmakā Cūḷanīputtā Pañcālānaṃ rathesabhāva ahesum, ime rājabhāvādayo visesā tesu ekassāpi nāhesum.

377. **Mahesittamakārayi**ti tvaṅca tesam sabbesampi anupubbena aggamahesibhāvaṃ akāsi, anupattāti attho. **Kasmā**ti guṇato ca

sāmikabhāvato ca avisitṭhesu ettakesu janesu purimake rājāno pahāya
pacchimam ekamyeva kasmā kena kāraṇena anusocasīti pucchi.

Tam sutvā Ubbarī samvegajātā puna tāpasam—

378. “Ātume itthibhūtāya, dīgharattāya mārisa.

Yassā me itthibhūtāya, saṁsāre bahubhāsasī”ti—

gāthamāha. Tattha **ātumeti** attani. **Itthibhūtāyāti** itthibhāvaṁ upagatāya.
Dīgharattāyāti dīgharattam, ayaṁ hettha adhippāyo—itthibhūtāya attani
sabbakālam itthīyeva hoti, udāhu purisabhāvampi upagacchatīti. **Yassā me**
itthibhūtāyāti yassā mayham itthibhūtāya evaṁ tāva bahusaṁsāre
mahesibhāvaṁ Mahāmuni tvaṁ bhāsasi kathesīti attho. “Āhu me¹
itthibhūtāyā”ti vā pāṭho. Tattha **āti** anussaraṇatthe nipāto. **Āhu meti**² sayam
anussaritam aññātamidaṁ mayā, itthibhūtāya itthibhāvaṁ upagatāya evaṁ
mayham ettakam kalam aparāparuppatti³ ahosi, kasmā? Yasmā⁴ yassā me
itthibhūtāya sabbesaṁ anupubbena mahesittamakārayi, kim tvaṁ Mahāmuni
saṁsāre bahum bhāsasīti yojanā.

Tam sutvā tāpaso ayaṁ niyamo saṁsāre natthi “itthī itthīyeva hoti,
puriso puriso evā”ti dassento—

379. “Ahu itthī ahu puriso, pasuyonimpi āgamā.

Evametaṁ atītānaṁ, pariyaṇto na dissatī”ti—

gāthamāha. Tattha **ahu itthī ahu purisoti** tvaṁ kadāci itthīpi ahosi, kadāci
purisopi ahosi. Na kevalam itthipurisabhāvameva, atha kho pasu yonimpi
agamāsi, kadāci pasubhāvampi agamāsi, tiracchānayonimpi upagatā ahosi.
Evametaṁ atītānaṁ, pariyaṇtona dissatīti evaṁ yathāvuttaṁ etaṁ
itthibhāvaṁ purisabhāvaṁ tiracchānādibhāvaṇca upagatānaṁ atītānaṁ
attabhāvānaṁ pariyaṇto ñāṇacakkhunā mahatā ussāhena passantānampi na
dissati. Na kevalam taveva, atha kho

1. Ātumo (Ka)

3. Aparā ca anuppatti (Sī)

2. Ātumoti (Ka), ātumeti (Sī)

4. Ahosi, tasmā (Sī)

sabbesampi saṁsāre paribbhamantānaṃ sattānaṃ attabhāvassa pariyanto na dissateva na paññāyateva. Tenāha Bhagavā—

“Anamataggoyaṃ bhikkhave saṁsāro, pubbā koṭi na paññāyati
avijjānīvaraṇānaṃ sattānaṃ taṇhāsaṃyojanānaṃ sandhāvataṃ
saṁsaratan”¹.

Evam tena tāpasena saṁsārassa अपariyantataṃ kammassakatañca
vibhāventena desitaṃ dhammaṃ sutvā saṁsāre saṃviggahadayā dhamme ca
pasannamānasā vigatasokasallā hutvā attano pasādaṃ sokavigamanañca
pakāsentī—

380. “Ādittam vata maṃ santaṃ, ghatasittamva pāvakaṃ.
Vārinā viya osiṇcaṃ, sabbam nibbāpaye daram.

381. Abbahī vata me sallam, sokaṃ hadayanissitam.
Yo me sokaparetāya, patisokaṃ apānudi.

382. Sāham abbūlhasallāsmi, sītibhūtāsmi nibbutā.
Na socāmi na rodāmi, tava sutvā Mamāmunī”ti—

tisso gāthā abhāsi. Tāsaṃ attho hetṭhā vuttoyeva.

Idāni saṃviggahadayāya ubbariyā paṭipattim dassento Satthā—

383. “Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, samaṇassa subhāsitaṃ.
Pattacīvaramādāya, pabbaji anagāriyaṃ.

384. Sā ca pabbajitā santā, agāasmā anagāriyaṃ.
Mettacittam ābhāvesi, brahmalokūpapattiyā.

385. Gāmā gāmaṃ vicarantī, nigame rājadhāniyo.
Uruveḷā nāma so gāmo, yattha kālamakrubbatha.

386. Mettacittam ābhāvetvā, brahmalokūpapattiyā.
Itthiccittam virājetvā, brahmalokūpagā ahū”ti—

catasso gāthā abhāsi.

1. Saṃ 1. 187 piṭṭhe.

383-4. Tattha **tassā**ti tassa tāpasassa. **Subhāsita**nti suṭṭhu bhāsitaṃ, dhammanti attho. **Pabbajitā santā**ti pabbajjaṃ upagatā samānā, pabbajitvā vā hutvā santakāyavācā. **Mettacitta**nti mettāsahagataṃ cittaṃ. Cittasīsenā mettajjhānaṃ vadati. **Brahmalokūpapattiyā**ti tañca sā mettacittaṃ bhāventī brahmalokūpapattiyā abhāvesi, na vipassanāpāda-kādi-atthaṃ. Anuppanne hi Buddhē brahmavihārādi-ke bhāventā tāpasaparibbājakā yāvadeva bhavasampatti-atthameva bhāvesuṃ.

385-6. **Gāmā gāma**nti gāmato aññaṃ gāmaṃ. **Ābhāvetvā**ti vaḍḍhetvā brūhetvā. “**Ābhāvetvā**”ti keci paṭhanti, tesaṃ a-kāro nipātamattaṃ. **Itthiccitaṃ virājetvā**ti itthibhāve cittaṃ ajjhāsayaṃ abhiruciṃ virājetvā¹ itthibhāve virattacittā hutvā. **Brahmalokūpagā**ti paṭisandhiggahaṇavasena brahmalokaṃ upagamanakā ahoṣi. Sesaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānameva.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā tassā upāsikāya sokaṃ vinodetvā upari catusaccadesanaṃ akāsi, saccapariyosāne sā upāsikā sotāpattiphale paṭiṭṭhahi, sampattapariyāsa ca desanā sātthikā ahoṣīti.

Ubbaripetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti Khuddakaṭṭhakathāya Petavatthusmim

Terasavatthupaṭimaṇḍitassa

Dutiyassa Ubbarivaggassa atthasaṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Cūlavagga

1. Abhijjamānapetavattuvaṇṇanā

Abhijjamāne vārimhīti idaṃ Satthari Veḷuvane viharante aññataraṃ luddapetaṃ ārabha vuttaṃ. Bārāṇasiyaṃ kira aparadisābhāge pāraṅgāya Vāsabhagāmaṃ atikkamivā Cundaṭṭhilaṇāmake¹ gāme eko luddako ahosi, so araṇṇe mige vadhitvā varamaṃsaṃ aṅgāre pacitvā khāditvā avasesaṃ paṇṇapuṭe bandhitvā kājena gahetvā gāmaṃ āgacchati². Taṃ bāladārakā gāmadvāre disvā “maṃsaṃ me dehi maṃsaṃ me dehi”ti hatthe pasāretvā upadhāvanti. So tesaṃ thokaṃ thokaṃ maṃsaṃ deti. Athekadivasā maṃsaṃ alabhitvā uddālakapupphaṃ piḷandhitvā bahurū ca hatthena gahetvā gāmaṃ gacchantāṃ taṃ dārakā gāmadvāre disvā “maṃsaṃ me dehi maṃsaṃ me dehi”ti hatthe pasāretvā upadhāvimsu, so tesaṃ ekekaṃ pupphamañjarim adāsi.

Atha aparena samayena kālaṃ katvā petesu nibbatto naggo virūparūpo bhayānakadassano supinepi³ annapānaṃ ajānanto sīse ābandhita-uddālakakusumamālākālāpo “Cundaṭṭhilaṇāyaṃ nātakānaṃ santike kiñci labhissāmi”ti Gaṅgāya udaye abhijjamāne paṭisotaṃ padasā gacchati. Tena ca samayena Koliyo nāma raṇṇo Bimbisārassa mahāmatto kupitaṃ paccantaṃ vūpasamētvā paṭinivattento hatthi-assādiparivārabalaṃ thalapathena pesētvā sayāṃ Gaṅgāya nadiyā anusotaṃ nāvāya āgacchanto taṃ petāṃ tathā gacchantāṃ disvā pucchanto—

387. “Abhijjamāne vārimhi, Gaṅgāya idha gacchasi.

Naggo pubbaddhapetova, māladhārī alaṅkato.

Kuham gamissasi peta, kattha vāso bhavissati”ti—

gāthamāha. Tattha **abhijjamāne**ti padanikkhepena abhijjamāne saṅghāte⁴ **vārimhi Gaṅgāyāti** Gaṅgāya nadiyā udaye. **Idhāti** imasmiṃ thāne. **Pubbaddhapetovāti** kāyassa purimaddhena apeto viya apetayoniko

1. Cundaṭṭhikaṇāmake (Sī)

3. Supinenapi (Sī, I)

2. Gahetvā āgacchati (Ka)

4. Avinassamānasaṅkhāte (Ka)

devaputto viya. Kathaṃ? **Māladhārī alaṅkatoti**, mālāhi piḷandhitvā alaṅkatasīsaggoti attho. **Kattha vāso bhavissatīti** katarasmim gāme dese vā tuyhaṃ nivāso bhavissati, taṃ kathehīti attho.

Idāni yaṃ tadā tena petena Koliyena ca vuttaṃ, taṃ dassetuṃ saṅgītikārā—

388. “Cundaṭṭhilaṃ gamissāmi, peto so iti bhāsati.
Antare vāsabhagāmaṃ, Bārāṇasim ca¹ santike.

389. Tañca disvā mahāmatto, Koliyo iti vissuto.
Sattum bhattañca petassa, pītakañca yugaṃ adā.

390. Nāvāya tiṭṭhamānāya, kappakassa adāpayi.
Kappakassa padinnamhi, ṭhāne petassa dissatha.

391. Tato suvatthavasano, māladhārī alaṅkato.
Ṭhāne ṭhitassa petassa, dakkhiṇā upakappatha.
Tasmā dajjetha petānaṃ, anukampāya punappunan”ti—

gāthāyo avocum.

338. Tattha **Cundaṭṭhilaṃ** evaṃnāmakaṃ gāmaṃ. **Antare Vāsabhagāmaṃ, Bārāṇasim ca santiketī** Vāsabhagāmassa ca Bārāṇasiyā ca vemajjhe. Antarā-saddayogena hetuṃ sāmīyathe upayogavacanāṃ. Bārāṇasiyā santike hi so gāmoti. Ayaṃ hettha attho—antare Vāsabhagāmassa ca Bārāṇasiyā ca yo Cundaṭṭhilaṃnāmako gāmo Bārāṇasiyā avidūre, taṃ gāmaṃ gamissāmīti.

389. **Koliyo iti vissutoti** Koliyoti evaṃpakāsitanāmo². **Sattum bhattañcāti** sattum ceva bhattañca. **Pītakañca yugaṃ adāti** pītakaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ ekaṃ vatthayugaṃ ca adāsi.

390. Kadā adāsīti ce āha **nāvāya tiṭṭhamānāya. Kappakassa adāpayīti** gacchantim nāvaṃ ṭhapetvā tattha ekassa nhāpitassa upāsakassa

1. Bārāṇasiyā ca (Sī, I)

2. Pakāsananāmo (Ka)

dāpesi, dinnamhi vatthayugeti yojanā. **Ṭhāneti** ṭhānaso taṅkhaṇaṇṇeva. **Petassa dissathāti** petassa sarīre paññāyittha, tassa nivāsanapārupanavattham sampajji. Tenāha “**tato suvatthavasano, māladhārī alaṅkato**”ti, suvatthavasano¹ mālabharaṇehi sumaṇḍitapasādhito. **Ṭhāne ṭhitassa petassa, dakkhiṇā upakappathāti** dakkhiṇeyyatṭhāne ṭhitā panesā dakkhiṇā tassa petassa yasmā upakappati, viniyogaṃ agamāsi. **Tasmā dajjetha petānaṃ, anukampāya punappunanti** petānaṃ anukampāya pete uddissa punappunaṃ dakkhiṇaṃ dadeyyāti attho.

Atha so Koliyamahāmatto taṃ petāṃ anukampamāno dānavidhiṃ sampādetvā anusotaṃ āgantvā sūriye uggacchante Bārāṇasīṃ sampāpuṇi. Bhagavā ca tesaṃ anuggahatthaṃ ākāseṇa āgantvā Gaṅgātīre atṭhāsi. Koliyamahāmattopi nāvato otaritvā haṭṭhapahaṭṭho Bhagavantaṃ nimantesi “adhivāsetha me bhante Bhagavā ajjatanāya bhattaṃ anukampaṃ upādāyā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. So Bhagavato adhivāsanaṃ viditvā tāvadeva ramaṇīye bhūmibhāge mahantaṃ sākhaṃaṇḍapaṃ upari catūsu ca passesu nānāpirāgavaṇṇavicittavividhavasanasamalaṅkataṃ kāretvā tattha Bhagavato āsanaṃ paññāpetvā adāsi, nisīdi Bhagavā paññatte āsane.

Atha so mahāmatto Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā gandhapupphādīhi pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinna heṭṭhā attano vuttavacanaṃ petassa ca paṭivacanaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā “bhikkhusaṃgho āgacchatū”ti cintesi, cintitasamanantaramēva buddhānubhāvasaṅcodito suvaṇṇahaṃsagaṇo viya Dhataratṭhahaṃsarājaṃ bhikkhusaṃgho dhammarājaṃ samparivāresi, tāvadeva mahājano sannipati “uḷārā dhammadesanā bhavissati”ti. Taṃ disvā pasannamānaso mahāmatto Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ paṇitena khādanīyena bhojanīyena santappesi. Bhagavā katabhattakicco mahājanassa anukampāya “Bārāṇasisamīpagāmaṃvāsino sannipatantū”ti adhiṭṭhāsi. Sabbe ca te iddhibalena mahājanā sannipatiṃsu, uḷāre cassa pete pākaṭe akāsi. Tesu keci chinnabhinnapilotikakhaṇḍadharā, keci attano

1. Suvatthavasani (Sī, I)

keseheva paṭicchāditakopinā, keci naggā yathājātarūpā khuppiṭāsābhībhitā
tacapariyonaddhā aṭṭhimattasarīrā ito cito ca paribbhamantā mahājanassa
paccakkhato paññāyimsu.

Atha Bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisankhāraṃ abhisankhāsi, yathā te
ekajjhaṃ sannipatitvā attanā kataṃ pāpakammaṃ mahājanassa pavedesuṃ.
Tamatthaṃ dīpentā saṅgītikārā—

392. “Sātunnavasanā¹ eke, aññe kesaniṇvāsana².

Petā bhattāya gacchanti, pakkamanti disodisaṃ.

393. Dūre eke padhāvitvā, aladdhāva nivattare.

Chātā pamucchitā bhantā, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.

394. Keci tattha papatitvā³, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.

Pubbe akatakalyāṇā, aggidaḍḍhāva ātape.

395. Mayaṃ pubbe pāpadhammā, gharaṇī kulamātaro.

Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.

396. Pahūtaṃ annapānampi, apissu avakiriyati.

Sammaggate pabbajite, na ca kiñci adamhase.

397. Akammakāmā alasā, sādukāmā mahagghasā.

Ālopapiṇḍadātāro, paṭiggahe paribhāsimhase⁴.

398. Te gharā tā ca dāsiyo, tānevābharaṇāni no.

Te aññe paricārenti, mayaṃ dukkhassa bhāgino.

399. Veṇī vā avaññā honti, rathakārī ca dubbhikā.

Caṇḍālī kapaṇā honti, kappakā ca punappunaṃ.

400. Yāni yāni nihīnāni, kulāni kapaṇāni ca.

Tesu tesveva jāyanti, esā maccharino gati.

1. Sāhunnavāsino (I), sāhundavāsino (Ka)

2. Te ca tattha papatitā (Ka)

3. Kesaniṇvāsino (Ka)

4. Paribhāsītā (Ka)

401. Pubbe ca katakalyāṇā, dāyakā vītamaccharā.
Sagga te paripūrenti, obhāsentī ca Nandanam.
402. Vejyante ca pāsāde, ramitvā kāmakāmino.
Uccākulesu jāyanti, sabhogesu tato cutā.
403. Kūṭāgāre ca pāsāde, pallaṅke gonakatthate.
Bijitaṅgā morahatthehi, kule jātā yasassino.
404. Aṅkato aṅkam gacchanti, māladhārī alaṅkatā.
Dhātiyo upatiṭṭhanti, sāyam pātam sukhesino.
405. Na yidaṁ akatapuññānam, katapuññānamevidaṁ.
Asokaṁ Nandanam rammaṁ, tidasānam mahāvanam.
406. Sukham akatapuññānam, idha natthi parattha ca.
Sukhaṅca katapuññānam, idha ceva parattha ca.
407. Tesam saḥabyakāmānam, kattabbaṁ kusalam bahuṁ.
Katapuññā hi modanti, sagge bhogasamaṅgino”ti—

gāthāyo avocum.

392. Tattha **sātunnavasanā**¹ chinnabhinnapilotikakhaṇḍanivāsana.
Eketi ekacce. **Kesanivāsana**² kescheva paṭicchādītakopinā. **Bhattāya**
gacchantīti “appeva nāma ito gatā yattha vā tattha vā kiñci ucchiṭṭhabhattam
vā vamiṭṭhabhattam³ vā gabbhamalādikaṁ vā labheyyāmā”ti katthacideva
aṭṭhatvā⁴ ghāsatthāya gacchanti. **Pakkamanti disodisanti** disato disam
anekayojanantarikaṁ ṭhānam pakkamanti.

393. **Dūreti** dūreva ṭhāne. **Eketi** ekacce petā. **Padhāvitvā**ti ghāsatthāya
upadhāvitvā. **Aladdhāva nivattareti** kiñci ghāsam vā pāṇiyam vā alabhitvā
eva nivattanti. **Pamucchitā**ti khuppiṭṭasādidukkhena sañjātamucchā.

1. Sātunnavāsinioti (I)

3. Vamathubhattam (Sī, I)

2. Kesanivāsinioti (Ka)

4. Āgantvā (Sī, I)

bhantāti paribbhamantā. **Bhūmiyaṃ paṭisumbhitāti** tāya eva mucchāya uppattiyā ṭhatvā avakkhittamattikāpiṇḍā viya vissussitvā pathaviyaṃ patitā.

394. **Tatthāti** gataṭṭhāne. **Bhūmiyaṃ paṭisumbhitāti** papāte patitā viya jighacchādiddukkheṇa ṭhātum asamatthabhāvena bhūmiyaṃ patitā, tattha vā gataṭṭhāne ghāsādīnaṃ alābhena chinnāsā hutvā kenaci paṭimukhaṃ sumbhita pothitā viya bhūmiyaṃ patitā hontīti attho. **Pubbe akatakalyāṇāti** purimabhāve akatakusalā. **Aggidaddhāva ātapeti** nidāghakāle ātapaṭṭhāne agginā daddhā viya, khuppiṭṭhāgginā ḍayhamānā mahādukkhaṃ anubhavantīti attho.

395. **Pubbeti** atītabhave. **Pāpadhammāti** issukīmaccharī-ādibhāvena lāmakasabhāvā. **Gharaṇīti** gharasāminiyo. **Kulamātaroti** kuladārakānaṃ mātaro, kulapurisānaṃ vā¹ mātaro. **Dīpanti** patiṭṭhaṃ, puññanti attho. Tañhi sattānaṃ sugatīsu patiṭṭhābhāvato² “patiṭṭhā”ti vuccati. **Nhākamhāti** na karimha.

396. **Pahūtanti** bahuṃ. **Annapānampīti** annaṅca pānaṅca. **Apissu avakiriyatīti** sūti nipātamattaṃ, api avakiriyati chaṭṭiyati³. **Sammaggeti** sammā gate sammā paṭipanne sammā paṭipannāya. **Pabbajiteti** pabbajitāya. Sampadāne hi idaṃ bhumnavacanaṃ. Sammaggate vā pabbajite sati labbhamāneti attho. **Na ca kiñci adamhaseti** “kiñcimattampi deyyadhammaṃ nādamhā”ti vipaṭisārābhibhūtā vadanti.

397. **Akammakāmāti** sādhuhi akattabbaṃ kammaṃ akusalaṃ kāmentīti akammakāmā, sādhuhi vā kattabbaṃ kusalaṃ kāmentīti kammakāmā, na kammakāmāti akammakāmā⁴, kusaladhammesu acchandikāti attho. **Alasāti** kusitā kusalakammakaraṇe nibbīriyā. **Sādukāmāti** sātamadhuravatthupiyā⁵. **Mahagghasāti** mahābhojanā, ubhayenāpi sundaraṅca madhuraṅca bhojanaṃ labhitvā atthikānaṃ kiñci adatvā sayameva

1. Kulapurisānaṃ vā (Sī)

2. Sattānaṃ gati (Ka)

3. Chādīyati (Sī)

4. Sādhuhi vā kattabbaṃ kusalaṃ na kāmentīti akammakāmā, na kammakāmā vā akammakāmā (Sī)

5. Sādumadhuravatthupiyā (Ka)

bhuñjitāroti dasseti. **Ālopapiṇḍadātāroti** ālopamattassapi bhojanapiṇḍassa dāyakā. **Paṭiggaheti**¹ tassa paṭiggaṇhanake. **Paribhāsimhaseti** paribhavaṃ karontā bhāsimha, avamaññimha uppaṇḍimhā cāti attho.

398. **Te gharāti** yattha mayaṃ pubbe “amhākaṃ gharan”ti mamattaṃ akarimhā, tāni gharāni yathāṭṭhitāni, idāni no na kiñci upakappatīti adhippāyo. **Tā ca dāsiyo tānevābharaṇāni** noti etthāpi eseva nayo. Tattha **noti** amhākaṃ. **Teti** te gharādike. **Aññe paricārenti**², paribhogādivasena viniyogaṃ karontīti attho. **Mayaṃ dukkhassa bhāginoti** mayaṃ pana pubbe kevalaṃ kīlanappasutā hutvā sāpateyumaṃ pahāya gamaniyaṃ anugāmikaṃ kātuṃ ajānantā idāni khuppiśāsādidukkhassa bhāgino bhavāmāti attānaṃ garahantā vadanti.

399. Idāni yasmā petayonito cavitvā manussesu uppajjantāpi sattā yebhuyyena tasseva kammaṃ vipākāvasesena hīnajātikā kapaṇavuttinova honti, tasmā tamatthaṃ dassetuṃ “**veṇivā**”ti-ādinā dve gāthā vuttā. Tattha **veṇivāti** venajātikā³, vilīvakārā naḷakārā hontīti attho. **Vā-saddo** aniyamattho. **Avaññāti** avaññeyyā, avajānitabbāti vuttaṃ hoti. “Vambhanā”ti vā pāṭho, pārehi bādhaniyāti attho. **Rathakārīti** cammakārino. **Dubbhikāti** mittadubbhikā mittānaṃ bādhikā⁴. **Caṇḍālīti** caṇḍāla-jātikā. **Kapaṇāti** vanibbakā⁵ ativiya kāruññappattā. **Kappakāti** kappakajātikā, sabbattha “honti punappunan”ti yojanā, aparāparampi imesu nihīnakulesu uppajjantīti vuttaṃ hoti.

400. **Tesu tesveva jāyantīti** yāni yāni aññānīpi nesādapukkusakulādīni kapaṇāni ativiya vambhaniyāni paramaduggatāni ca, tesu tesu eva nihīnakulesu macchariyamalena petesu nibbattitvā tato cutā nibbattanti. Tenāha “**esā maccharino gatī**”ti.

1. Paṭiggāhakeṭi (Sī)

2. Aññeti apare. Parihārentīti paricārenti (Sī)

3. Veṇijātikā (Sī)

4. Dubbhikāti mittānaṃ bādhakā (Ka)

5. Varākā (Sī, I)

401. Evaṃ akatapuññānaṃ sattānaṃ gatiṃ dassetvā idāni katapuññānaṃ gatiṃ dassetuṃ “**pubbe ca katakalyāṇā**”ti satta gāthā vuttā. Tattha **saggaṃ te paripūrentī**ti ye pubbe purimajātiyaṃ katakalyāṇā dāyakā dānapuññābhiratā vigatamalamaccherā, te attano rūpasampattiyā ceva parivārasampattiyā ca saggaṃ devalokaṃ paripūrenti paripuṇṇaṃ karonti. **Obhāsentī ca Nandananti** na kevalaṃ paripūrentiyeva, atha kho kapparukkhādīnaṃ pabhāhi sabhāveneva obhāsamānampi Nandanavanaṃ attano vatthābharaṇajutīhi sarīrappabhāya ca abhibhavitvā ceva obhāsetvā ca jotenti.

402. **Kāmakāminoti** yathicchitesu kāmaguṇesu¹ yathākāmaṃ paribhogavanto. **Uccākulesūti** uccesu khattiyakulādīsu kulesu. **Sabhogesūti** mahāvibhavesu. **Tato cutāti** tato devalokato cutā.

403. **Kūṭāgāre ca pāsādeti** kūṭāgāre ca pāsāde ca. **Bījitaṅgāti** bījīyamānadehā. **Morahatthehīti** morapiñchapaṭimaṇḍitabījanīhatthehi. **Yasassinoti** parivāravanto ramantīti adhippāyo.

404. **Aṅkato aṅkaṃ gacchantīti** dārakakālepi ñātīnaṃ dhātīnañca aṅkaṭṭhānato aṅkaṭṭhānameva gacchanti, na bhūmitalanti adhippāyo. **Upatīṭṭhantīti** upaṭṭhānaṃ karonti. **Sukhesinoti** sukhamicchantā, “mā sītaṃ vā uṇhaṃ vā”ti appakampi dukkhaṃ pariharantā upatīṭṭhantīti adhippāyo.

405. **Na yidaṃ akatapuññānanti** idaṃ sokavatthu-abhāvato asokaṃ rammaṃ ramaṇīyaṃ tidasānaṃ Tāvatisadevānaṃ **mahāvanaṃ** mahā-upavanabhūtaṃ **Nandanaṃ** Nandanavanaṃ akatapuññānaṃ na hoti, tehi laddhuṃ na sakkāti attho.

406. **Idhāti** imasmiṃ manussaloke visesato puññaṃ karīyati, taṃ sandhāyāha. **Idhāti** vā diṭṭhadhamme. **Paratthāti** samparāye.

407. **Tesanti** tehi yathāvuttehi devehi. **Sahabyakāmānanti** sahabhāvaṃ icchantehi. **Bhogasamaṅginoti** bhogehi samannāgatā,

1. Kāmesu kāmaguṇesu (Si)

dibbehi pañcākāmaguṇehi samappitā modantīti attho. Sesam uttānatthameva.

Evam tehi petchi sādharmaṇato¹ attanā katakammassa ca gatiyā
puññakammassa ca gatiyā paveditāya samviggamanassa
koḷiyāmaccapamukhassa tattha sannipatitassa mahājanassa
ajjhāsayānurūpaṃ Bhagavā vitthārena dhammaṃ desesi, desanāpariyosāne
caturāsītiyā paṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Abhijjamānapetavattuvuṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sāṇavāsīttherapetavattuvuṇṇanā

Kuṇḍināgariyo theroti idam Satthari Veḷuvane viharante āyasmato
Sāṇavāsīttherassa² nātipete ārabha vuttam. Atīte kira Bārāṇasiyaṃ
Kitavassa nāma rañño putto uyyānakīlaṃ kīlitvā nivattanto Sunettaṃ nāma
Paccekaḥbuddhaṃ piṇḍāya caritvā nagarato nikkhamantaṃ disvā
issariyamadamatto hutvā “kathaṃhi nāma mayhaṃ añjaliṃ akatvā ayaṃ
muṇḍako gacchatī”ti paduṭṭhacitto hatthikkhandhato otaritvā “kacci te³
piṇḍapāto laddho”ti ālapanto hatthato pattaṃ gahetvā pathaviyaṃ pātetvā
bhindi. Atha naṃ sabbattha tādibhāvappattiyā nibbikāraṃ
karuṇāvipphārasomanassanipātapasannacittameva⁴ olokentaṃ
aṭṭhānāghātena⁵ dūsitacitto “kiṃ maṃ Kitavassa rañño puttaṃ na jānāsi,
tvaṃ olokayanto mayhaṃ kiṃ karissasī”ti vatvā avahasanto pakkāmi.
Pakkantamattasseva cassa narakaggidāhapaṭibhāgo balavasarīradāho uppajji.
So tena mahāsantāpenābhībhūtakāyo atibālhaṃ dukkhavedanābhitunno
kālaṃ katvā Avīcimahāniraye nibbatti.

So tattha dakkhiṇapassena vāmapassena uttāno avakujjoti bahūhi
pakārehi parivattitvā caturāsīti vassasahassāni paccitvā

1. Ārādhanaṇato (Sī), ādhāraṇato (I) 2. Sāṇuvāsīttherassa (Sī, I) 3. Kacci vo (Sī, I)

4. Karuṇāvipphārasommasomanassanayanānānipātapasannacittameva (Sī)

5. Accharāghātenapi (Ka)

tato cuto petesu aparimitakālaṃ khuppipāsādidukkhaṃ anubhavitvā tato cuto imasmiṃ Buddhuppāde Kuṇḍinagarassa samīpe Kevaṭṭagāme nibbatti, tassa jātissarañāṇaṃ uppajji, tena so pubbe attanā anubhūtapubbaṃ dukkhaṃ anussaranto vayappattopi pāpabhayena ñātakehipi saddhiṃ macchabandhanatthaṃ na gacchati. Tesu gacchantesu macche ghātetuṃ anicchanto nilīyati, gato ca jālaṃ bhindati, jīvante vā macche gahetvā uduke vissajjeti, tassa taṃ kiriyaṃ arocantā ñātakā gehato taṃ nīharimsu. Eko panassa bhātā sinehabaddhahadayo¹ ahosi.

Tena ca samayena āyasmā Ānando Kuṇḍinagaraṃ upanissāya Sāṇapabbate² viharati. Atha so Kevaṭṭaputto ñātakehi pariccatto hutvā ito cito ca paribbhamanto taṃ padesaṃ patto bhojanavelāya therassa santikaṃ upasaṅkami. Thero taṃ pucchitvā bhojanena atthikabhāvaṃ ñatvā tassa bhattaṃ datvā katabhattakicco sabbaṃ taṃ pavattiṃ ñatvā dhammakathāya pasannamānasaṃ³ ñatvā “pabbajissasi āvuso”ti. Āma bhante pabbajissāmīti. Thero taṃ pabbājetvā tena saddhiṃ Bhagavato santikaṃ agamāsi. Atha naṃ Satthā āha “Ānanda imaṃ sāmaṇeraṃ anukampeyyāsi”ti. So ca akatakusallatā appalābho ahosi. Atha naṃ Satthā anuggaṇhanto bhikkhūnaṃ paribhogatthāya pāṇiyaghaṭṭānaṃ paripūraṇe niyojesi. Taṃ disvā upāsakā tassa bahūni niccabhattāni paṭṭhapesuṃ.

So aparena samayena laddhūpasampado arahattaṃ patvā thero hutvā dvādasahi bhikkhūhi saddhiṃ sāṇapabbate vasi. Tassa pana ñātakā pañcasatamattā anupacitakusalakammā upacitamaccherādipāpadhammā kālaṃ katvā petesu nibbattimsu. Tassa pana mātāpitaro “esa amhehi pubbe gehato nikkaḍḍhito”ti sārājjamānā⁴ taṃ anupasaṅkamitvā tasmīṃ baddhasinehaṃ bhātikaṃ pesesuṃ. So therassa gāmaṃ piṇḍāya pavitṭhasamayā dakkhiṇajāṇumaṇḍalaṃ pathaviyaṃ patiṭṭhāpetvā katañjali attānaṃ

1. Sinehena somhahadayo (Sī)

3. Taṃ pasannamānasaṃ (Sī, I)

2. Sānuvāsipabbate (Sī, I)

4. Lajjāyamānā (Sī, I)

dassetvā “**mātā pitā ca te¹ bhante**”ti-ādigāthā avoca. **Kuṇḍināgariyo** theroti-
ādayo pana ādito pañca gāthā tāsari sambandhadassanattam
dhammasaṅgāhakehi ṭhapitā.

408. “Kuṇḍināgariyo thero, Sāṇavāsini²vāsiko².
Poṭṭhapādoti nāmena, samaṇo bhāvitindriyo.

409. Tassa mātā pitā bhātā, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

410. Te duggatā sūcikaṭṭā, kilantā naggino kisā.
Uttasantā³ mahattāsā, na dassenti kurūrino⁴.

411. Tassa bhātā vitaritvā, naggo ekapathekako.
Catukuṇḍiko bhavitvāna, therassa dassayī’tumaṃ.

412. Thero cāmanasikatvā, tuṇhībhūto atikkami⁵.
So ca viññāpayī theram, ‘bhātā petagato aham’.

413. Mātā pitā ca te bhante, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

414. Te duggatā sūcikaṭṭā, kilantā naggino kisā.
Uttasantā mahattāsā, na dassenti kurūrino.

415. Anukampassu kārūṇiko, datvā anvādisāhi no.
Tava dinnena dānena, yāpessanti kurūrino”ti.

408-9. Tattha **Kuṇḍināgariyo** theroti evaṃnāmake nagare
Jātasamvaddhatthero, “Kuṇḍikanagaro thero”tipi pāṭho, so evattho.
Sāṇavāsinivāsikoti Sāṇapabbatavāsī. **Poṭṭhapādoti** nāmenāti nāmena
Poṭṭhapādo nāma. **Samaṇoti** samitapāpo. **Bhāvitindriyoti**
ariyamaggabhāvanāya bhāvitasaddhādi-indriyo, arahāti attho. **Tassāti** tassa
Sāṇavāsithherassa. **Duggatāti** duggatigatā.

1. Vo (Sī, Syā)

2. Sāṇuvāsini²vāsiko (Sī, I)

3. Ottappantā (Ka)

4. Kuruddino (Ka)

5. Apakkami (Sī, I)

410. **Sūcikaṭṭā**ti pūtinā lūkhagattā aṭṭakā, sūcikaṭṭāti laddhanāmāya khuppiṇāsāya aṭṭā pīlita¹. “Sūcikaṭṭhā”ti keci paṭhanti, sūcichiddasadisamukhadvārāti attho. **Kilantā**ti kilantakāyacittā. **Nagginoti** naggarūpā niccolā. **Kisā**ti aṭṭhittacamatasarīratāya kisadehā. **Uttasantā**ti² “ayaṃ samaṇo amhākaṃ putto”ti ottappena utrāsaṃ āpajjantā. **Mahattāsā**ti attanā pubbe katakammaṃ paṭicca sañjātamahābhayā. **Na dassenti**ti attānaṃ na dassenti, sammukhībhāvaṃ na gacchanti. **Kurūrinoti** dāruṇakammantā.

411. **Tassa bhātā**ti Sāṇavāsitheraṣṣa bhātā. **Vitaritvā**ti vitiṇṇo hutvā, ottappasantāsabhayāti³ attho. **Vitaritvā**ti vā pāṭho, turito hutvā, taramānarūpo hutvāti vuttaṃ hoti. **Ekapatheti** ekapadikamagge. **Ekakoti** ekiko adutiyo. **Catukuṇḍiko bhavitvānā**ti catūhi aṅgehi kuṇḍeti attabhāvaṃ pavattetīti catukuṇḍiko, dvīhi jāṇūhi dvīhi hatthehi gacchanto tiṭṭhanto ca, evambhūto hutvāti attho. So hi evaṃ purato kopīnapaṭicchādanā hotīti tathā akāsi. **Theraṣṣa dassayī**’tumanti therassa attānaṃ uddisayi dassesi.

412. **Amanasikatvā**ti “ayaṃ nāma eso”ti evaṃ manasi akaritvā anāvajjetvā. **So cāti** so peto. **Bhātā petagato ahanti** “ahaṃ atītattabhāve bhātā, idāni petabhūto idhāgato”ti vatvā viññāpayi theranti yojanā.

413-5. Yathā pana viññāpayi, taṃ dassetuṃ “**mātā pitā ca**”ti-ādinā tisso gāthā vuttā. Tattha **mātā pitā ca teti** tava mātā ca pitā ca. **Anukampassūti** anuggaṇha anudayaṃ karohi. **Anvādisāhīti** ādisa. **Noti** amhākaṃ. **Tava dinnenā**ti tayā dinnena.

1. Sūcikaṭṭāti sūcinā lūkhavatthādinā aṭṭikā. Sūcigattāti vā pāṭho, vijjhanatthena sūcikaṭṭāti laddhanāmāya khuppiṇāsāya aṭṭitā pīlita (Sī, I)

2. Ottappantāti (Ka)

3. Ottappantāsā hontīti (Ka)

Taṃ sutvā thero yathā paṭipajji, taṃ dassetuṃ—

416. “Thero caritvā piṇḍāya, bhikkhū aññe ca dvādasa.
Ekajjhaṃ sannipatiṃsu, bhattavissaggakāraṇā.

417. Thero sabbeva te āha, yathāladdhaṃ dadātha me.
Saṃghabhattaṃ karissāmi, anukampāya ñātināṃ.

418. Niyyādayiṃsu therassa, thero saṃghaṃ nimantayi.
Datvā anvādisi thero, mātu pitu ca bhātuno.
‘Idaṃ me ñātināṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo.

419. Samanantarānuddiṭṭhe, bhojanaṃ udapajjatha.
Suciṃ paṇītaṃ sampannaṃ, anekarasabyañjanaṃ.

420. Tato uddassayī¹ bhātā, vaṇṇavā balavā sukhī.
Pahūtaṃ bhojanaṃ bhante, passa naggāmhase mayaṃ.
Tathā bhante parakkama, yathā vatthaṃ labhāmase.

421. Thero saṅkārakūṭamhā², uccinitvāna nantake.
Pilotikaṃ paṭaṃ katvā, saṅghe cātuddise adā.

422. Datvā anvādisi thero, mātu pitu ca bhātuno.
‘Idaṃ me ñātināṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo’.

423. Samanantarānuddiṭṭhe, vatthāni udapajjisuṃ.
Tato suvatthavasano, therassa dassayī³tumaṃ.

424. Yāvatā Nandarājassa, vijitasmim paṭicchadā.
Tato bahutarā bhante, vatthāna’cchādanāni no.

425. Koseyyakambalīyāni⁴, Khomakappāsikāni ca.
Vipulā ca mahaggā ca, tepā’kāse’valambare.

1. Uddisayī (Sī, Ka)

3. Therassuddissayī (Ka)

2. Saṅkārakūṭato (Ka)

4. Koseyyakambalāneva (Ka)

426. Te mayam paridahāma, yam yam hi manaso piyam.
Tathā bhante parakkama, yathā geham labhāmase.
427. Thero paṇṇakuṭim katvā, saṃghe cātuddise adā.
Datvā ca anvādisī thero, mātu pitu ca bhātuno.
'Idam me ñātinaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo'.
428. Samanantarānuddiṭṭhe, gharāni udapajjisum.
Kūṭāgāranivesanā, vibhattā bhāgasō mitā.
429. Na manussesu idisā, yādisā no gharā idha.
Api dibbesu yādisā, tādisā no gharā idha.
430. Daddallamānā ābhenti, samantā caturo disā.
Tathā bhante parakkama, yathā pānīyam labhāmase.
431. Thero karaṇam¹ pūretvā, saṃghe cātuddise adā.
Datvā anvādisī thero, mātu pitu ca bhātuno.
'Idam me ñātinaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo'.
432. Samanantarānuddiṭṭhe, pānīyam udapajjatha.
Gambhīrā caturassā ca, pokkharaṇṇo sunimmitā.
433. Sītodikā suppatitthā, sītā appaṭigandhiyā.
Padumuppalasañchannā, vārikiṇṇakkhapūrītā.
434. Tattha nhatvā pivitvā ca, therassa paṭidassayum.
Pahūtam pānīyam bhante, pādā dukkhā phalanti no.
435. Āhiṇḍamānā khañjāma, sakkhare kusakaṇṭake.
Tathā bhante parakkama, yathā yānam labhāmase.
436. Thero sipāṭikam laddhā, saṃghe cātuddise adā.
Datvā anvādisī thero, mātu pitu ca bhātuno.
'Idam me ñātinaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo'.

437. Samanantarānuddiṭṭhe, petā rathena māgamuṃ.
Anukampitamha bhadante, bhattenacchādanena ca.

438. Gharena pāṇiyadānena, yānadānena cūbhayaṃ.
Muniṃ kārūṇikaṃ loke, bhante vanditumāgatā”ti—
gāthāyo āhaṃsu.

416-7. Tattha **thero caritvā piṇḍāyāti** thero piṇḍapātacārikāya caritvā.
Bhikkhū aññe ca dvādasāti therena saha vasantā aññe ca dvādasā bhikkhū
ekajjhaṃ ekato sannipatiṃsu. Kasmāti ce? **Bhattavissaggakāraṇāti**
bhattakiccekāraṇā bhuñjananimittaṃ. **Teti** te bhikkhū. **Yathāladdhanti** yaṃ
yaṃ laddhaṃ. **Dadāthāti** detha.

418. **Niyyādayiṃsūti** adāṃsu. **Samghaṃ nimantayīti** te eva dvādasā
bhikkhū samghuddesavasena taṃ bhattaṃ dātuṃ nimantesi. **Anvādisīti**
ādisi. Tattha yesaṃ anvādisi, te dassetuṃ “**mātu pitu ca bhātuno, idaṃ me**
ñātīnaṃ hotu, sukhitā hontu ñātayo”ti vuttaṃ.

419. **Samanantarānuddiṭṭheti** uddiṭṭhasamanantameva. **Bhojanaṃ**
udapajjathāti tesaṃ petānaṃ bhojanaṃ uppajji. Kīdisanti āha “**sucin**”ti-ādi.
Tattha **anekarasabyañjananti** nānārasehi byañjanehi yuttaṃ, atha vā
anekarasaṃ anekabyañjanaṃca. **Tatoti** bhojanalābhato pacchā.

420. **Uddassayī bhātāti** bhātikabhūto peto therassa attānaṃ dassesi.
Vaṇṇavā balavā sukhīti tena bhojanalābhena tāvadeva rūpasampanno
balasampanno sukhitova hutvā. **Pahūtaṃ bhojanaṃ bhanteti** bhante tava
dānānubhāvena pahūtaṃ anappakaṃ bhojanaṃ amhehi laddhaṃ. **Passa**
naggāmhaseti olokehi, naggikā pana amha, tasmā tathā bhante **parakkama**
payogaṃ karoḥi. **Yathā vatthaṃ labhāmaseti** yena pakārena yādisena
payogena sabbeva mayaṃ vatthāni labheyyāma, tathā vāyamathāti attho.

421. **Saṅkārakūṭamhāti** tattha tattha saṅkāraṭṭhānato. **Uccinitvānāti**
gavesanavasena gahetvā. **Nantaketi** chinnapariyante

chaḍḍitadussakhaṇḍe. Te pana yasmā khaṇḍabhūtā pilotikā nāma honti, tāhi ca thero cīvaram katvā saṃghassa adāsi, tasmā āha “**pilotikaṃ paṭam katvā, saṃghe cātuddise adā**”ti. Tattha **Saṃghe cātuddise adā**ti catūhipi disāhi āgatabhikkhusaṃghassa adāsi. Sampadānatthe hi idaṃ bhumnavacanam.

423-4. **Suvatthavasano**ti sundaravatthavasano. **Therassa dassayī**’tumanti therassa attānam dassayī dassesi, pākaṭo ahoṣi. Paṭicchādayati etthāti **paṭicchadā**.

428-9. **Kūṭāgāranivesanā**ti kūṭāgārabhūtā tadaññanivesanasaṅkhātā ca gharā. Liṅgavipallāsavasena hetam vuttam. **Vibhattā**ti samacaturassa-āyatavaṭṭasaṅṭhānādivasena vibhattā. **Bhāgasō mitā**ti bhāgena paricchinnā. **Noti** amhākam. **Idhā**ti imasmiṃ petaloke. **Api dibbesūti** apīti nipātamattam, devalokesūti attho.

431. **Karaṇanti** dhamakaraṇam¹. **Pūretvā**ti udakassa pūretvā. **Vārikiṇṇakkhapūritā**ti tattha tattha vārimatthake padumuppālādīnam kesarabhārehi saṅchāditavasena² pūritā. **Phalantī**ti pupphanti, paṇhikapariyantādīsu vidālentīti attho.

435-6. **Āhiṇḍamānā**ti vicaramānā. **Khañjāmā**ti khañjanavasena gacchāma. **Sakkhare kusakaṇṭaketi** sakkharavati kusakaṇṭakavati ca bhūmibhāge, sakkhare kusakaṇṭake ca akkamantāti attho. **Yānanti** rathavayhādikaṃ yaṃkiñci yānam. **Sipāṭikanti** ekapaṭala-upāhanam.

437-8. **Rathena māgamunti** makāro padasandhikaro, rathena āgamaṃsu. **Ubhayanti** ubhayena dānena, yānadānena ceva bhattādicatupaccayadānena ca. Pāṇiyadānena hettha bhesajjadānampi saṅgahitam. Sesam hetthā vuttanayattā uttānamevāti.

1. Karakanti dhammakaraṇam (Sī, I)

2. Kesarabhāgehi saṅchannavasena (Ka)

Thero taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā “yathā ime etarahi, evaṃ tvampi ito anantarātīte attabhāve peto hutvā mahādukkhaṃ anubhavī”ti vatvā therena yācito Suttapetavatthum kathetvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano sañjātasamvego dānasīlādipuññakammanirato ahoṣīti.

Sāṇavāsiththerapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Rathakārapetivatthuvaṇṇanā

Veḷuriyathambhaṃ ruciraṃ pabhassaranti idaṃ Satthari Sāvatthiyaṃ viharante aññataraṃ petiṃ ārabha vuttaṃ. Atīte kira Kassapassa Bhagavato kāle aññatarā itthi sīlācārasampannā kalyāṇamittasannissayena sāsane abhippasannā suvibhattavicitrabhittithambhasopānabhūmitalaṃ ativiya dassanīyaṃ ekaṃ āvāsaṃ katvā tattha bhikkhū nisīdāpetvā paṇītena āhārena parivisitvā bhikkhusaṃghassa niyyādesi. Sā aparena samayena kālaṃ katvā aññassa pāpakammassa vasena Himavati pabbatarāje rathakāradahaṃ nissāya vimānapetī hutvā nibbatti, tassā saṃghassa āvāsadānapuññānubhāvena sabbaratanamayaṃ ulāraṃ ativiya samantato pāsādikāṃ manoharaṃ ramaṇīyaṃ pokkharāṇiyaṃ Nandanavanasadisāṃ upasobhitaṃ¹ vimānaṃ nibbatti, sayaṅca suvaṇṇavaṇṇā abhirūpā dassanīyā pāsādikā ahoṣi.

Sā tattha purisehi vināva dibbasampattiṃ anubhavanti viharati². Tassā tattha dīgharattaṃ nippurisāya vasantiyā anabhirati uppannā. Sā ukkaṇṭhitā hutvā “attheso upāyo”ti cintetvā dibbāni ambapakkāni nadiyaṃ pakkhipati. Sabbaṃ kaṇṇamuṇḍapetivatthusmiṃ āgatanayeneva veditabbaṃ. Idha pana Bārāṇasivāsī eko māṇavo Gaṅgāyaṃ tesu³ ekaṃ ambaphalaṃ disvā tassa pabhavaṃ gavesanto anukkamena taṃ ṭhānaṃ gantvā nadiṃ disvā tadanusārena tassā vasanaṭṭhānaṃ gato. Sā taṃ disvā attano

1. Rūpasobhitaṃ (Ka)

2. Vasati (Sī, I)

3. Gatesu (Ka)

vasanaṭṭhānaṃ netvā paṭisanthāraṃ karontī nisīdi. So tassā
vasanaṭṭhānasampattiṃ disvā pucchanto—

439. “Veḷuriyathambhaṃ ruciraṃ pabhassaraṃ,
Vimānamāruyha anekacittaṃ.
Tatthacchasi devi mahānubhāve,
Pathaddhani pannaraseva cando¹.

440. Vaṇṇo ca te kanakassa sannibho,
Uttattarūpo bhusa dassaneyyo.
Pallaṅkaseṭṭhe atule nisinnā,
Ekā tuvaṃ natthi ca tuyha sāmiko.

441. Imā ca te pokkharāṇī samantā,
Pahūtamalyā bahupuṇḍarīkā.
Suvaṇṇacuṇṇehi samantamotthata,
Na tattha paṅko paṅako ca vijjati,

442. Haṃsā cime dassanīyā manoramā,
Udakasmimanupariyanti sabbadā.
Samayya vaggū’panadanti sabbe,
Bindussarā dundubhīnaṃva ghoso.

443. Daddallamānā yasaṃ yasassinī,
Nāvāya ca tvaṃ avalamba tiṭṭhasi.
Āḷārapamhe hasite piyaṃvade,
Sabbaṅgakalyāṇi bhusaṃ virocasi.

444. Idaṃ vimānaṃ virajaṃ same ṭhitaṃ,
Uyyānavantaṃ² ratinandivaḍḍhanaṃ.
Icchāmahaṃ nāri anomadassane,
Tayā saha Nandane idha moditun”ti—

imā gāthā abhāsi.

1. Candimā (Sī)

2. Uyyānavanaṃ (Ka)

439. Tattha **tatthā**ti tasmim vimāne. **Acchasi**ti icchiticchitakāle nisīdasi. **Devī**ti tam ālapati. **Mahānubhāveti** mahatā dibbānubhāvena samannāgate. **Pathaddhanī**ti attano pathabhūte addhani, gaganatalamaggeti¹ attho. **Pannaraseva candoti** punṇamāsiyaṃ paripunṇamaṇḍalo cando viya vijjotamānāti attho.

440. **Vaṇṇo ca te kanakassa sannibhoti** tava vaṇṇo ca uttattasiṅṇīsuvaṇṇena sadiso ativiya manoharo. Tenāha “**uttattarūpo bhusa dassaneyyo**”ti. **Atuleti** mahārahe. **Atuleti** vā devatāya ālapanam, asadisarūpeti attho. **Natthi ca tuyha sāmikoti** tuyham sāmiko ca natthi.

441. **Pahūtamalyā**ti kamalakuvalayādibahuvidhakusumavatiyo. **Suvaṇṇacuṇṇehī**ti suvaṇṇavālukāhi. **Samantamotthatā**ti² samantato okiṇṇā. **Tatthā**ti tāsū pokkharāṇīsu. **Paṅko paṇako cāti** kaddamo vā udakapicchillo³ vā na vijjati.

442. **Haṃsā cime dassanīyā manoramāti** ime haṃsā ca dassanasukhā manoramā ca. **Anupariyantī**ti anuvicaranti. **Sabbadāti** sabbesu utūsu. **Samayyāti** saṅgamma. **Vaggū**ti madhuraṃ. **Upanadantī**ti vikūjanti. **Bindussarāti** avisaṭṭassarā⁴ sampiṇḍitassarā. **Dundubhīnamva ghosoti** vaggubindussarabhāvena dundubhīnam viya tava pokkharāṇiyaṃ haṃsānaṃ ghosoti attho.

443. **Daddallamānāti** ativiya abhijalantī. **Yasasāti** deviddhiyā. **Nāvāyāti** doṇiyaṃ. Pokkharāṇiyaṃ hi paduminiyaṃ suvaṇṇanāvāya mahārahe pallaṅke nisīditvā udakakīlaṃ kīlantim petim disvā evamāha. **Avalambāti** avalambitvā apassenam apassāya. **Tiṭṭhasāti** idam ṭhānasaddassagatinivatti-atthattā gatiyā paṭikkhepavacanam, “nisajjasī”ti vā pāṭho, nisīdasiccevassa attho daṭṭhabbo. **Āḷārapamheti** vellitadīghanīlapakhume. **Hasiteti** hasitamahāhasitamukhe⁵. **Piyamvadeti** piyabhāṇinī. **Sabbaṅgakalyāṇī**ti sabbehi aṅgehi sundare, sobhanasabbaṅgapaccaṅgīti attho. **Virocasāti** virājesi.

1. Gaganatalamatthaketi (Sī)

3. Udakapicchilo (Sī)

5. Hasitavatī ca hasitamukhīpi (Sī)

2. Samantamotatāti (Sī)

4. Avissatṭhasarā (Sī, I)

444. **Virajanti** vigatarajaṃ niddosaṃ. **Same** **ṭhitanti** same bhūmibhāge ṭhitaṃ, caturassasobhitaṭāya vā samabhāge ṭhitaṃ, samantabhaddakanti attho. **Uyyānavantanti** Nandanavanasahitaṃ¹. **Ratinandivaḍḍhananti** ratiñca nandiñca vaḍḍhetīti ratinandivaḍḍhanaṃ, sukhassa ca pītiyā ca saṃvaḍḍhananti attho. **Nārīti** tassā ālapanāṃ. **Anomadassaneti** paripuṇṇa-aṅgapaccaṅgatāya aninditadassane². **Nandaneti** Nandanakare. **Idhāti** Nandanavane, vimāne vā. **Moditunti** abhiramituṃ icchāmīti yojanā.

Evam tena māṇavena vutte sā vimānapetidevatā³ tassa paṭivacanaṃ dentī—

445. “Karoḥi kammaṃ idha vedanīyaṃ,
Cittañca te idha nihitaṃ bhavatu⁴.
Kativāna kammaṃ idha vedanīyaṃ,
Evam mamaṃ lacchasi kāmakāminin”ti—

gāthamāha. Tattha **karoḥi kammaṃ idha vedanīyanti** idha imasmiṃ dībbaṭṭhāne vipaccanakaṃ vipākadāyakaṃ kusalakammaṃ karohi pasaveyyāsi. **Idha nihitanti** idhūpanītaṃ⁵, “idha ninnan”ti vā pāṭho, imasmiṃ ṭhāne ninnaṃ poṇaṃ pabbhāraṃ tava cittaṃ bhavatu hotu. **Mamanti** maṃ. **Lacchasīti** labhissasi.

So māṇavo tassā vimānapetiyā vacanaṃ sutvā tato manussapathaṃ gato tattha cittaṃ paṇidhāya tajaṃ puññakammaṃ katvā na cirasseva kālaṃ katvā tattha nibbatti tassā petiyā sahabyataṃ. Tamatthaṃ pakāsentā saṅgītikārā—

446. “Sādhūti so tassā paṭissuṇitvā,
Akāsi kammaṃ tahiṃ vedanīyaṃ.
Kativāna kammaṃ tahiṃ vedanīyaṃ,
Upapajji so māṇavo tassā sahabyatan”ti—

osānagāthamāhaṃsu. Tattha **sādhūti** sampaṭicchane nipāto. **Tassāti** tassā vimānapetiyā. **Paṭissuṇitvāti** tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā. **Tahiṃ**

1. Uyyānavananti nandanavanasadisāṃ (Ka)

2. Anūnadassane (Ka)

4. Idha natañca hotu (Ka)

3. Vimānadevatā (Sī, I)

5. Idha natanti idhapi nataṃ (Ka)

vedanīyanti tasmim vimāne tāya saddhim veditabbasukhavipākam kusalakammam. **Sahabyatanti** sahabhāvam. So māṇavo tassā sahabyatam upapajjiti¹ yojanā. Sesam uttānameva.

Evam tesu tattha cirakālam dibbasampattiṃ anubhavantesu puriso kammassa parikkhayena kālamakāsi, itthi pana attano puññakammassa khettaṅgatabhāvena ekaṃ Buddhantaram tattha paripuṇṇam katvā vasi. Atha amhākam Bhagavati loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakke anukkamena Jetavane viharante āysmā Mahāmoggallāno ekadivasam pabbatacārikam caramāno tam vimānaṅca vimānapetiṅca disvā “veḷuriyathambham ruciram pabhassaran”ti-ādikāhi gāthāhi pucchi, sā cassa ādito paṭṭhāya sabbam attano pavattiṃ ārocesi. Tam sutvā thero Sāvatthim āgantvā Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammam desesi, tam sutvā mahājano dānādipuññadhammanirato² ahosi.

Rathakārapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Bhusapetavatthuvaṇṇanā

Bhusāni eko sālīm punāparoti idam Satthari Sāvatthiyam viharante cattāro pete ārabha vuttam. Sāvatthiyā kira avidūre aññatarasmim gāmake eko kūṭavāṇijo kūṭamānādīhi jīvikam kappesi. So sālīpalāpe gahetvā tambamattikāya paribhāvetvā garutare katvā rattasālīhi saddhim missetvā vikkiṇi. Tassa putto “gharam āgatānam mama mittasuhajjānam sammānam na karoti”ti kupito yugacammam³ gahetvā mātusiṣe pahāramadāsi. Tassa suṇisā sabbesam atthāya ṭhapitamamsam corikāya khāditvā puna tehi anuyuñjīyamānā “sace mayā tam mamsam khāditam, bhava bhava attano piṭṭhimamsam kantivā khādeyyam”ti sapathamakāsi. Bhariyā panassa kiñcideva upakaraṇam yācantānam “natthi”ti vatvā tehi nippīḷiyamānā “sace santam natthi vadāmi, jātajātaṭṭhāne gūṭhabhakkhā bhaveyyam”ti musāvādena sapathamakāsi.

1. Uppajjiti (Sī, I)

2. Dānādīni puññāni katvā dhammanirato (Sī, I)

3. Yoggacammam (Sī)

Te cattāropi janā aparena samayena kālaṃ katvā viñjhāṭaviyaṃ petā hutvā nibbattiṃsu. Tattha kūṭavāṇijo kammaphalena pajjalantaṃ bhusaṃ ubhohi hatthehi gahetvā attano matthake ākiritvā mahādukkhaṃ anubhavati, tassa putto ayomayehi muggarehi sayameva attano sīsaṃ bhinditvā anappakaṃ dukkhaṃ paccanubhoti, tassa suṇisā kammaphalena sunisitehi ativiya vipulāyatehi nakhehi attano piṭṭhimaṃsāni kantitvā¹ khādanti aparimitaṃ dukkhaṃ anubhavati, tassa bhariyāya sugandhaṃ suvisuddhaṃ apagatakāḷakaṃ sālibhattaṃ upanītamattameva nānāvidhakimikulākulaṃ paramaduggandhajegucchaṃ gūthaṃ sampajjati, taṃ sā ubhohi hatthehi pariggahetvā bhuñjanti mahādukkhaṃ paṭisaṃvedeti.

Evam tesu catūsu janesu petesu nibbattitvā mahādukkhaṃ anubhavantesu āyasmā Mahāmoggallāno pabbatacārikaṃ caranto ekadivasam taṃ ṭhānaṃ gato te pete disvā—

447. “Bhusāni eko sāliṃ punāparo.

Ayañca nārī sakamaṃsalohitaṃ.

Tuvañca gūthaṃ asuciṃ akantaṃ²,

Paribhuñjasi kissa ayaṃ vipāko”ti—

imāya gāthāya tehi katakammaṃ pucchi. Tattha **subhānīti** palāpāni. **Ekoti** ekako. **Sālinti** sālino. Sāmi-atthe hetam upayogavacanam, sālino palāpāni pajjalantāni attano sīse avakiratīti adhippāyo. **Punāparoti** puna aparo. Yo hi so mātusīsaṃ pahari, so ayomuggarehi attano sīsaṃ paharitvā sīsabhedam pāpuṇāti, taṃ sandhāya vadati³. **Sakamaṃsalohitanti** attano piṭṭhimaṃsaṃ lohitañca paribhuñjatīti yojanā. **Akantanti**⁴ amanāpaṃ jegucchaṃ. **Kissa ayaṃ vipākoti** katamassa pāpakammasa idam phalaṃ, yaṃ idāni tumhehi paccanubhavīyatīti attho.

Evam therena tehi katakamme pucchite kūṭavāṇijassa bhariyā sabbehi tehi katakammaṃ ācikkhanti—

1. Okkantitvā okkantitvā (Sī, I)

3. Sīsabhedapāpuṇaṭṭhānagato (Ka)

2. Akantikaṃ (Sī, I)

4. Akantikanti na kantaṃ (Sī, I)

448. “Ayaṃ pure mātaraṃ hiṃsati, ayaṃ pana kūṭavāṇijo.
Ayaṃ maṃsāni khāditvā, musāvādena vañceti.

449. Ahaṃ manussesu manussabhūtā.
Agārinī sabbakulassa issarā.
Santesu pariguhāmi,
Mā ca kiñci ito adaṃ.

450. Musāvādena chāдеми, natthi etaṃ mama gehe.
Sace santaṃ niguhāmi, gūtho me hotu bhojanaṃ.

451. Tassa kammaṣṣa vipākena, musāvādassa cūbhayaṃ.
Sugandhaṃ sālino bhattaṃ, gūthaṃ me parivattati.

452. Avañjhāni ca kammāni, na hi kammaṃ vinassati.
Duggandhaṃ kiminaṃ mīlhaṃ, bhuñjāmi ca pivāmi cā”ti—

gāthā abhāsi.

448. Tattha **ayanti** puttaṃ dassentī vadati. **Hiṃsatī** thāmena paribādheti¹, muggarena paharatīti attho. **Kūṭavāṇijoti** khalavāṇijo², vañcanāya vaṇijjakārakoti attho. **Maṃsāni khāditvā**ti parehi sādhaṇaṃ maṃsaṃ khāditvā³ “na khādāmi”ti musāvādena te vañceti.

449-50. **Agārinī**ti gehasāminī. **Santesū**ti vijjamānesveva parehi yācita-upakaraṇesu. **Pariguhāmī**ti paṭicchādesiṃ. Kālavipallāsenā hetāṃ vuttaṃ. **Mā ca kiñci ito adanti** ito mama santakato kiñcimattampi atthikassa parassa na adāsiṃ. **Chāдеми**ti “natthi etaṃ mama gehe”ti musāvādena chādesiṃ.

451-2. **Gūthaṃ me parivattatī**ti sugandhaṃ sālībhattaṃ mayhaṃ kammavasena gūthabhāvena parivattati pariṇamati. **Avañjhānī**ti amoghāni anipphalāni. **Na hi kammaṃ vinassatī**ti yathūpacitaṃ⁴ kammaṃ phalaṃ adatvā na hi vinassati.

1. Paripotheti (Ka)

3. Sayameva khāditvā (Sī, I)

2. Bālavāṇijo (Ka)

4. Hetupacitaṃ (Sī, I)

kiminanti¹ kimivantam sañjātakimikulam. **Mīlhanti** gūtham. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānameva.

Evam thero tassā petiyā vacanam sutvā tam pavattim Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattim katvā sampattaparisāya dhammam desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahosīti.

Bhusapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Kumārapetavatthuvaṇṇanā

Accherarūpaṃ sugatassa ñāṇanti idam Kumārapetavatthu. Tassa kā uppatti? Sāvatthiyam kira bahū upāsakā dhammagaṇā hutvā nagare mahantaṃ maṇḍapaṃ kāretvā tam nānāvaṇṇehi vatthehi alaṅkaritvā kālasseva Satthāraṃ bhikkhusaṃghaṇca nimantetvā mahārahavarapaccattharaṇatthatesu āsanesu Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nisīdāpetvā gandhapupphādīhi pūjetvā mahādānaṃ pavattenti. Tam disvā aññataro maccheramalapariyuṭṭhitacitto puriso tam sakkāraṃ asahamāno evamāha “varametaṃ sabbaṃ saṅkārakūṭe chaḍḍitaṃ, na tveva imesaṃ muṇḍakānaṃ dinnan”ti. Tam sutvā upāsakā saṃviggamānasā “bhāriyam vata iminā purisena pāpaṃ pasutaṃ, yena evaṃ Buddhappamukhe bhikkhusaṃghe aparaddhan”ti tamattham tassa mātuyā ārocetvā “gaccha tvaṃ sasāvakaṃghaṃ Bhagavantaṃ khamāpehi”ti āhaṃsu. Sā “sādhū”ti paṭissuṇitvā puttaṃ santaṃjenti saññāpetvā Bhagavantaṃ bhikkhusaṃghaṇca upasaṅkamitvā puttana kata-accayaṃ desenti khamāpetvā Bhagavato bhikkhusaṃghassa ca sattāhaṃ yāgudānena pūjaṃ akāsi. Tassā putto na cirasseva kālam katvā kiliṭṭhakammūpajīvinīyā gaṇikāya kucchiyam nibbatti, sā ca naṃ jātamattaṃyeva “dārako”ti ñatvā susāne chaḍḍāpesi. So tattha attano puñṇabaleneva gahitārakkho kenaci anupadduto mātu anke viya sukhaṃ supi. Devatā tassa ārakkhaṃ gaṇhimsūti ca vadanti.

1. Kimijanti (Sī)

Atha Bhagavā paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya
 Buddhacakkhunā lokam volokento tam dāraṇam sivathikāya chaḍḍitam
 disvā sūriyuggamanavelāya sivathikaṇam agamāsi. “Satthā idhāgato,
 kāraṇettha bhavitabban”ti mahājano sannipati. Bhagavā
 sunnipatitaparīsāya “nāyam dāraṇo oṇṇātabbo¹, yadipi idāni susāne chaḍḍito
 anātho ṭhito, āyatim pana diṭṭheva dhamme abhisamparāyaṇa
 uḷārasampattim paṭilabhissati”ti vatvā tehi manussehi “kim nu kho bhante
 iminā purimajātiyam kataṇ kamman”ti puṭṭho—

“Buddhapamukhassa bhikkhusamghassa,
 Pūjaṇam akāsi janatā uḷāraṇam.
 Tatrassa cittassahu aññathattaṇam,
 Vācam abhāsi pharusam asabbhan”ti—

ādinā nayena dāraṇena katakammaṇam āyatim pattabban sampattiṇca
 pakāsetvā sannipatitāya parīsāya ajjhāsayānurūpaṇam dhammaṇam kathetvā
 upari sāmukkaṇsikaṇam dhammadesanaṇam akāsi. Saccapariyosāne caturāsītiyā
 pāṇasahassānaṇam dhammābhisamayo ahosi, taṇca dāraṇam asītikoṭivibhavo
 eko kuṭumbiko Bhagavato sammukhāva “mayhaṇam putto”ti aggahesi.
 Bhagavā “ettakena ayaṇam dāraṇo rakkhito, mahājanassa ca anuggaho kato”ti
 vihāraṇam agamāsi.

So aparena samayena tasmiṇ kuṭumbike kālakate tena niyyāditam
 dhanam paṭipajjitvā kuṭumbaṇam saṇṭhapento tasmiṇ nagareyeva
 mahāvibhavo gahapati hutvā dānādinirato ahosi. Athekadivasam bhikkhū
 dhammasabhāyaṇam kathaṇam samuṭṭhāpesuṇam “aho nūna Satthā sattesu
 anukampako, sopi nāma dāraṇo tadā anātho ṭhito etarahi mahatim
 sampattim paccanubhavati, uḷārāni ca puṇṇāni karoti”ti. Tam sutvā Satthā
 “na bhikkhave tassa ettakāva sampatti, atha kho āyupariyosāne
 Tāvatisabhavane Sakkassa devaraṇṇo putto hutvā nibbattissati, mahatim
 dibbasampattim ca paṭilabhissati”ti byākāsi. Tam sutvā bhikkhū ca

1. Omako ṇātabbo (Sī, I)

mahājano ca “idaṃ kira kāraṇaṃ disvā Dīghadassī Bhagavā
jātamattassevassa āmakasusāne chaḍḍitassa tattha gantvā saṅgahaṃ akāsī”ti
Satthu ñāṇavisesaṃ thometvā tasmim̐ attabhāve tassa pavattiṃ kathesuṃ.
Tamatthaṃ dīpentā saṅgītikārā—

453. “Accherarūpaṃ Sugatassa ñāṇaṃ,
Satthā yathā puggalaṃ byākāsi.
Ussannapuññāpi bhavanti heke,
Parittapuññāpi bhavanti heke.

454. Ayaṃ kumāro sīvathikāya chaḍḍito,
Aṅguṭṭhasnehena yāpeti rattim̐.
Na yakkhabhūtā na sarīsapā vā.
Viheṭṭhayeyyūṃ katapuññaṃ kumāraṃ.

455. Sunakhāpimassa palihiṃsu pāde,
Dhaṅkā siṅgālā parivattayanti.
Gabbhāsayaṃ pakkhigaṇā haranti.
Kākā pana akkhimalaṃ haranti.

456. Nayimassa rakkhaṃ vidahiṃsu keci,
Na osadhaṃ sāsapadhūpanaṃ vā.
Nakkhattayogampi na aggahesuṃ,
Na sabbadhaññānīpi ākirīṃsu.

457. Etādisaṃ uttamakicchapattaṃ,
Rattābhataṃ sīvathikāya chaḍḍitaṃ.
Nonītaṇḍaṃva pavedhamānaṃ,
Sasaṃsayāṃ jīvitasāvasesaṃ.

458. Tamaddasā devamanussapūjito,
Disvā ca taṃ byākari bhūripaṇṇo.
‘Ayaṃ kumāro nagarassimassa,
Aggakuliko bhavissati bhogato ca’.

459. Ki'ssa vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ,
Kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko.
Etādisaṃ byasanaṃ pāpuṇitvā,
Taṃ tādisaṃ paccaṇubhossatiddhin"ti—

cha gāthā avocaṃ.

453. Tattha **accherarūpanti** acchariyasabhāvaṃ. **Sugatassa ñāṇanti** aññehi asādhāraṇaṃ Sammāsambuddhassa ñāṇaṃ,
āsayānusayañāṇadisabbaññutaññāṇameva sandhāya vuttaṃ. Tayidaṃ
aññesaṃ avisayabhūtaṃ kathaṃ ñāṇanti āha “**Satthā yathā puggalaṃ**
byākāsi”ti. Tena Satthu desanāya eva ñāṇassa acchariyabhāvo viññāyatīti¹
dasseti.

Idāni byākaraṇaṃ dassento “**ussannapuññāpi bhavanti heke,**
parittapuññāpi bhavanti heke”ti āha. Tassattho—ussannakusaladhammāpi
idhekacce puggalā laddhapaccayassa² apuññassa³ vasena jāti-ādinā nihīnā
bhavanti, parittapuññāpi appatarapuññadhammāpi eke sattā khettsampatti-
ādinā tassa puññassa mahājutikatāya uḷārā bhavantīti.

454. **Sīvathikāyāti** susāne. **Aṅguṭṭhasnehenāti** aṅguṭṭhato
pavattasnehena, devatāya aṅguṭṭhato paggharitakhīrenāti attho. **Na**
yakkhabhūtā na sarīsapā vāti pisācabhūtā vā yakkhabhūtā vā sarīsapā vā ye
keci sarantā gacchantā vā **na viheṭṭheyeyyūṃ** na bādheyeyyūṃ⁴.

455. **Palihimsu pādeti** attano jivhāya pāde lihimsu. **Dhaṅkāti** kākā.
Parivattayantīti⁵ “mā naṃ kumāraṃ keci viheṭṭheyeyyūṃ”ti rakkhantā
nirogabhāvajānanatthaṃ aparāparaṃ parivattanti. **Gabbhāsayanti**
gabbhamalaṃ. **Pakkhigaṇāti** giṃhakulalādayo sakuṇagaṇā. **Harantīti**
apanenti. **Akkhimalanti** akkhigūthaṃ.

1. Hotīti (Ka)

2. Laddhapaccayatāya (Ka)

3. Puññassa (Sī)

4. Na yakkhabhūtāti yakkhā vā bhūtā vā. Na sarīsapā vāti yekeci sarantā gacchanti.

Na viheṭṭheyeyyūṃti na potheyeyyūṃ (Ka)

5. Sigālā parivattayantīti (Sī, I)

456. **Kecīti** keci manussā, amanussā pana rakkhaṃ saṃvidahiṃsu. **Osadhanti** tadā āyatiṇca ārogyāvaḥaṃ agadaṃ. **Sāsapadhūpana vāti** yaṃ jātassa dāraḥassa rakkhaṇatthaṃ sāsapena dhūpanaṃ karonti, tampi tassa karontā nāhesunti dīpenti. **Nakkhattayogampi na aggahesunti** nakkhattayuttampi na gaṇhiṃsu, “asukamhi nakkhatte tithimhi muhutte ayaṃ jāto”ti evaṃ jātakammampissa na keci akamsūti attho. **Na sabbadhaññānipi ākirimsūti** maṅgalaṃ karontā agadavasena yaṃ sāsapatelamissitaṃ sāli-ādidhaññaṃ ākiranti, tampissa nākaṃsūti attho.

457. **Etādisanti** evarūpaṃ. **Uttamakicchapattanti** paramakicchaṃ āpannaṃ ativiya dukkhappattaṃ. **Rattābhatanti** rattiyaṃ ābhaṭaṃ. **Nonītapinḍaṃ viyāti** navanītapinḍasadiṣaṃ, maṃsapesimattattā evaṃ vuttaṃ. **Pavedhamānanti** dubbalabhāvena pakampamānaṃ. **Sasaṃsayanti** “jīvati nu kho na nu kho jīvati”ti saṃsayitatāya saṃsayavantaṃ. **Jīvitāsāvasesanti**¹ jīvitaṭṭhitiyā hetubhūtānaṃ sādhanānaṃ abhāvena kevalaṃ jīvitamattāvasesakaṃ.

458. **Aggakuliko bhavissati bhogato cāti** bhoganimittaṃ bhogassa vasena² aggakuliko seṭṭhakuliko bhavissatīti attho.

459. “Ki’ssa vatan”ti ayaṃ gāthā Satthu santike ṭhitehi upāsakehi tena katakammaṣsa pucchāvasena vuttā, sā ca kho sivathikāya sannipatitehīti veditabbā. Tattha **ki’ssā** tikiṃ assa. **Vatanti** vatasamādānaṃ. Puna **kissāti** kīdisassa suciṇṇassa vatassa brahmacariyassa cāti vibhattiṃ vipariṇāmetvā yojanā. **Etādisanti** gaṇikāya kucchiyā nibbattanaṃ, susāne chaḍḍananti evarūpaṃ. **Byasananti** anattaṃ. **Tādisanti** tathārūpaṃ, “aṅguṭṭhasnehena yāpeti rattin”ti-ādinā, “ayaṃ kumāro nagarassimassa aggakuliko bhavissati”ti-ādinā ca vuttappakāraṇti attho. **Iddhinti** deviddhiṃ, dibbasampattinti vuttaṃ hoti.

Idāni tehi upāsakehi puṭṭho Bhagavā yathā tadā byākāsi, taṃ dassentā saṅgītikārā—

1. Jīvitayāvasesanti (Ka)

2. Bhoganimittabhogasampadāvasena (Sī)

460. “Buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa,
Pūjaṃ akāsi janatā ulāraṃ.
Tatrassa cittassahu aññathattam,
Vācaṃ abhāsi pharusam asabbham.

461. So taṃ vitakkaṃ pavinodayitvā,
Pītiṃ pasādaṃ paṭiladdhā pacchā.
Tathāgataṃ Jetavane vasantaṃ,
Yāguyā upaṭṭhāsi sattarattam.

462. Ta’ssa vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ,
Tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko.
Etādisaṃ byasanaṃ pāpuṇitvā,
Taṃ tādisaṃ paccanubhossatiddhiṃ.

463. Thatvāna so vassasataṃ idheva,
Sabbehi kāmehi samaṅgibhūto.
Kāyassa bhedaṃ abhisamparāyaṃ,
Sahabyataṃ gacchati vāsavassā”ti—

catasso gāthā avocaṃ.

460. Tattha **janatā**ti janasaṃuho, upāsakagaṇoti adhippāyo. **Tatrā**ti tassam pūjāyaṃ. **Assā**ti tassa dāra-kassa. **Cittassahu aññathattanti** purimabhavasmiṃ cittassa aññathābhāvo anādaro agāravo apaccayo ahosi. **Asabbhanti** sādhusabhāya sāvetuṃ ayuttaṃ pharusam vācam abhāsi.

461. **Soti** so ayaṃ. **Taṃ vitakkanti** taṃ pāpakaṃ vitakkaṃ. **Pavinodayitvā**ti mātaraṃ katāya saññattiyā¹ vūpasametvā. **Pītiṃ pasādaṃ paṭiladdhā**ti pītiṃ pasādañca paṭilabhitvā uppādetvā. **Yāguyā upaṭṭhāsi**ti yāgudānena upaṭṭhahi. **Sattarattanti** sattadivasaṃ².

1. Paññattiyā (Ka)

2. Sattadivase (Ka)

462. **Ta'ssa vataṃ taṃ pana brahmacariyanti** taṃ mayā heṭṭhā vuttappakāraṃ attano cittasa pasādanaṃ dānañca imassa puggalassa vataṃ taṃ brahmacariyañca, aññaṃ kiñci natthīti attho.

463. **Thatvānāti** yāva āyupariyosānā idheva manussaloke thatvā. **Abhisamparāyanti** punabbhave. **Sahabyataṃ gacchati vāsavassāti** Sakkassa Devānamindassa puttabhāvena sahabhāvaṃ gamissati. Anāgatatthe hi idaṃ paccuppannakālavacanaṃ. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Kumārapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Serīṇpetivatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpāsīti idaṃ Sathari Jetavane viharante Serīṇpetim ārabha vuttaṃ. Kururaṭṭhe kira Hatthinipure Serīṇ nāma ekā rūpūpajīvinī ahosi. Tattha ca uposathakaraṇatthāya tato tato bhikkhū sannipatiṃsu, puna mahābhikkhusannipāto ahosi. Taṃ disvā manussā tilataṇḍulādīm sappinavanītamadhu-ādiñca¹ bahuṃ dānūpakaraṇaṃ sajjetvā mahādānaṃ pavattesuṃ, tena ca samayena sā gaṇikā assaddhā appasannā maccheramalapariyuṭṭhitacittā tehi² manussehi “ehi tāva idaṃ dānaṃ anumodāhi”ti ussāhitāpi “kiṃ tena muṇḍakānaṃ samaṇānaṃ dinnenā”ti appasādameva nesaṃ sampavedesi, kuto appamattakassa pariccāgo.

Sā aparena samayena kālaṃ katvā aññatarassa paccantanagarassa parikhāpiṭṭhe petī hutvā nibbatti. Atha hatthinipuravāsī aññataro upāsako vaṇijjāya taṃ nagaraṃ gantvā rattiyaṃ paccūsasamaye parikhāpiṭṭhaṃ gato tādīsena payojanena. Sā tattha taṃ disvā sañjānitvā naggā aṭṭhittacamatāvasesasarīrā ativiya bībhacchadassanā avidūre thatvā attānaṃ dassesi. So taṃ disvā—

1. Sappidadhimadhu-ādiñca (Ka)

2. Kehici (Ka)

464. “Naggā dubbaṇṇarūpāsi, kisā dhamanisanthatā.
Upphāsulike kisike, kā nu tvaṃ idha tiṭṭhasī”ti—
gāthāya pucchi. Sāpissa—
465. “Ahaṃ bhadante petīmhi, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—
gāthāya attānaṃ pakāsesi. Puna tena—
466. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—
gāthāya katakammaṃ pucchitā—
467. “Anāvaṭesu titthesu, viciniṃ aḍḍhamāsakaṃ.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākāsimattano.
468. Nadiṃ upemi tasitā, rittakā parivattati.
Chāyaṃ upemi uṇhesu, ātapo parivattati.
469. Aggivaṇṇo ca me vāto, ḍahanto upavāyati.
Etaṇca bhante arahāmi, aññaṇca pāpakaṃ tato.
470. Gantvāna hatthinim puram, vajjesi mayha mātaram.
‘Dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā’.
471. Atthi me ettha nikkhattaṃ, anakkhātāṇca taṃ mayā.
Cattāri satasahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato.
472. Tato me dānaṃ dadatu, tassā ca hotu jīvikā.
Dānaṃ datvā ca me mātā, dakkhiṇaṃ anudicchatu¹.
Tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī”ti—

1. Ādissatu me (Sī, I)

imāhi chahi gāthāhi attanā katakammañceva puna tena attano kātabbāṃ
atthañca ācikkhi.

467. Tattha **anāvaṇṇesu tittesūti** kenaci anivāritesu nadītaḷākādīnaṃ
titthapadesesu, yattha manussā nhāyanti, udakakiccaṃ karonti, tādisesu
ṭhānesu. **Vicinim aḍḍhamāsakanti** “manussehi ṭhapetvā vissaritaṃ
apināmettha kiñci labheyyan”ti lobhābhibhūtā aḍḍhamāsakamattampi
vicinim gavesim. Atha vā **anāvaṇṇesu tittesūti** upasaṅkamanena kenaci
anivāritesu sattānaṃ payogāsayasuddhiyā kāraṇabhāvena titthabhūtesu
samaṇabrāhmaṇesu vijjamānesu. **Vicinim aḍḍhamāsakanti**
maccheramalapariyuṭṭhitacittā kassaci kiñci adenti aḍḍhamāsakampi
vesesena cinim, na sañcinim puññaṃ¹. Tenāha “**santesu deyyadhammesu,**
dīpaṃ nākāsimattano”ti.

468. **Tasitāti** pipāsītā. **Rittakāti** kākaṇṇeṇ sandamānāpi nadī mama
pāpakammena udakena rittā tucchā vālikamattā hutvā parivattati. **Uṇhesūti**
uṇhasamayesu. **Ātapo parivattatīti** chāyāṭṭhānaṃ mayi upagatāya ātapo
sampajjati.

469-70. **Aggivaṇṇoti** samphassena aggisadiso. Tena vuttaṃ “**ḍahanto**
upavāyati”ti. **Etañca bhante arahāmīti bhanteti** taṃ upāsakaṃ garukārena
vadati, bhante etañca yathāvuttaṃ pipāsādidukkhaṃ, aññañca tato pāpakaṃ
dāruṇaṃ dukkhaṃ anubhavitum arahāmi tājassa pāpassa katattāti
adhippāyo. **Vajjesīti** vadeyyāsi.

471-72. **Ettha nikkhittaṃ, anakkhātanti** “ettakaṃ ettha nikkhittan”ti
anācikkhitaṃ. Idāni tassa parimāṇaṃ ṭhapitaṭṭhānañca dassenti “**cattāri**
satasahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato”ti āha. Tattha **pallaṅkassāti** pubbe
attano sayanapallaṅkassa. **Tatoti** nihitadhanato² ekadesaṃ gahetvā mamaṃ
uddissa dānaṃ detu. **Tassāti** mayhaṃ mātuyā.

1. Visesaṃ vicinim sañcinim na puññaṃ (Ka)

2. Vittato (Ka)

Evam tāya petiyā vutte so upāsako tassā vacanam sampatiçchitvā tattha attano kariṇīyam tīretvā Hatthinipuram gantvā tassā mātuyā tamattham ārocesi. Tamattham dassetuṃ—

473. Sādhūti so paṭissutvā, gantvāna hatthinim puram.
Avoca tassā mātaram—

“Dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

474. Sā maṃ tattha samādapesi, ()¹ vajjesi mayha mātaram.
‘Dhītā ca te mayā diṭṭhā, duggatā yamalokikā.
Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā.

475. Atthi ca me ettha nikkhittaṃ, anakkhātāṇca taṃ mayā.
Cattāri satasahassāni, pallaṅkassa ca heṭṭhato.

476. Tato me dānaṃ dadatu, tassā ca hotu jīvikā.
Dānaṃ datvā ca me mātā, dakkhiṇaṃ anudicchatu. ()²
Tadāhaṃ sukhitā hessaṃ, sabbakāmasamiddhinī’.

477. Tato hi sā dānamadā, tassā dakkhiṇamādisī.
Petī ca sukhitā āsi, tassā cāsi sujīvikā”ti³—

saṅgītikārā āhaṃsu, tā suviññeyyāva.

Taṃ sutvā tassā mātā bhikkhusaṃghassa dānaṃ datvā tassā ādisi, tena sā paṭiladdhūpakaraṇasampattiyaṃ ʒhitā mātu attānaṃ dassetvā taṃ kāraṇaṃ ācikkhi, mātā bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisiyā dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sāṭṭhikā ahoṣīti.

Seriṇipetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. (Gantvāna hatthinim puram) (Ka)

2. (Tato tuvaṃ dānaṃ dehi, tassā dakkhiṇamādisī) (Ka)

3. Sarīraṃ cārudassananti (Sī, I)

7. Migaluddakapetavatthuvaṇṇanā

Naranāripurakkhato yuvāti idaṃ Bhagavati Veḷuvane viharante Migaluddakapetaṃ ārabha vuttaṃ. Rājagahe kira aññataro luddako rattindivaṃ mige vadhitvā jīvikaṃ kappesi. Tasseko upāsako mitto ahosi, so taṃ sabbakālaṃ¹ pāpato nivattetuṃ asakkonto “ehi samma rattiyaṃ pāṇātipātā viramāhi”ti rattiyaṃ puññe samādapesi. So rattiyaṃ viramitvā divā eva pāṇātipātāṃ karoti.

So aparena samayena kālaṃ katvā Rājagahasamāpe Vemānikapeto hutvā nibbatto divasabhāgaṃ mahādukkhaṃ anubhavitvā rattiyaṃ pañcahi kāmagaṇehi samappito samaṅgībhūto paricāresi. Taṃ disvā āyasmā Nārado—

478. “Naranāripurakkhato yuvā,
Rajanīyehi kāmagaṇehi² sobhasi.
Divasāṃ anubhosi kāraṇaṃ,
Kimakāsi purimāya jātiyā”ti—

imāya gāthāya paṭipucchi. Tattha **naranāripurakkhatoti** paricārakabhūtehi devaputtehi devadhītāhi ca purakkhato payirupāsito. **Yuvāti** taruṇo.

Rajanīyehīti kamanīyehi³ rāgupattihetubhūtehi. **Kāmagaṇehīti** kāmakoṭṭhāsehi⁴. **Sobhasīti** samaṅgibhāvena virocasi rattiyanti adhippāyo. Tenāha “**divasaṃ anubhosi kāraṇaṃ**”ti, divasabhāge pana nānappakāraṃ kāraṇaṃ ghātanaṃ paccanubhavasī. **Rajanīti** vā rattīsu. **Yehīti** nipātamattaṃ. **Kimakāsi purimāya jātiyāti** evaṃ sukhadukkhasaṃvattaniyaṃ kiṃ nāma kammaṃ ito purimāya jātiyā tvaṃ akattha, taṃ kathehīti attho.

Taṃ sutvā peto therassa attanā katakammaṃ ācikkhanto—

479. “Ahaṃ Rājagahe ramme, ramaṇīye Giribbaje.
Migaluddo pure āsīṃ, lohitaṇṇi dāruṇo.

1. Sabbena sabbaṃ (Sī)

2. Kāmehi (Ka)

3. Ramaṇīyehi (Ka)

4. Kāmehīti kāmagaṇehi kāmakoṭṭhāsehi (Ka)

480. Avirodhakaresu pāṇisu,
Puthusattesu paduṭṭhamānaso.
Vicariṃ atidāruṇo sadā¹,
Parahiṃsāya rato asaṇṇato.
481. Tassa me sahāyo suhadayo,
Saddho āsi upāsako.
Sopi² maṃ anukampanto, nivāresi punappunam.
482. ‘Mākāsi pāpakam kammaṃ, mā tāta duggatiṃ agā.
Sace icchasi pecca sukham, virama pāṇavadhā asaṇṇyamā’.
483. Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā,
Sukhakāmassa hitānukampino.
Nākāsiṃ sakalānusāsaniṃ,
Cīrapāpābhirato abuddhimā.
484. So maṃ puna bhūrisumedhaso,
Anukampāya saṇyame nivesayi.
Sace divā hanasi pāṇino,
Atha te rattiṃ bhavatu saṇyamo.
485. Svāhaṃ divā hanitvā pāṇino,
Virato rattimahosi saṇṇato.
Rattāhaṃ paricāremi, divā khajjāmi duggato.
486. Tassa kammassa kusalassa, anubhomi rattiṃ amānusiṃ.
Divā paṭihatāva kukkurā, upadhāvanti samantā khādituṃ.
487. Ye ca te satatānuyogino,
Dhuvam payuttā Sugatassa sāsane.
Maññāmi te amatameva kevalaṃ,
Adhigacchanti padaṃ asaṅkhatan”ti—

imā gāthā abhāsi.

1. Tadā (Sī)

2. So ca (Sī)

479-80. Tattha **luddoti** dāruṇo. **Lohitapāṇī**ti abhiṇhaṃ pāṇaghātena¹ lohitamakkhitaṇṇī. **Dāruṇoti** kharo², sattānaṃ hiṃsanakoti attho. **Avirodhakaresūti** kenaci virodhaṃ akarontesu migasakuṇādīsu.

482-83. **Asaṃyamā**ti asaṃvarā dussilyā. **Sakalānusāsaninti** sabbaṃ anusāsaṇiṃ, sabbakālaṃ pāṇātipātato paṭiviratinti attho. **Cirapāpābhiratoti** cirakālaṃ pāpe abhirato.

484. **Saṃyameti** sucarite. **Nivesayīhi** nivesesi. **Sace divā hanasi pāṇino, atha te rattiṃ bhavatu saṃyamoti** nivesitākāradassanaṃ. So kira sallapāsasajjanādinā³ rattiyaṃ pi pāṇavadhaṃ anuyutto ahosi.

485. **Divā khajjāmi duggatoti** idāni duggatiṃ gato mahādukkhappatto⁴ divasabhāge khādiyāmi. Tassa kira divā sunakhehi migānaṃ khādāpitattā kammaśarikkhakaṃ phalaṃ hoti⁵, divasabhāge mahantā sunakhā upadhāvitvā aṭṭhisāṅghātamaṭṭāvasesaṃ sarīraṃ karonti. Rattiyā pana upagatāya taṃ pākātikameva hoti, dibbasampattiṃ anubhavati. Tena vuttaṃ—

486. “Tassa kammaṃ kusalassa,
Anubhomi rattiṃ amānusiṃ.
Divā paṭihatāva kukkurā,
Upadhāvanti samantā khādituṃ”ti.

Tattha **paṭihatā**ti paṭihatacittā baddhāghātā viya hutvā. **Samantā khādituṃ**ti mama sarīraṃ samantato khādituṃ upadhāvanti. Idañca nesaṃ ativiya attano bhayāvahaṃ upagamanakālaṃ gahetvā vuttaṃ, te pana upadhāvitvā aṭṭhimattāvasesaṃ sarīraṃ katvā gacchanti.

487. **Ye ca te satatānuyoginoti** osānagāthāya ayaṃ saṅkhepattho—
ahampi nāma rattiyaṃ pāṇavadhamattato virato evarūpaṃ

1. Pasughātanena (Sī, I)

2. Ghorō (Sī, I)

3. Sūlapāsasajjanādinā (Sī, I)

4. Ahaṃ dukkhappatto (Ka)

5. Hotīti (Sī, I)

sampattiṃ anubhavāmi. **Ye** pana **te** purisā **Sugatassa** Buddhassa Bhagavato **sāsane** adhisīlādike **dhuvaṃ payuttā** daḷhaṃ payuttā **satataṃ** sabbakālaṃ anuyogavantā, **te** puññavanto **kevalaṃ** lokiyasukhena asammissaṃ “**asaṅkhataṃ padan**”ti laddhanāmaṃ **amatameva adhigacchanti** maññe, natthi tesaṃ tadadhigame koci vibandhoti.

Evam tena petena vutte thero taṃ pavattiṃ Satthu ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sabbampi vuttanayameva.

Migaluddakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dutiyamigaluddakapetavatthuvaṇṇanā

Kūṭāgāre ca pāsādeti idaṃ Bhagavati Veḷuvane viharante aparaṃ Migaluddakapetaṃ ārabbaṃ vuttaṃ. Rājagahe kira aññataro māgaviko māṇavo vibhavasampannopi samāno bhogasukhaṃ pahāya rattindivaṃ mige hananto vicarati. Tassa sahāyabhūto eko upāsako anuddayaṃ paṭicca “sādhū samma pāṇātipātato viramāhi, mā te ahosi dīgharattaṃ ahitāya dukkhāyā”ti ovādaṃ adāsī. So taṃ anādiyi. Atha so upāsako aññataraṃ attano manobhāvanīyaṃ khīṇāsavattheraṃ yāci “sādhū bhante asukapurisassa tathā dhammaṃ desetha, yathā so pāṇātipātato virameyyā”ti.

Athekadivasaṃ so thero Rājagahe piṇḍāya caranto tassa gehadvāre aṭṭhāsi, taṃ disvā so māgaviko sañjātabahumāno paccuggantvā gehaṃ pavesetvā āsanaṃ paññāpetvā adāsī. Nisīdi thero paññatte āsane, sopi therā upasaṅkamitvā nisīdi. Tassa thero pāṇātipāte ādīnavaṃ¹ tato viratiyā ānisaṃsaṇca pakāsesi. So taṃ sutvāpi tato viramituṃ na icchi. Atha naṃ thero āha “sace tvaṃ āvuso sabbena sabbaṃ viramituṃ na sakkosi, rattimpi tāva viramassū”ti, so “sādhū bhante viramāmi rattin”ti tato virami, sesaṃ anantaravatthusadisāṃ. Gāthāsu pana—

1. Ādīnavaṃ kathetvā (Sī, I)

488. “Kūṭāgāre ca pāsāde, pallaṅke gonakatthate¹.
Pañcaṅgikena turiyena, ramasi suppvādite.
489. Tato ratyā vivasāne², sūriyuggamanam pati.
Apaviddho susānasmiṁ, bahudukkham nigacchasi.
490. Kiṁ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭam kataṁ.
Kissakammavipākena, idaṁ dukkham nigacchasi”ti—
tīhi gāthāhi Nāradaṭṭhero naṁ paṭipucchi. Athassa peto—
491. “Ahaṁ Rājagahe ramme, ramaṇīye Giribbaje.
Migaluddo pure āsiṁ, luddo cāsi’masaññato.
492. Tassa me sahāyo suhadayo, saddho-āsi upāsako.
Tassa kulūpako bhikkhu, āsi Gotamasāvako.
Sopi maṁ anukampanto, nivāresi punappunam.
493. ‘Mākāsi pāpakam kammaṁ, mā tāta duggatiṁ agā.
Sace icchasi pecca sukham, virama pāṇavadhā saṁyamā’.
494. Tassāham vacanam sutvā,
Sukhakāmassa hitānukampino.
Nākāsiṁ sakalānusāsaniṁ,
Cīrapāpābhirato abuddhimā.
495. So maṁ puna bhūrisumedhaso,
Anukampāya saṁyame nivesayi.
‘Sace divā hanasi pāṇino,
Atha te rattim bhavatu saṁyamo’.
496. Svāham divā hanitvā pāṇino,
Virato rattimahosi saññato.
Rattāham paricāremi,
Divā khajjāmi duggato.

1. Goṇasanthate (Ka)

2. Ratyābyavasāne (Sī)

497. Tassa kammassa kusalassa,
 Anubhomi rattim amānusiṃ.
 Divā paṭihatāva kukkurā,
 Upadhāvanti samantā khāditum.

498. Ye ca te satatānuyogino,
 Dhuvam payuttā¹ Sugatassa sāsane.
 Maññāmi te amatameva kevalam,
 Adhigacchanti padam asaṅkhatan”ti—

tamattham ācikkhi. Tāsam attho heṭṭhā vuttanayova.

Dutiyamigaluddakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Kūṭavinicchayikapetavatthuvaṇṇanā

Mālī kiriṭṭi kāyūrīti idam Satthari Veḷuvane viharante
 Kūṭavinicchayikapetaṃ ārabha vuttam. Tadā Bimbisāro rājā² māsassa
 chasu divasesu uposatham upavasati, tam anuvattantā bahū manussā
 uposatham upavasanti. Rājā attano santikaṃ āgatāgate manusse pucchati
 “kiṃ tumhehi uposatho upavuttho, udāhu na upavuttho”ti. Tatreko
 adhikaraṇe niyuttakapuriso piṣuṇavāco nekatiko laṅjagāhako³ “na
 upavutthomhī”ti vattum asahanto “upavutthomhi devā”ti āha. Atha nam
 rājasamīpato⁴ nikkhantaṃ sahāyo āha “kiṃ samma ajja tayā upavuttho”ti.
 Bhayenāhaṃ samma rañño sammukhā evaṃ avocaṃ, nāhaṃ uposathikoti.

Atha nam sahāyo āha “yadi evaṃ upaḍḍhuposathopi tāva te ajja hotu,
 uposathaṅgāni samādiyāhī”ti⁵. So tassa vacanam “sādhū”ti sampaṭicchitvā
 gehaṃ gantvā abhutvāva mukhaṃ vikkhāletvā uposatham adhiṭṭhāya
 rattiyam vāsūpagato rittāsayasambhūtena balavavātahetukena sūlena
 upacchinnāyusaṅkhāro cuti-anantaram pabbatakucchiyaṃ

1. Dhuvayuttā (Sī)

2. Mahārājā (Sī)

3. Laṅjagāhako sāhasiko (Sī, I)

4. Rājaparisato (Ka)

5. Samādāhīti (Sī, I)

Vemānikapeto hutvā nibbatti. So hi ekarattim uposatharakkhaṇamattena¹ vimānaṃ paṭilabhi dasakaññāsahassaparivāraṃ mahatiṇca dibbasampattim. Kūṭavinicchayikatāya pana pesuṇikatāya ca attano piṭṭhimaṃsāni sayameva okkantitvā khādāti. Taṃ āyasmā Nārado Gijjhakūṭato otaranto disvā—

499. “Mālī kiriṭṭi kāyūrī², gattā te candanussadā.

Pasannamukhavaṇṇosi, sūriyavaṇṇova sobhasi.

500. Amānusā pārisajjā, ye te’me paricārakā.

Dasa kaññāsahassāni, yā te’ma paricārikā.

Tā kambukāyūradharā³, kañcanāveḷabhūsitā.

501. Mahānubhāvosi tuvaṃ, lomahaṃsanarūpavā.

Piṭṭhimaṃsāni attano, sāmaṃ ukkacca⁴ khādasi.

502. Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, piṭṭhimaṃsāni attano.

Sāmaṃ ukkacca khādasīti.

503. Attanohaṃ anattāya, jīvaloke acārisaṃ.

Pesuññamusāvādena, nikativañcanāya ca.

504. Tatthāhaṃ parisāṃ gantvā, saccakāle upaṭṭhite.

Atthaṃ dhammaṃ nirākatvā⁵, adhammamanuvattisaṃ.

505. Evaṃ so khādanta’ttānaṃ, yo hoti piṭṭhimaṃsiko.

Yathāhaṃ⁶ ajja khādāmi, piṭṭhimaṃsāni attano.

506. Tayidaṃ tayā Nārada sāmaṃ diṭṭhaṃ,

Anukampakā ye kusalā vadeyyuṃ.

Mā pesuṇaṃ mā ca musā abhāṇi,

Mā khosi piṭṭhimaṃsiko tuvaṃ”ti—

1. Upaḍḍhūposatharakkhaṇamattena (Sī, I)

3. Kākambukeyūraro (Sī)

5. Nirākatvā (Ka)

2. Keyūrī (Sī)

4. Ukkadḍha (Sī)

6. Yadāhaṃ (Ka)

thero catūhi gāthāhi pucchi, sopi tassa catūhi gāthāhi etamattham vissajjesi.

499. Tattha **mālī**ti māladhārī, dibbapupphehi paṭimaṇḍitoti adhippāyo. **Kiriṭṭi**ti veṭhitasīso. **Kāyūrī**ti keyūravā, bāhalaṅkārapaṭimaṇḍitoti attho. **Gattā**ti sarīrāvayavā. **Candanussadā**ti candanasārānulittā. **Sūriyavaṇṇova sobhasī**ti bālasūriyasadisavaṇṇo eva hutvā virocasi. “Araṇavaṇṇī pabhāsasī”¹tipi Pāli, araṇanti araṇiyehi devehi sadisavaṇṇo ariyāvakāsoti² attho.

500. **Pārisajjā**ti parisapariyāpannā, upaṭṭhākāti attho. **Tuvanti** tvam. **Lomahaṃsanarūpavā**ti passantānaṃ lomahaṃsajanarūpayutto. Mahānubhāvatāsamaṅgitāya³ hetam vuttam. **Ukkaccā**ti⁴ ukkantitvā, chinditvāti attho.

503. **Acārisanti** acarim paṭipajjim. **Pesuṇṇamusāvādenā**ti pesuṇṇena ceva musāvādena ca. **Nikativāñcanāya cāti** nikatiyā vañcanāya ca paṭirūpadassanena paresam vikārena vañcanāya ca.

504. **Saccakā**leti saccam vattum yuttakāle. **Atthanti** diṭṭhadhammikādibhedam hitam. **Dhammanti** kāraṇam nāyam. **Nirākatvā**ti chaḍḍetvā pahāya. **Soti** yo pesuṇṇādim ācarati, so satto. Sesam sabbam heṭṭhā vuttanayameva.

Kūṭavinicchayikapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Dhātuvivaṇṇapetavatthuvaṇṇanā

Antalikkhasmim tiṭṭhantoti idam Dhātuvivaṇṇapetavatthu. Bhagavati Kusinārāyam upavattane Mallānaṃ Sālavane yamakasālānamantare parinibbute dhātuvibhāge ca kate rājā Ajātasattu attanā laddhadhātubhāgaṃ gahetvā satta vassāni satta ca māse satta ca divase Buddhaguṇe anussaranto ulārapūjaṃ pavattesi. Tattha asaṅkheyyā appameyyā manussā cittāni

1. Araṇasadisavaṇṇavāti vā (Sī), taruṇasadisavaṇṇavāti vā (I)

3. Mahānubhāvatāsampattitāya (Ka)

2. Ariyāva kāsātīti (Sī)

4. Ukkadḍhāti (Sī)

pasādetvā saggūpagā ahesuṃ, chaḷāsītimattāni pana purisasahassāni
 cirakālabhāvitena assaddhiyena micchādassanena ca vipallatthacittā¹
 pasādanīyepi ṭhāne attano cittāni padosetvā petesu uppajjimsu. Tasmīmyeva
 Rājagahe aññatarassa vibhavasampannassa kuṭumbikassa bhariyā dhītā
 suṇisā ca pasannacittā “dhātupūjaṃ karissāmā”ti gandhapupphādīni gahetvā
 dhātuṭṭhānaṃ gantuṃ āradhā. So kuṭumbiko “kiṃ aṭṭhikānaṃ pūjanenā”ti
 tā paribhāsetvā dhātupūjaṃ vivaṇṇesi. Tāpi tassa vacanaṃ anādiyitvā tattha
 gantvā dhātupūjaṃ² katvā gehaṃ āgatā tādisena rogena abhibhūtā na
 cirasseva kālaṃ katvā devaloke nibbattiṃsu, so pana kodhena abhibhūto na
 cirasseva kālaṃ katvā tena pāpakammena petesu nibbatti.

Athekadivasāṃ āyasmā Mahākassapo sattesu anukampāya tathārūpaṃ
 iddhābhisāṅkhāraṃ abhisāṅkhāsi, yathā manussā te pete tā ca devatāyo
 passanti. Tathā pana katvā cetiyaṅgaṇe ṭhito taṃ dhātuvivaṇṇakaṃ petaṃ
 tīhi gāthāhi pucchi, tassa so peto byākāsi—

507. “Antalikkhasmiṃ tiṭṭhanto, duggandho pūti vāyasi.

Mukhañca te kimayo pūtigandhaṃ,

Khādanti kiṃ kammamakāsi pubbe.

508. Tato satthaṃ gahetvāna, okkantanti punappunaṃ.

Khārena parippositvā, okkantanti punappunaṃ.

509. Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi”ti.

510. “Ahaṃ Rājagahe ramme, ramaṇīye Giribbaje.

Issaro dhanadhaññaṃ, supahūtassa mārissa.

511. Tassāhaṃ me bhariyā ca, dhītā ca suṇisā ca me.

Tā mālaṃ uppalañcāpi, paccagghaṇca vilepanaṃ.

Thūpaṃ harantiyo vāresim, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā.

1. Vipallāsattā (Ka)

2. Dhātūnaṃ pūjaṃ (Sī, I)

512. Chaḷāsītisahassāni, mayaṃ paccattavedanā.
Thūpapūjaṃ vivaṇṇetvā, paccāma niraye bhusaṃ.
513. Ye ca kho thūpapūjāya, vattante Arahato mahe.
Ādīnavaṃ pakāseṇti, vivecayetha ne tato.
514. Imā ca passa āyantiyo, māladhārī alaṅkatā.
Mālāvīpākāṃnubhontiyo¹, samiddhā ca tā yasassiniyo.
515. Tañca disvāna accheraṃ, abbhutaṃ lomahaṃsanaṃ.
Namo karonti sappañña, vandanti taṃ Mahāmuninṃ.
516. Sohaṃ nūna ito gantvā, yoninṃ laddhāna mānusiṃ.
Thūpapūjaṃ karissāmi, appamatto punappunan²ti.

507-8. Tattha **duggandhoti** anīṭṭhagandho, kuṇapagandhagandhīti attho. Tenāha “**pūti vāyasī**”ti. **Tatoti** duggandhavāyanato kimīhi khāyitabbato ca upari. **Satthaṃ gahetvāna, okkantanti punappunanti** kammasañcoditā sattā nīsitadhāraṃ satthaṃ gahetvā punappunaṃ taṃ vaṇamukhaṃ² avakantanti. **Khārena paripphositvā, okkantanti punappunanti** avakantitaṭṭhāne³ khārodakena āsiñcitvā⁴ punappunampi avakantanti.

510. Issaro dhanadhaññaṃ, supahūtaṃ assāti atthi. Issaro dhanassa dhaññaṃ ca issaro sāmī, adḍho mahaddhanoti attho.

511. **Tassāyaṃ me bhariyā ca, dhītā ca suṇisā cāti** tassa mayhaṃ ayaṃ purimattabhāve bhariyā, ayaṃ dhītā, ayaṃ suṇisā. Tā devabhūtā ākāse ṭhitāti dassento vadati. **Paccagghanti** abhinavaṃ. **Thūpaṃ harantiyo vāresinti** thūpaṃ pūjetuṃ upanentiyo dhātuṃ vivaṇṇento paṭikkhipiṃ. **Taṃ pāpaṃ pakataṃ mayāti** taṃ dhātuvivaṇṇanapāpaṃ kataṃ samācaritaṃ mayāti vipaṭṭisārappatto vadati.

1. Anubhonti (Sī, I)

3. Avakantita-avakantitakkhaṇe (Sī)

2. Punappunaṃ tava mukhaṃ (Sī)

4. Paripphositvā āsiñcitvā (Sī)

512. **Chalāsītisahassānī**ti chasahassādhikā asītisahassamattā. **Mayanti** te pete attanā saddhiṃ saṅgahetvā vadati. **Paccattavedanā**ti visum visum anubhuyyamānadukkhavedanā¹. **Nirayeti** balavadukkhataya pettivisayaṃ nirayasadisam katvā āha.

513. **Ye ca kho thūpapūjāya, vattante arahato maheti** Arahato Sammāsambuddhassa thūpaṃ uddissa pūjāmahe pavattamāne ahaṃ viya ye thūpapūjāya ādīnavam dosam pakāseṃti, te puggale tato puññato vivecayetha vivecāpayetha, paribāhire janayethāti² aññāpadesena attano mahājānīyatam vibhāveti.

514. **Āyantiyoti** ākāseṇa āgacchantiyo. **Mālāvipākanti** thūpe katamālāpūjāya vipākam phalam. **Samiddhāti** dibbasampattiya samiddhā. **Tā yasassiniyoti** tā parivāravantiyo.

515. **Taṇca disvānāti** tassa atiparittassa pūjāpuññassa acchariyam abbhutam lomahaṃsanam ati-ulāram vipākavisesam disvā. **Namo karonti sappaññā, vandanti tam Mahāmuninti** bhante Kassapa imā itthiyo tam uttamapuññakkhettabhūtam vandanti abhivādentī, namo karonti namakkāraṇca karontīti attho.

516. Atha so peto samviggaṃ mānaso samvegānurūpaṃ āyatim attanā kātabbam dassento “**soham nūnā**”ti gāthamāha. Tam uttānatthameva.

Evam petena vutto³ Mahākassapo tam aṭṭhupattim katvā sampattaparisāya dhammam desesi.

Dhātuvivaṇṇapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti Khuddakaṭṭhakathāya Petavatthusmim

Dasavatthupaṭimaṇḍitassa

Tatiyassa Cūlavaggassa atthasamvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Paccattam visum visum attanā anubhuyyamānamahādukkhavedanāti dasseti (Sī, I)

2. Viveceyyātha paribāhire jāneyyāthāti (Sī)

3. Vuttam (Sī, I)

4. Mahāvagga

1. Ambasakkarapetavatthuvaṇṇanā

Vesālī nāma nagaratthi vajjīnanti idaṃ Ambasakkarapetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavati Jetavane viharante Ambasakkaro¹ nāma Licchavirājā micchādīṭṭhiko natthikavādo Vesāliyaṃ rajjaṃ kāresi. Tena ca samayena Vesālinagare aññatarassa vāṇijassa āpaṇasamīpe cikkhallaṃ hoti, tattha bahū janā uppatitvā atikkamantā kilamanti, keci kaddamena limpanti. Taṃ disvā so vāṇijo “mā ime manussā kalalaṃ akkamimsū”ti apagataduggandhaṃ saṅkhavaṇṇapaṭibhāgaṃ² gosīsaṭṭhiṃ āharāpetvā nikkhipāpesi. Pakatiyā ca silavā ahosi akkodhano saṇhavāco, paresaṇca yathābhūtaṃ guṇaṃ kitteti.

So ekasmiṃ divase attano sahāyassa nhāyantassa pamādena anolokentassa nivāsanavatthaṃ kilādhippāyena apanidhāya taṃ dukkhāpetvā adāsi. Bhāgineyyo panassa corikāya paragehato bhaṇḍaṃ āharitvā tasseva āpaṇe nikkhipi. Bhaṇḍasāmikā vīmaṃsantā bhaṇḍena saddhiṃ tassa bhāgineyyaṃ taṇca rañño dassesuṃ. Rājā “imassa sīsaṃ chindatha, bhāgineyyaṃ panassa sūle āropethā”ti āṇāpesi. Rājapurisā tathā akaṃsu. So kālaṃ katvā bhummadevesu uppajji. So gosīsenā setuno katattā setavaṇṇaṃ dibbaṃ manojavaṃ assājānīyaṃ paṭilabhi, guṇavantānaṃ vaṇṇakathanena tassa gattato dibbagandho vāyati, sāṭakassa pana apanihitattā naggo ahosi. So attanā pubbe katakammaṃ olokento tadanusārena attano bhāgineyyaṃ sūle āropitaṃ disvā karuṇāya codiyamāno manojavaṃ assaṃ abhiruhitvā aḍḍharattisamaye tassa sūlāropitaṭṭhānaṃ gantvā avidūre ṭhito “jīva bho, jīvīameva seyyo”ti divase divase vadati.

Tena ca samayena Ambasakkaro rājā hatthikkhandhavaragato nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto aññatarasmiṃ gehe vātapānaṃ vivaritvā rājavibhūtiṃ

1. Ambasakkharo (Sī)

2. Saṅkhavaṇṇasannitaṃ (Sī, I)

passantiṃ ekaṃ itthiṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā pacchāsane¹ nisinnassa purisassa “imaṃ gharaṃ imaṃca itthiṃ upadhārehi”ti saññaṃ datvā anukkamena attano rājagehaṃ pavittṭho taṃ purisaṃ pesesi “gaccha bhaṇe tassā itthiyā sasāmikabhāvaṃ vā asāmikabhāvaṃ vā jānāhi”ti. So gantvā tassā sasāmikabhāvaṃ ñatvā raṇṇo ārocesi. Rājā tassā itthiyā pariggahaṇūpāyaṃ² cintento tassā sāmikaṃ pakkosāpetvā “ehi bhaṇe maṃ upaṭṭhāhi”ti āha. So anicchantopi “rājā attano vacanaṃ akaronte mayi rājadaṇḍaṃ kareyyā”ti bhayena rājupaṭṭhānaṃ sampaṭicchitvā divase divase rājupaṭṭhānaṃ gacchati. Rājāpi tassa bhattavetaṇaṃ dāpetvā katipayadivasātikkaṃena pātova upaṭṭhānaṃ āgataṃ evamāha “gaccha bhaṇe amumhi ṭhāne ekā pokkharaṇī atthi, tato aruṇavaṇṇamattikaṃ rattuppalāni ca ānehi, sace ajeva nāgaccheyyāsi, jīvitaṃ te natthi”ti. Tasmīṃ ca gate dvārapālaṃ āha “ajja anattaṅgate eva sūriye sabbadvārāni thaketabbāni”ti.

Sā ca pokkharaṇī Velāsiyā tiyojanamatthake hoti, tathāpi so puriso maraṇabhayaatajjito vātavegena pubbaṇheyeva taṃ pokkharaṇiṃ sampāpuṇi. “sā ca pokkharaṇī amanussapariggahitā”ti pageva sutattā bhayena so “atthi nu kho ettha koci parissayo”ti samantato anupariyāyati. Taṃ disvā pokkharaṇipālako amanusso karuṇāyamānarūpo manussarūpena upasaṅkamitvā³ “kimatthaṃ bho purisa idhāgatosi”ti āha, so tassa taṃ pavattiṃ kathesi. So “yadi evaṃ yāvadatthaṃ gaṇhāhi”ti attano dibbarūpaṃ dassetvā antaradhāyi.

So tattha aruṇavaṇṇamattikaṃ rattuppalāni ca gahetvā anattaṅgateyeva sūriye nagaradvāraṃ sampāpuṇi, taṃ disvā dvārapālo tassa viravantasseva dvāraṃ thakesi. So thakite dvāre pavesanaṃ alabhanto dvārasamīpe sūle āropitaṃ purisaṃ disvā “ete mayi anattaṅgate eva sūriye āgate viravante eva dvāraṃ thakesuṃ, ‘ahaṃ kāleyeva⁴ āgato, mama doso natthi’ti tayāpi ñātaṃ

1. Paccāsanne (Ka)

3. Āgantvā (Sī, I)

2. Pariggahakaraṇūpāyaṃ (Sī, I)

4. Kālasseva (Sī, I)

hotū”ti sakkhimakāsi. Taṃ sutvā so āha “ahaṃ sūle āvuto vajjho maraṇābhimukho kathaṃ tava sakkhi homi, eko panettha peto mahiddhiko mama samīpaṃ āgamissati, taṃ sakkhiṃ karohī”ti. Kathaṃ pana so mayā daṭṭhabboti. Idheva tvaṃ tiṭṭha, sayameva dakkhissasīti. So tattha ʔhito majjhimayāme¹ taṃ petaṃ āgataṃ disvā sakkhiṃ akāsi. Vibhātāya ca rattiyā raññā “mama āṇa tayā atikkantā, tasmā rājadaṇḍaṃ te karissāmī”ti vutte deva mayā tava āṇa nātikkantā, anattaṅgate eva sūriye ahaṃ idhāgatoti. Tattha ko te sakkhīti. So tassa sūlāvutassa purisassa santike āgacchantam naggapetaṃ “sakkhi”ti niddisitvā “kathametaṃ amhehi saddhātabban”ti raññā vutte “ajja rattiyaṃ tumhehi saddhātabbaṃ purisaṃ mayā saddhiṃ pesethā”ti āha. Taṃ sutvā rājā sayameva tena saddhiṃ tattha gantvā ʔhito petena ca tatthāgantvā “jīva bho, jīvitameva seyyo”ti vutte taṃ “seyyā nisajjā nayimassa atthi”ti-ādinā pañcahi gāthāhi paṭipucchi. Idāni ādito pana “**Vesālī nāma nagaratthi vajjīnan**”ti gāthā tasmaṃ sambandhadassanatthaṃ saṅgītikārehi ʔhapitā—

517. “Vesālī nāma nagaratthi vajjīnaṃ,
Tattha ahu Licchavi Ambasakkaro.
Disvāna petaṃ nagarassa bāhiraṃ,
Tattheva pucchittha taṃ kāraṇatthiko.

518. Seyyā nisajjā nayimassa atthi,
Abhikkamo natthi paṭikkamo ca.
Asitapītakhāyītavatthabhogā,
Paricāraṇa sāpi imassa natthi.

519. Ye nātakā diṭṭhasutā suhajjā,
Anukampakā yassa ahesuṃ pubbe.
Daṭṭhumpi te dāni na taṃ labhanti,
Virājītatto² hi janena tena.

1. Pacchimayāme (Ka)

2. Virādhītatto (Sī, I)

520. Na oggatattassa bhavanti mittā,
 Jahanti mittā vikalaṃ veditvā.
 Atthañca disvā parivārayanti,
 Bahū mittā uggatattassa honti.

521. Nihīnatto sabbabhogehi kiccho,
 Sammakkhito samparibhinnagatto.
 Ussāvabindūva palimpamāno,
 Ajja suve jīvitassūparodho.

522. Etādisaṃ uttamakicchappattaṃ,
 Uttāsitaṃ pucimandassa sūle.
 Atha tvaṃ kena vaṇṇena vadesi yakkha,
 ‘Jīva bho jīvitameva seyyo’ti”.

517. Tattha **tatthā**ti tassaṃ Vesāliyaṃ. **Nagarassa bāhiranti** nagarassa bahi bhavaṃ¹, Vesālinagarassa bahi eva jātaṃ pavattaṃ sambandhaṃ. **Tatthevā**ti yattha taṃ passa, tattheva ṭhāne. **Tanti** taṃ petāṃ. **Kāraṇatthikoti** “jīva bho, jīvitameva seyyo”ti vutta-atthassa kāraṇena atthiko hutvā.

518. **Seyyā nisajjā nayimassa atthī**ti piṭṭhipasāraṇalakkhaṇā² seyyā, pallaṅkābhujanalakkhaṇā nisajjā ca imassa sūle āropitapuggalassa natthi. **Abhikkamo natthi paṭikkamo cāti** abhikkamādilakkhaṇaṃ appamattakampi gamanaṃ imassa natthi. **Paricārikā**³ **sāpī**ti yā asitapītakhāyitavatthaparibhogādilakkhaṇā indriyānaṃ paricāraṇā, sāpi imassa natthi. “Pariharaṇā⁴ sāpī”ti vā pāṭho, asitādiparibhogavasena indriyānaṃ pariharaṇā⁴, sāpi imassa natthi vigatajīvitattāti⁵ attho. “Paricāraṇā sāpī”ti⁶ keci paṭhanti.

519. **Diṭṭhasutā suhajjā, anukampakā yassa ahesuṃ pubbeti** sandiṭṭhasahāyā ceva adiṭṭhasahāyā ca yassa mittā anuddayāvanto

1. Bāhirabhāgaṃ (Ka)

3. Paricāraṇā (Ka)

5. Vigāta-jīvitattāti (Ka)

2. Viṭṭhipasāraṇalakkhaṇasaṅkhātā (Ka)

4. Paricārikā (Ka)

6. Parivāruṇā cāpīti (Ka)

ye assa imassa pubbe ahesuṃ. **Daṭṭhumpī**ti passitumpi na labhanti, kuto saha vasitunti attho. **Virājitattoti** pariccattasabhāvo¹. **Janena tenā**ti tena ñāti-ādi janena.

520. Na **oggatattassa bhavanti mittā**ti apagataviññāṇassa mahassa mittā nāma na honti tassa mittehi kātabbakiccassa atikkantattā. **Jahanti mittā vikalaṃ viditvā**ti mato tāva tiṭṭhatu, jīvantampi bhogavikalaṃ purisaṃ viditvā “na ito kiñci gayhūpagan”ti mittā pajahanti. **Atthañca disvā parivārayantī**ti tassa pana santakaṃ atthaṃ dhanam disvā piyavādino mukhullokikā hutvā taṃ parivārenti. **Bahū mittā uggatattassa hontī**ti vibhavasampattiyā² uggatasabhāvassa samiddhassa bahū anekā mittā honti, ayaṃ lokiyasabhāvoti attho.

521. **Nihīnatto sabbabhogehī**ti sabbehi upabhogaparibhogavatthūhi parihīnatto. **Kicchoti dukkhito. Sammakkhīti**ti ruhirehi sammakkhitasarīro. **Samparibhinnagattoti** sūlena abbhantare vidālitagatto. **Ussāvabindūva palimpamānoti** tiṇagge limpamāna-ussāvabindusadisso. **Ajja suveti** ajja vā suve vā imassa nāma purisassa jīvitassa uparodho nirodho³, tato uddham nappavattatīti attho.

522. **Uttāsītanti** āvutaṃ āropitaṃ. **Pucimandassa sūleti** nimbarukkhassa daṇḍena katasūle. **Kena vaṇṇenā**ti kena kāraṇena. **Jīva bho jīvitameva seyyoti** bho purisa jīva. Kasmā? Sūlaṃ āropitassāpi hi te idha jīvitameva ito cutassa jīvitato satabhāgena sahasabhāgena seyyo sundarataroti.

Evam tena raññā pucchito so peto attano adhippāyaṃ pakāseto—

523. “Sālo hito esa ahosi mayhaṃ,
Ahaṃ sarāmi purimāya jātiyā.
Disvā ca me kāruṇṇam ahosi rāja,
Mā pāpadhammo nirayaṃ patāyaṃ.

1. Pariccattattabhāvo (Sī)

2. Bhavasampattiyā (Sī)

3. Uparodho jāto (Ka)

524. Ito cuto licchavi esa poso,
 Sattussadaṃ nirayaṃ ghorarūpaṃ.
 Upapajjati dukkaṭakammakārī,
 Mahābhitāpaṃ kaṭukaṃ bhayānakaṃ.

525. Anekabhāgena guṇena seyyo,
 Ayameva sūlo nirayena tena.
 Ekantadukkhaṃ kaṭukaṃ bhayānakaṃ.
 Ekantatibbaṃ nirayaṃ patāyaṃ.

526. Idañca sutvā vacanaṃ mameso,
 Dukkūpanīto vijaheyya pāṇaṃ.
 Tasmā ahaṃ santike na bhaṇāmi,
 Mā me’kato jīvitassūparodho”ti—

catasso gāthā abhāsi.

523. Tattha **sālohitoti** samānalohito yonisambandhena sambandho, ñātakoti attho. **Purimāya jātiyāti** purimattabhāve. **Mā pāpadhammo nirayaṃ patāyanti** ayaṃpāpadhammo puriso nirayaṃ mā pati mā nirayaṃ upapajjīti imaṃ disvā me kārūññaṃ ahoṣīti yojanā.

524. **Sattussadanti** pāpakārīhi sattehi ussannaṃ, atha vā pañcavidhabandhanaṃ, mukhe tattalohasecanaṃ, aṅgārapabbatāropanaṃ, lohakumbhipakkhepanaṃ, asipattavanappavesanaṃ, vettaraṇiyaṃ samotaraṇaṃ, mahāniraye pakkhepoti imehi sattahi pañcavidhabandhanādīhi dāruṇakāraṇehi ussannaṃ, uparūpari nicitanti¹ attho. **Mahābhitāpanti** mahādukkhaṃ, mahā-aggisantāpaṃ vā. **Kaṭukanti** aniṭṭhaṃ. **Bhayānakanti** bhayaṇakaṃ.

525. **Anekabhāgena guṇenāti** anekakoṭṭhāsena ānisaṃsena. **Ayameva sūlo nirayena tenāti** tato imassa uppattiṭṭhānabhūtato nirayato² ayameva sūlo seyyoti. Nissakke

1. Nivisitanti (Si)

2. Narakato (Ka)

hi idaṃ karaṇavacanāṃ. **Ekantatibbanti** ekanteneva tikhiṇadukkhāṃ, niyatamahādukkhanti attho.

526. **Idaṇca sutvā vacanāṃ mamesoti** “ito cuto”ti-ādinā vuttaṃ idaṃ mama vacanāṃ sutvā eso puriso dukkhūpanīto mama vacanena nirayadukkhāṃ upanīto viya hutvā. **Vijaheyya pāṇanti** attano jīvitāṃ pariccajeyya. **Tasmāti** tena kāraṇena. **Mā me’katoti** “mayā ekato imassa purisassa jīvitassa¹ uparodho mā hotū”ti imassa santike idaṃ vacanāṃ ahaṃ na bhaṇāmi, atha kho “jīva bho, jīvitameva seyyo”ti idameva bhaṇāmiti adhippāyo.

Evaṃ petena attano adhippāye pakāsite puna rājā petassa pavattim pucchitum okāsaṃ karonto² imaṃ gāthamāha—

527. “Aññāto³ eso purisassa attho,
Aññampi icchāmase pucchitum tuvaṃ.
Okāsakammaṃ sace no karosi,
Pucchāma taṃ no na ca kujjhitabban”ti.

528. “Addhā paṭiññā me tadā ahu⁴,
Nācikkhaṇā appasannassa hoti.
Akāmā saddheyyavacoti katvā,
Pucchassu maṃ kāmaṃ yathā visayhan”ti⁵—

imā rañño petassa ca vacanapaṭivacanagāthā.

527. Tattha **aññātoti** avagato⁶. **Ichchāmaseti** icchāma. **Noti** amhākaṃ. **Na ca kujjhitabbanti** “ime manussā yaṃkiñci pucchanti”ti kodho na kātabbo.

528. **Addhāti** ekaṃsena. **Paṭiññā meti** ñāṇavasena mayhaṃ “pucchassū”ti paṭiññā⁷, okāsadānanti attho. **Tadā ahūti** tasmim

1. Imassa jīvitassa (Sī)

4. Addhā paṭiññātametaṃ tadāhu (Ka)

6. Ajjhito (Ka)

2. Kārento (?)

5. Yathā visayanti (Ka)

7. Paṭiññātavasena mayhaṃ pucchassūti (Ka)

3. Ajjhito (Ka)

kāle paṭhamadassane ahosi. **Nācikkhaṇā appasannassa hotūti** akathanā appasannassa hoti. Pasanno eva hi pasannassa kiñci katheti. Tvaṃ pana tadā mayi appasanno, ahañca tayi, tena paṭijānitvā kathetukāmo nāhosi. Idāni panāhaṃ tuyhaṃ **akāmā saddheyyavaco** akāmo eva saddhātabbavacano **iti katvā**-iminā kāraṇena. **Pucchassu maṃ kāmam yathā visayhanti**¹ tvaṃ yathā icchasi, tamatthaṃ maṃ pucchassu. Ahaṃ pana yathā visayhaṃ yathā mayhaṃ sahituṃ sakkā, tathā attano ñāṇabalānurūpaṃ kathessāmīti adhippāyo.

Evaṃ petena pucchanāya² okāse kate rājā—

529. “Yaṃ kiñcahaṃ cakkhunā passissāmi,
Sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyyaṃ.
Disvāva taṃ nopi ce saddaheyyaṃ,
Kareyyāsi me yakkha niyassakamman”ti—

gāthamāha. Tassattho—ahaṃ yaṃ kiñcideva cakkhunā passissāmi, taṃ sabbampi tatheva ahaṃ abhisaddaheyyaṃ³, taṃ pana disvāva taṃ vacanaṃ nopi ce saddaheyyaṃ⁴, yakkha mayhaṃ niyassakammaṃ niggahakammaṃ kareyyāsīti. Atha vā **yaṃ kiñcahaṃ cakkhunā passissāmīti** ahaṃ yaṃ kiñcideva cakkhunā passissāmi acakkhugocarassa⁵ adassanato. **Sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyyanti** sabbampi te ahaṃ diṭṭhaṃ suttaṃ aññaṃ vā abhisaddaheyyaṃ. Tādiso hi mayhaṃ tayi abhippasādoti adhippāyo. Pacchimapadassa pana yathāvuttova attho.

Taṃ sutvā peto—

530. “Saccappaṭiññā tava me’sā hotu,
Sutvāna dhammaṃ labha suppasādaṃ.
Aññatthiko no ca paduṭṭhacitto,
Yaṃ te suttaṃ asutañcāpi dhammaṃ.
Sabbampi akkhissaṃ⁶ yathā pajānan”ti—

1. Yathā visayanti (Ka)

2. Pucchitāya (Sī, I)

3. Abhisaddaheyyaṃ paṭiññeyyaṃ (Sī, I)

4. Disvā tava vacanaṃ nopi no saddaheyyaṃ (Sī)

5. Acakkhuno parassa (Sī, I)

6. Sabbaṃ ācikkhissaṃ (Sī)

gāthamāha. Ito paraṃ—

531. “Setena assena alaṅkatena,
Upayāsi sūlāvutakassa santike.
Yānaṃ idaṃ abbhutaṃ dassaneyyaṃ,
Kissetaṃ kammaṣṣa ayaṃ vipākoti.
532. Vesāliyā nagarassa¹ majjhe,
Cikkhallamagge naraṅgaṃ ahosi.
Gosāmekāhaṃ pasannacitto,
Setaṃ gahetvā narakasmim̐ nikkhipim̐.
533. Etasmim̐ pādāni patitṭhapetvā,
Mayaṅca aññe ca atikkamimhā.
Yānaṃ idaṃ abbhutaṃ dassaneyyaṃ,
Tasseva kammaṣṣa ayaṃ vipākoti.
534. Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati,
Gandho ca te sabbadisā pavāyati.
Yakkhiddhipattosi mahānubhāvo,
Naggo cāsi kissa ayaṃ vipākoti.
535. Akkodhano niccapasannacitto,
Saṇhāhi vācāhi janaṃ upemi.
Tasseva kammaṣṣa ayaṃ vipāko,
Dibbo me vaṇṇo satataṃ pabhāsati.
536. Yasaṅca kittiṅca dhamme ṭhitānaṃ,
Disvāna mantemi pasannacitto.
Tasseva kammaṣṣa ayaṃ vipāko,
Dibbo me gandho satataṃ pavāyati.

1. Vesāliyā tassa nagarassa (Sī, I)

537. Sahāyānaṃ tithasmim̐ nhāyantānaṃ,
Thale gahetvā nidahissa dussaṃ.
Khiddatthiko no ca paduṭṭhacitto,
Tenamhi naggo kasirā ca vuttīti.

538. Yo kīlamāno pakaroti pāpaṃ,
Tassedisam̐ kammavipākamāhu.
Akīlamāno pana yo karoti,
Kiṃ tassa kammaṣṣa vipākamāhūti.

539. Ye duṭṭhasaṅkappamanā manussā,
Kāyena vācāya ca saṅkiliṭṭhā.
Kāyassa bhedaṃ abhisamparāyaṃ,
Asaṃsayam̐ te nirayam̐ upenti.

540. Apare pana sugatimāsamānā,
Dāne ratā saṅgahitattabhāvā.
Kāyassa bhedaṃ abhisamparāyaṃ,
Asaṃsayam̐ te sugatim̐ upenti”ti—

tesam̐ ubhinnaṃ vacanapaṭivacanagāthā honti.

530. Tattha **saccappaṭiñṇā tava mesā hotūti** “sabbampi tāhaṃ abhisaddaheyyan”ti tava esā paṭiñṇā mayhaṃ saccaṃ hotu. **Sutvāna dhammaṃ labha suppasādanti** mayā vuccamānaṃ dhammaṃ sutvā sundaraṃ pasādaṃ labhassu. **Aññatthiko** ājānanatthiko. **Yathā pajānanti** yathā aññopi pajānanto, “yathāpi ñātan”ti vā¹ mayā yathā ñātanti attho.

531. **Kissetaṃ kammaṣṣa ayaṃ vipāko**ti kissetaṃ kissa nāma etaṃ, kissa kammaṣṣa ayaṃ vipāko². **Etanti** vā nipātamattaṃ, kissa kammaṣṣāti yojanā. “Kissa te”ti ca keci paṭhanti.

1. Yathā pajānanti vā (Ka)

2. Kissetaṃ -pa- vipākoṭi etaṃ kissa nāma kammaṣṣa ayaṃ vipāko (Si)

532-33. **Cikkhallamaggeti** cikkhallavati pathamhi. **Narakanti** āvātaṃ. **Ekāhanti** ekaṃ ahaṃ. **Narakasmim nikkhipinti** yathā kaddamo¹ na akkamīyati, evaṃ tasmim cikkhallāvāṭe ṭhapesim. **Tassāti** tassa gosīsenā setukaraṇassa.

536-7. **Dhamme ṭhitānanti** dhammacārīnaṃ samacārīnaṃ. **Mantemīti** kathemi kittayāmi. **Khiḍḍatthikoti** hasādhippāyo. **No ca paduṭṭhacittoti** dussasāmiḱe na dūsitacitto, na avaharaṇādhippāyo nāpi vināsādhippāyoti attho.

538. **Akiḷamānoti** akhiḍḍādhippāyo, lobhādīhi dūsitacitto. **Kim tassa kammaṣṣa vipākamāhūti** tassa tathā katassa² pāpakammaṣṣa kīva kaṭukaṃ dukkhavipākam³ paṇḍitā āhu.

539-40. **Duṭṭhasaṅkappamanāti** kāmasaṅkappādivasena dūsitamanovitakkā, etena manoduccaritamāha. **Kāyena vācāya ca saṅkiliṭṭhāti** paṇātipātādivasena kāyavācāhi malinā. **Āsamānāti** āsīsamānā patthayamānā.

Evaṃ petena saṅkhepeneva kammaphalesu vibhajitvā dassitesu taṃ asaddahanto rājā—

541. “Taṃ kinti jāneyyamahaṃ avecca,
Kalyāṇapāpassa ayaṃ vipāko.
Kim vāhaṃ disvā abhisaddaheyyaṃ.
Ko vāpi maṃ saddahāpeyya etan”ti—

gāthamāha. Tattha **taṃ kinti jāneyyamahaṃ aveccāti** yoyaṃ tayā “ye duṭṭhasaṅkappamanā manussā, kāyena vācāya ca saṅkiliṭṭhā”ti-ādinā, “apare pana sugatimāsamānā”ti-ādinā ca kalyāṇassa pāpassa ca kammaṣṣa vipāko vibhajitvā vutto, taṃ kinti kena kāraṇena ahaṃ

1. Kaddame (I)

2. Tassa yathā mayā katassa (Ka)

3. Dukkhaṃ dukkhavipākaṃ (Sī, I)

avecca aparapaccayabhāvena saddaheyyaṃ. **Kiṃ vāhaṃ disvā abhisaddaheyyanti** kīdisaṃ vā panāhaṃ paccakkhabhūtaṃ nidassanaṃ disvā paṭisaddaheyyaṃ¹. **Ko vāpi maṃ saddahāpeyya etanti** ko vā viññū puriso paṇḍito etamatthaṃ maṃ saddahāpeyya, taṃ kathehīti attho.

Taṃ sutvā peto kāraṇena tamatthaṃ tassa pakāsento—

542. “Disvā ca sutvā abhisaddahassu,
Kalyāṇapāpassa ayaṃ vipāko.
Kalyāṇapāpe ubhaye asante,
Siyā nu sattā sugatā duggatā vā.

543. No cettha kammāni kareyyuṃ maccā,
Kalyāṇapāpāni manussaloke.
Nāhesuṃ sattā sugatā duggatā vā,
Hīnā paṇītā ca manussaloke.

544. Yasmā ca kammāni karonti maccā,
Kalyāṇapāpāni manussaloke.
Tasmā hi sattā sugatā duggatā vā,
Hīnā paṇītā ca manussaloke.

545. Dvaya’jja kammānaṃ vipākamāhu,
Sukhassa dukkhassa ca vedanīyaṃ.
Tā devatāyo paricārayanti,
Paccanti bālā dvayatam apassino”ti—

gāthā abhāsi.

542. Tattha **disvā cāti** paccakkhato disvāpi. **Sutvāti** dhammaṃ sutvā tadanusārena nayaṃ nento² anuminanto. **Kalyāṇapāpassāti** kusalassa akusalassa ca kammassa ayaṃ sukho ayaṃ dukkho ca vipākoti abhisaddahassu. **Ubhaye asanteti** kalyāṇe pāpe cāti duvidhe kamme avijjamāne. **Siyā nu sattā sugatā duggatā vāti** “ime

1. Paṭiññeyyaṃ (Sī)

2. Nayanto (Sī)

sattā sugatim gatā duggatim gatā vā¹, sugatīyaṃ vā aḍḍhā duggatīyaṃ daliddā vā”ti² ayamatto kim nu siyā katham sambhaveyyāti attho.

543-4. Idāni yathāvuttamattham **“no cettha kammānī”**ti ca **“yasmā ca kammānī”**ti ca gāthādvayena byatirekato anvayato ca vibhāveti. Tattha **hīnā paṇītāti** kularūpārogyaparivārādīhi hīnā uḷārā ca.

545. **Dvaya’jja kammānam vipākamāhūti** dvayaṃ duvidham ajja idāni kammānam sucaritaduccaritānam vipākam vadanti kathenti. Kim tanti āha **“sukhassa dukkhassa ca vedanīyaṃ”**ti, itṭhassa ca anitṭhassa ca anubhavanayoggaṃ. **Tā devatāyo paricārayantīti** ye ukkaṃsavasena sukhavedanīyaṃ vipākam paṭilabhanti, te devaloke tā devatā hutvā dibbasukhasamappitā indriyāni paricārenti. **Paccenti bālā dvayataṃ apassinoti** ye bālā kammaṇca kammaphalañcāti dvayaṃ apassantā asaddahantā, te pāpappasutā dukkhavedanīyaṃ vipākam anubhavantaṃ nirayādīsu kammunā paccenti dukkham pāpuṇanti.

Evam kammaphalam saddahanto pana tvaṃ kasmā evarūpaṃ dukkham paccanubhavasīti anuyogaṃ sandhāya—

546. “Na ma’tthi kammāni sayamkatāni,
Datvāpi me natthi yo ādiseyya.
Acchādanam sayanamathannapānam,
Tenamhi naggo kasirā ca vuttī”ti—

gāthamāha. Tattha **na ma’tthi kammāni sayamkatānīti** yasmā sayam attanā pubbe katāni puñṇakammāni mama natthi na vijjanti, yehi idāni acchādanādīni labheyyaṃ. **Datvāpi me natthi yo ādiseyyāti** yo samaṇabrāhmaṇānam dānam datvā “asukassa petassa hotū”ti me ādiseyya uddiseyya, so natthi. **Tenamhi naggo kasirā ca vuttīti** tena duvidhenāpi kārāṇena³ idāni naggo niccoḷo amhi, kasirā dukkhā ca vutti jīvikā hotīti.

1. Sugatiyā duggatiyā vā gatā (Ka)

2. Addhā sugatim gatāpi vā addhā duggatīyaṃ daliddā vāti (Sī)

3. Kammena kārāṇena (Sī)

Taṃ sutvā rājā tassa acchādanādilābhaṃ ākaṅkhanto—

547. “Siyā nu kho kāraṇaṃ kiñci yakkha,
Acchādanam yena tuvaṃ labhetha.
Ācikkha me tvaṃ yadatthi hetu,
Saddhāyikaṃ¹ hetuvaco suṇomā”ti—

gāthamāha. Tattha **yenā**ti yena kāraṇena tvaṃ **acchādanam labhetha**
labheyyāsi, **kiñci** taṃ **kāraṇaṃ siyā nu kho** bhaveyya nu khoti attho.
Yadatthīti yadi atthi.

Athassa peto taṃ kāraṇaṃ ācikkhanto—

548. “Kappitako nāma idhatthi bhikkhu,
Jhāyī susīlo arahā vimutto.
Guttindriyo saṃvutapātimokkho,
Sītibhūto uttamadiṭṭhipatto.

549. Sakhilo vadaññū suvaco sumukho,
Svāgamo suppaṭimuttako ca.
Puññassa khettaṃ araṇavihārī.
Devamanussānañca dakkhiṇeyyo.

550. Santo vidhūmo anīgho nirāso,
Mutto visallo amamo avaṅko.
Nirūpadhī sabbapapañcakhīṇo,
Tisso vijjā anuppatto jutimā.

551. Appaññāto disvāpi na ca sujāno,
Munīti naṃ vajjisu voharanti.
Jānanti taṃ yakkhabhūtā anejaṃ,
Kalyāṇadhammaṃ vicarantaṃ² loke.

1. Saddhāyitaṃ (Sī, I)

2. Vicaranti (Sī)

552. Tassa tuvaṃ ekayugaṃ duve vā,
 Mamuddisitvāna sace dadetha.
 Paṭiggahītāni ca tāni assu,
 Mamañca passetha sannaddhadussan”ti—

gāthā abhāsi.

548. Tattha **Kappitako nāmāti** jaṭilasahassassa abbhantare āyasmato Upālitttherassa upajjhāyaṃ sandhāya vadati. **Idhāti** imissā Vesāliyā samīpe. **Jhāyīti** aggaphalajhānena jhāyī. **Sītibhūtoti** sabbakilesadarathapariḷāhavūpasamena sītibhāvappatto. **Uttamadiṭṭhipattoti** uttamaṃ aggaphalaṃ sammādiṭṭhiṃ patto.

549. **Sakhiloti** mudu. **Suvacoti** subbaco. **Svāgamoti** suṭṭhu āgatāgamo. **Suppaṭimuttakoti** suṭṭhu paṭimuttakavāco, muttabhāṇīti attho. **Araṇavihārīti** mettāvihārī.

550. **Santoti** upasantakilesa. **Vidhūmoti** vigatamicchāvitakkadhūmo. **Anīghoti** niddukkho. **Nirāsoti** nittaṇho. **Muttoti** sabbabhavēhi vimutto. **Visalloti** vītarāgādisallo. **Amamoti** mamaṃkāravirahito. **Avaṅkoti** kāyavaṅkādivaṅkavirahito. **Nirūpadhīti** kilesābhisaṅkhārādi-upadhippahāyī. **Sabbapapañcakhīṇoti** parikkhīṇatanhādipapañco. **Jutimāti** anuttarāya ñāṇajutiyā jutimā. **Appaṇṇātoti** paramappicchatāya paṭicchannaguṇatāya ca na pākaṭo¹.

551. **Disvāpi na ca sujānoti** gambhīrabhāvena disvāpi “evaṃsīlo, evaṃdhammo, evaṃpaṇṇo”ti na suviññeyyo. **Jānanti taṃ yakkhabhūtā anejanti** yakkhabhūtā ca anejaṃ nittaṇhaṃ “arahā”ti taṃ jānanti. **Kalyāṇadhammanti** sundarasīlādiguṇaṃ.

552. **Tassāti** tassa Kappitakamahātherassa. **Ekayuganti** ekaṃ vatthayugaṃ. **Duve vāti** dve vā vatthayugāni. **Mamuddisitvānāti** mamaṃ uddisitvā. **Paṭiggahītāni ca tāni assūti** tāni vatthayugāni tena paṭiggahitāni ca

1. Paṭicchannaguṇattā pākaṭo (Ka)

assu bhaveyyum. **Sannaddhadussanti** dussena katasannāhaṃ, laddhavatthaṃ nivatthapārutadussanti attho.

Tato rājā—

553. “Kasmiṃ padese samaṇaṃ vasantaṃ,
Gantvāna passemu mayaṃ idāni.
Yo ma’jja¹ kaṅkhaṃ vicikicchitañca,
Diṭṭhivisūkāni vinodayeyyā”ti²—

therassa vasanaṭṭhānaṃ pucchi. Tattha **kasmiṃ padeseti** katarasmiṃ padese.
Yo ma’jjāti yo ajja³, ma-kāro padasandhikaro.

Tato peto—

554. “Eso nisinno Kapinaccanāyaṃ,
Parivārīto devatāhi bahūhi.
Dhammiṃ kathaṃ bhāsati saccanāmo,
Sakasmimācerake appamatto”ti—

gāthamāha. Tattha **kapinaccanāyanti** kapīnaṃ vānarānaṃ naccanena
“Kapinaccanā”ti laddhavohāre padese. **Saccanāmoti** jhāyī susīlo arahā
vimuttoti-ādīhi guṇanāmehi yāthāvanāmo aviparītanāmo.

Evam petena vutte rājā tāvadeva therassa santikaṃ gantukāmo—

555. “Tathāhaṃ⁴ kassāmi gantvā idāni,
Acchādayissaṃ samaṇaṃ yugena.
Paṭiggahītāni ca tāni assu,
Tuvañca passemu sannaddhadussan”ti—

gāthamāha. Tattha **kassāmī**ti karissāmi.

Atha peto “devatānaṃ thero dhammaṃ deseti, tasmā nāyaṃ
upasaṅkamanakālo”ti dassento—

1. Samajja (Sī)

3. Samajjāti so ajja (Sī)

2. Diṭṭhivisūkāni ca ko vinodayeti (Sī)

4. Yathāhaṃ (Ka)

556. “Mā akkhaṇe pabbajitaṃ upāgami,
 Sādhu vo Licchavi nesa dhammo.
 Tato ca kāle upasaṅkamitvā,
 Tattheva passāhi¹ raho nisinnan”ti—

gāthamāha. Tattha **sādhū**ti āyācane nipāto. **Vo Licchavi nesa dhammoti**
 Licchavirāja tumhākaṃ rājūnaṃ esa dhammo na hoti, yaṃ akāle
 upasaṅkamanam. **Tatthevā**ti tasmimīyeva ṭhāne.

Evam petena vutte rājā “sādhū”ti sampañicchitvā attano nivesanameva
 gantvā puna yuttapattakāle² aṭṭha vatthayugāni gāhāpetvā theram
 upasaṅkamitvā ekamantaṃ nisinnō paṭisanthāram katvā “imāni bhante aṭṭha
 vatthayugāni paṭiggaṇhā”ti³ āha. Taṃ sutvā thero kathāsamuṭṭhāpanattham
 “mahārāja pubbe tvaṃ adānasīlo samaṇabrāhmaṇānaṃ viheṭhanajātikova
 katham paṇītāni vatthāni dātukāmo jāto”ti āha. Taṃ sutvā rājā tassa
 kāraṇam ācikkhanto petena samāgamaṃ, tena ca attanā ca kathitaṃ sabbaṃ
 therassa ārocetvā vatthāni datvā petassa uddisi, tena peto dibbavatthadharo
 alaṅkatapaṭiyatto assāruḷho therassa ca rañño ca purato pātubhavi. Taṃ
 disvā rājā attamano pamudito pītisomanassajāto “paccakkhato vata mayā
 kammaphalaṃ diṭṭham, na dānāham pāpaṃ karissāmi, puññaṃeva
 karissāmi”ti vatvā tena petena sakkhiṃ akāsi. So ca peto “sace tvaṃ
 Licchavirāja ito paṭṭhāya adhammaṃ pahāya dhammaṃ carasi, evāhaṃ tava
 sakkhiṃ karissāmi, santikaṇca te āgamissāmi, sūlāvutaṇca purisaṃ sīghaṃ
 sūlato mocchi, evaṃ so jīvitaṃ labhitvā dhammaṃ caranto dukkhato
 muccissati, therāṇca kālena kālaṃ upasaṅkamitvā dhammaṃ suṇanto
 puññāni karohi”ti vatvā gato.

Atha rājā theram vanditvā nagaram pavisitvā sīghaṃ sīghaṃ
 Licchaviparisaṃ sannipātetvā⁴ te anujānāpetvā taṃ purisaṃ sūlato mocetvā
 “imaṃ arogaṃ karoṭhā”ti tikicchake āṇāpesi. Therāṇca upasaṅkamitvā
 pucchi “siyā nu kho bhante nirayagāmikammaṃ⁵ katvā ṭhitassa nirayato
 mutti”ti. Siyā mahārāja, sace uḷāraṃ puññaṃ karoti,

1. Passāmi (Sī)

2. Yuttapayuttakāle (Sī, I)

3. Paṭiggaṇhathāti (Ka)

4. Sannipātāpetvā (Sī, I)

5. Nirayagāminikammaṃ (I)

muccatīti vatvā thero rājānaṃ saraṇesu ca sīlesu ca pitiṭṭhāpesi. So tattha patiṭṭhito therassa ovāde ṭhatvā sotāpanno ahosi, sūlāvuto pana puriso arogo hutvā saṃvegajāto bhikkhūsu pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Tamatthaṃ dassentā saṅgītikārā—

557. “Tathāti vatvā agamāsi tattha,
Parivārito dāsagaṇena Licchavi.
So taṃ nagaraṃ upasaṅkamtivā,
Vāsūpagacchittha sake nivesane.

558. Tato ca kāle gihikiccāni katvā,
Nhātvā pivitvā ca khaṇaṃ labhitvā.
Viceyya peḷāto ca yugāni aṭṭha,
Gāhāpayī dāsagaṇena Licchavi.

559. So taṃ padesaṃ upasaṅkamtivā,
Taṃ addasa samaṇaṃ santacittaṃ.
Paṭikkantaṃ gocarato nivattaṃ,
Sītibhūtaṃ rukkhamaṇe nisinnaṃ.

560. Tamenamavoca upasaṅkamtivā,
Appābādhaṃ phāsuvihāraṇca pucchi.
Vesāliyaṃ Licchavihaṃ bhadante,
Jānanti maṃ Licchavi Ambasakkaro.

561. Imāni me aṭṭha yugā subhāni,
Paṭiggaṇha bhante padadāmi tuyhaṃ.
Teneva atthena idhāgatosmi,
Yathā ahaṃ attamano bhavēyyanti.

562. Dūratova samaṇā brāhmaṇā ca,
Nivesanaṃ te parivajjayanti.
Pattāni bhijjanti ca te¹ nivesane,
Saṅghāṭiyo cāpi vidālayanti².

1. Bhijjanti tava (Ka)

2. Vināsayanti (Sī, I), vipātayanti (Ka)

563. Athāpare pādakuṭṭhārikāhi,
 Avaṃsirā samaṇā pātayanti.
 Etādisaṃ pabbajitā vihesaṃ,
 Tayā kataṃ samaṇā pāpuṇanti.
564. Tiṇena telampi na tvaṃ adāsi,
 Mūlhassa maggampi na pāvadāsi.
 Andhassa daṇḍaṃ saya'mādiyāsi,
 Etādiso kadariyo asaṃvuto tuvaṃ.
 Atha tvaṃ kena vaṇṇena kimeva disvā,
 Amhehi saha saṃvibhāgaṃ karosīti.
565. Paccemi bhante yaṃ tvaṃ vadesi,
 Vihesayaṃ samaṇe brāhmaṇe ca.
 Khiḍḍatthiko no ca paduṭṭhacitto,
 Etampi me dukkaṭameva bhante.
566. Khiḍḍāya yakkho pasavitvā pāpaṃ,
 Vedeti dukkhaṃ asaṃmatbhogī.
 Daharo yuvā nagganiyassa bhāgī,
 Kiṃ su tato dukkhatara'ssa hoti.
567. Taṃ disvā saṃvegamaḷatthaṃ bhante,
 Tappaccayā vāpi¹ dadāmi dānaṃ.
 Paṭiggaṇha bhante vatthayugāni aṭṭha,
 Yakkhassimā gacchantu dakkhiṇāyoti.
568. Addhā hi dānaṃ bahudhā pasatthaṃ,
 Dadato ca te akkhayadhamma'matthu.
 Paṭiggaṇhāmi te vatthayugāni aṭṭha,
 Yakkhassimā gacchantu dakkhiṇāyoti.

1. Tāhaṃ (Sī), cāhaṃ (I)

569. Tato hi so ācamayitvā Licchavi,
 Therassa datvāna yugāni aṭṭha.
 Paṭiggahītāni ca tāni assu,
 Yakkhañca passetha sannaddhadussam.
570. Tamaddasā candanasāralittam,
 Ājaññamārūḷha'muḷāravaṇṇam.
 Alaṅkataṃ sādhunivatthadussam,
 Parivāritam yakkhamahiddhipattam.
571. So tam disvā attamano udaggo,
 Pahaṭṭhacitto ca subhaggarūpo.
 Kammañca disvāna mahāvipākaṃ,
 Sandiṭṭhikaṃ cakkhunā sacchikatvā.
572. Tamenamavoca upasaṅkamtivā,
 Dassāmi dānam samaṇabrāhmaṇānam.
 Na cāpi me kiñci adeyyamatthi,
 Tuvañca me yakkha bahūpakāroti.
573. Tuvañca me Licchavi ekadesam,
 Adāsi dānāni amoghametaṃ.
 Svāham karissāmi tayāva sakkhim,
 Amānuso mānusakena saddhinti.
574. Gatī ca bandhū ca parāyaṇaṇca,
 Mitto mamāsi atha devatā me¹.
 Yācāmi tam² pañjaliko bhavitvā,
 Icchāmi tam yakkha punapi daṭṭhunti.
575. Sace tuvaṃ assaddho bhavissasi,
 Kadariyarūpo vipaṭipannacitto.
 Tvaṃ neva maṃ lacchasi³ dassanāya,
 Disvā ca tam nopi ca ālapissam.

1. Devatāsi (Sī)

2. Yācāmahaṃ (Sī)

3. Teneva na lacchasi (Sī)

576. Sace pana tvaṃ¹ bhavissasi dhammagāravo,
 Dāne rato saṅgahitattabhāvo.
 Opānabhūto samaṇabrāhmaṇānaṃ,
 Evaṃ mamaṃ lacchasi dassanāya.
577. Disvā ca taṃ ālapissaṃ bhadante,
 Imaṅca sūlato lahuṃ pamuṅca.
 Yatonidānaṃ akarimha sakkhim,
 Maññāmi sūlāvutakassa kāraṇā.
578. Te aññamaññaṃ akarimha sakkhim,
 Ayaṅca sūlato² lahuṃ pamutto.
 Sakkacca dhammāni³ samācaranto,
 Mucceyya so nirayā ca tamhā.
 Kammaṃ siyā aññatra vedanīyaṃ.
579. Kappitakaṅca upasaṅkamtivā,
 Teneva saha saṃvibhajivā kāle.
 Sayāṃ mukhenūpanisajja puccha,
 So te akkhissati etamatthaṃ.
580. Tameva bhikkhuṃ upasaṅkamtivā,
 Pucchassu aññatthiko no ca paduṭṭhacitto.
 So te sutāṃ asutañcāpi dhammaṃ,
 Sabbampi akkhissati yathā pajānanti. ()⁴
581. So tattha rahassaṃ samullapitvā,
 Sakkhim karitvāna amānusena.
 Pakkāmi so Licchavīnaṃ sakāsaṃ,
 Atha bravi parisāṃ sannisinnaṃ.

1. Sace tuvaṃ (Sī)

2. Sūlāvuto (Sī)

3. Kammāni (Ka)

4. (Suto ca dhammaṃ sugatim akkhissa) (Sī, I)

582. ‘Suṇantu bhonto mama ekavākyam,
 Varam varissam labhissāmi attham.
 Sūlāvuto puriso luddakammo,
 Paṇihitadaṇḍo¹ anusattarūpo.
583. Ettāvatā vīsativattimattā,
 Yato āvuto neva jīvati na mato.
 Tāham mocayissāmi dāni,
 Yathāmatim anujānātu saṅgho’ti.
584. Etaṇca aññaṇca lahum pamuṇca,
 Ko taṁ vadetha tathā karontaṁ.
 Yathā pajānāsi tathā karohi,
 Yathāmatim anujānāti saṅghoti.
585. So taṁ padesaṁ upasaṅkamtivā,
 Sūlāvutaṁ mocayi khippameva.
 Mā bhāyi sammāti ca taṁ avoca,
 Tikicchakāṇaṇca upaṭṭhapesi.
586. Kappitakaṇca upasaṅkamtivā,
 Teneva saha² saṁvibhajitvā kāle.
 Sayam mukhenūpanisajja Licchavi,
 Tatheva pucchittha³ naṁ kāraṇatthiko.
587. Sūlāvuto puriso luddakammo,
 Paṇitadaṇḍo anusattarūpo.
 Ettāvatā vīsativattimattā,
 Yato āvuto neva jīvati na mato.
588. So mocito gantvā mayā idāni,
 Etassa yakkhassa vaco hi bhante.
 Siyā nu kho kāraṇaṁ kiñcideva,
 Yena so nirayaṁ no vajeyya.

1. Paṇitadaṇḍo (Ka)

2. Samaṁ (Sī)

3. Pucchi (Sī, I)

589. Ācikkha bhante yadi atthi hetu,
Saddhāyikaṃ¹ hetuvaco suṇoma.
Na tesarṃ kammānarṃ vināsa'matthi,
Avedayitvā idha byantibhāvoti.
590. Sace sa dhammāni² samācareyya,
Sakkacca rattindiva'mappamatto.
Mucceyya so nirayā ca tamhā,
Kammaṃ siyā aññatra vedanīyanti.
591. Aññāto eso purisassa attho,
Mamampi dāni anukampa bhante.
Anusāsa maṃ ovada bhūripañña,
Yathā ahaṃ no nirayaṃ vajeyyanti.
592. Ajjeva Buddhaṃ saraṇaṃ upehi,
Dhammañca saṃghañca pasannacitto.
Tatheva sikkhāya padāni pañca,
Akhaṇḍaphullāni samādiyassu.
593. Pāṇātipātā viramassu khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayassu.
Amajjapo mā ca musā abhāṇī,
Sakena dārena ca hohi tuṭṭho.
Imañca ariyaṃ aṭṭhaṅgavarenupetaṃ³,
Samādiyāhi kusalaṃ sukhudrayaṃ.
594. Cīvaraṃ piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsaṇaṃ.
Annaṃ pānaṃ khādanīyaṃ, vatthasenāsaṇāni ca.
Dadāhi ujubhūtesu, vippasannena cetasā⁴.
595. Bhikkhūpi sīlasampanne, vītarāge bahussute.
Tappehi annapānena, sadā puññaṃ pavaḍḍhati.

1. Saddhāyitaṃ (Sī, I)

3. Aṭṭhaṅgavaraṃ upetaṃ (I)

2. Sace so kammāni (Sī)

4. Sadā puññaṃ pavaḍḍhati (Ka)

596. Evañca dhammāni¹ samācaranto,
 Sakkacca rattindiva'mappamatto.
 Muñca tuvaṃ² nirayā ca tamhā,
 Kamman siyā aññatra vedanīyanti.
597. Ajjeva Buddhāṃ saraṇaṃ upemi,
 Dhammañca saṅghañca pasannacitto.
 Tatheva sikkhāya padāni pañca,
 Akhaṇḍaphullāni samādiyāmi.
598. Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ,
 Loke adinnaṃ parivajjayāmi.
 Amajjapo no ca musā bhaṇāmi,
 Sakena dārena ca homi tuṭṭho.
 Imañca ariyaṃ aṭṭhaṅgavarenupetaṃ,
 Samādiyāmi kusalaṃ sukhudrayaṃ.
599. Cīvaraṃ piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsaṇaṃ.
 Annaṃ pānaṃ khādanīyaṃ, vatthasenāsaṇāni ca.
600. Bhikkhū ca sīlasampanne, vītarāge bahussute.
 Dadāmi na vikampāmi³, Buddhānaṃ sāsane ratoti.
601. Etādiso Licchavi Ambasakkaro,
 Vesāliyaṃ aññataro upāsako.
 Saddho mudū kārakaro ca bhikkhu,
 Saṅghañca sakkacca tadā upaṭṭhahi.
602. Sūlāvuto ca arogo hutvā,
 Serī sukhī pabbajjaṃ upāgami.
 Bhikkhuñca āgamma kappitakuttamaṃ,
 Ubhopi Sāmaññaphalāni ajjhagum.

1. Kammāni (Sī)

2. Muñceyya so tvaṃ (Ka)

3. Na vikappāmi (Sī)

603. Etādisā sappurisāna sevanā,
 Mahapphalā hoti satam vijānatam.
 Sūlāvuto aggaphalam aphassayi,
 Phalam kaniṭṭham pana Ambasakkaro”ti—

gāthāyo avocum.

557-560. Tattha **vāsūpagacchitthā**ti vāsam upagacchi. **Gihikiccā**ti geham āvasantena kātabbakuṭumbakiccāni. **Viceyyā**ti sundaravatthagahaṇattham vicinitvā. **Paṭikkantanti** piṇḍapātato paṭikkantam. Tenāha “**gocarato nivattan**”ti. **Avocā**ti “Vesāliyam Licchaviham bhadante”ti-ādikaṃ avoca.

562-3. **Vidālayantī**ti viphālayanti. **Pāda**kuṭhārikāhīti pādasankhātāhi kuṭhārīhi. **Pātayantī**ti paripātayanti.

564. **Tiṇenā**ti tiṇaggenāpi. **Mūlhasa maggampi na pāvadāsī**ti maggamūlhasa maggampi tvam na kathayasi “evāyam puriso ito cito ca paribbhamatū”ti. Keḷisīlo hi ayam rājā. **Saya’ mādiyāsī**ti andhasa hatthato yaṭṭhim sayameva acchinditvā gaṇhasi. **Samvibhāgaṃ karosī**ti attanā paribhuñjitabbavatthuto ekaccāni datvā samvibhajasi.

565. **Paccemi bhante yaṃ tvam vadesī**ti “bhante tvam pattāni bhijjantī”ti-ādinā yaṃ vadesi, taṃ paṭijānāmi, sabbamevetam mayā kataṃ kārāpitaṇcāti dasseti. **Etampī**ti etaṃ khiḍḍādhippāyena katampi.

566-7. **Khiḍḍā**ti khiḍḍāya. **Pasavitvā**ti upacinitvā. **Vedetī**ti anubhavati. **Asamattabhogī**ti aparipuṇṇabhogo. Tameva aparipuṇṇabhogabham dassetuṃ “**daharo yuvā**”ti-ādi vuttam. **Nagganiyassā**ti naggabhāvassa. **Kim su tato dukkhatara’ssa hotī**ti kim su nāma tato naggabhāvato dukkhataram assa petassa hoti. **Yakkhassimā gacchantu dakkhiṇāyoti** imā mayā diyyamānavatthadakkhiṇāyo petassa upakappantu.

568-72. **Bahudhā pasatthanti** bahūhi pakārehi Buddhādīhi vaṇṇitaṃ. **Akkhayadhamma'matthūti** aparikkhayadhammaṃ hotu. **Ācamayitvāti** hatthapādadhovanapubbakaṃ mukhaṃ vikkhāletvā. **Candanasāralittanti** sārabhūtacandalittam. **Uḷāravaṇṇanti** seṭṭharūpaṃ. **Parivāritanti** anukulavuttinā pariṇāna parivāritaṃ. **Yakkhamahiddhipattanti** mahatiṃ yakkhiddhiṃ deviddhiṃ patvā ṭhitaṃ. **Tamenamavocāti** tamenam avoca.

573. **Ekadesaṃ adāsīti** catūsu paccayesu ekadesabhūtaṃ vatthadānaṃ sandhāya vadati. **Sakkhinti** sakkhibhāvaṃ.

574. **Mamāsīti** me āsi. **Devatā meti**¹ mayhaṃ devatā āsīti yojanā.

575-7. **Vippaṭipannacittoti** micchādiṭṭhiṃ paṭipannamānaso, dhammiyaṃ paṭipadaṃ pahāya adhammiyaṃ paṭipadaṃ paṭipannoti attho. **Yatonidānanti** yannimittam yassa santikaṃ āgamanahetu.

579. **Saṃvibhajitvāti** dānaṃvibhāgaṃ katvā. **Sayaṃ mukhenūpanisajjapucchāti** aññe purise apesetvā upanīḍitvā sammukheneva puccha².

581-3. **Sannisinnanti** sannipatitavasena nisinnam. **Labhissāmi atthanti** mayā icchitampi attham labhissāmi. **Paṇihitadaṇḍoti**³ ṭhapitasarīradaṇḍo. **Anusattarūpoti** rājini anusattasabhāvo⁴. **Vīsattirattimattāti** vīsattimattā rattiyo ativattāti attho. **Tāhanti** tam aham. **Yathāmatinti** mayham yathāruci.

584. **Etañca aññañcāti** etaṃ sūle āvutaṃ purisaṃ aññañca yassa rājānā paṇihitā, tañca⁵. **Lahuṃ pamuñcāti** siḅhaṃ mocehi. **Ko tam vadetha tathā karontanti** tathā dhammiyakammaṃ karontaṃ tam imasmiṃ Vajjiraṭṭhe ko nāma “na pamocehi”ti vadeyya, evaṃ vattum kocipi na labhatīti attho.

1. Devatāsīti (Sī)

2. Pucchi (Sī)

3. Paṇītadaṇḍoti (Ka)

4. Anupattarūpoti rājānaṃ anumattapakatiko (Ka)

5. Rājā paṇiṇi tañca (Ka)

585. **Tikicchakānañcāti** tikicchake ca.

588. **Yakkhassa vacoti** petassa vacanaṃ, tassa bhante petassa vacanena evamakāśinti dasseti.

590. **Dhammānīti** pubbe kataṃ pāpakammaṃ abhibhavitum samatthe puññadhamme¹. **Kammaṃ siyā aññatra vedanīyanti** yaṃ tasmim pāpakamme upapajjavedanīyaṃ, taṃ ahosikammaṃ nāma hoti. Yaṃ pana aparapariyāyavedanīyaṃ, taṃ aññatra aparapariyāye vadayitabbaphalaṃ hoti sati saṃsārapavattiyanti attho.

593. **Imañcāti** attanā vuccamānaṃ tāya āsannaṃ paccakkhaṃ vāti katvā vuttaṃ. **Ariyaṃ aṭṭhaṅgavarenupetanti** parisuddhaṭṭhena ariyaṃ, pāṇātipātāveramaṇi-ādīhi aṭṭhahi aṅgehi upetaṃ yuttaṃ uttamaṃ uposathasīlaṃ. **Kusalanti** anavaḍḍhaṃ. **Sukhudrayanti** sukhavipākaṃ.

595. **Sadā puññaṃ pavaḍḍhatīti** sakideva puññaṃ katvā “alamettāvata”²ti aparituṭṭho hutvā aparāparaṃ sucariṭaṃ pūrentassa sabbakālaṃ puññaṃ abhivaḍḍhati, aparāparaṃ vā sucariṭaṃ pūrentassa puññasankhātāṃ puññaphalaṃ uparūpari vaḍḍhati paripūreṭīti attho.

597. Evaṃ therena vutte rājā apāyadukkhato utrastacitto ratanattaye puññadhamme ca abhivaḍḍhamānapasādo tato paṭṭhāya² saraṇāni sīlāni ca samādiyanto “**ajjeva Buddhaṃ saraṇaṃ upemi**”³ti-ādimāha.

601. Tattha **etādisoti** ediso yathāvuttarūpo. **Vesāliyaṃ aññataro upāsakoti** Vesāliyaṃ anekasahassesu upāsakesu aññataro upāsako hutvā. **Saddhoti**-ādi kalyāṇamittasannissayena tassa purimabhāvato aññādisataṃ³ dassetuṃ vuttaṃ. Pubbe hi so assaddho kakkhaḷo bhikkhūnaṃ akkosakārako saṃghassa ca anupaṭṭhāko ahosi, idāni pana saddho muduko⁴ hutvā bhikkhusaṃghaṇca sakkaccaṃ tadā upaṭṭhahīti. Tattha **kārakaroti** upakārakārī.

1. Aññadhamme (Ka)

3. Purimasabhāvato asadisataṃ (Ka)

2. Uṭṭhāya (Ka)

4. Mudukārako (Sī)

602. **Ubhopīti** dvepi sūlāvuto rājā ca. **Sāmaññaphalāni ajjhagunti** yathārahaṃ Sāmaññaphalāni adhigacchimsu. Tayidaṃ yathārahaṃ dassetuṃ “**sūlāvuto aggaphalaṃ aphassayi, phalaṃ kaniṭṭhaṃ pana Ambasakkaro**”ti vuttaṃ. Tattha **phalaṃ kaniṭṭhanti** sotāpattiphalaṃ sandhāyāha. Yaṃ panettha atthato avibhattaṃ, taṃ suviññeyyameva.

Evam raññā petena attanā ca vuttamatthaṃ āyasmā Kappitako Satthāraṃ vandituṃ Sāvattiṃ gato Bhagavato ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Ambasakkarapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Serīsakapetavatthuvaṇṇanā

604-57. **Suṇoṭha yakkhassa vāṇijānañcāti** idaṃ Serīsakapetavatthu¹. Taṃ yasmā Serīsakavimānavatthunā nibbisesaṃ, tasmā tattha aṭṭhuppattiyaṃ gāthāsu ca yaṃ vattabbaṃ, taṃ Paramatthadīpaniyaṃ Vimānavatthuvaṇṇanāyaṃ² vuttameva, tasmā tattha vuttanayena veditabbanti.

Serīsakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Nandakapetavatthuvaṇṇanā

Rājā Piṅgalako nāmāti idaṃ Nandakapetavatthu. Tassa kā uppatti? Satthu parinibbānato vassasatadvayassa accayena Suratṭhavisaye Piṅgalo nāma rājā ahoṣi. Tassa senāpati Nandako nāma micchādīṭṭhī viparītadassano “natthi dinnan”ti-ādinā micchāgāhaṃ paggayha vicari. Tassa dhītā Uttarā nāma upāsikā patirūpe kule dinnā ahoṣi. Nandako pana kālaṃ katvā viñjhāṭaviyaṃ mahati nigrodharukkhe Vemānikapeto hutvā nibbatti. Tasmim kālakate Uttarā sucisītalagandhodakapūritaṃ pāṇiyaghaṭaṃ

1. Serīsakapetavatthu (Sī)

2. Vimāna-Ṭṭha 311 piṭṭhe.

kummāsābhisaṅkhatehi vaṇṇagandharasasampannehi pūvehi
 paripuṇṇasarāvakaṇca aññatarassa khīṇāsavattherassa datvā “ayaṃ dakkhiṇā
 mayhaṃ pitu upakappatū”ti uddisi, tassa tena dānena dībbapānīyaṃ
 aparimitā ca pūvā pātubhavimsu. Taṃ disvā so evaṃ cintesi “pāpakam vata
 mayā kataṃ, yaṃ mahājano ‘natthi dinnan’ti-ādinā micchāgāhaṃ gāhito,
 idāni pana Piṅgalo rājā Dhammāsokassa rañño ovādaṃ¹ dātum gato, so taṃ
 tassa datvā āgamissati, handāhaṃ natthikadiṭṭhiṃ vinodessāmī”ti. Na
 cireneva ca Piṅgalo rājā Dhammāsokassa rañño ovādaṃ¹ datvā
 paṭinivattanto maggaṃ paṭipajji.

Atha so peto attano vasanaṭṭhānābhimukhaṃ taṃ maggaṃ nimmini.
 Rājā ṭhitamajjhānāhike samaye tena maggena gacchati. Tassa gacchantassa
 purato maggo dissati, piṭṭhito panassa antaradhāyati. Sabbapacchato
 gacchanto puriso maggaṃ antarahitaṃ disvā bhīto vissaraṃ viravanto
 dhāvitvā rañño ārocesi, taṃ sutvā rājā bhīto saṃviggamānaso
 hatthikkhandhe ṭhatvā catasso disā olovento petassa
 vasananigrodharukkhaṃ disvā tadabhimukho agamāsi saddhiṃ
 caturaṅginiyā senāya. Athānukkamena raññe taṃ ṭhānaṃ patte peto
 sabbābharaṇavibhūsito rājānaṃ upasaṅkamitvā paṭisanthāraṃ katvā pūve ca
 pānīyaṇca dāpesi. Rājā saparijano nhatvā pūve khāditvā pānīyaṃ pivitvā
 paṭippassaddhamaggakilamatho “**devatā nusi gandhabbo**”ti-ādinā petam
 pucchi, peto ādito paṭṭhāya attano pavattiṃ ācikkhitvā rājānaṃ
 micchādassanato vimocetvā² saraṇesu sīlesu ca paṭiṭṭhāpesi. Tamatthaṃ
 dassetuṃ saṅgītikārā—

658. “Rājā Piṅgalako nāma, Surāṭṭhānaṃ adhipati ahu.

Moriyānaṃ upaṭṭhānaṃ gantvā, Surāṭṭhaṃ punarāgamā.

659. Uṇhe majjhīnāhike kāle, rājā paṅkaṃ³ upāgami.

Addasa maggaṃ ramaṇīyaṃ, petānaṃ taṃ vaṇṇupathaṃ⁴.

1. Uppādaṃ (Ka)

3. Paṅkaṃ (Sī, I), vaṅkaṃ (Ka)

2. Vivecetvā (Ka)

4. Vaṇṇanāpathaṃ (Sī)

660. Sārathim āmantayī rājā—
 ‘Ayaṃ maggo ramaṇīyo, khemo sovathhiko sivo.
 Iminā sārathi yāma, Suratṭhānaṃ santike ito’.
661. Tena pāyāsi Soraṭṭho, senāya caturaṅginiyā.
 Ubbiggarūpo puriso, Soraṭṭhaṃ etadabravi.
662. ‘Kummaggaṃ paṭipannamhā, bhiṃsaṇaṃ lomahaṃsaṇaṃ.
 Purato dissati maggo, pacchato ca na dissati.
663. Kummaggaṃ paṭipannamhā, yamapurisāna santike.
 Amānuso vāyati gandho, ghoso suyyati dāruṇo’.
664. Saṃviggo rājā Soraṭṭho, sārathim etadabravi.
 ‘Kummaggaṃ paṭipannamhā, bhiṃsaṇaṃ lomahaṃsaṇaṃ.
 Purato dissati maggo, pacchato ca na dissati.
665. Kummaggaṃ paṭipannamhā, yamapurisāna santike.
 Amānuso vāyati gandho, ghoso suyyati dāruṇo’.
666. Hatthikkhandhaṃ samāruyha, olokento catuddisā.
 Addasa nigrodhaṃ ramaṇīyaṃ¹, pādapaṃ chāyāsampannaṃ.
 Nīlabbhavaṇṇasadisā, meghavaṇṇasirīnibhaṃ.
667. Sārathim āmantayī rājā, ‘kiṃ eso dissati brahā.
 Nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho’.
668. Nigrodho so mahārāja, pādapo chāyāsampanno.
 Nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho.
669. Tena pāyāsi Soraṭṭho, yena so dissate brahā.
 Nīlabbhavaṇṇasadiso, meghavaṇṇasirīnibho.

1. Rukkhaṃ nigrodhaṃ (Ka)

670. Hatthikkhandhato oruyha, rājā rukkhaṃ upāgami.
Nisīdi rukkhamūlasmiṃ, sāmacco saparijjano.
Pūraṃ pāṇīyasarakam¹, pūve vitte ca addasa.
671. Puriso ca devavaṇṇī, sabbābharaṇabhūsito.
Upasaṅkamitvā rājānaṃ, Soraṭṭhaṃ etadabravi.
672. ‘Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ.
Pivatu devo pāṇīyaṃ, pūve khāda Arindama’.
673. Pivitvā rājā pāṇīyaṃ, sāmacco saparijjano.
Pūve khāditvā pitvā ca, Soraṭṭho etadabravi.
674. Devatā nusi gandhabbo, adu² Sakko Purindado.
Ajānantā taṃ pucchāma, kathaṃ jānemu taṃ mayanti.
675. Nāmi devo na gandhabbo, nāpi Sakko Purindado.
Peto ahaṃ mahārāja, Suraṭṭhā idha māgatoti.
676. Kimsīlo kimsamācāro, Suraṭṭhasmiṃ pure tuvaṃ.
Kena te brahmacariyena, ānubhāvo ayaṃ tavāti.
677. Taṃ suṇohi mahārāja, Arindama raṭṭhavaḍḍhana.
Amaccā pārisajjā ca, brāhmaṇo ca purohito.
678. Suraṭṭhasmiṃ³ ahaṃ deva, puriso pāpacetaso.
Micchādittṭhi ca dussīlo, kadariyo paribhāsako.
679. Dadantānaṃ karontānaṃ, vārayissaṃ bahujjanaṃ.
Aññesaṃ dadamānānaṃ, antarāyakaro ahaṃ.
680. Vipāko natthi dānassa, saṃyamassa kuto phalaṃ.
Natthi ācariyo nāma, adantaṃ ko damessati.

1. Pāṇīyakarakam (Sī, I)

2. Ādu (Sī, I)

3. Suraṭṭhasmā (Sī), suraṭṭhamhā (I), suraṭṭhamhi (Ka)

681. Samatulyāni bhūtāni, kuto jeṭṭhāpacāyiko.
Natthi balaṃ vīriyaṃ vā, kuto uṭṭhānaporisam.
682. Natthi dānaphalaṃ nāma, na visodheti verinaṃ.
Laddheyyaṃ labhate macco, niyatipariṇāmajaṃ.
683. Natthi mātā pitā bhātā, loko natthi ito paraṃ.
Natthi dinnam natthi hutam, sunihitam na vijjati.
684. Yopi haneyya purisaṃ, parassa chindate¹ siram.
Na koci kañci hanati, sattannaṃ vivaramantare.
685. Acchejjābhejjo hi jīvo, aṭṭhamso gulāparimaṇḍalo.
Yojanānaṃ sataṃ pañca, ko jīvaṃ chettumarahati.
686. Yathā suttaguḷe khitte, nibbeṭhentaṃ palāyati.
Evameva ca so jīvo, nibbeṭhento palāyati.
687. Yathā gāmato nikkhamma, aññaṃ gāmaṃ pavisati.
Evameva ca so jīvo, aññaṃ bondim² pavisati.
688. Yathā gehato nikkhamma, aññaṃ gehaṃ pavisati.
Evameva ca so jīvo, aññaṃ bondim pavisati.
689. Cullāsīti³ Mahākappino⁴, satasahassāni hi.
Ye bālā ye ca paṇḍitā, saṃsāraṃ khepayitvāna.
Dukkassantaṃ karissare.
690. Mitāni sukhadukkhāni, doṇehi piṭakehi ca.
Jino sabbaṃ pajānāti, sammūlha itarā pajā.
691. Evaṃdiṭṭhi pure āsim, sammūlho mohapāruto.
Micchādiṭṭhi ca dussīlo, kadariyo paribhāsako.

1. Purisassa chinde (Ka)

3. Cūlāsīti (Sī, Ka)

2. Kāyaṃ (Sī)

4. Mahākappuno (Sī)

692. Oraṃ me chahi māsehi, kālakiriyā bhavissati.
Ekantakaṭukam̐ ghoram̐, nirayam̐ papatissaham̐.
693. Catukkaṇṇam̐ catudvāram̐, vibhattam̐ bhāgasō mitam̐.
Ayopākārapariyantam̐, ayasā paṭikujjitam̐.
694. Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā,
Samantā yojanasatam̐, pharitvā tiṭṭhati sabbadā.
695. Vassāni satasahassāni, ghoso suyyati tāvade.
Lakkho eso mahārāja, satabhāgavassakoṭiyo.
696. Koṭisatasahassāni, niraye paccare janā.
Micchādittihī ca dussilā, ye ca ariyūpavādinō.
697. Tatthāham̐ dīghamaddhānam̐, dukkham̐ vedissa vedanam̐.
Phalam̐ pāpassa kammassa, tasmā socāmaham̐ bhusam̐.
698. Tam̐ suṇohi mahārāja, Arindama raṭṭhavaḍḍhana.
Dhītā mayham̐ mahārāja, Uttarā bhaddamatthu te.
699. Karoti bhaddakam̐ kammam̐, sīlesu'posathe ratā.
Saññatā samvibhāgī ca, vadaññū vītamaccharā.
700. Akhaṇḍakārī sikkhāya, suṇhā parakulesu ca.
Upāsikā Sakyamunino, Sambuddhassa sirīmato.
701. Bhikkhu ca sīlasampanno, gāmam̐ piṇḍāya pāvisi.
Okkhittacakkhu satimā, guttadvāro susamvuto.
702. Sapadānam̐ caramāno, agamā tam̐ nivesanam̐.
Tamaddasa mahārāja, Uttarā bhaddamatthu te.
703. Pūram̐ pāṇīyasarakam̐¹, pūve vitte ca sā adā.
Pitā me kālakato bhante, tassetam̐ upakappatu.

1. Pāṇiyassa karakam̐ (Sī)

704. Samanantarānuddiṭṭhe, vipāko udapajjatha.
Bhuñjāmi kāmakāmīhaṃ, rājā Vessavaṇo yathā.
705. Taṃ suṇohi mahārāja, Arindama raṭṭhavaḍḍhana.
Sadevakassa lokassa, Buddho aggo pavuccati.
Taṃ Buddhaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro Arindama.
706. Aṭṭhaṅgikena maggena, phusanti amataṃ padaṃ.
Taṃ dhammaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro Arindama.
707. Cattāro ca paṭipannā¹, cattāro ca phale ṭhitā.
Esa saṃgho ujubhūto, paññāsīlasamāhito.
Taṃ saṃghaṃ saraṇaṃ gaccha, saputtadāro Arindama.
708. Pāṇātipātā viramassu khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayassu.
Amajjapo mā ca musā abhāṇi².
Sakena dārena ca hohi tuṭṭhoti.
709. Atthakāmosi me yakkha, hitakāmosi devate.
Karomi tuyhaṃ vacanaṃ, tvaṃsi ācariyo mama.
710. Upemi saraṇaṃ Buddhaṃ, dhammañcāpi anuttaraṃ.
Saṃghaṇca naradevassa, gacchāmi saraṇaṃ ahaṃ.
711. Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ,
Loke adinnaṃ parivajjayāmi.
Amajjapo no ca musā bhaṇāmi.
Sakena dārena ca homi tuṭṭho.
712. Ophuṇāmi mahāvāte, nadiyā sīghagāmiyā.
Vamāmi pāpikaṃ diṭṭhiṃ, Buddhānaṃ sāsane rato.

1. Cattāro maggapaṭipannā (Sī)

2. Abhāsi (Sī)

713. Idam vatvāna Soraṭṭho, viramitvā pāpadassanā¹.

Namo Bhagavato katvā, pāmokkho rathamāruhi²ti—

gāthāyo avocum.

658-9. Tattha **rājā Piṅgalako nāma, Surattṭhānam adhipati ahūti** piṅgalacakkhutāya “Piṅgalo”ti pākāṇāmo Surattṭhadesassa issaro rājā ahosi. **Moriyānanti** moriyarājūnam, Dhammāsokaṃ sandhāya vadati. **Surattṭham punarāgamāti** Surattṭhassa visayaṃ uddissa surattṭhagānimaggaṃ paccāgañchi. **Paṅkanti** mudubhūmiṃ². **Vaṇṇupathanti** petena nimmitaṃ marubhūmimaggaṃ³.

660. **Khemoti** nibbhayo. **Sovatthikoti** sotthibhāvāvaho. **Sivoti** anupaddavo. **Surattṭhānam santike itoti** iminā maggena gacchantā mayaṃ Surattṭhavisayassa samīpeyeva.

661-2. **Soraṭṭhoti** Surattṭhādhipati. **Ubbiggarūpoti** utrastasabhāvo. **Bhimsananti** bhayajananam. **Lomahamsananti** bhimsanakabhāvena lomānam hamsāpanam.

663. **Yamapurisāna santiketi** petānam samīpe vattāma. **Amānuso vāyati gandhoti** petānam sarīragandho vāyati. **Ghoso suyayati dāruṇoti** paccekanirayesu kāraṇam kāriyamānānam sattānam ghorataro saddo suyayati.

666. **Pādapanti** pādasadisehi mūlāvayavehi udakassa pivanato “Pādapo”ti laddhanāmaṃ tarum. **Chāyāsampannanti** sampannacchāyam. **Nīlabbhavaṇṇasadisanti** vaṇṇena nīlameghasadisam. **Meghavaṇṇasirīnibhanti** meghavaṇṇasaṇṭhānam hutvā khāyamānam.

670. **Pūram pāṇiyasarakanti** pāṇiyena puṇṇam pāṇiyabhājanam. **Pūveti** khajjake. **Vitteti** vittijanane madhure manuñṇe tahiṃ tahiṃ sarāve pūretvā ṭhapitapūve addasa.

1. Pāpadassanam (Ka)

2. Vaṅkanti marubhūmiṃ (Ka)

3. Vaṇṇanāpathanti petena nimmitaṃ mudubhūmimaggaṃ (Sī, I)

672. **Atho te adurāgataṃ** ettha **athoti** nipātamattaṃ, avadhāraṇatthe vā, mahārāja te āgataṃ durāgataṃ na hoti, atha kho svāgatamevāti mayaṃ sampaṭicchāmāti attho. **Arindamā**ti arinaṃ damanasīla.

677. **Amaccā pārisajjāti** amaccā pārisajjā ca vacanaṃ suṇantu, brāhmaṇo ca tuyhaṃ purohito taṃ suṇātūti yojanā.

678. **Suratṭhasmiṃ ahanti** Suratṭhadese ahaṃ. **Devāti** rājānaṃ ālapati. **Micchādiṭṭhī**ti natthikadiṭṭhiyā viparītadassano. **Dussīloti** nissīlo. **Kadariyoti** thaddhamaccharī. **Paribhāsakoti** samaṇabrāhmaṇānaṃ akkosako.

679. **Vārayissanti** vāresim. **Antarāyakaro ahanti** dānaṃ dadantānaṃ upakāraṃ karontānaṃ antarāyakaro hutvā aññesañca paresaṃ dānaṃ dadamānānaṃ dānamayapuññato ahaṃ bahujanaṃ vārayissaṃ vāresinti yojanā.

680. **Vipāko natthi dānassāti**-ādi vāritākāradassanaṃ. Tattha **vipāko natthi dānassāti** dānaṃ dadato tassa vipāko āyatim pattaḃbaphalaṃ natthīti vipākaṃ paṭibāhati. **Samyamassa kuto phalanti** sīlassa pana kuto nāma phalaṃ¹, sabbena sabbaṃ taṃ natthīti adhippāyo. **Natthi ācariyo nāmāti** ācārasamācārasikkhāpako ācariyo nāma koci natthi. Sabhāvato eva hi sattā dantā vā adantā vā hontīti adhippāyo. Tenāha “**adantaṃ ko damessatī**”ti.

681. **Samatulyāni bhūtānī**ti ime sattā sabbepi aññamaññaṃ samasamā, tasmā jeṭṭho eva natthi, kuto jeṭṭhāpacāyiko², jeṭṭhāpacāyanapuññaṃ nāma natthīti attho. **Natthi balanti** yamhi attano bale patiṭṭhitā sattā vīriyaṃ katvā manussasobhagayataṃ ādim katvā yāva arahattaṃ sampattiyo pāpuṇanti, taṃ vīriyabalaṃ paṭikkhipati. **Vīriyaṃ vā natthi kuto uttāhanaporisanti** idaṃ no purisavīriyena purisakārena pavattanti evaṃ pavattavādapaṭikkhepavasena vuttaṃ.

1. Taṃ phalaṃ (Sī, I)

2. Jeṭṭhāpacāyikoti (Sī)

682. **Natthi dānaphalaṃ nāmāti** dānassa phalaṃ nāma kiñci natthi, deyyadhammapariccāgo bhasmanihitaṃ viya nipphalo evāti attho. **Na visodheti verinanti** ettha **verinanti** veravantam verānam vasena pāṇātipātādīnaṃ vasena ca katapāpaṃ puggalaṃ dānasīlādivatato na visodheti, kadāci pi suddhaṃ na karoti. Pubbe “vipāko natthi dānassā”ti-ādi dānādito attano paresaṃ nivāritākāradassanaṃ, “natthi dānaphalaṃ nāmā”ti-ādi pana attano micchābhinivesadassananti daṭṭhabbaṃ. **Laddheyyanti** laddhabbaṃ. Kathaṃ pana laddhabbanti āha “**niyatipariṇāmajan**”ti. ayaṃ satto sukhaṃ vā dukkhaṃ vā labhanto niyativipariṇāmavaseneva¹ labhati, na kammaṃsa katattā, na issarādīnā cāti adhippāyo.

683. **Natthi mātā pitā bhātā**ti mātādīsu sammāpaṭipattimicchāpaṭipattīnaṃ phalābhāvaṃ sandhāya vadati. **Loko natthi ito paranti** ito idhalokato paraloko nāma koci natthi, tattha tattheva sattā ucchiḍantīti adhippāyo. **Dinnanti** mahādānaṃ. **Hutanti** pahenakasakkāro², tadubhayampi phalābhāvaṃ sandhāya “natthi”ti paṭikkhipati. **Sunihitanti** suṭṭhu nihitaṃ. **Na vijjatīti** yaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ dānaṃ nāma “anugāmikanidhi”ti³ vadanti, taṃ na vijjati, tesaṃ taṃ vācāvattumattamevāti⁴ adhippāyo.

684. **Na koci kañci hanatīti** yo puriso paraṃ purisaṃ haneyya, parassa purisassa sīsaṃ chindeyya, tattha paramatthato na koci kañci hanati, sattannaṃ kāyānaṃ chiddabhāvato hananto viya hoti. Kathaṃ satthapahāroti āha “**sattannaṃ vivaramantare**”ti. Pathavī-ādīnaṃ sattannaṃ kāyānaṃ vivarabhūte antare chidde satthaṃ pavisati, tena sattā asi-ādīhi pahatā viya honti, jīvo viya pana sesakāyāpi niccasabhāvattā na chiḍantīti adhippāyo.

685. **Acchejjābhejjo hi jīvoti** ayaṃ sattānaṃ jīvo Satthādīhi na chinditabbo na bhinditabbo niccasabhāvattā. **Aṭṭhaṃso guḷaparimaṇḍaloti** so pana jīvo kadāci aṭṭhaṃ so hoti kadāci

1. Niyatipariṇāmajavaseneva (Sī)

2. Pahonakalābhasakkāro (Ka)

3. Anugāmikaṃ nidānanti (Sī, I)

4. Vācāya vuttamattamevāti (Sī)

guḷaparimaṇḍalo. **Yojanānaṃ sataṃ pañcāti** kevalībhāvaṃ patto¹ pañcayojanasatubbedho hoti. **Ko jīvaṃ chettumarahaṭṭi** niccaṃ nibbikāraṃ jīvaṃ ko nāma Satthādīhi chinditum arahati, na so kenaci vikopaneyyoti vadati.

686. **Suttaḡuḷeti** veṭhetvā katasuttaḡuḷe. **Khitteti** nibbeṭhanavasena khitte. **Nibbeṭhentaṃ palāyatīti** pabbate vā rukkhagge vā ṭhatvā nibbeṭhiyamānaṃ khittaṃ suttaḡuḷaṃ nibbeṭhentameva gacchati, sutte khīṇe na gacchati. **Evamevanti** yathā taṃ suttaḡuḷaṃ nibbeṭhiyamānaṃ gacchati, sutte khīṇe na gacchati, evameva so jīvo “cullāsīti Mahākappino sataṣaḥassāni”ti vuttakārameva attabhāvaguḷaṃ nibbeṭhento palāyati pavattati, tato uddhaṃ na pavattati.

687. **Evameva ca so jīvoti** yathā koci puriso attano nivāsagāmato nikkhamitvā tato aññaṃ gāmaṃ pavisati kenacideva karaṇīyena, evameva so jīvo ito sarīrato² nikkhamitvā aññaṃ aparaṃ sarīraṃ niyatavasena pavisatīti adhippāyo. **Bondinti** kāyaṃ.

689. **Cullāsīti** caturāsīti. **Mahākappinoti** mahākappānaṃ. Tattha “ekamhā mahāsārā Anotattādito vassasate vassasate kusaggena ekekaṃ udakabinduṃ nīharante³ iminā upakkamena sattakkhattum tamhi sare nirudake jāte eko mahākappo nāma hoti”ti vatvā “evarūpānaṃ mahākappānaṃ caturāsītisatasahassāni saṃsārassa parimāṇaṃ”ti vadanti. **Ye bālā ye ca paṇḍitāti** ye andhabālā, ye ca sappaññā, sabbepi te. **Saṃsāraṃ khepayitvānāti** yathāvuttakālaparicchedaṃ saṃsāraṃ aparāparuppattivasena khepetvā. **Dukkassantaṃ karissareti** vaṭṭadukkhassa pariyaṇtaṃ pariyaṇtaṃ karissanti. Paṇḍitāpi antaraṃ sujjhitaṃ na sakkonti, bālāpi tato uddhaṃ nappavattantīti tassa laddhi.

690. **Mitāni sukhadukkhāni, doṇehi piṭakehi cāti** sattānaṃ sukhadukkhāni nāma doṇehi piṭakehi mānabhājanehi mitāni viya

1. Kevalaṃ bhāvappatto (Ka)

2. Kāyato sarīrato (Sī)

3. Nīharanti (Sī), nīharantena (I)

yathāvuttakālaparicchadeneva parimitattā¹ paccekañca tesam tesam
sattānam tani niyatipariṇāmajāni parimitāni². Tayidaṃ **jino sabbaṃ pajānāti**
jinabhūmiyaṃ thito kevalaṃ pajānāti saṃsārassa samatikkantattā. Saṃsāre
pana paribbhamati sammūlḥāyaṃ **itarā pajā**.

691. **Evamdiṭṭhi pure āsinti** yathāvuttanattikadiṭṭhiko pubbeva ahaṃ
ahosiṃ. **Sammūlho mohapārutoti** yathāvuttāya diṭṭhiyā hetubhūtena
sammohena sammūlho, taṃsahajātena pana mohena pāruto,
paṭicchāditakusalabījoti adhippāyo.

692. Evaṃ pubbe yā attano uppannā pāpadiṭṭhi, tassā vasena kataṃ
pāpakammaṃ dassetvā idāni attanā āyatim anubhavitabbaṃ tassa phalaṃ
dassento “**oraṃ me chahi māsehi**”ti-ādimāha.

695-7. Tattha **vassāni sataśahassāni**³ vassānaṃ sataśahassāni,
atikkamitvāti vacanaseso, bhummatthe vā etaṃ paccattavacanāṃ, vassesu
sataśahassesu vītivattesūti attho. **Ghoso suyiyati tāvade**ti yadā ettako kālo
atikkanto hoti, tāvadeva tasmim kāle “idha paccantānaṃ vo mārisā
vassasataśahassaparimāṇo kālo atīto”ti evaṃ tasmim niraye saddo suyiyati.
Lakkho eso mahārāja, satabhāgavassakoṭiyoti satabhāgā satakoṭṭhāsā
vassakoṭiyoti⁴ mahārāja niraye paccantānaṃ sattānaṃ āyuno eso lakkho eso
paricchadoti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—dasadasakaṃ sataṃ nāma, dasa satāni
śahassaṃ nāma, dasa dasaśahassāni sataśahassaṃ nāma, sataśahassāni
koṭi nāma, tāsāṃ koṭīnaṃ vasena sataśahassavassakoṭiyoti satabhāgā
vassakoṭiyoti. Sā ca kho nerayikānaṃyeva vassagaṇanāvasena veditabbā, na
manussānaṃ, devānaṃ vā. Īdisāni anekāni vassakoṭisatasahassāni
nerayikānaṃ āyu. Tenāha “**koṭisatasahassāni, niraye paccare janā**”ti.
Yādisena pana pāpena sattā evaṃ nirayesu

1. Paribbhamitattā (Ka)

2. Pariṇāmitāni (Ka)

3. Vassasataśahassāni (Sī, I)

4. Satakoṭṭhāsavassakoṭiyoti (Ka)

paccanti, taṃ nigamanavasena dassetuṃ “**micchādiṭṭhī ca dussilā, ye ca ariyūpavādino**”ti vuttaṃ. **Vedissanti** anubhavissam.

698-706. Evaṃ āyatim attanā anubhavitabbam pāpaphalam dassetvā idāni “kena te brahmacariyena, ānubhāvo ayam tava”ti raññā¹ pucchitamattham ācikkhivā taṃ saraṇesu ceva sīlesu ca patiṭṭhāpetukāmo “**taṃ suṇohi mahārājā**”ti-ādimāha. Tattha **sīlesuposathe**² **ratāti** niccasīlesu ca uposathasīlesu ca abhiraṭā. **Adāti** adāsi. **Taṃ dhammanti** taṃ aṭṭhaṅgikam maggam amatapadañca.

709-12. Evaṃ petena saraṇesu sīlesu ca samādapito rājā pasannamānaso tena attano kataṃ upakāram tāva kittetvā saraṇādīsu patiṭṭhahanto “**atthakāmo**”ti-ādikā tisso gāthā vatvā pubbe attanā gahitāya pāpikāya diṭṭhiyā paṭinissatṭhabhāvaṃ pakāsento “**ophuṇāmi**”ti gāthamāha.

Tattha **ophuṇāmi mahāvāteti** mahante vāte vāyante bhusam viya taṃ pāpakam diṭṭhim yakkha tava dhammadesanāvāte ophuṇāmi niddhunāmi³. **Nadiyā vā sīghagāmiyāti** sīghasotāya mahānadiyā vā tiṇakaṭṭhapaṇṇakasaṭam viya pāpikam diṭṭhim pavāhemīti adhippāyo. **Vamāmi pāpikam diṭṭhinti** mama manomukhagataṃ pāpikam diṭṭhim ucchaḍḍayāmi. Tattha kāraṇamāha “**Buddhānaṃ sāsane rato**”ti. Yasmā ekamsena amatāvahe Buddhānaṃ Bhagavantānaṃ sāsane rato abhirato, tasmā taṃ diṭṭhisāṅkhātāṃ visam vamāmīti yojanā.

713. **Idam vatvānāti** osānagāthā saṅgītikārehi ṭhapitā. Tattha **pāmokkhoti** pācīnadisābhimukho hutvā. **Rathamāruhīti** rājā gamanasajjam attano rājaratham abhiruhi, āruyha⁴ yakkhānubhāvena taṃ divasameva attano nagaram patvā⁵ rājabhavanaṃ pāvisi. So aparena samayena imam pavattim bhikkhūnaṃ ārocesi, bhikkhū taṃ therānaṃ ārocesum, therā tatiyasaṅgītiyaṃ saṅgaham āropesum.

Nandakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Rañño (Sī, I)

2. Sīle uposathe (Ka)

3. Oniddhunāmi (Ka)

4. Āruyha ratham (Sī, I)

5. Anupatto (Sī, I)

4. Revatīpetavatthuvaṇṇanā

714-36. **Uṭṭhehi revate supāpadhammeti** idam Revatīpetavatthu. Tam yasmā Revatīvimānavatthunā nibbisesam, tasmā yadettha aṭṭhuppattiyam gāthāsu ca vattabbam, tam Paramatthadīpaniyam Vimānavatthuvaṇṇanāyam¹ vuttanayeneva veditabbam. Idam hi Nandiyassa devaputtassa vasena Vimānavatthupāliyam saṅgaham āropitampi Revatīpaṭibaddhāya gāthāya vasena “Revatīpetavatthun”ti Petavatthupāliyampi saṅgaham āropitanti datṭhabbam.

Revatīpetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ucchupetavatthuvaṇṇanā

Idam mama ucchuvanam mahantanti idam Ucchupetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavati Veḷuvane viharante aññataro puriso ucchukalāpaṃ khandhe katvā ekaṃ ucchuṃ khādanto gacchati. Atha aññataro upāsako sīlavā kalyāṇadhammo bāladārakena saddhiṃ tassa piṭṭhito piṭṭhito gacchati. Dārako ucchuṃ passitvā “dehi”ti parodati. Upāsako dārakaṃ parodantaṃ disvā tam purisaṃ saṅgaṇhanto tena saddhiṃ sallāpamakāsi, so pana puriso tena saddhiṃ na kiñci ālapi, dārakassa ucchukhaṇḍampi nādāsi. Upāsako tam dārakaṃ dassetvā “ayaṃ dārako ativiya rodati, imassa ekaṃ ucchukhaṇḍam dehi”ti āha. Tam sutvā so puriso asahanto² paṭihatacittam³ upaṭṭhapetvā anādaravasena ekaṃ ucchulaṭṭhiṃ piṭṭhito khiṇi.

So aparena samayena kalam katvā ciraṃ paribhāvitassa lobhassa vasena petesu nibbatti, tassa phalaṃ nāma sakakammasarikkhakam⁴ hotīti aṭṭhakarīsamattaṃ ṭhānaṃ avattharantaṃ añjanavaṇṇaṃ musaladaṇḍaparimāṇehi ucchūhi ghanasañchannaṃ mahantaṃ ucchuvanam nibbatti. Tasmim khāditukāmatāya “ucchuṃ gahessāmi”ti upagatamatte tam ucchū abhihananti, so tena mucchito patati.

1. Vimāna-Ṭīha 204 piṭṭhe.

2. Paribhavacittam (Sī)

2. Apasārento (Ka)

4. Kammasarikkhakam (Ka)

Athekadivasam āyasmā Mahāmoggallāno Rājagaham piṇḍāya
gacchanto antarāmagge taṃ petam addasa. So theram disvā attanā
katakammaṃ pucchi¹—

737. “Idaṃ mama ucchuvanaṃ mahantaṃ,
Nibbattati puññaphalaṃ anappakaṃ.
Taṃ dāni me na paribhoga’meti,
Ācikkha bhante kissa ayaṃ vipāko.

738. Haññāmi khajjāmi ca vāyamāmi,
Parisakkāmi paribhuñjitum kiñci.
Svāhaṃ chinnathāmo kapaṇo lālapāmi,
Kissa kammassa ayaṃ vipāko.

739. Vighāto cāhaṃ paripatāmi chamāyaṃ,
Parivattāmi vāricarova ghamme.
Rudato ca me assukā niggalanti,
Ācikkha bhante kissa ayaṃ vipāko.

740. Chāto kilanto ca pipāsito ca,
Santassito sātasukhaṃ na vinde.
Pucchāmi taṃ etamatthaṃ bhadante,
Kathaṃ nu ucchuparibhogaṃ labheyyan”ti.

741. “Pure tuvaṃ kammamakāsi attanā,
Manussabhūto purimāya jātiyā.
Ahañca taṃ etamatthaṃ vadāmi,
Sutvāna tvaṃ etamatthaṃ vijāna.

742. Ucchuṃ tuvaṃ khādamāno payāto,
Puriso ca te piṭṭhito anvagacchi.
So ca taṃ paccāsanto kathesi,
Tassa tuvaṃ na kiñci ālapittha.

743. So ca taṃ abhaṇantaṃ ayāci,
Deha'yya ucchunti ca taṃ avoca.
Tassa tuvaṃ piṭṭhito ucchuṃ adāsi,
Tassetāṃ kammaṣṣa ayaṃ vipāko.

744. Ingha tvaṃ gantvāna piṭṭhito gaṇheyyāsi¹,
Gahetvāna taṃ khādassu yāvadatthaṃ.
Teneva tvaṃ attamano bhavissasi,
Haṭṭho cudaggo ca pamodito cāti.

745. Gantvāna so piṭṭhito aggaheṣi,
Gahetvāna taṃ khādi yāvadatthaṃ.
Teneva so attamano ahosi,
Haṭṭho cudaggo ca pamodito cā'ti—

vacanapaṭivacanagāthā petena therena ca vuttā.

737-8. Tattha **kissāti** kīdisassa, kammaṣṣāti adhippāyo. **Haññāmīti** vihaññāmi vighātaṃ āpajjāmi. **Vihaññāmīti** vā vibādhiyāmi, visesato pīḷiyāmīti attho. **Khajjāmīti** khādiyāmi, asipattasadiṣe² nisitehi khādantehi viya ucchupattehi kantiyāmīti attho. **Vāyamāmīti** ucchuṃ khādituṃ vāyāmaṃ karomi. **Parisakkāmīti** payogaṃ karomi. **Paribhuñjitunti** ucchurasāṃ paribhuñjituṃ, ucchuṃ khāditunti attho. **Chinnathāmōti** chinnaṣaḥ³ upacchinnathāmo, parikkhīṇabaloti attho. **Kapaṇoti** dīno. **Lālapāmīti** dukkhena aṭṭito ativiya vilapāmi.

739. **Vighātōti** vighātavā, vihatabalo vā. **Paripatāmi chamāyanti** ṭhātuṃ asakkonto bhūmiyaṃ papatāmi. **Parivattāmīti** paribbhamāmi. **Vāricarovāti** maccho viya. **Ghammeti** ghammasantatte thale.

740-4. **Santassitoti**⁴ oṭṭhakaṇṭhataḷūnaṃ sosappattiyā suṭṭhu tasito. **Sātasukhanti** sātabhūtaṃ sukhāṃ. **Na vindeti** na labhāmi.

1. Ingha tvaṃ piṭṭhito gaṇha ucchuṃ (Sī)

3. Chinnasabhāvo (Ka)

2. Asipattasaṇṭhānasadiṣe (Sī, I)

4. Santasitoti (Sī)

tanti tuvaṃ. **Vijānāti** vijānāhi. **Payātoti** gantum āraddho. **Anvagacchīti** anubandhi. **Paccāsantoti** paccāsīsamāno. **Tassetam kammassāti** ettha **etanti** nipātamattam, tassa kammassāti attho. **Piṭṭhito gaṇheyyāsīti** attano piṭṭhipasseneva ucchum gaṇheyyāsi. **Pamoditoti** pamudito.

745. **Gahetvāna tam khādi yāvadatthanti** therena āṇattiniyāmena ucchum gahetvā yathārucci khāditvā mahantaṃ ucchukalāpaṃ gahetvā therassa upanesi, thero tam anuggaṇhanto teneva tam ucchukalāpaṃ gāhāpetvā Veḷuvanaṃ gantvā Bhagavato adāsi, Bhagavā bhikkhusaṃghena saddhiṃ tam paribhuñjitvā anumodanaṃ akāsi, peto pasannacitto vanditvā gato, tato paṭṭhāya yathāsukhaṃ ucchum paribhuñji.

So aparena samayena kālaṃ katvā Tāvatisesu uppajji. Sā panesā petassa pavatti manussaloke pākaṭā ahoṣi. Atha manussā Sathhāraṃ upasaṅkamitvā tam pavattiṃ pucchimsu. Sathhā tesam tamattham vitthārato kathetvā dhammaṃ desesi, tam sutvā manussā maccheramalato paṭiviratā ahesunti.

Ucchupetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kumārapetavatthuvaṇṇanā

Sāvatti nāma nagaranti idaṃ Sathhā Jetavane viharanto dve pete ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira Kosalarañño dve puttā pāsādikā paṭhamavaye ṭhitā yobbanamadamattā paradārakammaṃ katvā kālaṃ katvā parikhāpiṭṭhe petā hutvā nibbattiṃsu. Te rattiyaṃ bheravena saddena parideviṃsu. Manussā tam sutvā bhītatasiṭā “evaṃ kate idaṃ avamaṅgalaṃ vūpasammatī”ti Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ datvā tam pavattiṃ Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā “upāsakā tassa saddassa sānena tumhākaṃ na koci antarāyo”ti vatvā tassa kāraṇaṃ ācikkhitvā tesam dhammaṃ desetuṃ—

746. “Sāvatthi nāma nagaraṃ, Himavantassa passato.
Tattha āsum dve kumārā, rājaputtāti me sutam.
747. Sammattā rajanīyesu, kāmassādābhinandino.
Paccuppannasukhe giddhā, na te passimsu’ nāgataṃ.
748. Te cutā ca manussattā, paralokaṃ ito gatā.
Tedha ghosentu’ dissantā¹, pubbe dukkaṭamattano.
749. Bahūsu vata santesu, deyyadhamme upaṭṭhite.
Nāsakkhimhā ca attānaṃ, parittaṃ kātuṃ sukhāvaham.
750. Kiṃ tato pāpakaṃ assa, yaṃ no rājakulā cutā.
Upaṇṇā pettivisayaṃ, khuppipāsasamappitā².
751. Sāmino idha hutvāna, honti asāmino tahiṃ.
Bhamanti³ khuppipāsāya, manussā unnatonatā.
752. Etamādīnavaṃ ñatvā, issaramadasambhavaṃ.
Pahāya issaramadaṃ, bhava saggagato naro.
Kāyassa bhedaṃ sappañño, saggaraṃ so upapajjati”ti—

gāthā abhāsi.

746. Tattha **iti me sutanti** na kevalaṃ attano ñāṇena diṭṭhameva, atha kho loke pakaṭabhāvena evaṃ mayā sutanti attho.

747. **Kāmassādābhinandinoti** kāmaguṇesu assādasasena abhinandanasīlā. **Paccuppannasukhe giddhāti** vattamānasukhamatte giddhā gathitā hutvā. **Na te passimsu’ nāgatanti** duccharitaṃ pahāya sucaritaṃ caritvā anāgataṃ āyatiṃ devamanussesu laddhabbaṃ sukhaṃ te na cintesum⁴.

748. **Tedha ghosentya’ dissantāti** te pubbe rājaputtabhūtā petā idha Sāvatthiyā samīpe adissamānarūpā ghosenti kantanti. Kiṃ kantantīti āha “**pubbe dukkaṭamattano**”ti.

1. Te ca ghosenti dissanti (Ka)

3. Caranti (Sī, I)

2. Khuppipāsāsamappitā (Sī, I)

4. Na vindesum (Ka)

749. Idāni tesam kandanassa kāraṇam hetuto ca phalato ca vibhajitvā dassetum “**bahūsu vata santesū**”ti-ādi vuttaṃ.

Tattha **bahūsu vata santesū**ti anekesu dakkhiṇeyyesu vijjamānesu. **Deyyadhamme upaṭṭhiteti** attano santake dātabbadeyyadhammepi samīpe ṭhite, labbhamāneti attho. **Parittam sukhāvahanti** appamattakampi āyatim sukhāvaham puññaṃ katvā attānaṃ sotthim nirupaddavaṃ kātuṃ nāsakkhimhā vatāti yojanā.

750. **Kiṃ tato pāpakaṃ assāti** tato pāpakaṃ lāmakam nāma kiṃ aññaṃ assa siyā. **Yaṃ no rājakulā cutāti** yena pāpakammena mayaṃ rājakulato cutā idha pettivisayaṃ upapannā petesu nibbattā khuppiṇāsasamappitā vicarāmāti attho.

751. **Sāmino idha hutvānāti** idha imasmim loke yasmiṃyeva ṭhāne pubbe sāmino hutvā vicaranti, tahiṃ tasmimyeva ṭhāne honti assāmino. **Manussā unnatonatāti** manussakāle sāmino hutvā kālakatā kammavasena¹ onatā bhamanti² khuppiṇāsāya, passa saṃsārapakatinti dasseti.

752. **Etamādīnavam³ ñatvā, issaramadasambhavanti** etam⁴ issariyamadavasena sambhūtaṃ apāyūpapattisaṅkhātāṃ ādīnavam dosaṃ ñatvā pahāya isariyamadaṃ puññappasuto hutvā. **Bhave saggagato naroti** saggaṃ devalokaṃ gatoyeva bhaveyya.

Iti Satthā tesam petānaṃ pavattim kathetvā tehi manussehi kataṃ dānaṃ tesam petānaṃ uddisāpetvā sampattaparisāya ajjhāsayanurūpaṃ dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Kumārapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kammaphalena (Ka) 2. Caranti (Sī) 3. Evamādīnavam (Sī) 4. Evaṃ (Sī)

7. Rājaputtapetavatthuvaṇṇanā

Pubbe katānaṃ kammānanti idaṃ Satthā Jetavane viharanto rājaputtapetaṃ ārabba kathesi. Tattha yo so atīte Kitavassa nāma rañño putto atīte Paccekabuddhe aparajjhivā bahūni vassasahassāni niraye paccitvā tasseva kammaṃ vipākāvasesena petesu uppanno, so idha “rājaputtapeto”ti adhippeto. Tassa vatthu heṭṭhā Sāṇavāsipetavatthumhi vitthārato āgatameva, tasmā tattha vuttanayeneva gahetabbaṃ. Satthā hi tadā therena attano ñātipetānaṃ pavattiyā kathitāya “na kevalaṃ tava ñātakāyeva, atha kho tvampi ito anantarātīte attabhāve peto hutvā mahādukkhaṃ anubhavi”ti vatvā tena yācito—

753. “Pubbe katānaṃ kammānaṃ, vipāko mathaye manāṃ.
Rūpe sadde rase gandhe, phoṭṭhabbe ca manorame.

754. Naccaṃ gītaṃ ratim khiddaṃ, anubhutvā anappakaṃ.
Uyyāne paricaritvā¹, pavisanto Giribbajam.

755. Isiṃ sunetta² maddakkhi, attadantaṃ samāhitaṃ.
Appicchaṃ hirisampannaṃ, uñche pattagate rataṃ.

756. Hatthikkhandhato oruyha, laddhā bhanteti cābravi.
Tassa pattaṃ gahetvāna, uccaṃ paggayha khattiyo.

757. Thaṇḍile pattaṃ bhinditvā, hasamāno apakkami.
Rañño Kitavassāhaṃ putto, kiṃ maṃ bhikkhu karissasi.

758. Tassa kammaṃ pharusassa, vipāko kaṭuko ahu.
Yaṃ rājaputto vedesi, nirayamhi samappito.

759. Chaḷeva caturāsīti, vassāni nahutāni ca.
Bhusaṃ dukkhaṃ nigacchittho, niraye katakibbisso.

1. Paricaritvāna (Si)

2. Sunita (Ka)

760. Uttānopi ca paccittha, nikujjo vāmadakkhiṇo.
Uddhampādo ṭhito ceva, ciraṃ bālo apaccatha.

761. Bahūni vassasahassāni, pūgāni nahutāni ca.
Bhusaṃ dukkhaṃ nigacchittho, niraye katakibbisso.

762. Etādisaṃ kho kaṭukaṃ, appaduṭṭhappadosinaṃ.
Paccanti pāpakammantā, isimāsajja subbatam.

763. So tattha bahuvasāni, vedayitvā bahuṃ dukhaṃ.
Khuppipāsahato nāma, peto āsi tato cuto.

764. Etamādīnavaṃ ñatvā¹, issaramadasambhavaṃ.
Pahāya issaramaṃ, nivātamanuvattaye.

765. Diṭṭheva dhamme pāsāṃso, yo Buddhesu sagāravo.
Kāyassa bhedaṃ sappaṇṇo, saggaṃ so upapajjati”ti—

idaṃ petavatthum kathesi.

753. Tattha **pubbe katānaṃ kammānaṃ, vipāko mathaye mananti** purimāsu jātisu katānaṃ akusalakammānaṃ phalaṃ ulāraṃ hutvā uppajjamānaṃ² andhabālānaṃ cittaṃ mathayeyya abhibhaveyya, paresaṃ anattakaraṇamukhena attano atthaṃ³ uppādeyyāti adhippāyo.

Idāni taṃ cittamathanāṃ visayena saddhiṃ dassetuṃ “**rūpe sadde**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **rūpeti** rūpahetu, yathicchitassa⁴ manāpiyassa rūpārammaṇassa paṭilābhanimittanti attho. **Saddeti**-ādīsupi eseva nayo.

754. Evaṃ sādharmaṇato vuttamatthaṃ asādharmaṇato niyamevā dassento “**naccam gītan**”ti-ādimāha. Tattha **ratinti** kāmaratīṃ. **Khiḍḍanti** sahāyakādīhi keḷiṃ. **Giribbajanti** Rājagahaṃ.

1. Divā (Sī) 2. Upapajjantānaṃ (Ka) 3. Anatthaṃ (Ka) 4. Yamkiñci tassa (Ka)

755. **Isinti** asekkhānaṃ¹ sīlakkhandhādīnaṃ esanaṭṭhena isiṃ. **Sunettanti** evaṃnāmakāṃ Paccekabuddhaṃ. **Attadantanti** uttamaṇa damathena damitacittaṃ. **Samāhitanti** arahattaphalasamādhinā samāhitaṃ. **Uñche pattagate ratanti** uñchena bhikkhācārena laddhe² pattagate pattapariyāpanne āhāre rataṃ santuṭṭhaṃ.

756. **Laddhā bhanteti cābravīti** “api bhante bhikkhā laddhā”ti vissā sajananattamaṃ kathesi. **Uccam paggayhāti** uccataraṃ katvā pattaṃ ukkhipitvā.

757. **Thaṇḍile pattaṃ bhinditvāti** kharakaṭṭhine bhūmippadese khipanto pattaṃ bhinditvā. **Apakkamīti** thokaṃ apasakki. Apasakkanto ca “akāraṇeneva andhabālo mahantaṃ anattamaṃ attano akāsī”ti karuṇāyanavasena olokentaṃ Paccekabuddhaṃ rājaputto āha “**rañño kitavassāhaṃ putto, kiṃ maṃ bhikkhu karissasī**”ti.

758. **Pharusassāti** dāruṇassa. **Kaṭukoti** anīṭṭho. **Yanti** yaṃ vipākaṃ. **Samappitoti** allīno.

759. **Chaleva caturāsīti, vassāni nahutāni cāti** uttāno nipanno caturāsītivassasahassāni, nikujjo, vāmapassena, dakkhiṇapassena, uddhampādo, olambiko, yathāṭṭhito cāti evaṃ cha³ caturāsīsahassāni vassāni honti. Tenāha—

760. “Uttānopi ca paccittha, nikujjo vāmadakkhiṇo.

Uddhampādo ṭṭhito ceva, ciraṃ bālo apaccathā”ti.

Tāni pana vassāni yasmā anekāni nahutāni honti, tasmā vuttaṃ “**nahutāni**”ti. **Bhusaṃ dukkhaṃ nigacchitthoti** ativiya dukkhaṃ pāpuṇi.

761. **Pūgānīti** vassasamūhe, idha purimagāthāya ca accantasamūyoge upayogavacanaṃ daṭṭhabbaṃ.

762. **Etādisanti** evarūpaṃ. **Kaṭukanti** atidukkhaṃ, bhāvanapumsakaniddesoyaṃ “ekamantaṃ nisīdī”ti-ādīsu viya. Appaduṭṭhappadosinaṃ isiṃ subbataṃ āsajja āsādetvā pāpakammantā puggalā evarūpaṃ kaṭukaṃ ativiya dukkhaṃ paccantīti yojanā.

1. Setṭhānaṃ (Ka)

2. Laddhe uñche (Sī)

3. Evaṃ ca (Sī)

763. **Soti** so rājaputtapeto. **Tatthāti** niraye. **Vedayitvāti** anubhavitvā. **Nāmāti** byattapākaṭabhāvena. **Tato cutoti** nirayato cuto. **Sesaṃ vuttanayameva**.

Evam Bhagavā rājaputtapetakathāya tattha sannipatitaṃ mahājanam samvejetvā upari saccāni pakāsesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiṭṭhalādīni sampāpuṇim sūti.

Rājaputtapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Gūthakhādakapetavatthuvaṇṇanā

Gūthakūpato uggantvāti idaṃ Satthari Jetavane viharante ekaṃ Gūthakhādakapetaṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyā kira avidūre aññatarasmiṃ gāmake eko kuṭumbiko attano kulūpakaṃ bhikkhuṃ uddissa vihāraṃ kāresi, tattha nānājanapadato bhikkhū āgantvā paṭivasimsu. Te disvā manussā pasannacittā paṇītena paccayena upaṭṭhahimsu. Kulūpako bhikkhu taṃ asahamāno issāpakato hutvā tesam bhikkhūnaṃ dosaṃ vadanto kuṭumbikaṃ ujjhāpesi, kuṭumbiko te bhikkhū kulūpakaṃce paribhavanto paribhāsi. Atha kulūpako kālaṃ katvā tasmiṃyeva vihāre vaccakuṭiyam peto hutvā nibbatti, kuṭumbiko pana kālaṃ katvā tasseeva upari peto hutvā nibbatti. Athāyasmā Mahāmoggallāno taṃ disvā pucchanto—

766. “Gūthakūpato uggantvā, ko nu dīno patiṭṭhasi¹.

Nissaṃsayam pāpakammanto, kiṃ nu saddahase tuvaṇ”ti—

gāthamāha. Taṃ sutvā peto—

767. “Ahaṃ bhadante petomhi, duggato yamalokiko.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gato”ti—

1. Ko nu dīno hi tiṭṭhasi (Sī)

gāthāya attānaṃ ācikkhi. Atha naṃ thero—

768. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.
Kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi”ti—

Gāthāya tena katakammaṃ pucchi. So peto—

769. “Ahu āvāsiko mayhaṃ, issukī kulamaccharī.
Ajjhāsito¹ mayhaṃ ghare, kadariyo paribhāsako.

770. Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā, bhikkhavo paribhāsisāṃ.
Tassakammavipākena, petalokaṃ ito gato”ti—

dvīhi gāthāhi attanā katakammaṃ kathesi.

769. Tattha **ahu āvāsiko mayhanti** mayhaṃ āvāse mayā katavihāre eko bhikkhu āvāsiko nibaddhavasanaṃ ahosi. **Ajjhāsito¹ mayhaṃ ghareti** kulūpakabhāvena mama gehe taṇhābhinivesavasena abhinivīṭṭho.

770. **Tassāti** tassa kulūpakabhikkhussa. **Bhikkhavoti** bhikkhū. **Paribhāsisanti** akkosim. **Petalokaṃ ito gatoti** iminā ākārena petayoniṃ upagato petabhūto.

Taṃ sutvā thero itarassa gatiṃ pucchanto—

771. “Amitto mittavaṇṇena, yo te āsi kulūpako.
Kāyassa bhedaṃ duppaṇṇo, kiṃ nu pecca gatiṃ gato”ti—

gāthamāha. Tattha **mittavaṇṇenāti** mittapaṭirūpena mittapaṭirūpatāya.

Puna peto therassa tamatthaṃ ācikkhanto—

772. “Tassevāhaṃ pāpakammaṃ, sīse tiṭṭhāmi matthake.
So ca paravisayaṃ patto, mameva paricārako.

1. Ajjhosito (Ka)

773. Yaṃ bhadante hadanta'ññe, etaṃ me hoti bhojanam.

Ahañca kho yaṃ hadāmi, etaṃ so upajīvati”ti—

gāthādvayamāha.

772. Tattha **tassevāti** tasseva mayhaṃ pubbe kulūpakabhikkhubhūtaṃ petassa. **Pāpakammassāti** pāpasamācārassa. **Sīse tiṭṭhāmi matthaketi** sīse tiṭṭhāmi, tiṭṭhanto ca matthake eva tiṭṭhāmi, na sīsappamāṇe ākāseti attho. **Paravisayaṃ pattoti** manussalokaṃ upādāya paravisayabhūtaṃ pettivisayaṃ patto. **Mamevāti** mayhaṃ eva paricārako ahoṣīti vacanaseso.

773. **Yaṃ bhadante hadanta'ññeti** bhadante ayya Mahāmoggallāna tassaṃ vaccaṃ yaṃ aṇṇe uhadanti vaccaṃ ossajanti. **Etaṃ me hoti bhojananti** etaṃ vaccaṃ mayhaṃ divase divase bhojanam hoti. **Yaṃ hadāmīti** taṃ pana vaccaṃ khāditvā yampahaṃ vaccaṃ karomi. **Etaṃ so upajīvati**ti etaṃ mama vaccaṃ so kulūpakapeto divase divase khādanavasena upajīvati, attabhāvaṃ yāpetīti attho.

Tesu kuṭumbiko pesale bhikkhū “evaṃ āhāraparibhogato varaṃ tumhākaṃ gūthakhādanam”ti akkosi. Kulūpako pana kuṭumbikampi tathāvacane samādapetvā sayam tathā akkosi, tenassa tatopi paṭikuṭṭhatarā¹ jīvikā ahoṣi. Āyasmā Mahāmoggallāno taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā upavāde ādīnavaṃ dassetvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sāttikhā ahoṣīti.

Gūthakhādakapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Gūthakhāḍakapetivatthuvaṇṇanā

774-81. **Gūthakūpato uggantvā**ti idaṃ Satthari Jetavane viharante aññatarāṃ Gūthakhāḍakapetiṃ ārabha vuttaṃ. Tassā vatthu anantaravatthusadisāṃ. Tattha upāsakena vihāro kāritoti upāsakassa vasena āgataṃ, idha pana upāsikāyāti ayameva viseso. Sesāṃ vatthusmiṃ gāthāsu ca apubbaṃ natthi.

Gūthakhāḍakapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Gaṇapetavatthuvaṇṇanā

Naggā dubbaṇṇarūpātthāti idaṃ Satthari Jetavane viharante sambahule pete ārabha vuttaṃ. Sāvattiyaṃ kira sambahulā manussā gaṇabhūtā assaddhā appasannā maccheramalapariyuṭṭhitacittā dānādisucaritavimukhā hutvā ciraṃ jīvitvā kāyassa bhedaṃ nagarassa samīpe petayoniyaṃ nibbattiṃsu. Athekadivasāṃ āyasmā Mahāmoggallāno Sāvattiyaṃ piṇḍāya gacchanto antarāmagge pete disvā—

782. “Naggā dubbaṇṇarūpāttha, kisā dhamanisanthatā.

Upphāsulikā kisikā, ke nu tumhettha mārisā”ti—

gāthāya pucchi. Tattha **dubbaṇṇarūpātthā**ti dubbaṇṇasarīrā hotha. **Ke nu tumhetthā**ti tumhe ke nu nāma bhavatha. **Mārisā**ti te attano sārūppavasena ālapati.

Taṃ sutvā petā—

783. “Mayaṃ bhadante petamhā, duggatā yamalokikā.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya attano petabhāvaṃ pakāsetvā puna therena—

784. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, petalokaṃ ito gatā”ti—

gāthāya katakammaṃ pucchitā—

785. “Anāvaṇṇesu titthesu, vicinimhaddhamāsakaṃ.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.
786. Nadiṃ upema tasitā, rittakā parivattati.
Chāyaṃ upema uñhesu, ātapo parivattati.
787. Aggivaṇṇo ca no vāto, ḍahanto upavāyati.
Etaṇca bhante arahāma, aññaṇca pāpakaṃ tato.
788. Api yojanāni¹ gacchāma, chātā āhāragedhino.
Aladdhāva nivattāma, aho no appapuññatā.
789. Chātā pamucchitā bhantā, bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.
Uttānā paṭikirāma, avakujjā patāmase.
790. Te ca tattheva patitā², bhūmiyaṃ paṭisumbhitā.
Uraṃ sīsaṇca ghaṭṭema, aho no appapuññatā.
791. Etaṇca bhante arahāma, aññaṇca pāpakaṃ tato.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.
792. Te hi nūna ito gantvā, yoniṃ laddhāna mānusiṃ.
Vadaññū sīlasampannā, kāhāma kusalaṃ bahun”ti—

attanā katakammaṃ kathesuṃ.

788. Tattha **api yojanāni**¹ **gacchāmā**ti anekānipi yojanāni gacchāma.
Kathaṃ? **Chātā āhāragedhinoti**, cirakālaṃ jighacchāya jighacchitā āhāre
giddhā abhigijjhantā hutvā, evaṃ gantvāpi kiñci āhāraṃ aladdhāyeva
nivattāma. **Appapuññatā**ti apuññatā³ akatakalyāṇatā.

1. Adhiyojanāni (Sī, Ka)

2. Tattha papatitā (Ka)

3. Nivattāma appapuññatāya akatakalyāṇatāya (Ka)

789. **Uttānā paṭikirāmā**ti kadāci uttānā hutvā vikiriyamānaṅgapaccaṅgā viya vattāma. **Avakujjā patāmaseti** kadāci avakujjā hutvā patāma.

790. **Te cāti** te mayam. **Uraṃ sīsaṅca ghaṭṭemā**ti avakujjā hutvā patitā uṭṭhātum asakkontā vedhantā vedanāppattā attano attano uraṃ sīsaṅca paṭighamsāma¹. Sesam heṭṭhā vuttanayameva.

Thero taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparīsāya dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano maccheramalaṃ pahāya dānādisucaritanirato² ahosīti.

Gaṇapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Pāṭaliputtapetavatthuvaṇṇanā

Diṭṭhā tayā nirayā tiracchānayanōti idaṃ Satthari Jetavane viharante aññataram vimānapetaṃ ārabha vuttaṃ. Sāvatthivāsino kira Pāṭaliputtavāsino ca bahū vāṇijā nāvāya Suvaṇṇabhūmiṃ agamimsu. Tattheke upāsako ābādhiko mātugāme paṭibaddhacitto kālamakāsi. So katakusalopi devalokaṃ anupapajjitvā itthiyā paṭibaddhacittatāya samuddamajjhe vimānapeto hutvā nibbatti. Yassaṃ pana so paṭibaddhacitto, sā itthī Suvaṇṇabhūmigāminiṃ nāvam³ abhiruyha gacchati. Atha kho so peto taṃ itthiṃ gahetukāmo nāvāya gamanaṃ uparundhi. Atha vāṇijā “kena nu kho kāraṇena ayaṃ nāvā na gacchati”ti vīmaṃsantā kālakaṇṇisalākaṃ vicāresuṃ, amanussiddhiyā yāvatatiyaṃ tassā eva itthiyā pāpuṇi, yassaṃ so paṭibaddhacitto, taṃ disvā vāṇijā veḷukalāpaṃ samudde otāretvā tassa upari taṃ itthiṃ otāresuṃ, itthiyā otāritamattāya nāvā vegena Suvaṇṇabhūmiṃ abhimukhā⁴ pāyāsi. Amanusso taṃ itthiṃ attano vimānaṃ āropetvā tāya saddhiṃ abhirami.

1. Paṭipisāma (Ka)

2. Tam nāvam (Sī, I)

3. Dānādīni puñṇāni karonto sucaritanirato (Sī)

4. Suvaṇṇabhūmiyābhimukhā (Sī, I)

Sā ekaṃ saṁvaccharaṃ atikkamitvā nibbinnarūpā taṃ petā yācantī āha “ahaṃ idha vasantī mayhaṃ samparāyikaṃ atthaṃ kātuṃ na labhāmi, sādhu mārisa maṃ Pāṭaliputtameva nehi”ti. So tāya yācito—

793. “Diṭṭhā tayā nirayā tiracchānayoni.
Petā asurā athavāpi mānusā devā.
Sayamaddasa kammavipākamattano,
Nessāmi taṃ Pāṭaliputtamakkhataṃ.
Tattha gantvā kusalaṃ karohi kamman”ti—

gāthamāha. Tattha **diṭṭhā tayā nirayā**ti ekacce paccekanirayāpi tayā diṭṭhā. **Tiracchānayoni**ti mahānubhāvā nāgasupaṇṇāditiracchānāpi diṭṭhā tayāti yojanā. **Petā**ti khuppipāsādibhedā petā. **Asurā**ti kālakañcikādibhedā asurā. **Devā**ti ekacce cātumahārājikā devā. So kira attano ānubhāvena antaranāraṇā taṃ gahetvā paccekanirayādiḥ dassento vicarati, tena evamāha. **Sayamaddasa kammavipākamattanoti** nirayādiḥ visesato gantvā passanti sayameva attanā katakammānaṃ vipākaṃ paccakkhato addasa adakkhi. **Nessāmi taṃ pāṭaliputtamakkhataṃ** idānāhaṃ taṃ akkhataṃ kenaci aparikkhataṃ manussarūpeneva Pāṭaliputtaṃ nayissāmi. Tvaṃ pana **tattha gantvā kusalaṃ karohi kamman**¹, kammavipākassa paccakkhato diṭṭhattā yuttapayuttā puññaniratā hohīti attho.

Atha sā itthī tassa vacanaṃ sutvā attamanā—

794. “Atthakāmosi me yakkha, hitakāmosi devate.
Karomi tuyhaṃ vacanaṃ, tvamsi ācariyo mama.

795. Diṭṭhā mayā nirayā tiracchānayoni,
Petā asurā athavāpi mānusā devā.
Sayamaddasaṃ kammavipākamattano,
Kāhāmi puññāni anappakāni”ti—

gāthamāha.

Atha so peto taṃ itthiṃ gahetvā ākāseṇa gantvā Pāṭaliputtanagarassa majjhe ṭhapetvā pakkāmi. Athassā ñātimittādayo taṃ disvā “mayāṃ pubbe samudde pakkhittā matāti assumha, sā ayaṃ diṭṭhā vata bho sotthinā āgatā”ti abhinandamānā samāgantvā tassā pavattiṃ pucchimsu. Sā tesaṃ ādito paṭṭhāya attanā diṭṭhaṃ anubhūtaṃ sabbaṃ kathesi. Sāvattvivāsinopi kho te vāṇijā anukkamena Sāvattiṃ upagatakāle Satthu santikaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisinnā taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā catunnaṃ parisānaṃ dhammaṃ desesi, taṃ sutvā mahājano saṃvegajāto dānādikusaladhammanirato ahoṣīti.

Pāṭaliputtapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Ambavanapetavatthuvaṇṇanā

Ayaṃca te pokkharāṇī surammāti idaṃ Satthari Sāvattiyaṃ viharante Ambapetaṃ ārabha vuttaṃ. Sāvattiyaṃ kira aññataro gahapati parikkhīṇabhogo ahoṣi. Tassa bhariyā kālamakāsi, ekā dhītāyeva hoti. So taṃ attano mittassa gehe ṭhapetvā iṇavasena gahitena kahāpaṇasatena bhaṇḍaṃ gahetvā satthena saddhiṃ vaṇijjāya gato na cireneva mūlena saha udayabhūtāni pañca kahāpaṇasatāni labhitvā satthena saha paṭinivatti. Antarāmagge corā pariyuṭṭhāya satthaṃ pāpuṇimsu¹, satthikā ito cito ca palāyimsu. So pana gahapati aññatarasmim gacche kahāpaṇe nikkhipitvā avidūre nilīyi. Corā taṃ gahetvā jīvitaṃ voropesuṃ, so dhanalobhena tattheva peto hutvā nibbatti.

Vāṇijā Sāvattiṃ gantvā tassa dhītuyā taṃ pavattiṃ ārocesuṃ, sā pitu maraṇena ājīvikābhayena ca ativiya sañjātadomanassā bālhaṃ paridevi. Atha naṃ so pitu sahāyo kuṭumbiko “yathā nāma kulālabhājanaṃ sabbaṃ bhedanapariyantaṃ, evameva sattānaṃ jīvitaṃ bhedanapariyantaṃ.

1. Hanimsu (Ka)

Maraṇaṃ nāma sabbasādhāraṇaṃ appaṭikāraṇca, tasmā mā tvaṃ pitari atibālhaṃ soci, mā paridevi, ahaṃ te pitā, tvaṃ mayhaṃ dhītā, ahaṃ tava pitu kiccaṃ karomi, tvaṃ pituno gehe viya imasmiṃ gehe avimaṇā abhiraṃsaṃ¹ti vatvā samassāsesi. Sā tassa vacanena paṭippassaddhasokā pitari viya tasmiṃ sañjātagāravabahuṃānā attano kapaṇabhāvena tassa veyyāvaccakārinī hutvā vattamānā pitaraṃ uddissa matakiccaṃ¹ kātukāmā yāguṃ pacitvā manosiḷāvaṇṇāni suparipakkāni madhurāni ambaphalāni kaṃsapātiyaṃ ṭhapetvā² yāguṃ ambaphalāni ca dāsiyā gāhāpetvā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā evamāha “Bhagavā mayhaṃ dakkhiṇāya paṭiggahaṇena anuggahaṃ karoṭhā”ti. Satthā mahākaruṇāya saṅcoditamānaso tassā manorathaṃ pūrento nisajjākāraṃ dassesi. Sā haṭṭhatuṭṭhā paññattavarabuddhāsane attanā upanītaṃ suvisuddhavatthaṃ attharivā adāsi, nisīdi Bhagavā paññatte āsane.

Atha sā Bhagavato yāguṃ upanāmesi, paṭiggahesi Bhagavā yāguṃ. Atha saṃghaṃ uddissa bhikkhūnampi³ yāguṃ datvā puna dhotahatthā ambaphalāni Bhagavato upanāmesi, Bhagavā tāni paribhuñji. Sā Bhagavantaṃ vanditvā evamāha “yā me bhante paccattharaṇayāgu-ambaphaladānavasena pavattā dakkhiṇā, sā me pitaraṃ⁴ pāpuṇātū”ti. Bhagavā “evaṃ hotū”ti vatvā anumodanaṃ akāsi. Sā Bhagavantaṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Tāya dakkhiṇāya samuddiṭṭhamattāya so peto ambavana-uyyānavimānakapparuṃkhaṇapokkharāṇiyo mahatiṃ ca dibbasampattiṃ paṭilabhi.

Atha te vāṇijā aparena samayena vāṇijjāya gacchantā tameva maggaṃ paṭipannā pubbe vasitaṭṭhāne ekarattiṃ⁵ vāsaṃ kappesuṃ. Te disvā so vimānapeto uyyānavimānādīhi saddhiṃ tesāṃ attānaṃ dassesi. Te vāṇijā taṃ disvā tena laddhasampattiṃ pucchantā—

796. “Ayaṇca te pokkharāṇī surammā,
Samā sutitthā ca⁶ mahodakā ca.
Supupphitā bhamaragaṇānukiṇṇā,
Kathaṃ tayā laddhā ayaṃ manuññā.

1. Petakiccaṃ (Sī, I)

3. Bhikkhūnampi yāguṃ adāsi (Sī, I)

5. Vasitaṭṭhāne eva rattiyaṃ (Ka)

2. Vaddhetvā (Sī)

4. Pitu (Ka)

6. Samā supatitthā (Sī)

797. Idañca te ambavanam surammam,
 Sabbotukam dhārayate phalāni.
 Supupphitam bhamaragaṇānukiṇṇam,
 Katham tayā laddhamidaṁ vimānaṁ”ti—

imā dve gāthā avocum.

796. Tattha **surammā**ti suṭṭhu ramaṇīyā. **Samā**ti samatalā. **Sutitthā**ti ratanamayasopānatāya sundaratitthā. **Mahodakā**ti bahujaḷā.

797. **Sabbotukanti** pupphūpagaphalūpagarukkhādīhi sabbesu utūsu sukhāvaham. Tenāha “**dhārayate phalānī**”ti. **Supupphitanti** niccam supupphitam¹.

Tam sutvā peto pokkharani-ādīnam paṭilābhakāraṇam ācikkhanto—

798. “Ambapakkam dakam² yāgu, sītaccāyā manoramā.
 Dhītāya dinnadānena, tena me idha labbhatī”ti—

gāthamāha. Tattha **tena me idha labbhatī**ti yaṁ tam Bhagavato bhikkhūnañca ambapakkam udakam yāgum ca mamaṁ uddissa dentiyaṁ mayham dhītāya dinnam dānam, tena me dhītāya dinnadānena³ idha imasmiṁ dibbe ambavane sabbotukam ambapakkam, imissā dibbāya manuññāya pokkharaniyā dibbam udakam, yāguyā attharaṇassa ca dānena uyyānavimānakapparukkhādisu sītaccāyā manoramā idha labbhati, samijjhatī⁴ attho.

Evañca pana vatvā so peto te vāṇije netvā tāni pañca kahāpaṇasatāni dassetvā “ito upaḍḍham tumhe gaṇhatha, upaḍḍham mayā gahitam iṇam sodhetvā sukhena jīvatū”ti mayham dhītāya dethā”ti āya. Vāṇijā anukkamena Sāvattim patvā tassa dhītāya kathetvā tena attano dinnabhāgampi tassā eva adamsu. Sā kahāpaṇasatam dhanikānam⁵ datvā itaram attano pitu sahāyassa tassa kuṭumbikassa datvā sayam veyyāvaccam karonti nivasati. So “idam sabbam tuyhamyeva

1. Niccupupphitam (Ka)

2. Ambapakkodakam (Sī, I), ambapakkūdakam (Ka)

3. Mayham dhītāya dinnāya dānena (Ka)

4. Sijjhatī (Sī, I)

5. Inakārānam (Sī)

hotū”ti tassāyeva paṭidatvā taṃ attano jeṭṭhaputtassa gharasāminim akāsi.

Sā gacchante kāle ekaṃ puttam labhitvā taṃ upalālentī¹—

799. “Sandiṭṭhikam kammaṃ evaṃ passatha,
Dānassa damassa saṃyamassa vipākam.
Dāsī ahaṃ ayyakulesu hutvā,
Suṇisā homi agārassa issarā”ti—

imaṃ gātham vadati.

Athekadivasam Satthā tassā nāṇaparipākam oloketvā obhāsam pharitvā sammukhe ṭhito viya attānam dassetvā—

“Asātam satarūpena, piyarūpena appiyam.
Dukkham sukhasa rūpena, pamattam ativattati”ti²—

imaṃ gāthamāha. Sā gāthāpariyosāne sotāpattiphale patiṭṭhitā. Sā dutiyadivase Buddhappamukhasa bhikkhusaṃghassa dānam datvā taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamattham aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisaṃ dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Ambavanapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Akkharukkhapetavatthuvaṇṇanā

Yaṃ dadāti na taṃ hotīti idaṃ Akkhadāyakapetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavati Sāvattiyaṃ viharante aññataro Sāvattivāsī upāsako sakāṭehi bhaṇḍassa pūretvā vaṇijjāya videsam gantvā tattha attano bhaṇḍam vikkiṇitvā paṭibhaṇḍam sakāṭesu āropetvā Sāvattiṃ uddissa maggaṃ paṭipajji. Tassa maggaṃ gacchantassa aṭaviyaṃ ekassa sakāṭassa akkho bhijji. Atha aññataro puriso rukkhagahaṇattham kuṭhāripharasuṃ gāhāpetvā attano gāmato nikkhamitvā araṇṇe vicaranto taṃ ṭhānam

1. Upadhārentī (Ka), upalāpentī (I)

2. Khu 1. 97; Khu 5. 23 piṭṭhesu.

patvā taṃ upāsakaṃ akkhabhañjanena domanassappattaṃ disvā “ayaṃ vāṇijo akkhabhañjanena aṭaviyaṃ kilamatī”ti anukampaṃ upādāya rukkhadaṇḍaṃ¹ chinditvā daḷhaṃ akkhaṃ katvā sakaṭe yojetvā adāsi.

So aparena samayena kālaṃ katvā tasmiṃyeva aṭavipadese bhummadevatā hutvā nibbatta attano kammaṃ paccavekkhitvā rattiyaṃ tassa upāsakassa gehaṃ gantvā gehadvāre thatvā—

800. “Yaṃ dadāti na taṃ hoti,
 Detheva dānaṃ datvā ubhayaṃ tarati.
 Ubhayaṃ tena dānena gacchati,
 Jāgaratha mā pamajjathā”ti—

gāthamāha. Tattha **yaṃ dadāti na taṃ hotī**ti yaṃ deyyadhammaṃ dāyako deti, na tadeva paraloke tassa dānassa phalabhāvena hoti, atha kho aññaṃ bahuṃ iṭṭhaṃ kantaṃ phalaṃ hotiyeva, tasmā **detheva dānanti** yathā tathā dānaṃ detha eva. Tattha kāraṇamāha “**datvā ubhayaṃ taratī**”ti, dānaṃ datvā diṭṭhadhammikampi samparāyikampi dukkhaṃ anatthañca atikkamati. **Ubhayaṃ tena dānena gacchatī**ti diṭṭhadhammikaṃ samparāyikañcāti ubhayampi sukhaṃ tena dānena upagacchati pāpuṇāti, attano paresaṅca hitasukhavasenāpi ayamattho yojetabbo. **Jāgaratha mā pamajjathāti** evaṃ ubhayānatthanivāraṇaṃ ubhayahitasādhanam dānaṃ sampādetuṃ jāgaratha, dānūpakaraṇāni sajjetvā tattha ca appamattā hothāti attho. Ādaradassanatthaṃ cettha āmeditavasena vuttaṃ.

Vāṇijo attano kiccaṃ tīretvā paṭinivattitvā anukkamena Sāvattiṃ patvā dutiyadivase Satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisinno taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Satthā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desesi, sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Akkharukkhapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ñāyena ca ñāyapatirūpakena vā (Ka)

Evam Bhagavā tāhi petīhi vuttaṃ gāthaṃ vatvā tāsāṃ pavattiṃ kathetvā taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desetvā upari saccāni pakāsesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇimsūti.

Bhogasamharaṇapetivatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

15. Setṭhiputtapetavatthuvaṇṇanā

Saṭṭhivassasahassānīti idaṃ Setṭhiputtapetavatthu. Tassa kā uppatti? Bhagavā Sāvattiyaṃ viharati Jetavane. Tena kho pana samayena rājā Pasenadi Kosalo alaṅkatappaṭiyatto hatthikkhandhavaragato mahatiyā rājiddhiyā mahantena rājānubhāvena nagaraṃ anusañcaranto aññatarasmim̐ gehe uparipāsāde vātapānaṃ vivarivā taṃ rājavibhūtiṃ olokentiṃ rūpasampattiyaṃ devaccharāpaṭibhāgaṃ ekaṃ itthiṃ disvā adiṭṭhapubbe ārammaṇe sahasā samuppannena kilesasamudācārena pariyuṭṭhitacitto satipi kularūpācārādiguṇavisesasampanne¹ antepurajane sabhāvalahukassa pana duddamassa cittassa vasena tassāṃ itthiyaṃ paṭibaddhamānaso hutvā pacchāsane nisinnassa purisassa “imaṃ pāsādaṃ imaṃja itthiṃ upadhārehi”ti saññaṃ datvā rājagehaṃ pavīṭṭho, aññaṃ sabbaṃ Ambasakkarapetavatthumhi āgatanayeneva veditabbaṃ.

Ayaṃ pana viseso—idha puriso sūriye anattaṅgateyeva āgantvā nagaradvāre thakite attanā ānītaṃ aruṇavaṇṇamattikaṃ uppalāni ca nagaradvārakavāṭe laggetvā nipajjituṃ Jetavanaṃ agamāsi. Rājā pana sirisayane vāsūpagato majjhimayāme sa-iti na-iti du-iti so-iti ca imāni cattāri akkharāni mahatā kaṇṭhena uccāritāni viya vissaravasena assosi. Tāni kira atīte kāle Sāvattivāsīhi catūhi setṭhiputtehi bhogamadamattehi yobbanakāle pārādārikakammavasena bahuṃ apuññaṃ pasavetvā aparabhāge kālaṃ katvā tasseeva nagarassa samīpe Lohakumbhiyaṃ nibbattitvā paccamānehi Lohakumbhiyā mukhavaṭṭiṃ patvā ekekaṃ gāthaṃ vattukāmehi uccāritānaṃ tāsāṃ gāthānaṃ

1. Kulasīlarūpajātiyādiguṇavisesasampanne (Ka)

ādi-akkharāni, te paṭhamakkhameva vatvā vedanāppattā hutvā
Lohakumbhīm otarimsu.

Rājā pana taṃ saddaṃ sutvā bhītatasito saṃviggo lomahaṭṭhajāto taṃ
rattāvasesaṃ dukkhena vītināmetvā vibhātāya rattiyā purohitaṃ
pakkosāpetvā taṃ pavattiṃ kathesi. Purohito rājānaṃ bhītatasitaṃ ñatvā
lābhagiddho “uppanno kho ayaṃ mayhaṃ brāhmaṇānaṃ
lābhuppādanupāyo”ti cintetvā “mahārāja mahā vatāyaṃ upaddavo uppanno,
sabbacatukkaṃ yaññaṃ yajāhi”ti āha. Rājā tassa vacanaṃ¹ sutvā amacce
āṇāpesi “sabbacatukkayaññaṃ upakaraṇāni sajjethā”ti. Taṃ sutvā Mallikā
devī rājānaṃ evamāha “kasmā mahārāja brāhmaṇassa vacanaṃ sutvā
anekapāṇavadhahimsanakakiccaṃ² kātukāmosi, nanu sabbattha
appaṭihatañānacāro Bhagavā pucchitabbo. Yathā ca te Bhagavā byākarissati,
tathā paṭipajjitabban”ti. Rājā tassā vacanaṃ sutvā Satthu santikaṃ gantvā
taṃ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā “na mahārāja tattonidānaṃ
tuyhaṃ koci antarāyo”ti vatvā ādito paṭṭhāya tesaṃ Lohakumbhiniraye
nibbattasattānaṃ pavattiṃ kathetvā tehi paccekaṃ uccāretuṃ
āraddhagāthāyo—

802. “Saṭṭhivassasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.
Niraye paccamānānaṃ, kadā anto bhavissati.

803. Natthi anto kuto anto, na anto paṭidissati.
Tathā hi pakataṃ pāpaṃ, tuyhaṃ mayhaṃ mārisā³.

804. Dujjīvitamajīvimha, ye sante na dadamhase.
Santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano.

805. Sohaṃ nūna ito gantvā, yoniṃ laddhāna mānusiṃ.
Vadaññū sīlasampanno, kāhāmi kusalaṃ bahun”ti—

paripuṇṇaṃ katvā kathesi.

1. Paṭivacanaṃ (Sī, I)

2. Anekapāṇavadhaṃ bhīmsanakaṃ athekicchaṃ (Ka)

3. Mama tuyhaṃ mārisa (Sī, I)

802. Tattha **saṭṭhivassasahassānī**ti vassānaṃ saṭṭhisahassāni. Tasmim kira Lohakumbhiniraye nibbattasatto adho ogacchanto¹ timsāya vassasahashehi heṭṭhimatalaṃ pāpuṇāti, tato uddhaṃ uggacchantopi timsāya eva vassasahashehi mukhavatṭipadesaṃ pāpuṇāti, tāya saññāya so “saṭṭhivassasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso”ti gāthaṃ vattukāmo sa-iti vatvā adhimattavedanāppatto hutvā adhomukho pati. Bhagavā pana taṃ rañño paripuṇṇaṃ katvā kathesi. Esa nayo sesagāthāsūpi. Tattha **kadā anto bhavissatī**ti Lohakumbhiniraye paccamānānaṃ amhākaṃ kadā nu kho imassa dukkhassa anto pariyosānaṃ bhavissati.

803. **Tathā hī**ti yathā tuyhaṃ mayhañca imassa dukkhassa natthi anto, na anto paṭidissati, tathā tena pakārena pāpakāṃ kammaṃ pakataṃ tayā mayā cāti vibhattiṃ vipariṇāmetvā vattabbaṃ.

804. **Dujjīvanti** viññūhi garahitabbaṃ jīvitaṃ. **Ye santeti** ye mayaṃ sante vijjamāne deyyadhamme. **Na dadamhaseti** na adamha. Vuttamevatthaṃ pākātataṃ kātuṃ “**santesu deyyadhammesu, dīpaṃ nākamha attano**”ti vuttaṃ.

805. **Sohanti** so ahaṃ. **Nūnāti** parivitaṃ² nipāto. **Itoti** imasmā Lohakumbhinirayā. **Gantvāti** apagantvā. **Yoniṃ laddhāna mānusinti** manussayoniṃ manussattabhāvaṃ labhitvā. **Vadaññūti** pariccāgasīlo³, yācakānaṃ vā vacanaññū. **Sīlasampannoti** sīlācārasampanno. **Kāhāmi kusalaṃ bahunti** pubbe viya pamādaṃ anāpajjitvā bahuṃ pahūtaṃ kusalaṃ puññakammaṃ karissāmi, upacinissāmīti attho.

Satthā imā gāthāyo vatvā vitthārena dhammaṃ desesi, desanāpariyosāne mattikārattuppalahārako puriso sotāpattiphale patiṭṭhahi, rājā sañjātasamvego parapariggahe abhijjhaṃ pahāya sadārasantuṭṭho ahoṣīti.

Seṭṭhiputtapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Adho gacchanto (Sī, I)

2. Vuttaparivitaṃ (Sī, I)

3. Pariccāgasīlo vā (Sī)

16. Saṭṭhikūṭapetavatthuvaṇṇanā

Kim nu ummattarūpovāti idaṃ Satthari Veḷuvane viharante aññataram petaṃ ārabba vuttaṃ. Atīte kira Bārāṇasinagare aññataro pīṭhasampī sālittakapayoge kusalo, taṃ¹ sakkharakhipanasippe nipphattiṃ gato nagaradvāre nigrodharukkhamūle nisīdītvā sakkharapahārehi hatthi-assamanussarathakūṭāgārādhajapuṇṇaghaṭṭādirūpāni nigrodhapattesu dasseti, nagaradārakā² attano kīḷanathāya māsakaḍḍhamāsakādīni datvā yathāruci tāni sippāni kārāpentī.

Athekadivasam Bārāṇasirājā nagarato nikkhamitvā taṃ nigrodhamūlaṃ upagato nigrodhapattesu hatthirūpādivasena nānāvidharūpavibhattiyo appitā³ disvā manusse pucchi “kena nu kho imesu nigrodhapattesu evaṃ nānāvidharūpavibhattiyo katā”ti. Manussā taṃ pīṭhasappiṃ dassesum “deva iminā katā”ti. Rājā taṃ pakkosāpetvā evamāha “sakkā nu kho bhaṇe mayā dassitassa ekassa purisassa kathentassa ajānantasseva kucchiyaṃ ajalaṇḍikāhi pūretun”ti. Sakkā devāti. Rājā taṃ attano rājabhavanam netvā bahubhāṇike purohite nibbinnarūpo purohitam pakkosāpetvā tena saha vivitte okāse sāṇipākāraparikkhitte nisīdītvā mantayamāno pīṭhasappiṃ pakkosāpesi. Pīṭhasappī nāḷimattā ajalaṇḍikā ādāyāgantvā raṇño ākāram ṇātvā purohitābhimukho nisinno tena mukhe vivaṭe sāṇipākāravivarena ekekaṃ ajalaṇḍikaṃ tassa galamūle patiṭṭhāpesi. So lajjāya uggilitum asakkonto sabbā ajjohari. Atha naṃ rājā ajalaṇḍikāhi pūritodaram vissajji “gaccha brāhmaṇa, laddham tayā bahubhāṇitāya phalam, maddanaphalapiyaṅgutacādihi⁴ abhisankhataṃ pānakaṃ pivitvā ucchaddehi, evaṃ te sotthi bhavissati”ti. Tassa ca pīṭhasappissa tena kammena attamano hutvā cuddasa gāme adāsi. So gāme labhitvā attānaṃ sukhento piṇento parijanampi sukhento piṇento samaṇabrāhmaṇādīnaṃ yathārahaṃ kiñci dento diṭṭhadhammikaṃ samparāyikaṃ atthaṃ ahāpento sukheneva jīvati, attano santikaṃ upagatānaṃ sippaṃ sikkhantānaṃ bhattavetanaṃ deti.

1. Tathā hi (Sī, I)

2. Nagare dārakā (Sī)

3. Anappaso (Sī), anappakā (I)

4. Madanaphalapiyaṅgupattādihi (Sī, I)

Atheko puriso tassa santikaṃ upagantvā evamāha “sādhū ācariya mampi etaṃ sippaṃ sikkhāpehi, mayhaṃ pana alaṃ bhattavetanenā”ti. So taṃ purisaṃ taṃ sippaṃ sikkhāpesi. So sikkhitasippo sippaṃ vīmaṃsitukāmo gantvā Gaṅgātīre nisinnassa¹ Sunettassa nāma Paccekabuddhassa sakkarābhīghātena sīsaṃ bhindi, Paccekabuddho tattheva Gaṅgātīre parinibbāyi. Manussā taṃ pavattiṃ sutvā² taṃ purisaṃ tattheva leḍḍudaṇḍādīhi paharivā jīvitaṃ voropesuṃ. So kālakato Avīcimahāniraye nibbattitvā bahūni vassasahassāni niraye paccitvā tasseva kammassa vipākāvasesena imasmiṃ Buddhuppāde Rājagahanagarassa avidūre peto hutvā nibbatti. Tassa kammassa sarikkhakena vipākena³ bhavitabbanti kammavegukkhittāni pubbaṇhasamayaṃ majjhānhasamayaṃ sāyanhasamayaṃ ca saṭṭhi ayokūṭasahassāni matthake nipatanti. So chinnabhinnasīso adhimattavedanāppatto bhūmiyaṃ nipatati. Ayokūṭesu pana apagatamattesu paṭipākatikasiro⁴ tiṭṭhati.

Athekadivasāṃ āyasmā Mahāmoggallāno Gijjhakūṭapabbatā otaranto taṃ disvā—

806. “Kiṃ nu ummattarūpova, migo bhantova dhāvasi.

Nissāṃsayāṃ pāpakammanto⁵, kiṃ nu saddāyase tuvaṃ”ti—

imāya gāthāya paṭipucchi. Tattha **ummattarūpovā**ti ummattakasabhāvo viya ummādapatto viya. **Migo bhantova dhāvasī**ti bhantamigo viya ito cito ca dhāvasi. So hi tesu ayokūṭesu nipatantesu parittāṇaṃ apassanto “na siyā nu kho evaṃ pahāro”ti⁶ itopi ettopi palāyati. Te pana kammavegukkhittā yatta katthaci ṭhitassa matthakeyeva nipatanti⁷. **Kiṃ nu saddāyase tuvanti** kiṃ nu kho tuvaṃ saddaṃ karosi, ativiya vissaraṃ karonto vicarasi.

Taṃ sutvā peto—

807. “Ahaṃ bhadante petomhi, duggato yamalokiko.

Pāpakammaṃ karitvāna, petalokaṃ ito gato.

1. Vīmaṃsitukāmo Gaṅgātīrena gacchantassa (Ka)

2. Disvā (Ka)

4. Paṭipākatikasārīro (Ka)

6. Siyā nu kho evaṃ parihāroti (Ka)

3. Kammasarikkhakavipākena (Ka)

5. Pāpakammaṃ (Sī, I)

7. Upari patanti (Sī, I)

808. Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.

Sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti—

dvīhi gāthāhi paṭivacanāṃ adāsi. Tattha **saṭṭhi kūṭasahassāni**ti saṭṭhimattāni ayokūṭasahassāni. **Paripuṇṇāni**ti anūnāni. **Sabbaso**ti sabbabhāgato. Tassa kira saṭṭhiyā ayokūṭasahassānaṃ patanappahonakaṃ mahantaṃ pabbatakūṭappamāṇaṃ sīsaṃ nibbatti. Taṃ tassa vālaggakoṭinitudanamattampi¹ ṭhānaṃ asesetvā tāni kūṭāni patantāni matthakaṃ bhindanti, tena so aṭṭassaraṃ karoti. Tena vuttaṃ “**sabbaso sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan**”ti.

Atha naṃ thero katakammaṃ pucchanto—

809. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ.

Kissakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchasi.

810. Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.

Sīse tuyhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti—

dve gāthā abhāsi.

Tassa peto attanā katakammaṃ ācikkhanto—

811. “Athaddasāsīm² Sambuddhaṃ, sunettaṃ bhāvitindriyaṃ.

Nisinnaṃ rukkhamaṇasmiṃ, jhāyantaṃ akutobhayaṃ.

812. Sālittakappahārena, bhindissaṃ tassa matthakaṃ.

Tassakammavipākena, idaṃ dukkhaṃ nigacchisaṃ.

813. Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.

Sīse mayhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti—

tisso gāthāyo abhāsi.

811. Tattha **Sambuddhanti** paccekasambuddhaṃ. **Sunettanti** evaṃnāmaṃ. **Bhāvitindriyanti** ariyamaggabhāvanāya bhāvitasaddhādi-indriyaṃ.

1. Vālaggakoṭimattampi (Ka)

2. Addasāsīm (Sī)

812-13. **Sālittakappahārenā**ti sālittakam vuccati dhanukena, aṅgulīhi eva vā sakkharakhipanapayogo. Tathā hi sakkharāya pahārenāti vā pāṭho¹.

Bhindissanti bhindim.

Tam sutvā thero “attano katakammānurūpameva idāni purāṇakammasa idaṃ phalaṃ paṭilabhatī”ti dassento—

814. “Dhammena te kāpurisa,

Saṭṭhi kūṭasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso.

Sīse tuyhaṃ nipatanti, te bhindanti ca matthakan”ti—

osānagāthamāha. Tattha **dhammenā**ti anurūpakāraṇena. **Teti** tava, tasmiṃ Paccekabuddhe aparajjhantena tayā katassa pāpakammasa anucchavikamevetam phalaṃ tuyhaṃ upanītam, tasmā kenaci devena vā mārena vā brahmunā vā api Sammāsambuddhenapi appaṭibāhanīyametanti dasseti.

Evañca pana vatvā tato nagare piṇḍāya caritvā katabhattakicco sāyanhasamaye Saṭṭhāraṃ upasaṅkamitvā tam pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya dhammaṃ desento Paccekabuddhānaṃ guṇānubhāvaṃ, kammānañca avañjhataṃ pakāsesi, mahājano saṃvegajāto hutvā pāpaṃ pahāya dānādipuññanirato ahoṣīti.

Saṭṭhikūṭapetavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti Khuddakaṭṭhakathāya Petavatthusmiṃ

Soḷasavatthupaṭimaṇḍitassa

Catutthassa Mahāvaggassa atthasaṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Tathā sakkharāya paharaṇena, sālittakapaharaṇenāti vā pāṭho (Si, I)

Nigamanakathā

Ettāvatā ca—

Ye te petesu nibbattā, sattā dukkaṭakārino.

Yehi kammehi tesam taṃ, pāpakam kaṭukapphalaṃ.

Paccakkhato vibhāventī, pucchāvissajjanehi ca.

Yā desanāniyāmena, sataṃ saṃvegavaḍḍhanī¹.

Yaṃ² kathāvatthukusalā, supariññātavatthukā.

Petavatthūti nāmena, saṅgāyimsu mahesayo.

Tassa atthaṃ pakāsetuṃ, Porāṇaṭṭhakathānayaṃ.

Nissāya yā samāradhā, atthasaṃvaṇṇanā mayā.

Yā tattha paramatthānaṃ, tattha tattha yathārahaṃ.

Pakāsanā **Paramattha-dīpanī** nāma nāmato.

Sampattā pariniṭṭhānaṃ, anākulavinicchayā.

Sā pannarasamattāya, Pāliya bhāṇavārato.

Iti taṃ saṅkharontena, yaṃ taṃ adhigataṃ mayā.

Puññaṃ tassānubhāvena³, Lokanāthassa sāsanaṃ.

Ogāhetvā visuddhāya, sīlādipaṭipattiyā.

Sabbepi dehino hontu, vimuttirasabhāgino.

Ciraṃ tiṭṭhatu lokasmiṃ, Sammāsambuddhasāsanaṃ.

Tasmiṃ sagāravā niccaṃ, hontu sabbepi⁴ paṇino.

1. Sattasaṃvegavaḍḍhanī (Sī, I)

2. Taṃ (Sī)

3. Puññaṃ tassānubhāvena (Sī)

4. Sabbeva (Sī, I)

Sammā vassatu kālena, devopi jagatīpati¹.
 Saddhammanirato lokam, dhammeneva pasāsātūti.

Iti Badaratitthavihāravāsinā Munivarayatinā

Bhadantena Ācariyadhammapālena katā

Petavatthu-atthasaṁvaṇṇanā niṭṭhitā.

Petavatthu-aṭṭhakathā samattā.

1. Jagatiṁ sadā (Ka)

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Saṃvaṇṇitapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Akatakalyāṇā	161	Acchasi	174
Akatena	139	Acchādanam	213
Akantam	177	Acchādayitvāna	46
Akammakāmā	161	Acchejjābhejjo	236
Akāmāya	134	Accherarūpaṃ	182
Akārayi	152	Ajarāmarā	92
Akāsi	189	Ajja	204, 212
Akiri	86	Ajjhagum	227
Akīlamāno	210	Ajjhāsito	250
Akutobhayā	71	Aññañca	225
Akkhatam	255	Aññatthiko	209
Akkhayadhamma'matthu	225	Aññathattam	184
Akkhimalam	182	Aññāto	206
Agā	82	Aññe	92
Agārinī	178	Aṭṭiyāmi	45
Aggakuliko	183	Aṭṭhamso	236
Aggaheṣum	183	Aṭṭhaṅgavarenupetaṃ	226
Aggidaḍḍhāva	35, 161	Aṭṭhisañkhalikā	146
Aggivaṇṇo	187	Aḍḍhako	101
Aṅkato aṅkam	163	Aḍḍhamāsakaṃ	187
Aṅkura	112	Aḍḍharattāya	146
Aṅgapaccaṅgī	146	Atāresim	81
Aṅgīrasassa	115	Aticarāsi	147
Aṅguṭṭhasnehena	182	Aticārini	147
Acārisam	196	Atidānañca	122
Acetayim	32	Atiduṭṭhavāco	14

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Atippadānena	122	Addasa	82, 255
Atimaññisaṃ	36	Addasum	97
Atirocati	130	Addhā	206
Atītānaṃ	153	Adhigacchanti	192
Atulaṃ	103, 104	Adhigamma	55
Atule	174	Adhipati	234
Attadantaṃ	248	Adhimattaṃ	80
Attano	255	Anakkhātaṃ	187
Attamano	123, 124	Anagārā	74
Atthaṃ	196, 225	Anappakaṃ	29
Attha	252	Anappakesu	54
Atthañca	204	Anabbhito	59
Atthāya	17, 106	Anāgataṃ	244
Attho	88	Anāvaṇesu	187
Atha vā	16	Aninditā	83
Atho	235	Anipphalā	16, 25
Adaṃ	178	Anīgho	214
Adantaṃ	235	Anu	46
Adamhase	161	Anukampakā	14, 24, 64, 203
Adā	75, 114, 157, 171, 239	Anukampassu	167
Adātā	101	Anupariyanti	174
Adānaṃ	122	Anuppatvāna	115
Adāpayi	157	Anuppadinnaṃ	29
Adāyakā	55	Anubhaviyāna	102
Adāyikā	42	Anubhūtaṃ	147
Adāsi	225	Anubhonti	55
Adissantā	244	Anubhosi	189
Adubbhapāṇi	109	Anumodamāno	114
Adurāgataṃ	235	Anumodare	25
		Anurodati	60

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Anusattarūpo	225	Apissu	161
Anusocasi	152	Apucchittha	151
Anekacittam	137	Appakaṃ	45
Anekabhāgena	205	Appake	120
Anekarasabyañjanam	67, 170	Appaññāto	214
Anejam	214	Appaṭigandhiyā	71
Anomadassane	175	Appaṭisandhiyo	61
Antarāyakaro	235	Appapuññatā	253
Antare	157	Appeva	82
Antalikkhasmim	196	Appeva nāma	74
Antalikkhe	13	Abbahī	39
Anto	264	Abbuhe	108
Antovimānasim	45	Abravi	248
Andhakavindam	101	Abhāṇi	14
Annapānampi	161	Abhāsisam	33
Annapānamhi	23	Abhikkantena	65
Annena pānena	38	Abhikkamo	203
Anvagacchi	243	Abhikkhaṇam	101
Anvayā	137	Abhijānāmi	97
Anvādisāhi	74, 167	Abhijjamāne	156
Anvādisi	170	Abhisaddaheyyam	207, 211
Apakkami	248	Abhisamparāyam	185
Apakkamma	116-7	Amaccā	93, 235
Aparimitam	104	Amaccharī	16
Apassino	212	Amatameva	192
Apānudim	81	Amanasikatvā	167
Apānudi	39	Amamo	214
Api	171	Amānuso	234
Api yojanāni	253	Amhehi	130
		Ayam	17

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Ayasā	49	Asaṅkhatam	192
Ayopākārapariyantam	49	Asaññato	10
Ayya	64	Asante	211
Ayyakassa	38	Asabbham	184
Araṇavihārī	214	Asamattabhogī	224
Araṭī	60	Asayhasāhino	114
Arahataṃ vaco	56	Asayhassa	113
Arahato	199	Asayho	115
Arahanto	7	Asi	80
Arahāmi	187	Asīti	96
Arindama	235	Asurā	255
Ariyam	226	Asokaṃ	83
Alaṃ	31	Assaṃ	60
Alaṅkato	157, 158	Assa	245
Aladdhāva	160	Assatarīrathena	52
Alameva	115	Assu	214
Alasā	161	Ahañca	81
Aleṇā	74	Ahameva dajjam	123
Allapāṇihato	109	Ahum	85
Avakirīyati	161	Ahu	10
Avakujjā	254	Ahesum	152
Avāṅko	214	Aho vata	123
Avaca	81	[Ā]	
Avañjhāni	178	Ā	153
Avaññā	162	Ākirimsu	183
Avalamba	174	Āgacchi	151
Avalambare	133	Āgatā	72
Avirodhakaresu	191	Āgatim vā	115
Avecca	210	Āgamum	171
Asaṃyamā	191	Āgā	59

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]		[Ā]	
Ācamayitvā	225	Ālopaṃ	65
Ācariyo	235	Ālopapiṇḍadātāro	162
Ācikkha	100, 103	Āvāsaṃ	83
Ātape	161	Āvāsiko	250
Ātapo	187	Āvi	98
Ātumaṃ	167, 171	Āsamānā	210
Ātumassa	118	Āsim	10, 77
Ātume	153	Āsi	146
Ādittaṃ	39	Āsum	151
Ādiyāsi	224	Āhāraḍḍhino	253
Ādisa	46	Āhiṇḍamānā	171
Ādisuṃ	46	Āhu	153, 210, 212
Ādiseyya	212	Ālārapamhe	174
Ādīnavam	245	Ālāhanam	151
Ādhipaccena	127	[I]	
Ānubhāvaṃ	104	Iceva	55
Āpaṇā	82	Icchāmase	206
Ābhāvetvā	155	Ijjhati	66, 113
Ābhenti	145	Iti katvā	207
Āmantitā	81	Itissu	119
Āmisakiṇcikkahetu	101	Ito	31, 151
Āmisasmim	101	Ittaraṃ	56
Āmuttamaṇikuṇḍalā	126	Ittarato	56
Āyantiyo	199	Itthiccittam	155
Āyāsi	146	Itthipurisanissitam	74
Āyunā	127	Itthibhūtāya	153
Ārabbha	16	Idam	10
Ārammaṇam katvā	16	Iddhim	183
Ārāmāni	97	Idha tiṭṭhasi	30
Āruhi	239	Idhāgataṃ	112

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[I - U]		[U]	
Idhāgatā	42	Uddissayī	170
Idheva	8	Uddham	48
Imañca	226	Unnatonātā	245
Imassa	203	Unname	27
Isayo	92	Upakappati	17, 46
Isim	248	Upakappatha	158
Isi	151	Upakkhaṭam	101
Issaramadasambhavam	245	Upajīvati	251
Issariyena vā	110	Upajīvanti	126
Issaro	198	Upaṭṭhāsi	184
Ukkacca	196	Upaṭṭhitā	126
Uggatattassa	204	Upaṭṭhite	23, 245
Uccam	248	Upaṭṭhito	109
Uccākulesu	163	Upatiṭṭhanti	163
Uccinitvāna	170	Upanadanti	174
Ujubhūtassa	48	Upanikkhamassu	45
Ujjaṅgale	130	Upanisajja	225
Uñche	248	Upantike	113
Uṭṭhānaporisam	235	Upapannā	74
Uṇhesu	187	Upalabbhati	137
Utusamvaccharāni	126	Upavāyati	187
Uttattarūpo	174	Upasaṅkamma	136
Uttamakicchapattam	183	Upāhanam	119
Uttamadiṭṭhipatto	214	Upehi	83
Uttariyam	45	Uppaccāpi	98
Uttasantā	167	Uppajjanti	66
Uttānā	254	Uppaṇḍukim	67
Uttāsitaṃ	204	Upphāsulike	63
Udakumbho	61	Ubbiggarūpo	234
Udapajjatha	46, 170	Ubhayam	33, 147, 171

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[U]

Ubhaye	211
Ubhayo	81
Ubhopi	227
Ummattarūpova	37, 89, 266
Uyyānavantaṁ	175
Urago	58
Usūyasi	82
Ussannapuññāpi	182
Ussāvabindūva	204
Uḷāravaṇṇaṁ	225
Uḷārā	29

[E]

Ekako	167
Ekajjhaṁ	170
Ekadesaṁ	225
Ekantakaṭukaṁ	48
Ekantatibbaṁ	206
Ekapathe	167
Ekayugaṁ	214
Ekarattimpi	108
Ekāhaṁ	210
Eke	160
Eko	177
Etaṁ	134, 209, 243
Etañca	225
Etādisaṁ	42, 183, 248
Etādisā	93
Etādiso	66, 226

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[E]

Ete	92
Etto	7, 134
Eyyāsi	102
Erakacchaṁ	96
Evaṁ	24, 58, 127
Evaṁ ce	90
Evaṁdiṭṭhi pure	238
Evaṁsampadamevetāṁ	60
Evameva	237
Ese'thupāsako	46
Eso	206
Ehiti	82

[O]

Okkantanti	198
Oggatattassa	204
Ophuṇāmi	239
Obhāsate disā	9
Obhāsayaṁtī	52
Obhāsenti	163
Obhāsenti	65
Osadhaṁ	183
Osadhī	65
Osadhehi	91
Osiñcaṁ	39
Ohara	90

[Ka]

Kaṁ	152
Kacchuyā	81
Kañcanāveḷabhūsitā	145

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kaṭukam	205, 248	Kambojam	106
Kaṭukapphalāni	55	Kammaṃ	8, 226
Kaṭuko	248	Kammapaccayā	23
Kaṭṭham	126	Kammamakāsi	13
Kaṇṇamuṇḍassa	147	Kammavipākam	255
Kaṇṇamuṇḍo	146	Kammassa	137
Kaṇha	88	Kammānam	247
Katakalyāṇā	163	Kayākayaṃ	27
Katakalyāṇo	109	Karaṇam	171
Kataññutā	109	Kareyya	117
Katapuññassa	113	Karontānam	97
Kattha	157	Karomaham	83
Kathaṇca	54	Karohi kammaṃ	175
Kadariyā	42	Kalyāṇadhammam	214
Kadariyo	97, 235	Kalyāṇapāpassa	211
Kadalimigasañchannā	146	Kasi atthi	27
Kadā	264	Kasirā	212
Kanakassa	174	Kasī	8
Kandati	151	Kasmā	152
Kapaṇā	162	Kasmim	215
Kapaṇo	113, 242	Kassam	102
Kapikacchuno	81	Kassakūpamā	7
Kapikacchu	81	Kassāmi	215
Kapinaccanāyam	215	Kātuṃ kalyāṇam	115
Kappakassa	157	Kā nu	45
Kappakā	119, 162	Kā nu tvaṃ	30
Kappitako nāma	214	Kāpurisa	117
Kappiyam	24	Kāmakāminī	67
Kamati	8	Kāmakāmino	163
Kambukāyūradharā	145	Kāmakāmī	14

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kāmaguṇehi	189	Kira	114
Kāmadadaṃ	115	Kiriṭṭi	196
Kāmadado	106	Kilantā	167
Kāmassādābhinandino	244	Kilamito	101
Kāyūri	196	Kisā	60, 167
Kāyena	10	Kisike	63
Kāyo	9	Kissa	41, 120, 242
Kāraṃ	130	Kissakammavipākena	32
Kārakaro	226	Kissahetu	100
Kāraṇatthiko	203	Ki'ssā	183
Kālakatā	138	Kissetaṃ	209
Kālakate	58	Kīlāmi	71
Kālagatā	27	Kujjhitabbaṃ	206
Kālaṅkato	97	Kuṇjarena	53
Kāluṭṭhitassa	120	Kuṇaḷim mukhaṃ	117
Kālena	24	Kuṇaḷikataṃ	116
Kāsikuttamadhārinī	47	Kuṇā	116
Kāhāmi	137	Kuṇḍināgariyo	166
Kālī	84	Kuto phalaṃ	235
Kim	13, 54	Kuto labbhā	91
Kim kammamakarī	10	Kurūriṇo	167
Kim nu	37, 266	Kulamātaro	161
Kim vā	83	Kulā	122
Kimsīlo	112	Kuveraṃ	16
Kiccho	204	Kusakaṇṭake	171
Kiñci	82, 161	Kusalaṃ katvā	8
Kitakā	42	Kusalā vadeyyuṃ	14
Kinti	210	Kūṭavāṇijo	178
Kiminaṃ	179	Kūṭasahassāni	267
Kimilāyaṃ	147	Kūṭāgāranivesanā	171

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Kha]	
Kena	66	Khuppipāsasamappitā	74
Ke nu	252	Khuppipāsūpagatā	55
Kevalam	89	Khettam	8
Kesanivāsana	160	Khettūpamā	7
Kesava	89	Khepayitvāna	237
Keseha'mhi	45	Khemo	234
Ko	88	Kheḷam	74
Koci	23	Kho	10, 17
Koṭisatasahassāni	238	Khomakappāsikāni	71
Kopīnam	82	Khoham	81
Koseyyakambaliyāni	71	[Ga]	
[Kha]		Gaṅgāya	156
Khajjabhojje	23	Gacchati	185, 260
Khajjamānā	64	Gacchantam	60
Khajjasi	81	Gacchantu	224
Khajjāmi	191, 242	Gaṇheyyāsi	243
Khañjāma	171	Gatam	31
Khāditum	191	Gatasattam	37
Khāyitā	146	Gatā	31
Khārena	198	Gatim	115
Khiḍḍam	247	Gati	58
Khiḍḍatthiko	210	Gato	58, 59, 250
Khiḍḍā	224	Gattā	196
Khitte	237	Gantvā	137, 264
Khipitam	74	Gandham	119
Khīyati	137	Gandhabbo	112
Khīyetha	121	Gandho	234
Khudāparetā	74	Gabbhāsayaṃ	182
Khudāya	31	Gamissatha	98
		Gambhīrā	71

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ga]		[Ca]	
Gahetvāna	138	Caṇḍī	77
Gāmā gāmaṃ	155	Catukuṇḍiko	167
Giddhā	244	Catukkaṇṇaṃ	48
Giribbajam	247	Catukkamena	53
Gihikiccāni	224	Catudvāraṃ	48
Guṇavantesu	130	Catubbhi	53
Guṇena	205	Caturassā	71
Guḷaparimaṇḍalo	236	Caturo disā	145
Gūthaṃ	178	Candaṃ	60
Gūthagandhinī	81	Candanasāralittam	225
Gedhitamano	101	Candanussadā	196
Gonakasanthatā	146	Caramānassa	48
Gorakkhettha	27	Cātuddise	75
[Gha]		Cikkhallamagge	210
Ghaṭo	93	Cittikatvā	126
Ghaṭṭema	254	Cintaye	108
Ghamme	242	Ciraṃ	126
Gharaṃ	23	Ciraṃ jīvantu	25
Gharaṇī	161	Ciratarāṃ	103
Gharamesino	116	Cirapāpābhirato	191
Gharā	162	Cirarattāya	42
Ghānasīsacchinnānaṃ	74	Cutā	245
Ghoraṃ	48, 147	Cundaṭṭhilaṃ	157
Ghosenti	244	Cullāsīti	237
Ghoso	174, 234	Cūḷanīputto	152
[Ca]		Ce	107, 120
Ca	14, 17, 74	Cetasā	48
Cakkhu ca dakkhiṇaṃ	88	Codito	130
Caṇḍālī	162	Coḷakaṃ	65
Caṇḍikā	80	Coḷassa	67

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Cha]		[Ja]	
Chaḍḍitaṃ	74	Jiṇṇā	138
Chatticchatī	119	Jino	238
Channaṃ	147	Jīva	204
Chamāyaṃ	242	Jivitasāvasesaṃ	183
Chaḷaṅgaṃ	92	Jīvo	237
Chaḷāsītisahassāni	152, 199	Jutimā	214
Chaḷeva	248	Jeṭṭhaṃva bhātaraṃ	93
Chātaṃ	67	Jeṭṭhako	53
Chātā	253	Jeṭṭhāpacāyikā	98
Chāto	119	[Jha - Ña]	
Chāдеми	178	Jhāyare	55
Chāyāsampannaṃ	234	Jhāyī	214
Chinnathāmo	242	Ñatvā	56
Chinnapabhinnagattā	52	Ñātakā	138
Chettum	237	Ñāti	28
[Ja]		Ñātidhammo	28
Janatā	184	Ñātimittasuhajjānaṃ	60
Jane	97	Ñātī	25
Janena	204	Ñātināṃ	24
Jantuno	125	Ñātīsu	101
Jappati	89	[Tha - Da]	
Jaraggavaṃ	37	Ṭhatvāna	185
Jahanti	204	Ṭhānaṃ	8
Jāgaratha	260	Ṭhānaso	17
Jātarūpaṃ	96	Ṭhāne	158
Jātiyā	92	Ṭhāyino	55
Jāneyyaṃ	210	Ḍayhamānā	55
Jāyanti	162	Ḍahanto	187
Jiṇṇaṃ	58		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]		[Ta]	
Taṃ	10, 46, 66, 198, 239	Tādisaṃ	183
Tacaṃ	58	Tādisu	130
Taṅca disvāna	199	Tāvatiṃsānaṃ	120
Ta'ñña	38	Tāvatiṃsūpago	127
Taṇhāya	64	Tāvatiṃse	129
Tato	47	Tāvade	103, 238
Tatra	184	Tāhaṃ	77, 148
Tadassā	32	Tikicchakānaṅca	226
Tadā	129, 206	Tiṭṭhanti	23
Tadāhaṃ	83	Tiṭṭhanto	196
Tade'va	81	Tiṭṭhasi	13
Tanuṃ	58	Tiṇena	224
Tapasā	14	Titthesu	187
Tapassino	92	Tiracchānayani	255
Tapassirūpo	14	Tirokuṭṭesu	23
Tamavoca	102	Tisahassāni	125
Tayā	80	Tunnavāyo	113
Tayānudiṭṭhaṃ	104	Tumhettha	252
Tayidaṃ	14	Tuyha	174
Tarati	260	Tuvaṃ	14, 100, 112, 196
Tava	167	Te	10, 25, 46, 66
Tava dinnena	83	Tejasā	49
Tava sutvāna	39	Te'dha	83, 244
Tasitā	133, 187	Tena	10, 117, 205
Tasito	119	Te'mā	145
Tasmā	58, 206	Tesaṃ	163
Ta'ssa	185	Tesāhaṃ	113
Tassa kamma	33	Toseti	130
Tassāyaṃ	198	Tattha	25
Tahiṃ	27, 138	Tattheva	203

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]		[Da]	
Tyāhaṃ	10, 81, 83	Dadāmi	45, 103
Tvaṃ	81	Dade	82
Tvaṃsi bālo	38	Daddallamānā	145, 174
Tvaññeva	38	Dabbigāhā	126
Tathā	59	Dammi	83
Tathāti vatvā	103	Daraṃ	39
Tathāhaṃ	46	Dahate	109
Tatheva	130	Daharo	224
[Tha]		Dassanīyā	174
Thaṇḍile	248	Dassaneyyo	174
Thālakassa	65	Dassayi	167
Thūpaṃ	198	Dassenti	167
Thūpapūjāya	199	Dātave	113
Therim	139	Dātā	8
[Da]		Dānaṃ	86
Dakkhiṇaṃ	46	Dānapatino	113
Dakkhiṇā	17	Dānaphalaṃ	101
Dakkhiṇāyo	224	Dānamadā	114
Dakkhiṇārahā	103	Dānavissagge	116
Dajjā	16, 120, 130	Dānassa	97, 117, 235
Dajjetha	158	Dāne	126
Daṭṭhumpi	204	Dāne adhikato	116
Datvā	127	Dāyakā	7
Dadaṃ	121, 124	Dārako	60
Dadantānaṃ	97	Dāruṇo	191, 234
Dadanti	24	Dāsiyo	162
Dadamhase	264	Diṭṭhasutā	203
Dadāti	260	Diṭṭhā	255
Dadātha	170	Dinnaṃ	236

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]		[Da]	
Dibbaṃ	13	Dummedho	38
Dibbā	120	Duruttaṃ	77
Dibbesu	171	Duve vā	214
Divasaṃ	189	Dussaṃ	45
Disataṃ gato	114	Dussīlo	235
Disodisaṃ	160	Dussīlyena	101
Dissati	153	Dūragataṃ	151
Dissatha	158	Dūraghuṭṭhaṃ	101
Dīghamantaraṃ	48, 126	Dūraṅgamo	110
Dīgharattaṃ	17	Dūre	160
Dīgharattāya	153	Detheva	260
Dīno	101	Deyyadhamme	245
Dīpaṃ	81, 161	Deyyadhammesu	187
Dukkaṭaṃ	32, 244	Deva	147, 235
Dukkha'jjapattā	54	Devatā	129, 225
Dukhudrāṇi	55	Devā	255
Duggataṃ	67	Devi	66, 174
Duggatā	31, 166, 211	Devo	112
Duggato	191	Dehaṃ	114
Duggandhā	30	Doṇinimajjanaṃ	48
Duggandho	198	Doṇehi	237
Dugge	97	Dvayaṃ	212
Dujjīvitaṃ	264	Dvayataṃ	212
Duṭṭhasaṅkappamaṇā	210	Dvārakaṃ	89, 107, 115
Dundubhīnaṃva	174	Dvārabāhāsu	23
Dubbaṇṇarūpā	252	Dvemāsiko	32
Dubbaṇṇarūpāsi	30	[Dha]	
Dubbhikā	162	Dhaṅkā	182
Dummati	38	Dhātaraṭṭhaṃ	16

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Dha]		[Na]	
Dhanadhaññaṣṣa	198	Nandanam	163
Dhanahārakā	106	Nandane	175
Dhanena vā	91	Namo karonti	199
Dhamanisanthata	63	Naya	137
Dhammam	296, 239	Naya'yyaputta	137
Dhammāni	226	Nayāmasa	106
Dhamme ṭhitānam	210	Narakasmim	210
Dhammena	117, 268	Naranāripurakkhato	189
Dhātā	55	Naranārisevitam	137
Dhāram	130	Navāni	41
Dhārayate	258	Na vijjati	27
Dhāresi	13	Nahutāni	248
Dhāvasi	266	Naḷova	54
Dhītā ca suṇisā	198	Nākamhā	161
Dhīradhammo	122	Nāgena	53
Dhuvaṃ	192	Nācikkhaṇā	207
Dhūmāyati	31	Nādhigacchāmi	35
[Na]		Nānāgandhasameritam	151
Nakkhattayogaṃ	183	Nānāgandhasameritā	145
Nagamuddhani	129	Nānāgottā	113
Nagarassa	203	Nānādi jagāṇākiṇṇā	145
Nagganiyassa	224	Nānāpadumasañchannā	145
Naggā	30	Nānāpupphadharā	145
Naggāmhase	170	Nānāphaladharā	145
Naggino	167	Nānārasā	112
Naggo	212	Nānāsaragaṇāyutā	145
Nacchādimhase	55	Nānuññāto	59
Natthi balaṃ	235	Nānuta peyyaḥam	121
Nadiyā	239	Nābhijānāmi	133
Nantake	170	Nāma	249

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]		[Na]	
Nāmhī	112	Nivāsaya	45
Nārada	10	Nivesanaṁ	113
Nārī	41, 175	Nivesane	125
Nāvāya	174	Nivesayi	191
Nā honti	31	Nisajjā	203
Nikativañcanaṃ	196	Nihitaṁ	175
Nikkhittaṁ	187	Nihīnatto	204
Nikkhipiṁ	210	Nīyati	52
Nigacchittho	248	Nīlamañcaparāyaṇā	74
Niccaṁ	125	Nīlabbhavaṇṇasadiṣaṁ	234
Nidassito	29	Nīlā	74
Ninnāni	123	Nu	114, 211
Nipatanti	267	Nu kiṁ	41
Nipatitvā	103	Nūna	115
Nibbattate phalaṁ	7	Nūna	264
Nibbāpaye	39	Nū'panikkhami	45
Nibbutiṁ	35	Nettaṁ	147
Nibbeṭṭhentaṁ	237	Nettā	38
Nibbhoge	58	Nessāmi	255
Nimantayi	170	No	162, 167, 171, 206
Niyojeyyumaṁ	64	Nonītapinḍaṁ	183
Niyyādayimsu	170	[Pa]	
Nirayaṁ	48	Paṁsukunthitā	80
Nirayā	255	Pakataṁ	198
Niraye	199	Pakataṁ mayā	33
Nirākatvā	196	Pakkamanti	160
Nirāso	214	Pakkhigaṇā	182
Nirūpadhī	214	Pakkhe	126
Nivattare	160	Paṅko	174
Nivattitvā	118		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Paggaḃha	114	Paṭipādaye	100
Paggharanti	112, 116	Paṭipūjiya	8
Pagghari	32	Paṭiladdhā	184
Paccagghaṃ	81, 198	Paṭisumbhitā	161
Paccattavedanā	199	Paṭissuṇitvā	175
Paccayaṃ	134	Paṭihatā	191
Paccare	238	Paṭṭhapyi	118
Paccānayitvāna	139	Paṭṭhapyissāmi	115
Paccāsanto	243	Paṇako	174
Paccuppannasukhe	244	Paṇihitadaṇḍo	225
Paccenti	212	Paṇitaṃ	24
Paccemi	224	Paṇitā	212
Paccesi	82	Paṇḍitā	122
Pacchā	109	Paṇḍito	56
Pajānaṃ	209	Paṇḍukambale	129
Pajānāti	238	Patāmase	254
Pañcadhāro	112	Patāyaṃ	205
Pañcapaṇṇāsa	97	Pati	36
Pañca puttāni	31	Patirūpaṃ	147
Pañcālānaṃ	151	Pattaṃ	108
Paṭikirāma	254	Pattagate	248
Paṭikujjitaṃ	49	Patthayasi	90
Paṭikkantaṃ	224	Pathaddhani	174
Paṭikkamo	203	Padaṃ	192
Paṭiggahītāni	214	Paduṭṭhacitto	210
Paṭiggahe	162	Paduṭṭhamanasā	32
Paṭicchadā	71, 171	Padhāvitvā	160
Paṭicchannā	45	Pannaraseva cando	174
Paṭiññā me	206	Papatissahaṃ	48
Paṭinayāhi	148	Papāyo	97

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pabbajitassa	136	Paripuṇṇāni	267
Pabbajitā	155	Paripūrayanto	123
Pabbajite	161	Paripūrenti	163
Pabbajito	100	Parippḥositvā	198
Pamajjatha	260	Paribhāsakā	54
Pamucchitā	160	Paribhāsako	97, 235
Pamuñca	225	Paribhāsāpayī	33
Pamutti	98	Paribhāsimhase	162
Pamodito	243	Paribhāsisam	250
Payāto	243	Paribhuñjitum	242
Payuttā	192	Pariyanto	153
Parakkama	170	Parivattati	134, 178, 187
Parattha	55, 163	Parivattayanti	182
Parapattiyam	117	Parivattāmi	242
Paramiddhipatto	110	Parivattenti	92
Paramhi loka	101	Parivārayanti	204
Paravisayaṁ	251	Parivāritam	225
Parikiṇṇā	30	Parivisayanti	101
Pariguhāmi	178	Parivisiyāna	103
Paricārayanti	54, 212	Parisakkāmi	242
Paricārikā	145, 203	Palāyataṁ	98
Paricārenti	82, 162	Palāyati	237
Paridayhati	31	Palimpamāno	204
Parittam	245	Palihimsu	182
Parittakam	48	Paleti	52
Parittapuñṇāpi	182	Pallaṅkassa	187
Paridahissati	119	Pavaḍḍhati	226
Paridevanā	17, 59	Pavinodayitvā	184
Paridevayanti	55	Pavecchati	134
Paripatāmi	242	Pavecchante	130

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pavecche	122	Pānabhojanam	24
Pavedhamānam	183	Pāniyāya	133
Pasamsanti	122	Pānīyam	31, 65
Pasattham	225	Pānīyasarakam	234
Pasannacittā	64	Pāpam	10, 32, 108, 198
Pasayha	107, 138	Pāpakam	98
Pasavitvā	224	Pāpakammasa	49
Pasādaye	124	Pāpako	107
Pasādeyyam	121	Pāpadhammā	161
Pasutam	29	Pāpikam diṭṭhim	239
Pasūnam	74	Pāpena	109
Passati	109	Pāpo	14
Passimsu	244	Pāmokkho	239
Pahūtam	96, 161, 170	Pārisajjā	196, 235
Pahūtadhanadhaññāse	92	Pārupāmi	137
Pahūtabhogesu	54	Pāvakam	39
Pahūtamalyā	174	Pāvadāsi	224
Pahūtavittā	137	Piṭakehi	237
Pahūte	23	Piṭṭhito	243
Pāṇam	206	Piṇḍāya	170
Pāṇi	114	Piṇḍenti	126
Pāṇi te	112	Pitāmahānam	101
Pāṇimattañca	65	Pitusokam	39
Pāṇimhi	113	Pitūnam	101
Pātayanti	224	Piyamvade	174
Pātubhaveyyum	120	Piyadassanā	146
Pāturahosi	103	Piyā	66
Pādakuṭhārikāhi	224	Pivātha	52
Pādapam	234	Pīṇito	103
Pādāsi	126	Pītakañca	157

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Puggale	83	Pūtilohitako	36
Pucimandassa	204	Pūti vāyasi	30
Pucchāmi	66	Pūraṃ	234
Puññaṃ	45, 55, 113, 130	Pūretvā	171
Puññaṭṭhāssa	125	Pūve	234
Puññaṇa	8	Petaṃ maṃ	112
Puṇḍarīkasamotatā	145	Petagato	167
Puttabalūpetā	36	Petalokaṃ	250
Puttamaṃsāni khādāmi	33	Petassa	17
Punadeva	137	Petā	27, 255
Punappunaṃ	126	Petānaṃ dāyakassa	8
Punarāgamā	234	Petā paribhuñjanti	8
Punāparaṃ	103	Pete	8, 58
Punāpare	31	Pettivisayaṃ	74
Punāparo	177	Petteyyā	98
Pubbaddhapetova	156	Pesuññaṃsāvādena	196
Pubbapete	16	Pesuṇaṃ	14
Pubbalohitamakkhitā	33	Pesuṇiyena	14
Pubbe	161, 247	Pokkharañña	146
Pubbeva	124	Pokkharañño	71
Purato	52	Poso	109
Purindadaṃ	112	[Pha]	
Purindado	112	Pharitvā	49
Purimāya jātiyā	205	Pharusassa	248
Pure	10	Pharusā	77, 84
Pūgāni	248	Phalaṃ	47
Pūjitā honti	16	Phalaṃ kaniṭṭhaṃ	227
Pūti	14	Phalanti	171
Pūtigandhaṃ	13	Phālenti	126

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ba - Bha]		[Bha]	
Balaṃ	29	Bhañjeyya	107
Balavā	170	Bhattaṃ	67
Balīyanti	88	Bhattavissaggakāraṇā	170
Bahiṭṭhitaṃ	45	Bhattāya	160
Bahuṃ	126, 264	Bhadante	31, 251
Bahukā	137	Bhaddaṃ	98
Bahuke dhane	97	Bhaddakaṃ	8
Bahudhā	225	Bhaddante	151
Bahū	126, 204	Bhadrāni	109
Bahūnaṃ	126	Bhantā	161
Bahūhi	104	Bhante	64
Bārāṇasiṃ	157	Bhayānakaṃ	205
Bāhāyaṃ	138	Bhariyā	198
Bāhiraṃ	203	Bhavanti	204
Bindussarā	174	Bhavitvāna	167
Bijaṃ	8	Bhāgaḍḍhabhāgena	53
Bijitaṅgā	163	Bhāgaso	49, 171
Bijūpamaṃ deyyadhammaṃ	7	Bhāginī	261
Bondirī	237	Bhāgino	162
Byasanaṃ	31, 183	Bhātā	170
Brahmacariyena	113	Bhāvitattā	93
Brahmacintitaṃ	92	Bhāvitattena	130
Brahmaññā	98	Bhāvitindriyaṃ	267
Brahmadattassa nāmakā	152	Bhāvitindriyo	166
Brahmalokūpagā	155	Bhāsisam	147
Brahmalokūpapattiyā	155	Bhimsanaṃ	234
Brahme	61	Bhikkhavo	250
Brūmi	10	Bhikkhuno	48, 136
Bhakkhā	120	Bhikkhūnaṃ	65
Bhajeyyūṃ	123	Bhindissaṃ	268

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]		[Ma]	
Bhindeyya	108	Maññehaṃ	112
Bhinno	61	Mato goṇo	38
Bhiyyo	60	Matteyyā	98
Bhīrudassanā	84	Matthake	251
Bhuñjare	55	Ma'tthi	212
Bhuñjāmi	137	Mathaye	247
Bhuttum	101	Madhuraṃ	90
Bhusaṃ	248	Madhussavo	112, 114
Bhusa	174	Manaṃ	247
Bhusāni	177	Manaso	66
Bhūtapitā	82	Manussadeva	104
Bhūtassa	82	Manussabhūtā	66
Bhūtāni	235	Manoramā	174
Bhūmiyaṃ	161	Mantaṃ	92
Bhesajjamāhari	81	Mantā	91
Bhesajjahārī	81	Mantemi	210
Bhogato	183	Mamaṃ	175
Bhogasamaṅgino	163	Mamayidaṃ	104
Bhogā	66	Mamāsi	225
Bhoge	261	Mamuddisitvāna	214
Bhojanacchādanapānīyaṃ	47	Mameva	251
[Ma]		Mayaṃ	199
Maṃ	81, 82	Mahagghasā	161
Ma	48, 171, 215	Mahagghā	71
Makkhikāhi	30	Mahattāsā	167
Maccā	55	Mahaddhanā	92
Maccharinī	42	Mahākappino	237
Majjhe	52	Mahānubhāve	174
Maññāmi	84	Mahābhitāpaṃ	205
		Mahābhogā	92

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]		[Ma]	
Mahāvanam	163	Mittavaṇṇena	250
Mahāvāte	239	Mittā	204
Mahe	199	Mitto	28
Mahesittam	152	Miḷham	179
Mahodakā	258	Mukham	10
Mā	10, 178	Mikhavaṇṇo	123
Mākattha	98	Mukhasā	10, 14
Mākāsi	10	Muggarahatthapāṇino	52
Māgadhā	119	Mutto	214
Māṇava	39	Mudūni	41
Māṇavā	126	Muni	151
Mātā kupitā	32	Musāvādam	33
Mānusaṃ	114, 137	Musāvādassa	33, 147
Mānusaṃ deham	127	Mūlabhesajjā	91
Mānusa	103	Mūḷhassa	224
Mānusiṃ	84, 264	Me	14, 45, 60, 103, 244
Mārisa	151	Meghavaṇṇasirīnibham	234
Mālam	119	Meghova	123
Māladhārī	157, 158	Mettacittam	155
Mālāvipākam	199	Modāmi	71
Mālī	196	Moditum	175
Mā su tāva	82	Morahatthehi	163
Māse	126	Moriyānam	234
Migamandalocanā	53	Mohapāruto	230
Migo bhantova	266		
Micchādīṭṭhi	235	[Ya]	
Mitam	49	Yam	64
Mitāni	237	Yamkiñci	16
Mittadubbhim	109	Yakkhabhūtā	182
Mittadubbho	107		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]	
Yakkhamahiddhipattam	225
Yakkhassa vaco	226
Yakkho	14, 106, 130
Yakkhohamasmi	103, 110
Yajitvā	127
Yatonidānaṃ	225
Yattha	146
Yatthannapānaṃ	108
Yathaññaṃ	90
Yathā'gato	59
Yathā pure	146
Yathāmatim	225
Yathārahaṃ	115
Yathāladham	170
Yadatthi	213
Yadi	98, 103
Yanti	113
Yamapurisāna santike	234
Yamalokikā	31
Yamavisayamhi	101
Yamassa	55
Yasasā	174
Yasassiniyo	199
Yasassino	163
Yassa	93
Yāguyā	184
Yācanakā	113
Yācitā	136
Yādisaṃ	67
Yānaṃ	107, 171

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]	
Yāpenti	27
Yāmi	101
Yāvatā	71
Yāvadattham	243
Yāvantettha	98
Yāvabhūmi	133
Yugaṃ	157
Yutā	49
Yuvā	189, 224
Ye	24, 64
Ye keci	66
Yena	213
Yena tuvaṃ	103
Yehi	189
Yoggāni	119
Yojanasataṃ	49
Yojanāni dasa dve ca	129
Yojanānaṃ sataṃ pañca	237
Yoniṃ	264
[Ra]	
Rakkhe	122
Rajanīyehi	189
Raṭṭhavanto	92
Rataṃ	248
Ratā	239
Ratiṃ	247
Ratinandivaḍḍhanaṃ	175
Rato	239
Rattābhatam	183

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra]		[La]	
Ratham	239	Labha	209
Rathakārī	162	Labhāmase	25, 170
Rathesabho	151	Labhe	31
Ramāmi	71	Labhetha	108, 213
Raho	98	Lahum	225
Rāja	103	Lāyitvā	37
Rājakulā	245	Lālapāmi	242
Rittakā	187	Luddo	191
Ruciram	47	Loke	67
Ruṇṇam	16	Lomasāni	41
Rūpiyamayaṃ	89	Lomahaṃsanam	234
Rūpiyamayā	145	Lomahaṃsanarūpavā	196
Rūpe	127, 247	Lohamayaṃ	89
Re	123	Lohitam	74
Rode	60	Lohitaññeva	32
Ropitam	130	Lohitapāṇī	191
Roruvamhā	112	Lohitapubbabhakkhā	41
Roruvasmiṃ	112	[Va]	
[La]		Vaggu	174
Lakkho	238	Vaggū	145
Lacchasi	175	Vajjesi	139, 187
Lajjino	113	Vaḍḍhati	8
Laddhā	14, 248	Vaṇikānam	74
Laddhāna	264	Vaṇṇa	10
Laddheyyam	236	Vaṇṇadhātum	13
Lapate	101	Vaṇṇabalūpapanno	110
Lapasi	37, 89	Vaṇṇavā	170
Labbbhati	258	Vaṇṇitā	109
Labbhā	91	Vaṇṇupatham	234

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Vaṇṇena	65, 127, 204	Vāmato	82
Vaṇṇo	10	Vāyamāmi	242
Vataṃ	183, 185	Vārayissaṃ	97, 235
Vattante	199	Vārikiṇṇakkhapūritā	71, 171
Vatteyya	122	Vāricarova	242
Vatthaṃ	170	Vārinā viya	39
Vatthakoṭṭiyo	137	Vārimhi	156
Vatthāna'cchādanāni	71	Vāresim	198
Vatthudevātā	16	Vāvaṭā	126
Vattheha'cchādayitvāna	46	Vāsabhagāmaṃ	157
Vadaññū	264	Vāsavassa	185
Vanantaṃ	81	Vāsūpagacchittha	224
Vanā	145	Vāsūpagatā	146
Vanibbakā	113	Vāso	157
Vanibbake	120	Vikalaṃ	204
Vandanti	199	Vighāto	242
Vanditum	72	Viciniṃ	187
Vamāmi	239	Viceyya	131, 224
Varaṃ	120	Vijaheyya	206
Varaṃ vare	121	Vijātānañca	74
Varamāno	120	Vijāna	243
Vasañca	74	Vijāyitvāna	31
Vasavattinaṃ	83	Vijitasmim	71
Vassasataṃ dasa	67	Vijjati	113
Vassasatā	137	Vijjate	81
Vassasatāni pañca	64	Vijjāya	92
Vassāni sataṣaṇṇāni	238	Vitaritvā	167
Vā	162	Vittaṃ	100
Vācāyāsim	10	Vitte	234
Vātā	88	Vidālayanti	224

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Vidicca	55	Viheṭṭhayeyyūṃ	182
Vidū	96	Vīriyaṃ	235
Vidhā	126	Vīsattirattimattā	225
Vidhūmo	214	Vuṭṭhaṃ	27
Vināso	97	Vuddhā	138
Vinde	242	Vutti	212
Vipākam	67, 210	Veṇī	162
Vipāko	46, 97, 177, 235, 247	Vedanīyaṃ	175, 176, 212, 226
Vipulaṃ	86	Vedayitvā	249
Vipulaphalūpalabbhati	137	Vedissaṃ	49, 239
Vipulā	71	Vedeti	224
Vippaṭipannacitto	225	Verinaṃ	236
Vippasannena	48	Vessavaṇassa	115
Vibhattaṃ	48	Vehāyasaṃ	13
Vibhattā	171	Vo	24, 98
Virajaṃ	83, 175	[Sa]	
Virājitatto	204	Sam	58
Virājetvā	155	Samkiliṭṭhā	210
Virādhāya	54	Samghato	83
Virocasi	174	Samghamhi	17
Vilimpetvāna	46	Samghe	75, 103
Vivaramantare	236	Samghe cātuddise	171
Visamena	261	Samyamassa	235
Visayhaṃ	207	Samyamissaṃ	97
Visallo	214	Samyame	191
Visodheti	236	Samyamo	97
Vissuto	157	Samvibhajitvā	225
Vihaññanti	139	Samvibhāgaṃ	224
Vihaññāmi	242	Samsāraṃ	237

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Samharimhā	261	Saṭṭhi	267
Sa	122	Saṭṭhi vassasahassāni	264
Sakaṇi gharaṇi	23	Saṭṭhi vāhasahassāni	125
Sakaṭavāhānaṇi	96	Satataṇi	104, 192
Sakapāṇihi	114	Satabhāgavassakoṭiyo	238
Sakamaṇisalohitaṇi	177	Sati	58
Sakalānusāsanaṇi	191	Sato	120
Sakiyā mātā	74	Satta	137
Sako bhātā	88	Sattannaṇi	236
Sakkaccaṇi	25, 126	Sattarattaṇi	184
Sakkassa	115	Sattussadaṇi	205
Sakko	112	Satthaṇi	198
Sakkhare	171	Sadā	104, 119, 226
Sakkhiṇi	225	Saddale	146
Sakhā	28	Saddahāpeyya	211
Sakhilo	214	Saddāyase	266
Saggaṇi	83, 98, 163	Sadde	127, 247
Saggagato	245	Saddhassa	113
Saggaṇca	8	Saddhāyitaṇi	103
Saṅkamaṇāni	97	Saddheyyavaco	207
Saṅkāraḷuṭaṇhā	170	Saddho	46, 226
Sacāhaṇi	147	Santaṇi	39
Sace	98	Santappito	104
Sacetaṇi	33	Santassito	242
Saccakāle	196	Santā	155
Saccanāmo	215	Santāni	119
Saccappaṭiṇṇā	209	Santike	157
Sajjā	146	Sante	264
Saṇṇatattā	92	Santesu	81, 178, 187, 245
Saṇṇato	10	Santo	123, 214

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sandati	134	Samappito	248
Sandhi	23	Samayo	81
Sandhisīṅghāṭakesu	23	Samayya	174
Sannaddhadussam	215	Samalaṅkatatarā	80
Sannipatitvāna	129	Samā	258
Sannibho	174	Samāgatā	98
Sannisinnam	225	Samāgantvā	25
Sapatī	32	Samānaya	32
Sapatham	33, 147	Samāhitam	248
Sappaññā	199	Samiti	81
Sappurisā	123	Samiddhā	199
Sappurisehi	109	Samuṭṭhahe	38
Sabbakāmadam	152	Samūlam	83, 108
Sabbaṅgakalyāṇī	174	Same ṭhitam	175
Sabbadā	41, 49, 174	Samena	122, 261
Sabbadhaññāni	183	Samokirim	81
Sabbapapañcakhīṇo	214	Sampatitacchaviṇ	67
Sabbabhogehi	204	Sampattāya	146
Sabbampi	207	Sampadā	124
Sabbavittāni	121	Sampannacaraṇo	151
Sabbaso	267	Samparibhinnagatto	204
Sabbasovaṇṇo	9, 112	Sampavāyanti	145
Sabbotukam	258	Sambuddham	267
Sabhogesū	163	Sammakkhito	204
Samaṇo	14, 166	Sammaggate	161
Samatulyāni	235	Sammā	130
Samanantarānuddiṭṭhe	46, 170	Sammūlho	238
Samantamotthatā	174	Sayaṃ	255
Samantayi	81	Sayaṃ katāni	212
Samantā	49, 145, 191	Sayaṃ mukhena	225

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sariti sattānaṁ	23	Singhāṇikaṁ	74
Sarīsapā	182	Sipāṭikaṁ	171
Sallaṁ	39	Siyā	60, 107, 211, 213
Savāladhi	38	Silāyaṁ	129
Sasaṁsayāṁ	183	Silesumaṁ	74
Sasāminī	81	Sivo	234
Sassatā	82	Sīghagāmiyā	239
Sahatthā	103, 126	Sītā	71
Sahabyakāmānaṁ	163	Sītibhūto	214
Sahabyataṁ	115, 176, 185	Sīlavanto	120
Sahāyānaṁ	81	Sīlasampanno	264
Sāṇavāsiniyāsiko	166	Sīlesuposatho	239
Sātañca	137	Sīvathikāya	182
Sātasukhaṁ	242	Sīsāṁnhātā	80
Sātunnavasānā	160	Su	119, 120, 161
Sādukāmā	161	Sukicchavutti	113
Sādhu	175, 216	Sukhaṁ	54, 137
Sādhukena	107	Sukhavedanīyaṁ	139
Sādhunā	139	Sukhāvahāṁ	118, 245
Sāmaṁ	10	Sukhitā	83
Sāmaññā	98	Sukhī	53, 170
Sāmiko	174	Sukhudrayaṁ	226
Sāmīno	245	Sukhe ṭhitā	139
Sāyaṁ	31	Sukhesino	163
Sāliṁ	177	Sugatassa	182, 192
Sālittakappahārena	268	Sugatā	212
Sālohito	205	Sucāru	146
Sāsane	192	Suciṁ	24
Sāhaṁ	71, 137	Sucigandhā	145
Singhāṭakā	23	Sucittarūpaṁ	47

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sucivasanā	47	Suratṭhānam	234
Sujāno	214	Surabhim	145
Suññatam	130	Surammā	258
Sutañca	115	Suvaggitena	53
Sutitthā	258	Suvaco	214
Suttam	136	Suvaṇṇacuṇṇehi	174
Suttaguḷe	237	Suvatthavasano	158, 171
Sutvā	56, 211	Suve	204
Sutvāna	209	Suhajjā	203
Sudubbalaṃ	139	Sūkaramukho	10, 11
Suddhā	47	Sūkarasseva	10
Suddhāni	41	Sūcikaṭṭā	167
Sunimmitā	71	Sūcikāya	101
Sunihitam	236	Sūdā	119
Sunettam	248, 267	Sūriyavaṇṇova	196
Supahūtassa	198	Sūriyuggamanam pati	120
Supāpadhammino	54	Sūle	204
Supupphitam	258	Setena	52
Suppaṭimuttako	214	Setodakā	71
Suppatiṭṭhitā	17	Seyyā	203
Suppatitthā	71	Seyyo	204
Suppasayho	110	So	115, 196
Suppasādam	209	Sokaparetassa	39
Subham	13	Soko	17
Subhage	148	Sogandhiyā	145
Subhāni	41	Soṇṇavālukasanthatā	145
Subhāsitaṃ	155	Soṇṇasopānaphalakā	145
Subhe	146	Sobhane	45
Sumano	124	Sobhamāno	103
Suratṭhasmim	235	Sobhasi	189, 196

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Ha]	
Soraṭṭho	234	Haṃsakoṇcābhirudā	145
Sovaṇṇamayam	89	Haṃsā cime	174
Sovatthiko	234	Hasanti	47
Sohaṃ	264	Hasite	174
Svāgamo	214	Himsati	109, 178
[Ha]		Hi	97, 115, 130
Haṃ	110	Hitāya	17
Haññāmi	242	Hitvā	114, 127
Hadanti	251	Himavantato	134
Hadayaṃ	31, 88	Hirañña	27
Hadayanissitaṃ	39	Hīnā	212
Hadāmi	251	Hutaṃ	236
Handa	45, 83	Hutvāna	245
Haranti	182	Hetu	25, 103
Harantiyo	198	Hetuvaco	103
Harāyāmi	45	Hessaṃ	46, 83
Haritaṃ tiṇaṃ	37	Hotha	98
Harite	146	Honti	24, 122
		Hohisi	14

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Lakkhitabbapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[A]

Ankurassa dānavicayavidhi	124
Aṅgārapabbatāropanaṃ	205
Aṅgulīhi madhurādirasā vissandanti	112
Aṭṭhānāghātassa ānisaṃso	164
Aṭṭhika	197
Aticāriniyā sapathakamassa ādīnavā	141
Atidānena diṭṭhadhammika- paveṇī na pavattati	122
Attano sarīraṃ urago viya chaḍḍetvā gacchati	58
Attapaccakkhameva katvā dadeyya	118
Adānaṃ atidānaṅca paṇḍitā nappasaṃsanti	122
Adānājjhāsayassa ādīnavā	101
Adānena atthato paribāhiro hoti	122
Anugāmikanidhi	236
Anumodana	25
Anumodanamattena kāma- duho hoti	114
Anumodanānisaṃsassa ṭhānāṭṭhānatā	25-7

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[A]

Annapānādidānānukkamo	72
Abbhutakaraṇaṃ	140
Amanusso itthiṃ sakavimānaṃ āropetvā abhirami	254
Amanusso sakanagarameva paccāneti	255-6
Ambaphalakhādakassa āni- saṃsā	142
Araññe bhikkhūnaṃ vasanayoggaṭṭhānaṃ	40
Arahanto nāma anuttaraṃ puññakkhettaṃ lokassa	6
Ariyayācanā	136
Ariyasāvakassa vaṇṇo	195
Alabbhaneyyavatthu nāma na patthetabbaṃ	90
Asipattavanappavesanaṃ	205
Asippassa ādīnavā	3-4
Assaddhādipāpakamassa nissando	94

[Ā]

Ānandassa sissasāmaṇera- vatthu	165
Āyaṅca vayaṅca jānitvā dānaṃ dadeyya	122

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ā]

Ārogyasampadā	121
Āvāsadānapuññānubhāva	172
Āhāro catubbidho	23

[I]

Itthambhūtalakkhaṇa karaṇa- vacanaṃ	139
Itthiyo nāma bhattari piyā honti	60
Itthīnaṃ kopīnaṃ	82
Itthī nippurisā nābhīramanti	172
Issāpakatassa vipāko	77

[U]

Ucchukalāpadānassa āni- saṃso	240, 243
Uddisā, nuddissadāna	8
Upacāranayadassanaṃ	11
Upaḍḍhuposathassa āni- saṃso	194-5
Upavādassa ādīnavā	251
Uposathasīla	226

[E]

Ekantadukkha	41
--------------	----

[Ka]

Kaṭacchubhikkhāya ānisaṃso	127
Kamma, kammaphalānaṃ abhisaddahanatā	211-2
Kalaho nāma anattāhāvo	12
Kāmadadahattha	106, 115

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ka]

Kāyasaññata, vācā-asañña- tānaṃ ānisaṃsādīnavā	9
Kāḷakaṇṇikasalākā	254
Kāḷasunakha	141
Kilesasamudācārena pari- yuṭṭhitacitto hoti	262
Kisā, kilikānaṃ attha- visesadassanaṃ	63
Kūṭavinicchayikassa ādīnavo	195
Kesānaṃ paripuṇṇādi- sampaṇnatā	43
Koṭi	238

[Kha - Ga - Ca - Ña]

Khattiyā ekādasa	104-5
Khamāpanassa ānisaṃsalābho	179
Khetta	7
Khettagatassa puññaṃ ānubhāvo	127
Gabbhapātanakammasa ādīnavā	30, 33
Guṇavantānaṃ tosanatā	130
Caraṇāni pannarasa	151
Cīvaradussadānassa ānisaṃsā	68
Ñātīnaṃ maraṇena rodanaṃ niratthakaṃ	16

[Ta]

Taṅkhaṇaphalanibbattikā dakkhiṇā tivaṅgikā	25
Tattalohasecanaṃ	205
Tasita	242

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Tha]

Thaddhabhūmibhāga =
 Ujjaṅgala 130
 Thūpe katamālāpūjāya
 vipāko 199

[Da]

Dakkhiṇaṃ sukhappattā
 bhavissati 83
 Dakkhiṇeyyasampadā 121
 Dānaṃ atidānaṃ na kātabbaṃ 122
 Dānaṃ datvā attamano hoti 124
 Dānaṃ diṭṭhadhamma-
 samparāyikadukkhaṃ
 anattaṇca atikkāmeti 260
 Dānaṃ dadato deyyadhammo na
 khīyetha 121
 Dānaṃ dadamāno cittaṃ pasā-
 deyya 121
 Dānaṃ sahatthena dātabbaṃ 117
 Dānaṃ dukkhato
 muttidassanaṃ 43
 Dānaṃ dhanamūlakaṇca hoti 122
 Dānavidhi 72
 Dānassa diṭṭhadhammikā-
 nisaṃsā 8
 Dānādānappavatti
 dhitisampannānaṃ dhammo 122
 Dānānumodakassa ānu-
 bhāvo 114-5
 Dāne ārogyasampadā 121
 Dānena diṭṭhadhamma-
 samparāyikasukhaṃ
 pāpuṇāti 260
 Dānena sadiso vipāko 21, 24-5
 Dāne sampadā pañca 121

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Da]

Dāne pubbāpara-
 muñcacetanāyo 124
 Dāne majjhimena ñāyena
 pavatteyya 122
 Dāne varaṃ pañcavidhaṃ 121
 Dāyaka, paṭiggāhaka, deyya-
 dhammānaṃ upamā 7
 Dāyakasampadā 121
 Dāyakā paresaṃ uddisana-
 mattena anipphalā 16
 Dāruṇakāraṇā satta 205
 Dinnadakkhiṇāya sātthakatā 28
 Dibba-utu-āhārānaṃ daharā-
 kārasādhanaṭā 138
 Dibbaṭṭhānaṃ sedajallikānaṃ
 abhāvato virajaṃ 83
 Divasabhāga, aḍḍharattīsu
 sukhadukkhānubhavanaṃ 141
 Dukkatakamassa
 dukkatavipāko 266, 268
 Dussīla, ujjāṅgalānaṃ
 atosanaṭā 130
 Deyyadhammaṃ pariccajitvā
 attamano hoti 124
 Deyyadhamma, dānadhamma-
 pariccāgānaṃ visesatā 9
 Deyyadhammasampadā 121
 Deyyadhammassa aparimita-
 sampadā 121
 Devadattiyadhaṇaṃ 135

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Devasaddassa atthuddhāro	15, 16
Devānaṃ antarāmarāṇaṃ	
hoti	127
Devissariya	110
Devorohaṇakāla	131
[Dha - Na]	
Dhanaṃ aladdhalābhādirakkhita-	
sambandhavasena	
paripāleyya	122
Dhanarakkhanadāna-	
karaṇānaṃ vidhi	122
Dhanalobhassa ādīnavā	256
Dhanassa pamāṇaṃ ajānitvā	
dāne kulāni ucchijjanti	122
Dhammapālavatthu	57
Dhātupūjā	196
Dhātuvivaṇṇapāpakammassa	
ādīnavo	197, 198
Natthikadiṭṭhi	94
Natthi dinnam	227, 235-6
Nikāyā pañca	2
Niyamāniyamānaṃ liṅga-	
vipallāsadassanaṃ	122
Nirayagāmikammaṃ katvā	
nirayato mutti	216
Nirayato muccanaṃ	217
Niraye paccanassa	
ākārā cha	246, 248
Nissakke paccattavacanam	137
Nītimaggassa niratthakatā	107-8
Nerayikānaṃ āyu	238

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paccakkhato kammaphalaṃ	
diṭṭhaṃ	216
Paccattharaṇayāgu-ambaphala-	
dānassa ānisaṃso	257
Paccekabuddho atthi satthari	
anuppanne sattannaṃ	
vassānaṃ upari	135
Paccekabuddhesu pavattita-	
dānassa mahapphalatā	140
Pañcavidhabandhanaṃ	205
Paṭibaddhacittassa ākāro	201
Paṭibaddhacittassa ādīnavā	135
Paṭihatacittā janā niraya-	
petesu uppajjanti	19
Paṇḍukambasilā	129
Pattidānassa ānisaṃso	46
Paduṭṭhacittā bhariyā	40
Pabbajita	136
Paradārakammassa ādīnavā	243
Paralokagamanassa pātheyyaṃ	5
Paricāraṇā	203
Paribhāvitalobhassa	
ādīnavā	240
Paribhāsanassa	
ādīnavā	132, 249
Pariharaṇā	203
Pahūtadhanadhañña	92
Pāṇātipātato viramaṇaṃ	192
Pānīyaghaṭānaṃ pūraṇassa	
ānisaṃso	165
Pāpamittasaṃsaggassa	
mahābyasanaṃ	5

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Piññākādānavatthu	44	Petavatthumhi dutiyavagge	
Piññākādānassa vipāko	44	vatthūni terasa	3
Piṭakāni tīpi	2	Petavatthumhi paṭhamavagge	
Piyavippayogavatthu	149	vatthūni dvādasa	3
Pisuṇassa ādīnavā	12	Petavatthumhi vaggesu	
Putte mate arodanakāraṇaṃ	59	uragavaggo ādi	3
Puthujjanabhāvena		Petavatthumhi vatthūni	
dveḷhakacitto	12	ekapaññāsa	3
Pubbapetādike ārabha		Petavatthumhi vatthūsu	
dāyakena saṃghassa dinnam		khetṭupamapetavatthu ādi	3
dānam sātthakam	17	Petavatthu suttantapiṭaka-	
Pubbeva dānūpakaraṇassa		pariyāpannam	2
sampādanato paṭṭhāya		Petassa kāyo bībhaccha-	
sumano hoti	124	dassano	94
Purisitthiyoninam		Petā nātīhi dinnena yāpenti	27
anīyamatā	153-4	Petā dānam anumodentā	
Puriso petam sakkhim karoti	202	tassa phalena parimuccanti	17
Petapariyāyopi labbhati	87	Petānam asaraṇassa kāraṇam	23
Petalokato mutti	33	Petānam dinnadānassa	
Petavatthu Khuddakanikāya-		upamā	27-8
pariyāpannam	2	Petānam phalanibbattakassa	
Petavatthu gāthasaṅgham	2	aṅgāni tīpi	25
Petavatthu		Peto dārikam gahetvā	
catubhāṇavāramattam	3	sakavimānam agamāsi	135-6
Petavatthu catuvaggasaṅgham	3	Peto dārikāya jātasaṃ-	
Petavatthumhi tatiyavagge		vuḍḍhagāmaṃ paccāneti	139
vatthūni dasa	3	Peto dhītuyā kahāpaṇasatāni	
Petavatthumhi catutthavagge		deti	258
vatthūni soḷasa	3	Pesuṇikassa ādīnavo	195

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pha - Ba - Bha]

Phalaṃ nāma	
sakakammasarikkhakaṃ	240
Bandhanaṃ pañcavidhaṃ	205
Balikaṇṇa	75
Buddhā nāma sabbaloka-	
hitatthāya uppajjanti	18
Bhagavā Tāvatisabhavanāṃ	
agamāsi	128
Bhāgineyyassa dukkhā	
mocanaṃ	200
Bhātikarājāno dasa	88
Bhisi, cimilikadānassa	
ānisaṃsā	134
Bhummatthe	
paccattavacanaṃ	238
Bhummadevassa dakkhiṇa-	
hattho sabbakāmadado	105
Bhoga, dānasampattiyā	
sukhaṃ supati	
paṭibujjhati ca	119
Bhogā nāmete	
pahāyagamanīyā	82

[Ma]

Macchariyāpakata	117
Macchera	16
Maccheramalapariyuṭṭhita-	
cittassa ādīnavo	179, 185
Maccherassa ādīnavo	50
Mataṃ anusocanaṃ candassa	
gahetukāmatāsadisaraṃ	60
Matakabhattassa mālāgandhena	
kataḱāro	57

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ma]

Matakakicca	257
Matapitikakuṭumbikavatthu	36
Manasāpi anattaṃ na	
cintetabbaṃ, pageva	
kāyavācāhi	109
Manussissariya	110
Maraṇaṃ nāma dhanena na	
sakkā paṭibāhituṃ	91
Maraṇaṃ nāma	
sabbasādhāraṇaṃ	257
Mahākappassa upamā	237
Mahāniraye pakkhepo	205
Mātugāme paṭibaddhacittassa	
ādīnavā	254
Mātu nāma hadayaṃ mudukaṃ	59
Mānakūṭādivasena vohāraṃ	
katvā jīvanti	261
Migaghātakassa ādīnavā	156
Micchādiṭṭhika	105
Mitta, sakhānaṃ visesatā	28
Missakakammasa phalaṃ	44
Mukhe tattalohasecanaṃ	205
Musāvādassa ādīnavo	34
Morapiṇchakalāpadānā-	
numodanassa ānisaṃsā	132

[Ya - Ra]

Yāmaloka	31, 101
Yācake āgacchante disvā	
mukhavaṇṇo vippasīdati	115
Rājā itthiṃ pariggaha-	
ṇūpāyaṃ karoti	201

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ra - La]

Rukkhachāyāyapi anattamaṃ	
na cintetabbamaṃ, kimaṅgaṃ	
pana sattabhūtesu	107-8
Ruṇṇasokādi attaparitāpana-	
mattameva hoti	28
Rode kisā parisukkhasarīrā	
hoti	60
Lokiyasariikkhakena samā-	
hitena dānaṃ pavatteyya	122
Lobhadosā macchariyassa	
mūlaṃ nāma	83
Lohakumbhiniraye pāpuṇana-	
kālassa paricchedo	264
Lohakumbhipakkhepanaṃ	205

[Va]

Vacīduccaritānurūpassa	
ānisaṃso	73
Vaṭarukkhaṣa parimāṇo	106
Vaṇṇakathanassa ānisaṃso	200
Vaṇṇasaddassa atthā	10
Vatthayugadānassa	
anumodanā	216
Patthāni datvā petassa uddisi	216
Vanibbakānaṃ dhammatā	113
Vassānaṃ gaṇanā	238
Vāsudevādayo bhātikā dasa	104
Vāha, sakaṭānaṃ sadisatā	96
Vāho nāma vīsati khāriko hoti	96

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Va - Sa]

Vibhavānurūpaṃ dānaṃ	
dadeyya	122
Vissajjanā duvidhā	2
Vuttabījūpamā	
deyyadhammassa	128
Vettaraṇiyaṃ samotaraṇaṃ	205
Vedānaṃ aṅgāni cha	92
Vessavaṇa = Kuvera	16
Samgha, puggalānaṃ dānaṃ	
dukkhato muccanassa	
sadisatā	43
Sa-iti na-iti du-iti	
so-iti imāni cattāri	
akkharāni pavattanti	262-3
Sakkaccaṃ dānassa dātabbatā	117
Sakkharakhipanasippe	
nipphattiṃ gato	265
Sagga	8, 83
Sataṃ	238
Satasahassaṃ	238
Sattavassikova arahattaṃ patto	50
Sattānaṃ attabhāvassa	
pariyanto na paññāyetha	154
Sattānaṃ jīvitāni bhedana-	
pariyantaṃ	256
Saddhammā satta	151
Sandhi, siṅghāṭakānaṃ	
visesatā	23
Sapathassa ānisaṃsā	30, 176
Sapathākāra	34
Sappurisadhammassa	
paggahatā	108-9
Sabbacatukkayaṇṇa	263
Sampadā pañca atthā	
varabhāvena icchitā	121

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sahatthena adāne dakkhiṇeyyā dānena parihāyeyyūṃ	118
Sahatthena adāne deyyadhammo aṭṭhāne viddhamṣiyetha	118
Sahassaṃ	238
Sāṭakāvaharaṇena naggā ahosi	44
Sāriputtattherassa mātubhūta- pubbā petī anumoditvā devaloke nibbatti	73, 75

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sāsanaṅgāni nava	2
Suttadānamayapuñña- kammaṣa ānisaṃso	137
Suttabhikkhā	135
Sūlāropitaṭṭhāna	200
Setudānassa ānisaṃso	200
Sokavinodano dhammo	152
Sokavinodanānukūlo amacco	88
Sokasantattahadayavatthu	36

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Nāmānaṃ anukkamaṇikā

Nāmānukkamo Pitṭhaṅko

[A - Ā]

Aggideva (rājā)	88, 104
Aṅkura (rājā)	88, 104-10, 112, 115-21, 123-31
Ajātasattu	99, 102-4, 196
Ajjuna (rājā)	88, 104
Añjanadevī	104-5
Anāthapiṇḍika	15
Anuruddhatthera	72, 127
Ambasakkara	200, 202, 217, 223
Arindama (rājā)	230, 232-3
Asayha (seṭṭhi)	105, 111, 113-4
Asitañjana (nagara)	104
Ānandatthera	88, 165

[I]

Itṭhakavatī (gāma)	62, 72
Indaka (māṇava)	127-8
Indaka (yakkha)	129

[U]

Uttara (māṇava)	131, 133-4
Uttarāpatha	94, 104
Udena (rājā)	131
Upālithera	214
Ubbarī (aggamahesī)	150-3
Uruveḷā (gāma)	154

Nāmānukkamo Pitṭhaṅko

[E - Ka]

Erakaccha (nagara)	94-6
Kaṅkhārevatatthera	132-3
Kaṇṇamuṇḍadaha	141-2
Kapila (nagara)	149
Kappitaka	213-4, 227
Kappinatthera	72
Kamboja	106-7
Kassapa (Buddha)	9, 11, 19, 140, 172
Kāmadadahattha (yakkha)	106-7
Kāsi (raṭṭha)	18, 57, 65, 86
Kitavassa (rājā)	164, 246
Kimila (nagara)	140
Kuṇḍi (nagara)	165
Kuṇḍināgariyatthera	166
Kuru (raṭṭha)	185
Kuvera	16
Kusinārā	196
Koliya	157
Koliyamahāmatta	158
Kosambī	131
Kosala (rājā)	17, 243, 262

[Ga]

Gaṅgā (nadī)	132-4, 141-2
Gayāsīsa	20
Gijjhakūṭa (pabbata)	9, 13, 195, 266
Gotama (Buddha)	19, 25-7, 193

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Gha - Ca]

Ghaṭapaṇḍita (rājā)	88-90, 93, 104
Catumahārājika	110
Candadeva (rājā)	88, 104
Cātumahārājika	255
Cundaṭṭhila (gāma)	156-7
Cūḷanīputta	152
Cūḷanībrahmadatta	149
Cūḷaseṭṭhi	99

[Ja]

Jambudīpa	70, 104
Jayasena (rājā)	18
Jetavana	15, 36, 43, 49, 50, 56, 76, 84, 87, 94, 131, 148, 176, 185, 200, 243, 246, 249, 252, 254, 262

[Ta]

Tāvatiṃsa	68, 105, 115, 120, 125, 127-9, 131, 139, 180, 243
Tissā	76-7, 80-1, 84

[Da - Dha]

Dīgharājī (gāma)	62-3, 72
Devadatta	100
Dvāravatī (nagara)	88-9, 104-5, 107, 115, 118
Dhataratṭha	16

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Dha - Na]

Dhanapāla (seṭṭhi)	94-6
Dhammadinnā (upāsikā)	20
Dhammapāla (brāhmaṇa)	57
Dhammapālatthera	270
Dhammāsoka (rājā)	228, 234
Nanda (rājā)	67, 71, 168
Nandaka (senāpati)	227
Nandanavana	160, 163, 172, 175
Nandā	84-6
Nandīya (devaputta)	240
Nandisena (upāsaka)	84-6
Nāradatthera	2, 9, 10, 11, 13, 14, 189, 193, 195

[Pa]

Pajjuna (rājā)	88, 104
Pañcavaggiyā	20
Pañcāla (raṭṭha)	149-52
Paṇḍukambala	129
Paṇṇa (raṭṭha)	94-6
Pāṭaliputta	254-6
Pāyāsi	229
Piṅgala (rājā)	227-8, 234
Poṭṭhapāda	166

[Pha - Ba]

Phussa (bodhisatta)	18
Baladeva (rājā)	88, 104
Bārāṇasī	20, 37, 43, 50, 57, 68, 72, 99, 100, 142-3, 156-8, 164, 172, 265

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ba - Bha - Ma]

Bimbisāra (rājā)	19, 21, 23, 75, 156, 194
Brahmadatta (rājā)	150-2
Bhaddā Kāpilānī	70
Magadha (raṭṭha)	20, 62
Maṭṭhakuṇḍalī	87
Mattā	76-7
Mandhātu	92
Malla (rājā)	196
Mahākaiṇsa	104
Mahākaccāyanatthera	131
Mahākassapatthera	70
Mahādhanaseṭṭhi	3
Mahāpaduma (Pacceka Buddha)	70
Mahāmoggallānatthera	5, 6, 72, 74-6, 148, 176-7, 197, 199, 241, 249, 251-2, 266
Mahāsāgara	104
Mahāsudassana	92
Māra	268

[Ya - Ra]

Yugandhara (pabbata)	128
Rājagaha	2, 3, 9, 11, 13, 15, 18, 20, 72, 75, 99, 102, 189, 192-3, 197, 201, 241, 247, 261-2, 266
Revatattthera	134
Roruva (nagara)	105, 110-12
Rohiṇeyya (amacca)	88-9

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[La]

Licchavi (rājā)	200, 202, 205 216-7, 219, 220-1, 223-4
Lohakumbhī (niraya)	205, 262, 264

[Va]

Vajjī (raṭṭha)	202, 225
Varuṇadeva (rājā)	88, 104
Vasavattī	86
Vāsudeva (rājā)	88, 93, 104
Virūpakka	16
Virūlhaka	16
Visākha (seṭṭhi)	20
Vesālī (nagara)	200-3, 214, 217, 223-4, 226
Vessavaṇa	16, 111-2, 115, 233
Veḷuvana	3, 6, 9, 11, 62, 72, 99, 156, 164, 189, 192, 194, 240, 243, 261, 265

[Sa]

Samkiccattthera	50, 51, 52, 56
Sakka (devarājā)	20, 57, 61, 105, 110-12, 115, 120-21, 180, 230
Saṅkassa (nagara)	131
Sāṇa (pabbata)	165-7
Sāṇavāsittthera	164
Sāriputtatthera	62-5, 72-6

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sāvatthi	15, 29-30, 33-4, 36, 40, 43-4, 49, 56, 76, 84, 87-8, 94, 99, 104, 128, 131, 135-6, 140, 148, 172, 176, 179, 227, 243-4, 249, 252, 254, 256, 258-60, 262
Sindhaka (māṇava)	119-21
Sirimā (devī)	18
Sujāta	37, 39

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sunetta (Paccekabuddha)	246, 248, 264, 266-7
Sulasā (nagarasobhinī)	4, 6, 9
Suvaṇṇabhūmi	44, 254
Sūriyadeva (rājā)	88, 104
Seriṇī	185
Sonaka	121
[Ha]	
Hatthinī (pura)	185, 188
Himavanta	134, 141, 142, 150, 172

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapottthakaṃ, Syā = Syāmapottthakaṃ,
Kaṃ = Kambojapottthakaṃ, I = Iṅgalisapottthakaṃ, Ka = kesuci
Marammapottthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapottthakesu
dissamānapāṭho.

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Akataññupuggalo = Allapāṇī kataññupuggalo (Ka)	109
Akantanti = Akantikanti na kantaṃ (Sī, I)	177
Akkuṭṭhaṃ = Akantaṃ (Sī)	42
Agamanīyaṃ anabhibhavanīyaṃ = Agati abhibhavanīyaṃ (Sī, I)	53
Acakkhugocarassa = Acakkhuno parassa (Sī, I)	207
Acchandikā = Anicchakā (Sī, I)	51
Ajjhāsito = Ajjhosito (Ka)	250
Aññatarā evaṃbhūtā = Anantarā evaṃ vaṇṇabhūtā (Sī, I)	92
Aññāto = Ajjhito (Ka)	206
Aññātoti avagato = Ajjhitoti adhigato (Ka)	206
Aññopi nippaṇṇo = Añño nippaṇṇo iva (Sī)	38
Aṭṭhaṅgavarenupetaṃ = Aṭṭhaṅgavaraṃ upetaṃ (I)	222
Aṭṭhatvā = Āgantvā (Sī, I)	160
Aṭṭhānāghātena = Accharāghātenapi (Ka)	164
Atāresim̐ = Adhāresim̐ (Ka)	78
Atāresinti = Adhāresinti (Ka)	81
Atikkami = Apakkami (Sī, I)	166
Atikkamitvā = Vītināmetvā (Sī, I)	20
Atikkamma = Adhigayha (Sī)	128
Atidīghā = Ahū dīghā (Ka)	133

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Atiduṭṭhavācoti atiduṭṭhavacano = Dukkhavācoti dukkhavacano (I)	14
Atidūre = Suvidūre (Ka)	128
Atītattabhāve = Atītabhave (Sī)	96
Atīte addhani kalyāṇaṃ = Atītamaddhānaṃ kusalaṃ (Sī, I)	70
Atulaṃ daditvā = Atulañca datvā (Ka)	102
Attanā katakammaphale = Attano kammaphale (Ka)	49
Attano attano = Attano (Ka)	124
Atthaṃ = Anatthaṃ (Ka)	247
Atthā varabhāvena = Atthāvahanabhāvena (Sī, I)	121
Athaddasāsiraṃ = Addasāsiraṃ (Sī)	267
Adu = Ādu (Sī, I)	230
“Addhā paṭiññā me tadā ahu = Addhā paṭiññātameva tadāhu (Ka)	206
Addhikajanehi = Atthikajanehi (Ka)	113
Addhikānaṃ = Atthikānaṃ (Ka)	113
Adhigacchasi = Avagacchasi (Sī, I)	82
Adho ogacchanto = Adho gacchanto (Sī, I)	264
“Anabbhito = Anavhito (Sī)	59
Anākaḍḍhaniyovāti = Anākulanīyo hoti (Sī, I)	110
Anādariko = Anādariyako (Sī, I)	5
Anādaro = Agāravo (Ka)	3
Anādāya = Ādāya (Sī, I)	36
Aninditadassane = Anūnadassane (Ka)	175
“Anugāmikanidhi”ti = Anugāmikaṃ nidānanti (Sī, I)	236
Anucchavikaṃ = Anucchavikaṃvassa (Ka)	61
Anudicchatu = Ādissatu me (Sī, I)	186
Anudiṭṭhaṃ = Anuddiṭṭhaṃ anuñitaṃ (Sī) Anusiṭṭhaṃ (Ka)	104
Anuddayaṃ = Dayāṃ anuddayaṃ (Sī, I)	64
Anekaṇṇavadhahimsanakakiccaṃ = Anekaṇṇavadhahimsanakakiccaṃ bhimsanakam atekiccam (Ka)	263

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Anekasatasahassapabhedāni vatthānīti = Anekasatasahassa-	
pamāṇānīti (Ka)	137
Annapānādinā = Annapānena (Ka)	106
Anvādisāhi meti = Uddisāhi meti (Sī, I)	74
Aparāparuppatti = Aparā ca anuppatti (Sī)	153
Apica = Apica kho (Sī, I)	27
Api yojanāni = Adhiyojanāni (Sī, Ka)	253
Appitā = Anappaso (Sī) Anappakā (I)	265
Apuññassa = Puññassa (Sī)	182
Abbahī vatāti nīhari vata = Abbūḷhaṃ vatāti nīharitaṃ (Sī)	39
Abbhussukkamānaṃ = Abbhuggamamānaṃ (Ka)	60
Abhāṇi = Abhāsi (Sī)	233
Abhigamanīyo = Sabbhi sambhāvanīyo (Ka)	8
Abhijjamāne saṅghāte = Avinassamānasāṅkhāte (Ka)	156
Abhibhūtā = Samaṅgībhūtā (Sī, I)	74
Abhisaddaheyyaṃ = Abhisaddaheyyaṃ paṭiññeyyaṃ (Sī, I)	207
Amaccā paṭiladdhā assu, tassa = Amaccā santi,	
saṃvijjamānassa tassa (Ka)	93
Ambasakkaro = Ambasakkharo (Sī)	200
“Araṇavaṇṇī pabhāsaṣī”tipi = Araṇasadisavaṇṇavāti vā (Sī)	
Taruṇasadisavaṇṇavāti vā (I)	196
Arahanto = Viharaṇtā (Sī, I)	91
Ariyāvakāsoṭi = Ariyāva kāsaṭīti (Sī)	196
Arucisūcane = Anussavaṇe (Sī, I)	97
Alakkhikā = Asikkhitā (Sī, I)	62
Allakesā = Alaṅkatā (Ka)	76
Allapāṇinā = Allapāṇi nāma (Sī)	109
Avakantitaṭṭhāne = Avakantita-avakantitakkhaṇe (Sī)	198
Avisaṭṭassarā = Avissaṭṭhasarā (Sī, I)	174
Ahaṃ = Ahaṅca (Sī, I)	123

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Ahamapi kassaṃ = Ahampi karissaṃ (Sī, I)	101
“Aho tapassī”ti = Aho vata sirīti (Ka)	69
Aho vata te = Te vata aho (Ka)	123
Aho vata re = Aho vatāre (Sī)	123
Ahosi, kasmā? Yasmā = Ahosi, tasmā (Sī)	153
Asamattho = Asamatthako (Sī)	114
Asahanto = Apasārento (Ka)	240
Asārato dhanato sārādānaṃ = Asādanato sādanaṃ (Ka)	124
Asipattasadiṣehi = Asipattasaṇṭhānasadiṣehi (Sī, I)	242
Asekkhānaṃ = Seṭṭhānaṃ (Ka)	248
Asocante = Arodante (Ka)	58
Assa viya = Ayaṃ viya (Ka)	58
Assumukho rattakkho kandanto = Assumukho urattāḷim kandanto tassa (Sī, I)	37

[Ā]

Āgamanakāraṇaṃ = Āgamanākāraṃ (Sī)	142
Ācikkha me taṃ = Ācikkha me tvanti (Sī)	100
Ādisa yaṃ hi kiñci = Ādisayāhi kiñci (Ka)	64
Ādisi = Adāsi (Sī, I)	43
Ādīnavaṃ = Ādīnavaṃ kathetvā (Sī, I)	192
Ābaddhasineho manuñṇena = Ābandhasinehabharitena (Ka)	76
Āmisakiñcikkhahetu = Āmisakiñcihetu (Sī, I)	
Āyañca vayañca jānitvā = Āyañca jānitvā (Sī)	122
Ārāmūpavanānīti = Ārāmānīti ārāme upavanānīti (Ka)	97
Ārūya = Ārūya rathaṃ (Sī, I)	239
Āvikatvā = Ācikkhitvā (Sī, I)	95
Āsiñcitvā = Paripphositvā āsiñcitvā (Sī)	198
Āhu me = Ātumo (Ka)	153
Āhu meti = Ātumoti (Ka) Ātumeti (Sī)	153

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[I]

Ing̃ha tvaṁ gantvāna piṭṭhito gaṇheyyāsi = Ing̃ha tvaṁ piṭṭhito	
gaṇha ucchuṁ (Sī)	242
Idha nihitaṁ bhavatu = Idha nataṅca hotu (Ka)	175
Idha nihitanti idhūpanītaṁ = Idha natanti idhapi nataṁ (Ka)	175
Imassa purisassa jīvitassa = Imassa jīvitassa (Sī)	206

[U]

Ukkacca = Ukkaddha (Sī)	195
Ukkaccāti = Ukkaddhāti (Sī)	196
Uttari tattha na jīvissasi = Uddhaṁ na jīvissasi (Sī, I)	138
Uttasantā = Ottappantā (Ka)	166
Uttasantāti = Ottappantāti (Ka)	167
Udakapicchillo = Udakapicchilo (Sī)	174
Uddassayī = Uddisayī (Sī, Ka)	168
Uddisāpeyyātha = Ādiseyyātha (Ka)	33
Upakāraṁ karontīti = Upakārā hontīti (Ka)	39
Upagacchati = Uppajjati (Sī, I)	8
Upapajjīti = Uppajjīti (Sī, I)	176
Uparodho nirodho = Uparodho jāto (Ka)	204
Upalālentī = Upadhārentī (Ka) Upalāpentī (I)	259
Upavāsitaṁ = Upavāyitaṁ (Ka)	151
Upasaṁbyānaṁ = Uparivasanaṁ uparihāraṁ (Sī, I)	45
Upasaṅkamitvā = Āgantvā (Sī, I)	201
Upasaṅkamma = Upagamma (Sī, I)	136
Upasaṅkammāti = Upagammāti (Sī, I)	136
Upasobhitaṁ = Rūpasobhitaṁ (Ka)	172
Uposatharakkhaṇamattena = Upaddhūposatharakkhaṇamattena (Sī, I)	195
Uppajjamānaṁ = Upapajjantānaṁ (Ka)	247
Upphāsulike = Uppāsulike (Ka)	63
Uyyānavantaṁ = Uyyānavanaṁ (Ka)	173
Uyyānavantanti nandanavanasahitaṁ = Uyyānavananti	
nandanavanasadisam̐ (Ka)	175

Nānāpāṭhā

Pittṭhaṅkā

[E]

Ekova putto = Athassa ekaputto (Ka)	3
Etam = Evam (Sī)	120, 245
Etamādīnavam = Evamādīnavam (Sī)	245
Etādiso = Tādiso (Sī, Ka) (Vimāna-Ṭṭha 14 piṭṭhe passitabbam)	10
Ediso = Etādiso (Sī, I)	10
Evam cha = Evam ca (Sī)	248
Evampakāsitanāmo = Pakāsanāmo (Ka)	157
Evarūpo = Evarūpena (Ka)	10

[O]

Ogalitena = Ovuṭṭhitena (Ka)	28
Oññātabbo = Omako ñātabbo (Sī, I)	180
Otāretvā = Ogāhetvā (Ka)	143
Ottappasantāsabhayāti = Ottappantāsā hontīti (Ka)	167
Ovādam = Uppādam (Ka)	228

[Ka]

Kacci te = Kacci vo (Sī, I)	164
Kaṇḍambarukkkhamūle = Gaṇḍambarukkkhamūle (Sī)	128
Kaṇṇamuṇḍoyam = Ayaṁ kaṇṇamuṇḍo (Sī, I)	147
Kaṇṇamuṇḍo sunakho tava = Kaṇṇamuṇḍo ca sunakho (Sī, Ka)	145
Katham = Dhammakatham (Sī, I)	61
Kaddamo = Kaddame (I)	210
Kantitvā = Okkantitvā okkantitvā (Sī, I)	177
Kamati = Gamati (Ka)	7
Kamanīyehi = Ramanīyehi (Ka)	189
Kammaṁ = Kammanti (Sī)	255
Kammaphalena = Pāpakammavasena (Sī, I)	23
Kammavasena = Kammaphalena (Ka)	245
Kamassa sarikkhakena vipākena = Kammasarikkhakavipākena (Ka)	266
Karaṇam = Karakam (Sī, I)	169

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ka]

Karaṇanti dhamakaraṇaṃ = Karakanti dhammakarakam (Sī, I)	171
Karuṇāya katākāradassanaṃ = Karuṇāyikākāradassanaṃ (Ka)	67
Karonto = Kārento (?)	206
Kassanti = Karissanti (Sī, I)	102
Kahāpaṇarāsīmhi = Kanakarāsīmhi (Ka)	149
Kāci = Kāpi (Sī, I)	99
Kāmaguṇesu = Kāmesu kāmaguṇesu (Sī)	163
Kāmaguṇehi = Kāmehi (Ka)	189
Kāmanasīlo = Ramanasīlo (Sī) Gamanasīlo (I)	15
Kāyūrī = Keyūrī (Sī)	195
Kāraṇena = Kammena kāraṇena (Sī)	212
Kāruṇṇaṃ = Kāruṇṇataṃ (Sī, I)	5
Kālagatā = Kālakatā (Sī) Kālaṅkatā (Ka)	22
Kālagatāti attano maraṇakālena gatā = Kālaṅkatāti attano maraṇakālena katā (Ka)	27
Kāleyeva = Kālasseva (Sī, I)	201
Kim ummattakosi = Kim tvaṃ ummattako... jātosi (Sī)	37
Kim vā te'dha = Kim vā ca te (Sī, I)	79, 83
Kitakakaṇṭakasadisāni = Kiṭakasadisāni (Ka)	42
Kinti ceti āha = Kimidaṃ peto āha (Sī)	10
Kiminanti = Kimijanti (Sī)	179
Kimilanagare = Kimbilanagare (Sī, I)	140
Kimilāyaṃ = Kimbilāyaṃ (Sī, I)	146
Kimilāyanti = Kimbilāyanti (Sī, I)	147
Kissāyaṃ = Kim nissāya (Sī, I)	15
Kīṭakā = Kiṭapā (Ka)	42
Kīḷanasamattā = Kīḷanasamsaṭṭhā (Ka)	62
Kuṇalīṃ mukhaṃ = Kuṇḍalīmukhaṃ (Sī, I)	116
Kuṇalīkataṃ = Kuṇḍalīkataṃ (Sī)	116
Kuṇā = Kuṇṭhā (Sī, I)	116

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ka]

Kuṇāti kuṇikā paṭikuṇikā = Kuṇṭhāti kuṇitā paṭikuṇitā (Sī)	116
Kuṇitā = Kuṇṭhā vikuṇṭhitā (Sī)	117
Kummaggaṃ paṭipajjitvā = Ummaggaṃ gahetvā gacchanto (Ka)	41
Kurūrino = Kuruddino (Ka)	166
Kulapurisānaṃ vā = Kulaparisānaṃ vā (Sī)	161
Kularūpācārādiguṇavisesasampanne = Kulasīlarūpajātiyādi- guṇavisesasampanne (Ka)	262
Keci tattha papatitvā = Te ca tattha papatitā (Ka)	159
Kevalaṃ = Na kevalaṃ (Sī, I)	108
Kevalībhāvaṃ patto = Kevalaṃ bhāvappatto (Ka)	237
Kesanivāsanā = Kesanivāsino (Ka)	159
Kesanivāsanāti = Kesanivāsinoti (Ka)	160
Kesamūlesu = Kese samūle (Sī)	44
Kesarabhārehi sañchāditavasena = Kesarabhāgehi sañchannavasena (Ka)	171
Kesuci = Tesu (Sī, I)	24
Kesūpapātanaṃ bhesajjaṃ = Kesabādhanabhesajjaṃ (Ka)	43
Koṭisatasāṅkhena = Koṭisatasāṅkhātena (Sī, I)	91
Koseyyakambalīyāni = Koseyyakambalāneva (Ka)	168

[Kha]

Kharagattā = Pharusagattā (Ka)	84
Kharo = Ghorō (Sī, I)	191
Khalavāṇijo = Bālavāṇijo (Ka)	178
Khāditvā = Sayameva khāditvā (Sī, I)	178
Khādiyamānā, bādhiyamānāti = Khādamānā, khādiyamānāti (Ka)	64
Khuppipāsasamappitā = Khuppipāsāsamappitā (Sī, I)	244
Khettabhāvā paṭikkhepato = Khetṭassa vā paṭikkhepato (Sī, I)	7

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ga]

Gaganatalamaggeti = Gaganatalamatthaketi (Sī)	174
Gacchante = Gacchante gacchante (Sī, I)	50
Gatena dānaṃ sakkā = Gate dāni sakkā taṃ (Sī)	113
Ganthitabhedaṃ = Ganthikādibhedaṃ (Ka)	119
Gandhadāru-ādīhi = Candanāgaru-ādīhi (Sī)	70
Gandhapupphadhūpehi = Gandhapupphadhūpadīpehi (Sī, I)	132
Gamanena sādhetabbo = Dhanena haretabbo (Ka)	107
Gahetvā gāmaṃ āgacchati = Gahetvā āgacchati (Ka)	156
Gāthāsukhatthaṃ hettha nā-iti = Gāthāsukhatthaṃ tepi nā-iti (Ka)	31
Gāmadvayavāsikesu = Gāmadvayato (Ka)	72
Gonakatthate = Goṇasanthate (Ka)	193

[Ca]

Caṇḍī ca pharusā cāsīm, tayi cāpi agāravā = Caṇḍī pharusavācā ca, tayi cāsīm agāravā (Sī)	85
Catunnaṃ = Bahūnaṃ (Ka)	134
Cattāro ca paṭipannā = Cattāro maggapaṭipannā (Sī)	233
Cando = Candimā (Sī)	173
Cintayeti = Cetayeti (Sī)	108
Cirassanti = Vinassanti (Ka)	56
Cundaṭṭhilaṇāmake = Cundatthikaṇāmake (Sī)	156
Cullāsīti = Cūḷhāsīti (Sī, Ka)	231
Codanatthe = Uyyogatthe (Sī)	83

[Cha]

Chaṭṭīyati = Chādīyati (Sī)	161
Chaḍḍitamalamañcasayanā = Chaḍḍitamallānaṃ mañcaparāyaṇā (Ka)	74
Chārikaṅgārabahulā = Jhāyitaṅgārabahulā (Ka)	74
Chinnasaho = Chinnasabhāvo (Ka)	242

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ja]

Jagatīpati = Jagatim sadā (Ka)	270
Janapadikānaṃ = Janapadādhikatānaṃ (Sī)	151
Jiṇṇatacaṃ = Jiṇṇaṃ tacāṃ dukkhaṃ janentaṃ (Sī, I)	58
Jīvanti. Tā = Jīvantiyo (Sī, I)	261
Jīvitasāvasesanti = Jīvitayāvasesanti (Ka)	183
Jeṭṭhakoti = Jeṭṭhoti (Ka)	53
Jeṭṭhako so = Sova jeṭṭho (Ka)	53
Jeṭṭhāpacāyiko = Jeṭṭhāpacāyikoti (Sī)	235

[Ña]

Ñatvā = Disvā (Sī)	247
Ñāṇavasena mayhaṃ pucchassūti paṭiññā = Paṭiññātavasena mayhaṃ pucchassūti (Ka)	206
Ñāti = Ñātaḥ (Sī, I)	19
Ñātīnaṃ, ye evaṃ = Ñātīnaṃyeva, evaṃ (Ka)	24
Ñāyena ca aññāyena ca, ñāyapaṭirūpakena vā aññāyena = Ñāyena ca ñāyapaṭirūpakena vā (Ka)	261

[Tha]

Ṭhapetvā = Vaddhetvā (Sī)	257
Ṭhānaṃ = Adhiṭṭhānaṭṭhānaṃ (Sī)	83

[Ta]

Taṃ attano = Taṃ tattha attano (Sī)	5
Taṃ petassa = Tassa petassa (Ka)	17
Taṃ me tumhehi kataṃ = Sā me tumhehi katā (Sī)	56
Taṃ rodantiṃ = Taṃ amaranti (Ka)	15
Taṃ sandhāya vadati = Sīsabhedapāpuṇaṭṭhānagato (Ka)	177
Tathā = Tassa (Ka)	45
Tathā taṃ dānaṃ alabhantā = Yathā taṃ tamatthaṃ ajānantā (Ka)	20
Tathāpāpapasuto = Katapāpapasuto (Ka)	6

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ta]

Tathāhaṃ = Yathāhaṃ (Ka)	215
Tato = Gato (Sī)	115
Tattheva patitā = Tattha papatitā (Ka)	253
Tanti = Taṃ hi (Sī, Ka)	123
Tamupakkhaṭaṃ = Upakkhaṭaṃ (Sī, I)	100
Tayāti = Tassāti (Ka)	80
Tayānudiṭṭhaṃ = Tayānusiṭṭhaṃ (Ka)	104
Tassaṃ = Tattha (Ka)	43
Tassa = Tattha (Sī, I)	3
Tassa tathā katassa = Tassa yathā mayā katassa (Ka)	210
Tassa byasanappattiṃ = Tassa taṃ pavattiṃ (Ka)	5
Tassā cāsi sujīvikā”ti = Sarīraṃ cārudassananti (Sī, I)	188
Tahiṃ = Tathā hi (Sī, I)	265
Tā kambukāyūradharā = Kākambukeyūradharā (Sī, I)	144, 195
Tāpasapabbajjaṃ = Samaṇapabbajjaṃ (Sī), Samaṇakapabbajjaṃ (Am-Ṭṭha 1. 137)	70
Tāya = Tena (Ka)	30
Tāya ca = Taṃyeva (Ka)	42
Tirokuṭṭapetavatthum = Tirokuḍḍapetavatthum (Sī, I)	21
Tuyhaṃ mayhañca mārisā = Mama tuyhañca mārisa (Sī, I)	263
Te = Vo (Sī, Syā)	166
Te gharā tā ca dāsiyo = Te gharadāsiyo āsum (Sī, I)	79
Tedha ghosentya’dissantā = Te ca ghosenti dissanti (Ka)	244
Tena evaṃ = Te pana kāyena eva (Ka)	92
Tena ṭhitaṭṭhāne = Taṃ senāpatiṭṭhāne (Ka)	131
Tenāti yasmā = Tenāti tasmā, yasmā (Sī)	117
Tepā’kāse’valambare = Te cākāsevalambare (Ka)	67
Tesaṃ = Te taṃ (Ka)	7
Tesu = Gatesu (Ka)	172
Tehi = Kehici (Ka)	185
Tyā’jānamānāya = Te ajānamānāya (Sī)	78

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ta - Tha]

Tvaṃ ca = Tava (Ka)	131
Tvaṃ neva maṃ lacchasi = Teneva na lacchasi (Sī)	219
Therassa dassayī = Therassuddissayī (Ka)	168
There = Theraṃ (Sī)	33

[Da]

Dasa dasa = Dasa (Ka)	31
Dānaṃ pavattāpesi = Dānavatthum pesesi (Sī, I)	19
Dānavattaṃ sakkaccaṃ = Sakkaccaṃ dānavatthu (Sī, I)	19
Dānavasena = Dānena idāneva (Ka)	49
Dānasīlādirato = Dānasīlādinirato (Sī, I)	84
Dānena = Chātena (Sī), Sātena (Sī)	118
Diṭṭhadhammikapaveṇī na pavattati = Diṭṭhadhammikato (Ka)	122
Diṭṭhivīsūkāni vinodayeyyā”ti = Diṭṭhivīsūkāni ca ko vinodayeti (Sī)	215
Diyyamānaṃ sāṭakaṃ = Diyyamānena sāṭakena (Sī)	46
Dukkhavipākaṃ = Dukkhaṃ dukkhavipākaṃ (Sī, I)	210
Duggamaṭṭhānāni = Duggamanatṭhāne (Ka)	97
Dubbaṇṇarūpā = Vuttarūpā (Ka)	30
Devatā me = Devatāsi (Sī)	219
Devatā meti = Devatāsīti (Sī)	225
Devadattiyaṃ dhanam = Devadattikadhanam (Ka)	135
Devaputtaṃ gāravena = Devaputtaṃ (Ka)	114
Dehi tvaṃ = Dehi me (Ka)	133
Doṇinimajjanaṃ = Doṇinimajjanaṃ (Sī, I)	47
Dvārato = Parato (Ka)	23
Dvāsīti = Dvāsītiṃ (Sī)	3

[Dha]

Dhanalābhāya = Dhanahārakā (Ka)	106
Dhanikānaṃ = Iṇakārānaṃ (Sī)	258

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Dha]

Dhammāni = Kammāni (Sī, Ka)	220, 223
Dhammikañca = Manāpikaṃ (Sī, I)	24
Dhātupūjaṃ = Dhātūnaṃ pūjaṃ (Sī, I)	197
Dhīyati = Dhīyanti (Sī, I)	65

[Na]

Nagaradārakā = Nagare dārakā (Sī)	265
Naggadubbaṇṇatādikaṃ = Naggadubbaṇṇarūpādīnaṃ (Sī)	82
Na cintesuṃ = Na vindesuṃ (Ka)	244
Nandiseno = Nandaseno (Sī, I)	84
Na piheyya = Na pasaheyya (Ka)	109
Na yaṃ labbhā = Ye na labbhā (Sī)	90
Nayāmaseti = Niyyāmaseti (Sī)	106
Na vikampāmi = Na vikappāmi (Sī)	223
Na vo = Na te (Ka)	96
“Na siyā nu kho evaṃ pahāro”ti = Siyā nu kho evaṃ parihāroti (Ka)	266
Na hāyissāma = Na parihāyissāma (Sī, I)	70
Na hotīti = Na arahatīti (Sī, I)	46
Nānādi jagaṇākīṇṇāti = Nānādi jagaṇāyutāti (Sī)	145
Nāvaṃ = Taṃ nāvaṃ (Sī, I)	254
Nikabhivinayo”ti nītimaggaṃ = Nikhanati vinayoti nītimaṅgalaṃ (Sī, I)	107
Nigrodhaṃ ramaṇīyaṃ = Rukkhaṃ nigrodhaṃ (Ka)	229
Nicitanti = Nivisanti (Sī)	205
Niccaṃ supupphitaṃ = Niccapupphitaṃ (Ka)	258
Niṭṭhubhaṃ = Niṭṭhubhanaṃ (Sī, I)	74
Niddhunāmi = Oniddhunāmi (Ka)	239
Nipatanti = Upari patanti (Sī, I)	266
Nibbattitvāpi = Nibbattissati (Ka)	62
Niyativipariṇāmasaseneva = Niyatipariṇāmajavaseneva (Sī)	236
Niratthakavacanaṃ = Nitthunavacanaṃ (Ka)	77

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Na]

Nirayagāmikammaṃ = Nirayagāminikammaṃ (I)	216
Nirayato = Narakato (Ka)	205
Nirākatvā = Niraṃkatvā (Ka)	195
Nivattayanti = Vinivattayi (Sī, I)	93
Nivattemā”ti = Nivattethāti (Sī, I)	69
Nivāresim̐ = Nivāremi (Ka)	97
Nivesanañca = Āvesanañca (Sī, I)	111
Nivesananti = Āvesananti (Sī, I)	113
Nivesane = Āvesane (Sī, I)	113
Nisīditvā = Sannipatitvā (Ka)	68
Nihitadhanato = Vittato (Ka)	187
Nīharante = Nīharanti (Sī) Nīharantena (I)	237
Nubhontiyo = Anubhonti (Sī, I)	198
‘Netam̐ channaṃ paṭirūpaṃ = Netam̐ channaṃ na paṭirūpaṃ (Sī)	146
Nento = Nayanto (Sī)	211

[Pa]

Paṃsukūlacīvaradharaṃ = Paṃsukūlacīvaraṃ pārupitvā (Ka)	131
Paṃsunā taṃ hi okiriṃ = Paṃsunā taṃ vikīrihaṃ (Ka)	78
Pakkheti = Tatthāpi (Ka)	126
Paṅkaṃ = Paṅkaṃ (Sī, I) Vaṅkaṃ (Ka)	228
Paṅkanti mudubhūmiṃ = Vaṅkanti marubhūmiṃ (Ka)	234
Paccekabuddhaṃ tattha ṭhitaṃ disvā = Paccekabuddhaṃ disvā (Ka)	135
Pacchā = Petā (Sī, I)	55
Pacchāsane = Paccāsanne (Ka)	201
Pañca pañca = Pañca (Ka)	30
Pañcālaraṭṭhe = Pañcālaraṭṭhe uttarapañcāle (Ka)	149
Pañcālānanti = Pañcālāti (Ka)	151
Paṭikuṭṭhatarā = Paṭikiliṭṭhatarā (Sī)	251
Paṭiggaṇhā”ti = Paṭiggaṇhathāti (Ka)	216

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Paṭiggaheti = Paṭiggāhakeṭi (Sī)	162
Paṭighaṃsāma = Paṭipisāma (Ka)	254
Paṭicchannaguṇatāya ca na pākaṭo = Paṭicchannaguṇattā pākaṭo (Ka)	214
Paṭipākatikasiro = Paṭipākatikasarīro (Ka)	266
Paṭipūjīya = Paṭipūjayaṃ (Sī, I)	7
Paṭisaddaheyyaṃ = Paṭiññeyyaṃ (Sī)	211
Paṭihatacittaṃ = Paribhavadacittaṃ (Sī)	240
Paṭṭhāya = Uṭṭhāya (Ka)	226
Paṇihitadaṇḍo = Paṇītadaṇḍo (Ka)	221
Paṇihitadaṇḍoti = Paṇītadaṇḍoti (Ka)	225
Paṇṇaraṭṭhe = Dasannaraṭṭhe (Sī, I)	94
Paṇṇānaṃ = Dasannānaṃ (Sī, I)	95
Paṇṇānanti paṇṇā nāma raṭṭhassa = Dasannānanti dasannaraṭṭhassa (Sī, I)	96
Paṭiṭṭhasi = Hi tiṭṭhasi (Sī)	249
Paṭiṭṭhābhāvato = Sattānaṃ gati (Ka)	161
Patvā = Anuppatto (Sī, I)	239
Pana puggale = Puna puggalā (Sī)	79
Payuttā = Dhuvayuttā (Sī)	194
Parassa chindate = Purisassa chinde (Ka)	231
Pariggahaṇūpāyaṃ = Pariggahakaraṇūpāyaṃ (Sī, I)	201
Pariggaho = Purisapariggaho (Ka)	143
Pariggaho”ti = Purisapariggahoti (Ka)	143
Paricaritvā = Paricaritvāna (Sī)	246
“Paricāraṇā sāpī”ti = Parivāruṇā cāpīti (Ka)	203
Paricārikā = Paricāraṇā (Ka)	203
Pariccattasabhāvo = Pariccattattabhāvo (Sī)	204
Pariccāgasīlo = Pariccāgasīlo vā (Sī)	264
Paridahissati = Parivassati (Sī, I)	118
Paridahissatīti = Parivassatīti paridahessati (Sī, I)	119
Paribādheti = Paripotheti (Ka)	178

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Paribbājikaṃ = Paribbājakam (Ka)	30
Paribhāsīmhasa = Parisitā (Ka)	159
Paribhiḍḍanavasena = Paribhuṇṇanavasena (Sī, I)	33
Parimitattā = Paribbhamitattā (Ka)	238
Parimitāni = Pariṇāmitāni (Ka)	238
Parimuccantīti = Paribhuṇṇantīti (Ka)	17
Parivattayantīti = Sigālā parivattayantīti (Sī, I)	182
Parivitaḥke = Vuttaparivitaḥke (Sī, I)	264
Parisamantato = Parito (Sī, I)	31
Pariharaṇā = Paricārikā (Ka)	203
Pavāritā rājaputtā = Sapaṇivārā te hi rājaputtā (Sī, I)	19
Paveccasi = Paveccasīti (Sī, I)	134
Pasaṃsanaṃ hettha = Pasaṃsanaṃ, ettha (Sī)	29
Pasaṃsitaṃevattamaṃ = Pasaṃsitāyapi tamevatthamaṃ (Ka)	122
Pasannaṃānasaṃ = Taṃ pasannaṃānasaṃ (Sī, I)	165
Pasayha netā viya = Pasayhanta viya so (Ka)	138
Pasavanavasena = Sapathavasena (Ka)	33
Passāhi = Passāmi (Sī)	216
Pahītikaṃ = Bahutaṃ (Ka)	126
Pahenakasakkāro = Pahonakalābhasakkāro (Ka)	236
Pākaṭo kato = Pākaṭe kate (Sī)	28
Pāṇaghātena = Pasughātanena (Sī, I)	191
Pātemīti = Pātesinti (Sī, I)	30
Pāṇiyasaraṇaṃ = Pāṇiyakaraṇaṃ (Sī, I)	230, 232
Pāpakam = Pāpakammaṃ (Ka)	107
Pāpakammanto = Pāpakammaṃ (Sī, I)	266
Pāpadassanā = Pāpadassanaṃ (Ka)	234
Pāpabalena = Pāpavasena (Sī)	99
Pāpuṇṇimsu = Hanimsu (Ka)	256
Pāpo'tiduṭṭhavāco = Pāpo dukkhavāco (I)	14

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Piṭṭhahīṭalikaṃ = Katapiṭṭhahīṭalikaṃ (Sī, I)	15
Piṭṭhipasāraṇalakkhaṇā = Piṭṭhipasāraṇalakkhaṇasaṅkhātā (Ka)	203
Pitaraṃ = Pitu (Ka)	257
Piyo = Hiyyo (Ka)	57
Puccha = Pucchi (Sī)	225
Pucchanāya = Pucchitāya (Sī, I)	207
Pucchā = Pucchā ayaṃ gāthā (Sī)	85
Pucchi = Pucchanto (Sī, Ka)	241
Pucchito tamatthaṃ = Pucchitamatthaṃ (Ka)	10
Pucchittha = Pucchi (Sī, I)	221
Puññaṃ tassānubhāvena = Puññamassānubhāvena (Sī)	269
Puññadhamme = Aññadhamme (Ka)	226
Puññaphalena = Puññavasena (Sī, I)	110
Puññāni = Saddhāni (Pāḷiyaṃ)	25
Puññānubhāvanissandena = Puññānubhāvasiddhena (Ka)	54
Putto me uttaro nāma = Putto me bhante uttaro (Ka)	133
Puthujjanabhāvadosena = Puthujjanabhāvavasena (Sī, I)	12
Punappunaṃ taṃ vaṇamukhaṃ = Punappunaṃ tava mukhaṃ (Sī)	198
Pubbakārinaṃ = Pubbūpakāriṃ (Ka)	109
Pubbakepi pete = Pubbe keci pitaro vā (Sī, I)	16
Purimabhāvato aññādisataṃ = Purimasabhāvato asadisataṃ (Ka)	226
Puḷavakā = Puḷuvakā (Ka)	13
Pūtilohitako = Pubbalohitako (Ka)	35
Petavatthu = Sabbaṃ petavatthu (Sī)	2
Petasambandhaṃ = Petasambandhaṃ gataṃ (Sī)	104
Petāti = Petā (Ka)	27
Petehi = Pucchitehi petehi (Ka)	2
Petehi ca = Tehi tehi (Ka)	1
Pothetvā = Uppothetvā (Sī, I)	4

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pha]

Phalaṃ = Idaṃ phalaṃ (Sī, I)	47
Phalaṃ = Taṃphalaṃ (Sī, I)	235

[Ba]

Balakkārena = Balakkārena netvā (Ka)	107
Bahiṭṭhitaṇṇi = Mahiddhikanti (Sī, I)	44
Bahi bhavaṃ = Bāhirabhāgaṃ (Ka)	203
Bahuṃ divasaṃ = Bahudivase (Ka)	106
Bahukā ca me uppajjare = Bahū ca me upapajjare (Sī)	136
Bahukāti = Bahūti (Sī, I)	137
Bahū jane = Bahujjanaṃ (Sī)	95
Bārāṇasiṃ ca = Bārāṇasiyā ca (Sī, I)	157
Bībhacchadassanā = Jigucchadassanā (Ka)	63
Bondiṃ = Kāyaṃ (Sī)	231

[Bha]

Bhagavatā = Bhagavatā tāva (Sī, I)	2
Bhattaṇca = Vatthaṇca (Sī)	149
Bhadde = Bhadde tvaṃ (Sī)	44
Bhamanti = Caranti (Sī, I)	244-5
Bhātika = Bhāsitaṃ (Sī, I)	93
“Bhārudassanā”ti = Bhīrudassakāti (Sī)	84
Bhikkhūnampi = Bhikkhūnampi yāguṃ adāsi (Sī, I)	257
Bhijjanti ca te = Bhajjanti tava (Ka)	217
Bhuttā amānusa kāmā = Bhutvā amānuse kāme (Sī, I)	148
Bhesajjahārī = Bhesajjaharī (Ka)	78
Bhoganimittaṃ bhogassa vasena = Bhoganimitta- bhogasampadāvasena (Sī)	183
Bhojanacchādanapāṇīyaṃ = Bhojanacchādanam pānam (Ka)	79

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Makkhikāhi parikiṇṇā = Makkhikāparikiṇṇāva (Sī, I)	30
Maggā = Mattā (Sī)	122
Maccheramalassa sabhāvena = Maccharimattassa sabbhāvena (Ka)	42
Majjhimayāme = Pacchimayāme (Ka)	202
Mañcassa aṭaṇiṃ pariggahetvā = Mañcassa añjaliṃ paggahetvā (Sī, I)	88
Matakkiccam = Petakkiccam (Sī, I)	257
Maddanaphalapiyaṅgutacādīhi = Madanaphalapiyaṅgupattādīhi (Sī, I)	265
Madhussavo = Madhussavoti (Sī, I)	114
Manasikaronto = Ummujjanto (Ka)	106
Mantetvā = Sammantetvā (Sī, I)	43
Mayham = Mayhameva (Sī, I)	18
Mahākaṃsassa dhītuyā = Mahāsāgaradhītudeviyā (Ka)	104
Mahākappino = Mahākappuno (Sī)	231
Mahādukkhapatto = Aham dukkhapatto (Ka)	191
Mahānubhāvatāsamaṅgitāya = Mahānubhāvatāsampattitāya (Ka)	196
Mahābhinnikkhamanaṃ nikkhamitvā = Agāasmā abhinikkhamitvā (Ka)	18
Mahārahaṃ dānaṃ = Mahādānaṃ (Ka)	70
Mālābandhakaṇṭhaṃ = Mālāgandhakaṇṭhaṃ (Ka)	4
Migī viya mandakkhikā = Migiyā viya mandakkhipātā (Sī, I)	53
Mittadubbhikā mittānaṃ bādhikā = Dubbhikāti mittānaṃ bādhakā (Ka)	162
Missakakammasa phalena = Puññāpuññakammānaṃ nissandena (Sī)	44
Muñca tuvaṃ = Muñceyya so tvaṃ (Ka)	223
Muñcanacetanāya = Dānacetanāya (Ka)	124
Muduko = Mudukārako (Sī)	226
Me dhītāya dinnadānena = Mayham dhītāya dinnāya dānena (Ka)	258

[Ya]

Yam = Tam (Sī)	269
Yam tam = yaṃ tvaṃ (Sī)	117

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ya]

Yaññassa = Puññassa (Sī, I)	123-4
Yathākammaṃ = Yathākāmaṃ (Ka)	58
“Yathāpi ñātan”ti vā = Yathā pajānanti vā (Ka)	209
Yathārahaṃ ca = Yathābalaṃ (Ka)	72
Yathārūpaṃ, kinti ceti āha = Yathārūpanti peti āha (Sī, I)	67
Yathā visayhan”ti = Yathā visayhanti (Ka)	206-7
Yathāvuttā dānādānappavatti = Yathāvuttadānasammāpaṭipatti (Ka)	122
Yathāhaṃ = Yādāhaṃ (Ka)	195
Yathicchitassa = Yamkiñci tassa (Ka)	247
Yathūpacitaṃ = Hetupacitaṃ (Sī, I)	178
Yasassine = Yasassino (Sī)	16
Yācāmi taṃ = Yācāmahaṃ (Sī)	219
Yānaṃ = Yoggāni (Sī, I)	94
Yugacammaṃ = Yoggacammaṃ (Sī)	176
Yuttapattakāle = Yuttapayuttakāle (Sī, I)	216
Yuttamattaṃ ñātabbanti = Yuttapatte divase dātabbanti (Ka)	124
Yo = Yasmā (Sī)	90
Yojanaparimāṇo = Catuyojanaparimāṇo (Ka)	106
Yo ma’jja = Samajja (Sī)	215
Yo ma’jjāti yo ajja = Samajjāti so ajja (Sī)	215

[Ra]

Rakkhaṇādīhi = ...rakkhaṇādīsu (Sī)	7
Rañña = Rañño (Sī, I)	239
Ratyā vivasāne = Ratyābyavasāne (Sī)	193
Rathavāhanāni = Rathayugavāhanāni (Sī, I)	119
Ramitaṃ = Ramamidaṃ (Ka)	136
Rājasamīpato = Rājaparisato (Ka)	194
Rājā = Mahārājā (Sī)	194
Rājā kalamakrubbatha = Rājā kālaṅkarī tadā (Sī, I)	150

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ra]

Rājāṇā paṇihitā, tañca = Rājā paṇiṇi tañca (Ka)	225
Rukkhadaṇḍaṃ = Rakkhaṃ (Ka)	260
“Ruddadassanā”ti = Garudassanāti (Ka)	133
Rundhanīyaṃ = Randhanaṃ (Ka)	82
Ruhiraññeva = Rudhiraññeva (Sī, I)	32
Reti = Areti (Sī)	123
Roruvanagaraṃ = Bheruvanagaraṃ (Sī)	105

[La]

Laddhanāme petaloke = Laddhanāmena petaloko vuccati (Sī)	31
Laddhapaccayassa = Laddhapaccayatāya (Ka)	182
Laddhe = Laddhe uñche (Sī)	248
Lekhaṃ = Likhitapaṇṇaṃ (Sī) Likhāpaṇṇaṃ (I)	18
Lokiyasarikkhakena samāhitena = Lokiyaparikkhakena agarahitena (Sī, I)	122
Lohitapūrā = Lohitapuṇṇā (Sī, I)	132

[Va]

Vacanaṃ = Paṭivacanaṃ (Sī, I)	263
Vacanasesena = Vacanavasena (Sī)	13
Vaḍḍhi = Vuddhi (Sī)	88
Vaṇikānanti = Vaṇitānanti (Sī, I, Ka)	74
Vaṇṇupathaṃ = Vaṇṇanāpathaṃ (Sī)	228
Vaṇṇo = Jhāmaṅgārasadisavaṇṇā (Sī, I)	84
Vatthacchādanānīti = Vatthāni, dussānīti (Sī, I)	71
Vatvā = Katvā (Sī, I)	105
Vanibbakā = Varākā (Sī, I)	162
Vamitabhattaṃ = Vamathubhattaṃ (Sī, I)	160
Vayappatte = Vayappattassa (Sī, I)	3
Vasitaṭṭhāne ekarattim = Vasitaṭṭhāne eva rattiyaṃ (Ka)	257

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vassāni satasahassānīti = Vassasatasahassānīti (Sī, I)	238
Vācāvatthumattamevāti = Vācāya vuttamattamevāti (Sī)	236
Vātavegukkhittā = Vātavegena khittā (Ka)	44
Vādo tava hotu, kāmaṃ = Vādoti ye vadantipi kāmaṃ (Sī)	123
Vāpi = Tāhaṃ (Sī) Cāhaṃ (I)	218
Vāyati = Vāyanti (I, Ka)	145
Vāyamamāno = Gāyamāno (Sī)	140
Vālaggakoṭinitudanamattampi = Vālaggakoṭimattampi (Ka)	267
Vigatajīvitattāti = Vighātajīvitattāti (Ka)	203
Vigatāso = Vihato (Ka)	94
Vicarantaṃ = Vicaranti (Sī)	213
Viññāyatīti = Hotīti (Ka)	182
Vidālayanti = Vināsayanti (Sī, I) Vipātayanti (Ka)	217
Vidicca = Veditvā (Sī)	55
Viditā = Vinitā (Ka)	31
Vidūti = Vidunti (Sī)	96
Vinditvā = Veditvā (Sī)	55
Vipajjamāno = Vibhijjamāno (Ka)	32
Vipallatthacittā = Vipallāsattā (Ka)	197
Vippasannena cetasā = Sadā puññaṃ pavaḍḍhati (Ka)	222
Vibhavasampattiyā = Bhavasampattiyā (Sī)	204
Vimocetvā = Vivecetvā (Ka)	228
Virājitatto = Virādhittatto (Sī, I)	202
Virājetvā = Vidhametvā (Sī, I)	155
Vivittaṃ = Rittaṃ (Sī, I)	27
Vividhāni = Vicittāni (Sī, I)	112
Visatṭhā = Visamsatṭhā (Sī)	43
Visesena cinim, na sañcinim puññaṃ = Visesaṃ vicinim sañcinim na puññaṃ (Ka)	187
Vissajjante = Vissandante (Sī)	112
Vissarena viravantiyo = Saddena vilapantiyo (Sī)	261

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Va]

Viharati = Visati (Sī, I)	172
Vītivatte = Vītivatte loke (Sī, I)	20
Vuṭṭhaṁ = Vaṭṭhaṁ (Sī)	22
Vutte = Vutto (Sī)	108
Vutto = Vuttaṁ (Sī, I)	199
Vūpasamena santā = Vūpasamento (Ka)	92
Vegenāgantvā = Vegena gantvā (Ka)	62
Vejjaṁ = Vijjāvādināṁ (Ka)	34
Venajātikā = Veṇijātikā (Sī)	162
Vesāliyā nagarassa = Vesāliyā tassa nagarassa (Sī, I)	208
Veḷuvane = Jetavane (Sī)	99

[Sa]

Samvattitapuññakiriyālakkaṇa = Pattipuññakiriyālakkaṇa (Sī, I)	112
Samvarakā sarīraṁ = Samvarakādisarīraṁ (Ka)	92
Sakakammasarikkhakaṁ = Kammasarikkhakaṁ (Ka)	240
Sakkā me idha = Sakkā idheva (Sī, I)	11
Saṅkārakūṭamhā = Saṅkārakūṭato (Ka)	168
Saṅkhavaṇṇapaṭibhāgaṁ = Saṅkhavaṇṇasannibhaṁ (Sī, I)	200
Sace pana tvaṁ = Sace tuvaṁ (Sī)	220
Sace sa dhammāni = Sace so kammāni (Sī)	222
Saññattiyā = Paññattiyā (Ka)	184
Saṭhā = Saṭhī (Sī, I)	77
Sataṁ samvegavaḍḍhanī = Sattasamvegavaḍḍhanī (Sī, I)	269
Satakoṭṭhāsā vassakoṭṭiyo = Satakoṭṭhāsavassakoṭṭiyo (Ka)	238
Sattaṭṭhavassuddesikakāle = Sattaṭṭhavassuddesikāhi (Ka)	62
Sattadivasaṁ = Sattadivase (Ka)	184
Sattabhūtesu = Sabbasattesu bhūtesu (Ka)	107

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sattasatā = Satamattā (Sī, I)	44
Satteva vassasatāni = Satta vassasatāni ca (Sī)	147
Satthārā = Satthā (I)	131
Sadā = Tadā (Sī)	190
Saddhāyikaṃ = Saddhāyitaṃ (Sī, I)	213, 222
Santajjako = Santajjito (I)	97
Santassitoti = Santasitoti (Sī)	242
Sandacchāye = Santacchāye (Ka)	5
Sandacchāyo = Santacchāyo (Ka)	106
Sannipātetvā = Sannipātāpetvā (Sī, I)	216
Sapatiṃ mayhamānayaṃ = Sapattiṃ aññamānayaṃ (Sī, I)	35
Sapatī = Sapattī (Sī)	32
Sapanam = Saccāpanam (Sī)	33
Sappinavanītamadhu-ādiñca = Sappidadhimadhu-ādiñca (Ka)	185
Sabbaṃ = Saccaṃ (Ka)	77
Sabbakālaṃ = Sabbena sabbaṃ (Sī)	189
Sabbadisā = Sabbāsu disāsu (Sī, I)	66
Sabbampi akkhissam = Sabbaṃ ācikkhissam (Sī)	207
Sabbarajjāni unnaṅgalāni = Sattarajjāni anaṅgaṇāni (Ka)	124
Sabbavittānīti = Na sabbavittānīti (I, Ka)	121
Sabbābhideyyam = Sabbapātheyyam (Ka)	72
Sabbepi = Sabbeva (Sī, I)	269
Sabham = Āsannam (Ka)	140
Sabhattikā = Sapatikā (Sī, I)	81
Samajāyatha = Samupajjatha (Ka)	78
Samanantarānuddiṭṭhe = Samanantarā anuddiṭṭhe (Sī)	65
Samantamotthatāti = Samantamotatāti (Sī)	174
Samantayaṃ = Āmantayaṃ (Ka)	78
Samādiyāhī”ti = Samādāhī”ti (Sī, I)	194
Samā sutitthā ca = Samā supatitthā (Sī)	257

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Samijjhatīti = Sijjhatīti (Sī, I)	258
Sampatitacchaviṃ = Āpatitacchaviṃ (Sī)	66
Sampattīnaṃ nidānaṃ = Sampattinidhānā (Sī)	124
Sampavedetvā = Sayam pavedetvā (Sī)	54
Sampahaṃsananti = Sampahaṃsanajananam (Sī)	29
Sampādanato = Sambharaṇato (Ka)	124
Sayam = Sīgham (Ka)	36
Sayambhūtā = Sayamguttā (Sī, I)	81
Sayambhūtāya = Sayamguttāya (Sī)	81
Sarīrato = Kāyato sarīrato (Sī)	237
Sallapāsasajjanādinā = Sūlapāsasajjanādinā (Sī, I)	191
Sasaṃ = Ghaṭo (Ka)	88
Saha = Samaṃ (Sī)	221
Saha mūlenapi = Saha mūlena samūlapi (Ka)	108
Sahassaparivāre = Aḍḍhateyyasahassaparivāre (Ka)	20
Sāṇapabbate = Sānuvāsipabbate (Sī, I)	165
Sāṇavāsithherassa = Sānuvāsithherassa (Sī, I)	164
Sāṇavāsinivāsiko = Sānuvāsinivāsiko (Sī, I)	166
Sā taṃ = Taṃ āha (Sī, Ka)	136
Sātamadhuravatthupiyā = Sādumadhuravatthupiyā (Ka)	161
Sātunnavasanā = Sāhunnavāsino (I) Sāhundavāsino (Ka)	159
Sātunnavasanāti = Sāhunnavāsinoti (I)	160
Sādhāraṇato = Ārāḍhanato (Sī) Ādhāraṇato (I)	164
Sādhettabbam = Parena dātabbam (Ka)	117
Sārajjamānā = Lajjāyamānā (Sī, I)	165
Sāriputtassāham = Sāriputtattherassāham (Sī, I)	76
Sinehabaddhahadayo = Sinehena somhahadayo (Sī)	165
Sindhakaṃ nāma = Sindukaṃ nāma (Ka)	119
Sīlesuposathe = Sīle uposathe (Ka)	239

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sukkhanadim̐ = Rukkhamūlaṁ (Ka)	94
Sugatiṁ gatā duggatiṁ gatā vā = Sugatiyā duggatiyā vā gatā (Ka)	212
Sutvā = Disvā (Ka)	266
Sunetta = Sunita (Ka)	246
Sundarānīti = Sukkānīti (Ka)	42
Supinepi = Supinenapi (Sī, I)	156
Suppasayho = Na suppasayho (Sī)	110
Suratṭhasmiṁ = Suratṭhasmā (Sī) Suratṭhamhā (I) Suratṭhamhi (Ka)	230
Surāmattesu = Surāmadamattesu (Sī)	44
Suvaṇṇabhūmiṁ abhimukhā = Suvaṇṇabhūmiyābhimukhā (Sī, I)	254
Suvatthavasano = Suvatthavasanoṭi (Sī, I)	158
Sūkarasaṇṭhānaṁ = Sūkaramukhasaṇṭhānaṁ (Ka)	10
Sūdamāgadhā = Sudāpāṭavā (Ka)	118
Sūriyuggamaṇaṁ = Sūriyassuggamaṇaṁ (Sī)	120
Sūlato = Sūlāvuto (Sī)	220
Setavālukasamparikiṇṇā = Setavālukāhi samparikiṇṇā ca (Sī)	71
Serīsakapetavatthu = Serissakapetavatthu (Sī)	227
So = So lobhena bhayena ca (Sī)	140
Sokaparidevasamāpanno = Sokapareto paramasoko (Sī)	37
Sokapareto = Sokupadduto (Ka)	57
Sokavinodanaṁ = Sokavinodanattamaṁ (Sī, I)	36
Sokasantattahadayo = Sokasantappamānahadayo (Sī)	
Sokasantattamānaso (I)	36
Socasi = Rodasīti (Ka)	89
Sotāpattiphalassa = Sotāpattimaggassa (Ka)	36
So paṭissutvā = So tassā paṭissuṇitvā (Sī, I)	64
So pana pamādapāṭho = Te pamādapāṭhā (Ka)	23
Sopi = So ca (Sī)	190
So maṁ aticaramānāya = Evaṁ aticaramānāya (Sī, I)	146

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ha]

Handassāhaṃ = Tassāhaṃ (Ka)	49
Haricandanussado = Bho candasūriyāti (Ka)	87
Hasitamahāhasitamukhe = Hasitavatī ca hasitamukhīpi (Sī)	174
Himavantato = Himavantāva (Ka)	133
Hettha sandassanaṃ = Hetusandassanaṃ (Sī, I)	29
Hoti = Hotīti (Sī, I)	191
() = (Gantvā na hatthinim puram) (Ka)	188
() = (Suto ca dhammaṃ sugatim akkhissa) (Sī, I)	220

Petavatthu-aṭṭhakathāya

Gāthāsūci

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā	Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[A]		[A]	
Akammakāmā alasā	159	Addhā hi dānaṃ bahudhā	
Akkodhano niccapasanna-		pasatthaṃ	218
citto	208	Anabbhito tato āgā	59
Akhaṇḍakārī sikkhāya	232	Anāvaṇṇesu titthesu	186, 253
Aggivaṇṇo ca no vāto	253	Anukampakā mayhaṃ nāhesuṃ	
Aggivaṇṇo ca me vāto	186	bhante	63
Aṅkato aṅkaṃ gacchanti	160	Anukampessu kāruṇiko	166
Aṅgīrasassa gahapatino	116	Anekabhāgena guṇena	
Acchejjābhejjo hi jīvo	231	seyyo	205
Accherarūpaṃ		Antalikkhasmiṃ tiṭṭhanto	197
sugatassa ñāṇaṃ	181	Apāre pana sugatimāsamānā	209
Ajjeva Buddhaṃ		Api yojanāni gacchāma	253
saraṇaṃ upehi	222-3	Appaṇṇāto disvāpi na ca	
Aññaṃaññaṃ vadhitvāna	54	sujāno	213
Aññāto eso purisassa		Abbahī vata me sallaṃ 39, 93, 154	
attho	206-222	Abhikkantena	
Aṭṭiyāmi harāyāmi	45	vaṇṇena	65, 76, 80, 86
Aṭṭhaṅgikena maggena	233	Abhiḍḍamāne vārimhi	156
Attanohaṃ anattāya	195	Amānusa pārisajjā	195
Attakāmosi me		Amitto mittavaṇṇena	250
yakkha	233, 255	Ambapakkaṃ dakaṃ yāgu	258
Atthi ca me ettha nikkhittaṃ	188	Ayaṃ kumāro sīvathikāya	
Atthi me ettha nikkhittaṃ	186	chaddito	181
Athaddasāsiṃ sambuddhaṃ	267	Ayaṃ pure mātaraṃ himsati	178
Athāpare pādakuṭṭhārikāhi	218	Ayaṃ sītodikā Gaṅgā	133
Adā annaṇca pānaṇca	118	Ayaṃ so indako yakkho	129
Adānamatidānaṇca	121	Ayaṇca kho	
Adāsi me akāsi me	22	dakkhiṇā dinnā	16, 22
Addhā paṭiññā me tadā ahu	206		

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[A - Ā]

Ayañca te pokkharāṇī	
surammā	257
Alameva kātum kalyāṇam	111
Avañjhāni ca kammāni	178
Avirodhakaresu paṇisu	190
Asātaṁ sātārūpena	259
Asīti sakaṭavāhānam	95
Assaddho maccharī cāsīm	95
Ahaṁ te sakiyā mātā	73
Ahaṁ Nandā nandisena	84, 86
Ahaṁ pure pabbajitassa	
bhikkhuno	136
Ahaṁ pure saṁyamissam	96
Ahaṁ bhadante peṭimhi	31, 34,
	63, 186
Ahaṁ bhadante peṭomhi	95, 249,
	266
Ahaṁ mattā tuvaṁ tissā	77, 80
Ahaṁ manussesu manussa-	
bhūtā	178
Ahaṁ Rājagahe	
ramme	189, 193, 197
Ahu āvāsiko mayhaṁ	250
Ahu itthī ahu puriso	153
Ahu rājā Brahmadatto	150
Ahū mayhaṁ duve puttā	35
Aho vata re ahameva dajjaṁ	123
Ācikkha bhante yadi atthi	
hetu	222

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ā]

Ātume itthibhūtāya	153
Ādittam vata maṁ santam	39,
	93, 154
Āyunā yasasā ceva	127
Ālopassa phalaṁ passa	66
Āhiṇḍamānā khañjāma	169

[I]

Iṅgha tvaṁ gantvāna piṭṭhito	
gaṇheyyāsi	242
Iceva maccā paridevayanti	55
Iti taṁ saṅkharontena	269
Ito ahaṁ vassasatāni pañca	63
Ito cuto Licchavi esa poso	205
Ittaram hi dhanam dhaññaṁ	55
Idam mama ucchuvanam	
mahantam	241
Idam vatvāna soraṭṭho	234
Idam vimānam virajam	
same ṭhitam	173
Idam vo ñātīnam hotu	22
Idaṁca te ambavanam	
surammam	258
Idaṁca sutvā vacanam mameso	205
Idāni bhūtassa pitā	79
Idha dhammam caritvāna	80, 86
Idheva kusalam katvā	7
Imam yakkham gahetvāna	106
Imā ca te pokkharāṇī	
samantā	173
Imā ca passa āyantiyo	198
Imāni me aṭṭha yugā subhāni	217

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[I]

Ime pādā idaṃ sīsaṃ	38
Isayo vāpi ye santā	91
Isiṃ sunettamaddakkhi	246
Isi ca tattha āgacchi	150

[U]

Ucchuṃ tuvaṃ khādamāno	
payāto	241
Ujjaṅgale yathā khette	129
Uṭṭhehi kaṇha kiṃ sesi	88
Uṇhe majjhanhike kāle	228
Uttānopi ca paccittha	247-8
Uddhaṃ catūhi māsehi	48, 96
Unname udakaṃ vuṭṭhaṃ	22
Upemi saraṇaṃ Buddhaṃ	233
Uppuṇḍukiṃ kisaṃ chāti	66
Ubhinnaṃ samakaṃ āsi	79
Uyyānabhūmiṃ gantvāna	144
Uragova tacāṃ jīṇṇaṃ	58

[E]

Ekena bhoge bhuñjeyya	122
Etaṃ acchādayitvāna	45
Etaṃ te paralokasmiṃ	134
Etaṃ bījaṃ kasī khettaṃ	6
Etaṅca aññaṅca	
lahuṃ pamaṅca	221
Etaṅca bhante arahāma	253
Etaṃādīnavaṃ ṇatvā	244, 247
Etasmiṃ pādāni patiṭṭhapetvā	208
Etādisaṃ uttama-	
kicchapattaṃ	183, 203

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[E - O]

Etādisaṃ kho kaṭukaṃ	247
Etādisā sappurisāna sevanā	224
Etādiso icchavi ambasakkaro	223
Ete ca dānāni adamsu pubbe	53
Ettāvatā vīsativattimattā	221
Evaṃ karonti sappañña	39, 93
Evaṃ ce kaṇha jānāsi	90
Evaṃ datvā yajitvā ca	125
Evaṃ dadanti ṇātīnaṃ	22, 24
Evaṃdiṭṭhi pure āsiṃ	231
Evaṃ so khādata 'ttānaṃ	195
Evaṅca dhammāni	
samācaranto	223
Eso nisinno kapinaccanāyaṃ	215
Ogāhetvā visuddhāya	269
Ophuṇāmi mahāvāte	233
Oraṃ me chahi māsehi	232
Oloketvāna sambuddho	128

[Ka]

Kaṭacchubhikkhaṃ datvāna	127
Kattha gacchāma bhaddaṃ vo	111
Kathaṃ hi dānaṃ dadamāno	117
Kappitakaṅca	
upasaṅkamitvā	220-1
Kappitako nāma idhatthi	
bhikkhu	213
Karoti kammaṃ idha	
vedanīyaṃ	175
Karoti bhaddakaṃ kammaṃ	232
Kasmiṃ padese samaṇaṃ	
vasantaṃ	215
Kassa idaṃ ālāhanaṃ	150
Kā nu antovimānasmaṃ	44

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ka]	
Kāyena saññato āsim	10
Kāyo te sabbasovaṇṇo	9
Kālena pañca puttāni	31
Kālena satta puttāni	34
Kālī dubbaṇṇarūpasi	84
Kim tato pāpakaṃ assa	244
Kim tumhākaṃ bhojanaṃ	
kim sayānaṃ	54
Kim nu ummattarūpova	37,
	89, 266
Kim nu kāyena vācāya	32, 35,
	63, 77, 85, 95, 133,
	145, 186, 193, 195,
	197, 250, 252, 267
Kimśilo kimsamācāro	110, 230
Kimilāyaṃ gahapati	146
Kissa vataṃ kim pana	
brahmacariyaṃ	182
Kuṇḍināgariyo thero	166
Kummaggaṃ paṭipannamhā	229
Kūṭāgāre ca pāsāde	160, 193
Keci tattha papatitvā	159
Kena te aṅgulī kuṇā	116
Kena te'tādiso	
vaṇṇo	65, 76, 80, 86
Kesā cassā atidīghā	133
Ko chaticchati gandhaṅca	118
Ko chāto ko ca tasito	118
Koṭisatasahassāni	232
Koseyyakambaliyāni	168

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Kha]	
Khattiyā brāhmaṇā vessā	91
Khiddāya yakkho pasavitvā	
pāpaṃ	218
Khettūpamā arahanto	6
[Ga]	
Gatī ca bandhū ca	
parāyaṇaṅca	219
Gantvāna so piṭṭhito aggahesi	242
Gantvāna hatthiniṃ puraṃ	186
Gāmā gāmaṃ vicarantī	154
Gūthakūpato uggantvā	249
Gūthaṅca muttaṃ ruhiraṅca	
pubbaṃ	41-2
[Gha]	
Gharena pāṇiyadānena	170
[Ca]	
Caṇḍī ca pharusā cāsim	77, 85
Catasso kuṭiyo katvā	75
Catukkaṇṇaṃ catudvāraṃ	48,
	96, 232
Cattāro ca paṭipannā	233
Cattāro ca mahārāje	16
Cattāro bhikkhū saṃghato	79
Ciraṃ jīvantu no ñātī	22
Ciraṃ tiṭṭhatu lokasmiṃ	269
Cīvaraṃ piṇḍapātaṅca	134, 222-3
Cundaṭṭhilaṃ gamissāmi	157
Cullāsīti mahākappino	231
Codito bhāvitattena	129

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Cha]

Chaḍḍitaṃ khipitaṃ kheḷaṃ	73
Chātā pamucchitā bhantā	253
Chāto kilanto ca pipāsito ca	241
Chaḷāsītisahassāni	152, 198
Chaḷeva caturāsīti	246

[Tha - Da]

Thatvāna so vassasataṃ	
idheva	184
Ḍayhamāno na jānāti	58, 60-1

[Ta]

Taṃ kinti jāneyyamahaṃ	
avecca	210
Taṃ tyāhaṃ nārada brūmi	10
Taṃ disvā saṃvegamaḷatthaṃ	
bhante	218
Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo	96
Taṃ suṇohi mahārāja	230,
	232-3
Taṅca te nhāpayitvāna	46
Taṅca disvāna accheraṃ	198
Taṅca disvā mahāmatto	157
Tato uddassayī bhātā	168
Tato ca kāle	
gihikiccāni katvā	217
Tato ca rājā nipatitvā tāvade	102
Tato te kaṇṇamuṇḍo sunakho	144

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ta]

Tato tvaṃ aṅgapaccaṅgī	144
Tato paṃsuṃ gahetvāna	78
Tato bahutarā bhante	67
Tato me dānaṃ dadatu	186-8
Tato me sāmiko kuddho	35
Tato ratyā vivasāne	193
Tato satthaṃ gahetvāna	197
Tato suddhā sucivasanā	46, 65,
	75, 80, 86
Tato suvatthavasano	157
Tato hi sā dānamadā	188
Tato hi so ācamayitvā	
Ucchavi	219
Tato hi so nivattitvā	118
Tattha yācanakā yanti	111
Tattha yācanake disvā	116
Tattha nhatvā pivitvā ca	169
Tatthāhaṃ dīghamaddhānaṃ	48,
	96, 232
Tatthāhaṃ parisāṃ gantvā	195
Tathāti vatvā agamāsi	
tattha	102, 217
Tathāhaṃ kassāmi gantvā	
idāni	215
Tatheva dānaṃ bahukaṃ	129
Tatheva sīlavantesu	129
Tadassā mātā kupitā	35
Tadeva'va maṃ tvaṃ avaca	79
Tappehi annapānena	85
Tamaddasā candanasāralittaṃ	219

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ta]	
Tamaddasā devamanussa-	
pūjito	181
Tamavoca rājā ‘anubhavi-	
yāna tampi	101
Tamenamavoca upasaṅka-	
mitvā	217, 219
Tameva bhikkhuṃ	
upasaṅkamitvā	220
Tayidaṃ tayā Nārada	
sāmaṃ diṭṭhaṃ	14, 195
Tava gandhaṅca mālaṅca	78
Tava dinnena dānena	80, 86
Tassa atthaṃ pakāsetuṃ	269
Tassa ayomayā bhūmi	48, 96,
	232
Tassa ālāhanaṃ gantvā	150
Tassa idaṃ ālāhanaṃ	151
Tassa kamma	
kusalassa	47, 190-1, 194
Tassa kamma pharusassa	246
Tassa kamma vipākaṃ	147
Tassa kamma vipākena	32, 35,
	178
Tassa taṃ vacanaṃ sutvā	89, 154
Tassa tuvaṃ ekayugaṃ	
duve vā	214
Tassa bhātā vitaritvā	166
Tassa mātā pitā bhātā	166
Tassa me sahāyo	
suhadayo	190, 193

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ta]	
Ta’ssa vataṃ taṃ pana	
brahmacariyaṃ	184
Tassa sammāvalambitvā	1
Tassā tyā’jānamānāya	78
Tassā dvemāsiko gabbho	32
Tassā me pekkhamānāya	78
Tassāyaṃ me bhariyā ca	197
Tassāhaṃ vacanaṃ sutvā	190,
	193, 250
Tasseva kamma	
vipākamanvayā	136
Tassevāhaṃ pāpakamma	250
Tāvatiṃse yadā Buddho	128
Tāva mahaddhanassāpi	95
Tāhaṃ deva namassāmi	147
Tiṇena telampi na tvaṃ	
adāsi	218
Tirokuṭṭesu tiṭṭhanti	21
Tisahassāni sūdā hi	125
Tunnavāyo pure āsim	111
Tumhe pana muggarahattha-	
pāṇino	52
Tuvaṅca me Licchavi	
ekadesaṃ	219
Te aññamaññaṃ akarimha	
sakkhiṃ	220
Te khuppiṇāsupagatā parattha	55
Te gharā tā ca dāsiyo	79, 159
Te ca tattha viyākāmsu	150
Te ca tattheva patitā	253
Te cutā ca manussattā	244

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ta]

Te duggatā sūcikaṭṭā	166
Tena pāṇi kāmadaḍḍo	111
Tena pāyāsi soratṭho	229
Tena me aṅgulī kuṇā	116-7
Te mayam paridahāma	169
Tesam saḥabyakāmānam	160
Te hi nūna ito gantvā	253
Tvaṅca deva bahukāro	147

[Tha]

Thaṇḍile pattam bhinditvā	246
Thālakassa ca pāṇīyam	67
Thero karaṇam pūretvā	169
Thero caritvā piṇḍāya	168
Thero cāmanasikatvā	166
Thero paṇṇakuṭim katvā	169
Thero saṅkārakūṭamhā	168
Thero sabbeva te āha	168
Thero sipāṭikam laddhā	169

[Da]

Datvā anvādisī thero	168
Dadato me na khīyetha	120
Dadantānam karontānam	230
Daddallamānā ābhenti	169
Daddallamānā yasaṣā	
yasassinī	173
Danto dantehi saha	
purāṇaṇaṭṭhehi (Vi 3. 48)	20

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Da - Dha]

Dasasu lokadhātūsu	128
Dasahi ṭhānchi aṅkuraṁ	127
Dassāma' nnaṅca pānaṅca	112, 118
Diṭṭhā tayā nirayā	
tiracchānayoni	255
Diṭṭhā mayā akatena sādhunā	139
Diṭṭhā mayā nirayā	
tiracchānayoni	255
Diṭṭheva dhamme pāsamsa	247
Dibbam subham dhāresi	
vaṇṇadhātum	13
Divā viḥaragataṁ bhikkhum	132
Disvā ca tam ālapissam	
bhadante	220
Disvā ca sutvā	
abhisaddahassu	211
Disvāna petam	
punadeva āgataṁ	102
Dujjīvitamaṇḍimha	263
Dūratova samaṇā	
brāhmaṇā ca	217
Dūre eke padhāvitvā	159
Devatā nasi gandhabbo	230
Dehi puttaka me dānam	73
Dvayaṇṇa kammānam	
vipākamaṇḍu	211
Dvāsīti Buddhato gaṇhim	
(Khu 2. 347)	3
Dhammena te kāpurisa	117, 268
Dhītā ca te mayā diṭṭhā	188
Dhītā ca mayham lapate	
abhikkhaṇam	100

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Na]

Na antalikkhe na samuddamajjhe	98
Na oggatattassa bhavanti mittā	203
Na kira tvaṃ adā dānaṃ	111
Na koci devo vaṇṇena	128
Nagaraṃ atthi paṇṇānaṃ	95
Naggā dubbaṇṇarūpāmi	79
Naggā dubbaṇṇarūpāsi	30, 34, 63, 73, 77, 186
Naggo kiso pabbajitosi bhante	100
Naggo dubbaṇṇarūposi	94
Naccaṃ gītaṃ ratiṃ khiḍḍaṃ	246
Natthi anto kuto anto	263
Natthi dānaphalaṃ nāma	231
Natthi mātā pitā bhātā	231
Nadiṃ upema tasitā	186, 253
Na ma'tthi kammāni sayamkatāni	212
Na manussesu īdisā	144, 169
Na mantā mūlabhesajjā	91
Na yaṃ labbhā manussena	90
Na yidaṃ akatapuññānaṃ	160
Nayimassa rakkhaṃ vidahiṃsu keci	181
Naranāripurakkhato yuvā	189
Navāni vatthāni subhāni ceva	41
Na sabbavittāni pare pavecche	121
Na hi annena pānena	37
Na hi tattha kasi atthi	22
Na hi ruṇṇaṃ vā soko vā	16, 22
Nānādi jaggaṇākinnā	144

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Na]

Nānārukkhehi sañchannā	144
Nāmi devo na gandhabbo	110, 230
Nāyyakassa hatthapādā	38
Nāvāya tiṭṭhamānāya	157
Nāhaṃ devena vā manussena vā	110
Nāhaṃ pajānāmi asayhasāhino	111
Nāha'mete sase icche	90
Nigrodho so mahārāja	229
Niyyādayiṃsu therassa	168
Nivesanañca me āsi	111
Nihīnatto sabbabhogehi kiccho	203
No cettha kammāni kareyyuṃ maccā	211

[Pa]

Pakāsayaṃtī Buddhānaṃ	1
Paggayha dakkhiṇaṃ bāhuṃ	111
Paccakkhato vibhāventī	269
Paccemi bhante yaṃ tvaṃ vadesi	218
Pañca dāsisatā tuyhaṃ	144
Pañcapaṇṇāsa vassāni	95, 133
Pariḍayhati dhūmayati	31, 35
Pallaṅkā bahukā tuyhaṃ	144
Passānubhāvaṃ aparimitaṃ mamayidaṃ	102
Pahūtaṃ annapānampi	59
Pahūte annapānamhi	21

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Pāṇātipātā viramassu	
khippaṃ	222, 233
Pāṇātipātā viramāmi	
khippaṃ	223, 233
Pāṇi te sabbasovaṇṇo	110
Pāṇimattassa coḷassa	67
Pivitvā rājā pāṇīyaṃ	230
Pucchāmi taṃ devī	
mahānubhāve	65, 76, 80, 86
Putto me Uttaro nāma	133
Pupphābhikiṇṇaṃ ramitaṃ	
vimānaṃ	136
Pubbalohitaṃ bhakkhāmi	73
Pubbe katānaṃ kammānaṃ	246
Pubbe ca katakalyāṇā	160
Pubbeva dānā sumano	123
Puratova yo gacchati	
kuñjarena	53
Puratova setena paleti	
hatthinā	52
Puriso ca devavaṇṇī	230
Pure tuvaṃ kammamakāsi	
attanā	241
Pūraṃ pāṇīyasarakāṃ	232
Petavatthūti nāmena	1
patchi ca kataṃ kammaṃ	1

[Ba]

Bahumbahūnaṃ pādāsi	125
Bahūni vassasahassāni	247
Bahū māse ca pakkhe ca	125

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ba]

Bahūsu vata santesu	244
Bārāṇasī nagaraṃ	
dūraghuṭṭhaṃ	100
Buddhañca saṃghaṃ	
parivisiyāna rāja	102
Buddhapamukhassa	
bhikkhusaṃghassa	180, 184

[Bha]

Bhariyā mamesā ahu bhadante	42
Bhāvitattā arahanto	91
Bhikkhu ca sīlasampanno	232
Bhikkhuno caramānassa	47
Bhikkhū ca sīlasampanne	85, 223
Bhikkhūnaṃ ālopaṃ datvā	66
Bhikkhūpi sīlasampanne	222
Bhuttā amānusā kāmā	148
Bhusāni eko sālīm	
punāparo	177
Bhesajjahārī ubhayo	78

[Ma]

Matteyyā hotha petteyyā	96
Mayaṃ pubbe pāpadhammā	159
Mayaṃ bhadante petamhā	252
Mayaṃ bhoge saṃharimhā	261
Mahaddhanā mahābhoggā	91
Mahākāruṇikaṃ Nāthaṃ	1
Mahādānaṃ tayā dinnam	128
Mahānubhāvosi tuvaṃ	195
Mā akkhaṇe pabbajitaṃ	
upāgami	216
Mākāsi pāpakam	
kammaṃ	190, 193
Mātā pitā ca te bhante	166

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Mātuyā vacanaṃ sutvā	75
Mālī kiriṭī kāyūrī	195
Mitāni sukhadukkhāni	231
Musāvādena chāдеми	178
Mettacittaṃ ābhāvetvā	154

[Ya]

Yaṃ kathāvatthukusalā	269
Yaṃ kiñcahaṃ cakkhunā passissāmi	207
Yaṃ kiñcārammaṇaṃ katvā	15
Yaṃ tvaṃ mayhaṃ akāmāya	134
Yaṃ dadāti na taṃ hoti	260
Yaṃ bhadante hadanta'ññe	251
Yattha tuvaṃ vāsūpagatā	144
Yathā gāmato nikkhamma	231
Yathā gehato nikkhamma	231
Yathāpi dārako candaṃ	60
Yathāpi brahme udakumbho	61
Yathāpi bhaddake khette	129
Yathābalaṃ karissāmi	2
Yathā vārivahā pūrā	22
Yathā suttaguḷe khitte	231
Yasañca kittiñca dhamme ṭhitānaṃ	208
Yasmā ca kammāni karonti maccā	211
Yassa atthāya gacchāma	106
Yassa etādisā honti	93
Yassa yācanaḷe disvā	123
Yassa rukkhassa chāyāya	107-8

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ya - Ra]

Yassekarattimpi ghare vaseyya	108
Yā tattha paramatthānaṃ	269
Yāni yāni nihīnāni	159
Yāvatā nandarājassa	168
Yā sā ca pacchā sivikāya nīyati	53
Ye ca kho thūpapūjāya	198
Ye ca te satatānuyogino	190, 194
Ye ñātakā diṭṭhasutā suhajjā	202
Ye te evaṃ pajānanti	55
Ye te petesu nibbattā	269
Ye duṭṭhasaṅkappamaṇā manussā	209
Ye mantaṃ parivattenti	91
Yo appaduṭṭhassa narassa dussati	109
Yo kīlamāno pakaroti pāpaṃ	209
Yojanāni dasa dve ca	128
Yopi haneyya purisaṃ	231
Yo pubbe katakalyāṇo	108
Yo rājā cūḷanīputto	152
Yo saṃyamo so vināso	95
Yo so dānamadā bhante	111
Yo so majjhe assatarī rathena	53
Rājā Piṅgalako nāma	228

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vaṇikānañca yaṃ ghāna	73
Vaṇṇo ca te kanakassa	
sannibho	173
Vaṇṇo ca te sabbadisā	
pabhāsati	208
Vandanājanitaṃ puññaṃ	3
Vandāmi taṃ ayya	
pasannacittā	64
Vassāni satasahassāni	232
Vāmato maṃ tvaṃ paccesi	79
Vighāto cāhaṃ paripatāmi	
chamāyaṃ	241
Viceyya dānaṃ dātabbaṃ	130
Viceyya dānaṃ	
sugatappasaṭṭhaṃ	130
Vijjācaraṇasampannā	1
Vipāko natthi dānassa	95, 230
Vipulā ca mahagghā ca	67
Vejayante ca pāsāde	160
Veṇī vā avaññā honti	159
Vesāliyaṃ nagarassa majjhe	208
Vesālī nāma	
nagaratthi vajjīnaṃ	202
Veḷuriyathambhaṃ ruciraṃ	
pabhassaraṃ	173

[Sa]

Samviggo rājā soratṭho	229
Sakko ce te varaṃ dajjā	120
Sakko ce me varaṃ dajjā	120
Sakhilo vadaññū suvaco	
sumukho	213
Sacāhaṃ taṃ aticarāmi	147
Sacāhaṃ bhante Gaṅgāya	133
Sace taṃ pāpakaṃ kammaṃ	96

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sace tuvaṃ assaddho	
bhavissasi	219
Sace pana tvaṃ bhavissasi	
dhammagāravo	220
Sace rode kisā assaṃ	60
Sace sa dhammāni	
samācareyya	222
Saccappaṭiññā tava me'sā	
hotu	207
Saṭṭhi kūṭasahassāni	267
Saṭṭhi purisasahassāni	125
Saṭṭhi vassasahassāni	263
Saṭṭhi vāhasahassāni	125
Satta tuvaṃ vassasatā	
idhāgatā	137
Satteva vassāni idhāgatāya	
me	138
Santi aññepi sasakā	89
Santo vidhūmo anīgho	
nirāso	213
Sandiṭṭhikaṃ kammaṃ evaṃ	
passatha	259
Sapatī me gabbhini āsi	32
Sapadānaṃ caramāno	232
Sabbaṃ ahampi jānāmi	77-9
Sabbevaḥesuṃ rājāno	152
Sabbesaṃ anupubbena	152
Samaṇo ahaṃ pāpo'ti-	
duṭṭhavāco	14
Samatulyāni bhūtāni	231
Samanantarānuddiṭṭhe	46, 65, 75,
	79, 86, 168-70, 233

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sampattā pariniṭṭhānaṃ	269
Sammattā rajanīyesu	244
Sammā vassatu kālena	270
Sahāyānaṃ titthasmiṃ nhāyantānaṃ	209
Sahāyānaṃ samayo āsi	78
Sā ca pabbajitā santā	154
Sātunnavasanaṃ eke	159
Sādhūti sā paṭissutvā	79
Sādhūti so tassā paṭissuṇitvā	175
Sādhūti so paṭissutvā	64, 85, 188
Sā maṃ tattha samādapesi	188
Sāmino idha hutvāna	244
Sārathim āmantayī rājā	229
Sālittakappahārena	267
Sālohito esa ahosi mayhaṃ	204
Sāvatthi nāma nagaraṃ	244
Sāhaṃ abbūḷhasallāsmi	154
Sāhaṃ ghoraṇca sapaṭhaṃ	32, 35, 146
Sāhaṃ paduṭṭhamanasā	35
Sāhaṃ ramāmi kīḷāmi	67
Siyā nu kho kāraṇaṃ kiñci yakkha	213
Sītodikā suppatitthā	169
Silādiguṇasampanno	1
Sisaṃ nhātā tuvaṃ āsi	78

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sukhaṃ akatapunñānaṃ	160
Sukhaṃ supati aṅkuro	119
Sucittarūpaṃ ruciraṃ	47
Suṇantu bhonto mama ekavākyam	221
Sunakhāpimassa palihimsu pāde	181
Suratṭhasmiṃ ahaṃ deva	230
Surabhiṃ sampavāyanti	144
Suvisuddhaṃ asaṃkiṇṇaṃ	2
Sūlavuto ca arogo hutvā	223
Sūlavuto puriso luddakammo	221
Setena assena alaṅkatena	208
Setodakā suppatitthā	67
Seyyā nisajjā nayimassa atthi	202
So ca taṃ abhaṇantaṃ ayāci	242
So ñātiddhammo ca ayaṃ nidassito	22
Soṇṇasopānaphalakā	144
So taṃ gahetvāna pasayha bāhāyaṃ	138
So taṃ disvā attamano udaggo	219
So taṃ padesaṃ upasaṅkamitvā	217, 221
So taṃ vitakkaṃ pavinodayitvā	184

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
So tattha bahuvassāni	247
So tattha rahassam	
samullapitvā	220
So nūna madhuraṃ ñāti	90
So pūjito ativiya	
sobhamāno	102
So maṃ aticaramānāya	146
So maṃ puna	
bhūrisumedhaso	190, 193
So mocito gantvā	
mayā idāni	221
Sovaṇṇamayam maṇimayam	89
So sūcikāya kilamito tehi	100
Soham nūna ito gantvā	198, 263
So hi nūna ito gantvā	112, 118

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Soḷasitthisahassāni	125
Svāgataṃ te mahārāja	230
Svāham akatakalyāṇo	95
Svāham abbūḷhasallosmi	39, 93
Svāham divā hanitvā	
pāṇino	190, 193
[Ha]	
Haṃsā cime dassanīyā	
manoramā	173
Haññāmi khajjāmi ca	
vāyamāmi	241
Hatthikkhandham samāruya	229
Hatthikkhandhato	
oruya	230, 246
Hatthena hatthe te dinnam	45, 85
Handa kim vā tyāham dammi	79
Handu'ttarīyam dadāmi te	45, 85